ISTNIENIA ROCZNIKÓW ROK 19.

ROCZNIKI

GOSPODARSTWA KRAJOWEGO.

(KWIECIEŃ).

Tom XLIII. — Poszyt I.

WARSZAWA.
Expedycya główna w księgarni **G. Gebethnera i R. Wolffa**, przy Krakowskiém-Przedmieściu Nº 17 (415), w pałacu hr. St. Potockiego.

W Drukarni J. Ungra.

1861.

Roczniki Gospodarstwa krajowego zapisywać można:

I. *W granicach Królestwa.*

a) **Na wszystkich stacyach pocztowych.**
b) **w Warszawie:** *w Expedycyi głównéj* będącej w księgarni *G. Gebethnera* i *R. Wolffa*, oraz we wszystkich znaczniejszych księgarniach.
c) **w Lublinie i Hrubieszowie:** u S. Artzta.
d) **w Kaliszu:** u Hurtiga.
e) **w Radomiu:** w Sklepie Ubogich.
f) **w Kielcach:** u L. Możdżeńskiego.
g) **w Płocku:** u Stablewskiego.

2. *Za granicami Królestwa.*

a) **w Wilnie i Kijowie:** u J. Zawadzkiego. — M. Orgelbranda, — A Assa,— Rubena Rafałowicza.
b) **w Kownie:** u Gabryłowicza.
c) **w Białymstoku:** u M. E. Rabinowicza.
d) **w Kijowie:** u J. Zawadzkiego i L. Idzikowskiego.
e) **w Mińsku Lit.:** u Al. Walickiego.
f) **w Berdyczowie:** u F. Szczepańskiego
g) **w Krakowie:** u J. Czecha,— D. E. Friedlejna,— J. Wildta.
h) **we Lwowie:** u K. Wilda,— J. Milikowskiego,—Fr. Pillera i Spółki.
i) **w Poznaniu:** u J. Żupańskiego, — N. Kamińskiego i Spółki — L. Merzbacha.
k) **w Lipsku:** u Wolfganga Gerharda.

Prenumerata na rok 1861 na 12 miesięcznych poszytów wynosi Rsr. 4 kop. 50.

Cena za rok 1858, 1859 i 1860 za każdy rok pojedynczy po Rsr. 4 kop. 50.

Roczników Gospodarstwa Krajowego z 15 i pół lat pierwszych, nabywać można: *w Expedycyi głównéj*, w księgarni *G. Gebethnera i R. Wolffa* w Warszawie, po cenie za każdy pojedynczy rok, z 4ch poszytów złożony, po Rsr. 3.

Nabywający cały komplet, otrzymują bezpłatnie *Treść Roczników Gosp. Kr. z pierwszych lat 12tu od 1842 do 1854*; która to treść oddzielnie, sprzedaje się po Rsr. 1

Wszystkie listy, artykuły i rozprawy, przesyłać należy pod adresem **Redakcyi Roczników Gospodarstwa Krajowego**.

Warszawa, 20 Marca 1861 r.

ROCZNIKI

GOSPODARSTWA KRAJOWEGO.

(KWIECIEŃ).

ISTNIENIA ROCZNIKÓW ROK 19.

OKRESU DRUGIEGO TOM XIX.

OGÓLNEGO ZBIORU TOM XLIII.

WARSZAWA.

Expedycya główna w księgarni **G. Gebethnera i R. Wolffa**, przy Krakowskiém-Przedmieściu Nro 17 (415), w pałacu hr. St. Potockiego.

1861.

Wolno drukować, pod warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanéj liczby egzemplarzy.

Warszawa dnia 25 Kwietnia (7 Maja) 1861 roku.

Starszy Cenzor,

Antoni Funkenstein.

W Drukarni J. Ungra.

TOWARZYSTWO ROLNICZE

W KRÓLESTWIE POLSKIÉM.

CZWARTE OGÓLNE ZEBRANIE

w dniach od 21 do 27 Lutego 1861 r.

PRZEDMIOTY OBRAD

I. Walne posiedzenia.

(W pałacu Namiestnikowskim, na Krakowskiem-Przedmieściu).

1sze Posiedzenie dnia 21 Lutego, we Czwartek, od godziny 12éj w południe do 4éj

(Przy wejściu na salę, zapisywaną będzie, podług § 7 Regulaminu, obecność Członków w Listach komparycyi, i jednocześnie rozdawane będą Członkom Listy kandydatów na nowych Członków, celem dopełnienia ballotowania w bocznéj sali).

1. Zagajenie posiedzeń przez Prezesa Towarzystwa.

Zorganizowanie Biura prezydyalnego walnych posiedzeń.

Ogłoszenie w myśl § 36 ustawy podziału tegorocznego Ogólnego zebrania na pięć sekcyj:

1. Ogólną.

2. Rolną.

3. Leśną.

4. Chowu Inwentarza.

5. Administracyjną.

Zaproszenie Prezydujących do tychże Sekcyj.

Wyznaczenie Assesorów do obliczenia głosów z ballotowania Kandydatów na Członków.

2. Sprawozdanie Komitetu z działań Towarzystwa za rok 1860.
3. Projekt etatu przychodów i wydatków Towarzystwa na rok 1861.
4. Projekt zasad podług których nadal mają być naznaczane konkursa i przyznawane nagrody Towarzystwa Rolniczego; oraz Projekt urządzania na przyszłość konkursów prowincyonalnych.
5. *Z*danie sprawy z różnych wniosków jakie przez poprzednie zebrania ogólne, do załatwienia Komitetowi odstąpione zostały.
6. Sprawozdania Delegacyj, przez zeszłoroczne ogólne zebrania wyznaczonych, na wnioski właściwych Sekcyj.

Po ukończoném ballotowaniu ogłoszenie nazwisk nowo do grona Towarzystwa przyjętych Członków.

2gie Posiedzenie dnia 25 Lutego w Poniedziałek od g. 1ej do 4ej.

Zdanie sprawy z czynności Sekcyjnych, których porządek w miarę postępu robót po Sekcyach ułożonym będzie.

3cie Posiedzenie dnia 27 Lutego w Środę o godzinie 6ej wieczór.

Reszta zdań sprawy z dokonanych przez wszystkie Sekcye czynności.

Zamknięcie posiedzeń tegorocznego Ogólnego zebrania przez Prezesa Towarzystwa.

II. Sekcya Ogólna.

(W pałacu Namiestnikowskim).

Sześć posiedzeń codziennych:

(Od 21 do 26 Lutego włącznie, to jest: we Czwartek, Piątek, Sobotę, Niedzielę, Poniedziałek i Wtorek, zawsze .o godzinie 6éj wieczorem.)

---

1. Pogląd na sprawę czynszową.
2. Skazówki do zawierania umów wieczysto - czynszowych.
3. Objaśnienia w przedmiocie funduszu gromadzkiego.
4. Sprawozdania Delegacyj, z łona zebrania ogólnego w roku zeszłym na żądanie Sekcyi wyznaczonych, a mianowicie:

a) Sprawozdanie Delegacyi do ustalenia i wskazania zasad obliczania czynszów z prestacyj. — Delegacyę składali Członkowie Towarzystwa: *Edward Szydłowski*, *Stanisław Detyniecki*, *Jan Rzewuski*, *Andrzéj Wojakowski* i *Maksymiljan Oborski* sprawozdawca. (Sprawozdanie drukowane w Rocznikach Gosp. Kraj. w poszycie grudniowym r. z.)

b) Sprawozdanie Delegacyi do zbadania zasad Instrukcyi Skarbowych z 1818 i 1841 roku, oraz wskazanie modyfikacyj, jakieby przy zastosowaniu rzeczonéj Instrukcyi do dóbr prywatnych potrzebnemi się okazały. — Delegacyę składali Członkowie Towarzystwa: *Ludwik Rosman*, *Annibal Roztropowicz*, *Michał Krysiński*, *Władysław Wolff* i *Konstanty Górski* sprawozdawca. —(Sprawozdanie drukowane w Rocznikach w poszycie styczniowym r. b.)

5. Pytanie: „Jak dalece ustalenie ze skutkiem hypotecznym granic każdéj nieruchomości ziemskiéj, osiągniętém być może, przez każdego właściciela niezależnie, od rozwinięcia prawa o moralném rozgrani-

czeniu."— Wnoszący Członek Towarzystwa, *Antoni Wrotnowski.*

6. Materyały do Poradnika czynszowego.

III. Sekcya Rolna.

(W sali głównéj gmachu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego).

Pięć posiedzeń, a mianowicie:

1sze	dnia	22	Lutego	w Piątek	od	10éj	do	4éj
2gie	"	23	"	w Sobotę	od	1éj	do	4éj
3cie	"	25	"	w Poniedziałek	od	10éj	do	12éj
4te	"	26	"	we Wtorek	od	10éj	do	4éj
5te	"	27	"	we Środę	od	10éj	do	3éj

1. Zdanie sprawy z działań pracowni Chemicznéj Towarzystwa Rolniczego, wniesione przez kierującego pracownią p. Teofila Cichockiego.
2. Rozbiór kwestyi uprawy Łubinu w kraju, z którą to uprawą, Sekcya na posiedzeniu z 9 lutego r. z. zaleciła Członkom Towarzystwa czynić doświadczenia. Sprawozdawca Członek Towarzystwa, *Stanisław Okęcki.*

PYTANIA:

1. Czy ze względów ogólnych ekonomicznych, a mianowicie z uwagi na zmiany w położeniu gospodarstw, za ustaniem pańszczyzny, nieuniknione, pilniejszym jest nakład na poprawę łąk, czy też bezpośrednio na rolę? *Wnoszący*, *Członek Towarzystwa Władysław Siemieński.*
2. Jak dalece ważném pod względem ekonomicznym i rolniczym jest obecnie morgowanie gruntów folwarcznych i łąk? Jakie znane były dotąd morgowania w różnych okolicach kraju; oraz jakie morgowania, odpowiednio do miejscowości, byłyby obecnie najpraktyczniejsze? *Wnoszący*, *Członek Towarzystwa Karol Wieland.*
3. Jakie nawozy sztuczne w naszym kraju najkorzystniéj użyć się dają? (z r. r.) *Wnoszący*, *Redaktor Roczników S. Zdzitowiecki.*

4. Jakie są przyczyny tak powszechnego u nas wylegania pszenicy i jakie byłyby najwłaściwsze środki zapobieżenia temu? (z r. z.) *Wnoszący, Członek Towarzystwa Józef Hornowski*.
5. Wykazać ważność gnojówki i najlepsze sposoby korzystania z takowéj, oraz jéj przechowania? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Annibal Roztropowicz.*
6. W jakich okolicznościach lepiéj siać zboże pod skibę, a w jakich na wierzch? (z r. z.) *Wnoszący, Członek Towarzystwa Ludomir Puławski.*
7. Dla jakich powodów tak mało jest u nas rozpowszechnione składanie zboża w sterty i jaki jest najlepszy sposób stawiania tychże? (z r. z.) *Wnoszący, Członek Towarzystwa Władysław Wolff.*
8. Jakiemi środkami najskuteczniéj podnieść można ogrodnictwo krajowe i rozkrzewić zamiłowanie takowego, tak w większych, jak w włościańskich gospodarstwach? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Edmund Sygietyński.*
9. Na jakich spodnich warstwach gruntu najlepiéj się udają różne gatunki drzew owocowych i jakie rodzaje owoców u nas rozpowszechniaćby należało? (z r. z.) *Wnoszący, Członek Towarzystwa Michał Czempiński.*
10. Jakie są najodpowiedniejsze materyały na pokrywanie budowli gospodarskich w kraju? (z. r. z.) *Wnoszący, Członek Towarzystwa Psarski Stanisław.*
11. Jakie są przyczyny tworzenia się śniedzi w pszenicy; jakiemi środkami można się od niéj uchronić? *Wnoszący, Członek honorowy Jerzy Aleksandrowicz.*
12. Jakie są korzyści i niedogodności gospodarcze uprzęży czterokonnéj, parokonnéj i jednokonnéj: którą z nich w jakich okolicznościach zalecić można? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Konstanty bar. Puszet.*
13. Czy pożyteczném jest w kraju naszym wprowadzanie nowych odmian zbóż, jakich mianowicie i jakie postępowanie w tym względzie zalecić wypada? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Ludwik Małkowski.*
14. Czy zaprawianie ziarna przed siewem jest korzystne, w ja-

kich mianowicie okolicznościach i jakie są najlepsze sposoby zaprawiania? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Piotr Walewski.*

15. Wykazać korzyści używania doborowego ziarna do siewu i najskuteczniejsze środki otrzymania onego? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Hipolit Popiel.*
16. W jakich okolicznościach wypasanie oziminy przed zimą doradzaném być może, a w jakich nie? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Tytus Wojciechowski.*
17. Jakie rodzaje podściołu mogą najkorzystniéj brak słomy zastąpić, i jaka jest ich stosunkowa wartość.

IV. Sekcya Leśna.

W sali Dyrekcyi Głównéj Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego.

Trzy posiedzenia a mianowicie:

1sze	dnia	23	Lutego	w Sobotę	od	10éj	do	4éj
2gie	„	25	„	w Poniedziałek	od	10éj	do	12éj
3cie	„	26	„	we Wtorek	od	10éj	do	4éj

PYTANIA:

1. W urządzaniu lasów prywatnych, jak godzić natychmiastowe najwyższe korzyści z zapewnieniem ich trwałości i stopniowego wzrastania? *Wnoszący, Członek honorowy Edward Pohlens.*
2. Grabienie igieł, liści i mchu, oraz wyrywanie wrzosu, borowin i t. p. jak niemniéj ściąganie liści na paszę, o ile i w jakich warunkach da się pogodzić z zasadami dobrego gospodarstwa leśnego? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Franciszek Bocheński.*
3. Jakie są najskuteczniejsze i najtańsze środki ustalania wydm piaszczystych i nadania im użyteczności? *Wnoszący, Członek honorowy Kaźmirz Janczewski.*
4. Na czém zasadza się oszczędne użycie drzewa pod względem gospodarczo-leśnym, ekonomicznym i technicznym? *Wnoszący, Członek honorowy Paweł Kaczyński.*
5. W jaki sposób najtaniéj i najprędzéj w okolicach w lasy u-

bogich przyjść do produkcyi drzewa na opał? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Wacław Popiel.*

6. Ponieważ pasanie w lasach jest dla gospodarstwa leśnego szkodliwém, gdzie więc na teraz bez tego obejść się nie można, pod jakiemi warunkami i z jakiemi ostrożnościami pasanie dopuszczoném być może, z najmniejszą szkodą dla lasów? *Wnoszący, Członek Komitetu Jezierski hr. Karol.*
7. Jakiemi środkami możnaby wpłynąć na zwiększenie ilości zająców i kuropatw? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Maurycy hr. Potocki.*
8. W jaki sposób odmładnianie lasów przedsiębrać należy, na jakie okoliczności szczególną przytém zwracać trzeba uwagę i jakich błędów unikać. *Wnoszący, Członek honorowy Edward Pohlens.*

V. Sekcya Chowu inwentarza.

(*W sali Komitetu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego.*)

Pięć posiedzeń:

1sze	dnia	22	Lutego	w Piątek	od	10éj	do	4éj
2gie	„	23	„	w Sobotę	od	10éj	do	4éj
3cie	„	25	„	w Poniedziałek	od	10éj	do	12éj
4te	„	26	„	we Wtorek	od	10éj	do	4éj
5te	„	27	„	we Środę	od	10éj	do	3éj

Przedewszystkiem rozbiór Sprawozdań Delegacyj, z łona zebrania ogólnego w roku zeszłym na żądanie Sekcyi wyznaczonych, o ile te sprawozdania przez Walne posiedzenie Sekcyi Chowu Inwentarza, odstąpione będą.

PYTANIA:

1. Jaka jest wartość nawozu sprodukowanego przez jednego konia, od chwili urodzenia tegoż konia, aż do użycia, t. j. przez ciąg lat 4ch, a tém samém wiele z kosztu wychowu konia należy potrącić za nawóz, jako wartość na gruncie zostającą? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Feliks Wołowski.*

2. Czy w kraju naszym i w jakich właściwie warunkach utrzymanie bydła całkowite lub częściowe na stajni w porze letniéj opłaci się i jakie korzyści te dwa sposoby utrzymania przynieść mogą, bezpośrednio z podniesienia dochodu z hodowli bydła, a bezpośrednio z powiększenia ilości nawozu? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Franciszek Młodzianowski.*

3. Jaka różnica zachodzić powinna w sposobie wychowywania i żywienia młodego bydła, jeżeli mamy na celu wykształcenie w nim przymiotów odpowiednich trzem odrębnym kierunkom, t. j. mleczności, pracy lub wypasu? *Wnoszący, W. Seifmann.*

4. Jakie mogą być przyczyny wywiązywania się stale karbunkułu w pewnych miejscowościach, i jakie byłyby na to środki zaradcze? (z. r. z.) *Wnoszący, W. Ejchler*, Dyr. Szk. Weter.

5. Jakie są środki najpraktyczniejsze podniesienia hodowli koni włościańskich, przy zachowaniu cech i rozwinięciu zalet koniom tym właściwych? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Lucyan Horodyński.*

6. Czy wyścigi konne mogą przyczynić się do podniesienia i poprawy hodowli koni w kraju? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Władysław hr. Zamoyski.*

7. Która z ras trzody chlewnéj u nas upowszechnionych najłatwiéj i najkorzystniéj się tuczy? (z r. z.) *Wnoszący, Członek Towarzystwa Ludwik Bernard Okęcki.*

8. Czy wychów drobiu może stać się ważniejszą gałęzią przemysłu rolniczego i czy poprawienie ras krajowych drobiu jest pożądaném, oraz jakie są przyczyny tak często zdarzającego się pomoru drobiu? (z r. z.) *Wnoszący, Członek Towarzystwa Jan Taraszkiewicz.*

9. O ile korzyści ze sprzedaży przychówku podnieść mogą dochód z owczarni, który dotąd głównie ze sprzedaży wełny osiągamy? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Jan Górski.*

10. Czy najwyższe wyrównanie wełny w runie, da się pogodzić z doskonałą nabitością i obfitością wełny lub nie, a w ostatnim razie o ile korzyści takiego wyrównania mogą przewa-

żyć brak obfitości wełny? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Władysław Wolff.*

11. Czy pożytki zapewnione dawaniem soli inwentarzowi opłacą się przy cenie, po jakiéj sól nabywać przychodzi? *Wnoszący, Członek Towarzystwa Józef hr. Skarbek.*

12. Jaki zachodzi stosunek pomiędzy pożywną wartością siana łąkowego i liści suszonych, oraz jakie korzyści zapewnić może użycie tego ostatniego surrogatu paszy w żywieniu rozmaitych gatunków zwierząt gospodarskich? *Wnoszący, Członek Komitetu Aleksandrowicz hr. Stanisław.*

VI. Sekcya Administracyjna.

(W gmachu Tow. Kred. Ziem. w sali na 2giem piętrze).

Trzy posiedzenia:

1sze	dnia	22	Lutego	w Piątek	od	10éj	do	4éj
2gie	„	23	„	w Sobotę	od	10éj	do	4éj
3cie	„	26	„	we Wtorek	od	10éj	do	4éj

1. Zdanie sprawy Komitetu, z działań Towarzystwa Rolniczego, za rok ubiegły 1860.

2. Zdanie sprawy Delegacyi wyznaczonéj z grona Towarzystwa do przejrzenia rachunków za rok 1860. Do Delegacyi należą Członkowie:

1. *Cielecki Leopold.*
2. *Gołembowski Bolesław.*
3. *Hempel Aleksy.*
4. *Lasocki August.*
5. *Morawski Henryk.*
6. *Oraczewski Edward.*
7. *Popiel Wacław.*
8. *Psarski Stanisław.*
9. *Posturzyński Jan.*
10. *Rulikowski Henryk*
11. *Rzeszotarski Dominik*
12. *Skarżyński Dyonizy*
13. *Szamota Walery.*
14. *Wojciechowski Tytus.*
15. *Wołowski Feliks.*
16. *Wrotnowski Antoni.*

3. Projekt Etatu przychodu i wydatków Towarzystwa na rok 1861.
4. Projekt zasad, podług których nadal mają być naznaczane konkursy i przyznawane nagrody Towarzystwa.
5. Projekt urządzania na przyszłość Konkursów prowincyonalnych w Królestwie.

Warszawa dnia 21 Lutego 1861 roku.

PREZES, **Andrzéj Zamoyski.**

Członek Sekretarz, **Władysław Garbiński.**

LISTA

CZŁONKOW TOWARZYSTWA

NA POSIEDZENIACH OGÓLNEGO ZEBRANIA ZNAJDUJĄCYCH SIĘ

którzy podług § 7 Regulaminu obecność swoją do protokułu podali.

---

1. Abłamowicz Dominik.
2. Abłamowicz Józef Ed.
3. Abłamowicz Kaźmierz.
4. Adelt Kaźmierz.
5. Akkord Cyryak.
6. Alexandrowicz Jerzy.
7. Alexandrowicz Stanis.
8. Andrychiewicz Włady.
9. Antoszewski Adam.
10. Arend Aleksander.
11. Arkuszewski Konstan.
12. Arkuszewski Teodor.
13. Arnold Józef.
14. Arnold Julian.
15. Arnold Mateusz.
16. Babski Karol.
17. Badeni Józef.
18. Bagniewski Adam.
19. Baliński Stanisław.
20. Baranowski Jan.
21. Barciński Antoni.
22. Bardziński Ferdynand.
23. Bardziński Floryan.
24. Bardziński Zygmunt.
25. Barthel Alfred.
26. Bayer Karol.
27. Bayer Maciej.
28. Bein Aleksander.
29. Bełdowski Antoni.
30. Bełdowski Jan.
31. Bełdowski Mieczysław.
32. Berend Łukasz.
33. Bezler Henryk.
34. Białkowski Józef.
35. Białoskórski Edward.
36. Białowiejski Ksawery.
37. Bielicki Ludwik Henr.
38. Bielicki Ludwik.
39. Bieliński Aleksander.
40. Bieliński Kaźmierz.
41. Bielski Wincenty.
42. Bielski Władysław.
43. Bienkiewicz Jan.
44. Biesiekierski Adolf.
45. Biesiekierski Bolesław.
46. Biesiekierski Juljan.

47. Biesiekierski Wiktor.
48. Biesiekierski Wincent.
49. Błeszyński Erazm.
50. Błeszyński Feliks.
51. Błeszyński Zdzisław.
52. Błociszewski Aleksan.
53. Błociszewski Ludwik.
54. Bobrownicki Aleksan·
55. Bobrownicki Włodzim.
56. Bobrowski Antoni.
57. Bocheński Franciszek.
58. Bocheński Józef.
59. Bogatko Andrzej.
60. Bogatko Antoni.
61. Bogatko Edward.
62. Bogatko Jan.
63. Bogdanowicz Jan.
64. Bogdanowicz Kaźmirz.
65. Bogdański Ignacy.
66. Bogdaszewski Sewery.
67. Bogucki Henryk.
68. Bogusławski Ignacy.
69. Bogusławski Nepomuc.
70. Bogusz Adam.
71. Bojen Rudolf.
72. Bońkowski Adolf.
73. Borakowski Władysł.
74. Borejsza Michał.
75. Borkowski Antoni.
76. Borkowski Jan.
77. Borowski Juljan.
78. Borzewski Zdzisław.
79. Boski Aleksander.
80. Boski Gustaw.
81. Boski Ignacy.
82. Boski Juliusz.
83. Boski Marcelli.
84. Boski Maurycy.
85. Bosowski Józef.
86. Brochocki Marcelli.
87. Bronikowski Adam.
88. Bronikowski Józef.
89. Bronikowski Rafał.
90. Brzozowski Seweryn.
91. Brzozowski Teofil.
92. Buchowiecki Władys.
93. Buczkowski Tadeusz.
94. Buczyński Leon.
95. Buczyński Lucyan.
96. Bujno Franciszek.
97. Bull Jan.
98. Burski Tomasz.
99. Burski Zelisław.
100. Bykowski Rafał.
101. Bystrzanowski Jan
102. Byszewski Adam.
103. Byszewski Romuald.
104. Bzowski Konstanty
105. Cebulski Filip.
106. Cejsinger Konrad.
107. Celiński Józef.
108. Chamski Maksymil.
109. Chądzyński Medard.
110. Chądzyński Michał.
111. Chełmicki Adolf.
112. Chełmicki Ignacy.
113. Chełmski Władysław.
114. Chlewicki Aloizy.
115. Chlipalski Aleksan.
116. Chmielewski Bronisł.
117. Chmielewski Józef.
118. Chmielewski Nepom.
119. Chodecki Juljan.
120. Chodorowicz Michał.
121. Chojecki Artur.
122. Chojnacki Władysł.
123. Choromański Karol.
124. Chrzanowski Bolesł.
125. Chrzanowski Gustaw.
126. Chrzanowski Przemy.

127. Chrzanowski Salezy.
128. Chrzanowski Stanisł.
129. Chrzanowski Władys.
130. Cichocki Stanisław.
131. Cichocki Teofil.
132. Cichowski Józef.
133. Cichowski Roman.
134. Ciechanowski Jan.
135. Ciechomski Józef.
136. Ciechomski Ludwik.
137. Ciechomski Mateusz.
138. Ciechomski Wojciech.
139. Cieciszowski Adam.
140. Cielecki Feliks.
141. Cielecki Konstanty.
142. Cielecki Leopold.
143. Cielecki Zdzisław.
144. Ciemniewski Adam.
145. Ciemniewski Artur.
146. Ciemniewski Seweryn.
147. Cieszkowski August.
148. Cieszkowski Kajetan.
149. Cieszkowski Wacław.
150. Czachowski Juljan.
151. Czaplicki Leopold.
152. Czaplicki Ludwik.
153. Czaplicki Stefan.
154. Czapski Leonard.
155. Czapski Stanisław.
156. Czarniecki Stefan.
157. Czarnocki Gracyan.
158. Czarnocki Ludgard.
159. Czarnowski Juljan.
160. Czarnowski Stanisław.
161. Czarnowski Wiktor.
162. Czartkowski Józef.
163. Czartkowski Juljan.
164. Czechowicz Belin.
165. Czerski Leon.
166. Czerski Melchior.
167. Czerwiński Aleksand.
168. Dal-Trozo Antoni.
169. Damięcki Stanisław.
170. Dangel Jan.
171. Dangel Zygmunt.
172. Daszewski Aleksand.
173. Daszewski Marcelli.
174. Daszkiewicz Konrad.
175. Dąbkowski Aleksand.
176. Dąbkowski Ignacy.
177. Dąbkowski Polikarp.
178. Dąbrowski Alexand.
179. Dąbrowski Józef.
180. Dąbrowski Tadeusz.
181. Dąbski Henryk.
182. Deskur Andrzéj.
183. Deskur Bronisław.
184. Deskur Henryk.
185. Deskur Jan.
186. Deskur Stanisław.
187. Denel August.
188. Detko Wojciech.
189. Dębowski Franciszek.
190. Dębowski Teodor.
191. Dębowski Tytus.
192. Dębowski Wacław.
193. Dębowski Zygmunt.
194. Dębski Jan.
195. Długoszek Jan.
196. Dobiecki Eustachy.
197. Dobiecki Wincenty.
198. Dobrowolski Józef.
199. Dobrowolski Leon.
200. Dobrzański Francisz.
201. Dobrzański Henryk.
202. Dobrzański Józef.
203. Dobrzański Kaźmirz.
204. Dogiel Stanisław,
205. Doliwa Lucyan.
206. Domaszewski Antoni.

207. Domaszewski Włodz.
208. Domański Antoni.
209. Domański Edmund.
210. Domański Włodzim.
211. Domaradzki Wiktor.
212. Dowbor Roman.
213. Dowgiełło Stanisław.
214. Downarowicz Karol.
215, Drozdowski Aloizy.
216. Drużbacki Ignacy.
217. Duchnowski Julian.
218. Duczymiński Ludwik.
219. Dworzaczek Karol.
220. Dzierzbicki Tadeusz.
221. Dziewanowski Domi.
222. Dziewulski Zenon.
223. Dzimiński Józef.
224. Ejdziatowicz Tadeusz.
225. Ejdziatowicz Władys.
226. Engelke Juliusz.
227. Engelstrom Wawrzy.
228. Epstejn Stanisław Mikołaj.
229. Fanshawe Jerzy,
230. Ferenzewicz Julian.
231. Fiszer Józef.
232. Fiszer Konstanty.
233. Fiszer Ludwik.
234. Flatt Jan.
235. Flatt Oskar.
236. Folkierski Piotr.
237. Frankowski Juliusz.
238. Friedrichs Edward.
239. Fudakowski Kazmirz.
240. Funk Karol.
241. Gadomski Stanisław.
242. Gadomski Wincenty.
243. Gadon Wojciech.
244. Gajewski Józef.
245. Garbiński Andrzéj.
246. Garbiński Władysław
247. Garbolewski Bolesł.
248. Garczyński Walenty.
249. Gastell Adam.
250. Gawiński Jan.
251. Gawlikowski Józef.
252. Gąsiorowski Józef.
253. Gąsowski Ignacy.
254. Gąsowski Julian.
255. Gąsowski Paweł.
256. Gebethner Gustaw.
257. Gerlach Jakób.
258. Gerlicz Jakób.
259. Gębarzewski Klaudy.
260. Gintowt Karol.
261. Glezmer Piotr.
262. Glezmer Władysław.
263. Glinka Józef.
264. Glinka Mikołaj.
265. Gliszczyński Witold.
266. Glogier Jan.
267. Głogowski Tomasz.
268. Gniazdowski Marcin.
269. Godeffroy Julian.
270. Godlewski Antoni.
271. Godlewski Korneli.
272. Godlewski Robert.
273. Golcz Włodzimierz.
274. Golicyn Sergiusz.
275. Goliszewski Aleksan.
276. Goltz Adam.
277. Gołębowski Aleksan.
278. Gołębowski Bolesław
279. Gołębowski Leopold.
280. Gołuchowski Józef.
281. Gołuchowski Leopol.
282. Gorecki Ignacy.
283. Gorecki Stanisław.
284. Górski Jan.
285. Górski Konstanty.

286. Górski Ludwik.
287. Górski Ksawery.
288. Gorzechowski Józef.
289. Gorzkowski Władys.
290. Gosiewski Michał.
291. Gosiewski Mikołaj.
262. Gostkowski Antoni.
293. Gostkowski Józef.
294. Gostkowski Romuald.
295. Gostkowski Adam.
296. Gostomski Adam.
297. Gostomski Hieronim.
298. Gostomski Józef.
299. Gostomski Mieczysł.
300. Grabiański Ludwik.
301. Grabiński Bronisław.
302. Grabiński Mikołaj.
303. Grabkowski Ferdyna.
304. Grabowski Adam.
305. Grabowski Antoni.
306. Grabowski Bronisław.
307. Grabowski Józef.
308. Grabowski Ludwik.
309. Grabowski Mikołaj.
310. Grabowski Władysł.
311. Grabowski Wojciech.
312. Grabski Majol.
313. Grąbczewski Ignacy.
314. Gregorowicz Jan-Ka.
315. Gregorowicz Stanisł.
316. Grewkowicz Andrzej.
317. Grochowski Julian.
318. Grodzicki Karol.
319. Grodzicki Leon.
320. Grodzicki Leopold.
321. Grodzicki Ksawery.
322. Grodziński Feliks.
323. Grodziński Leon,
324. Grodziński Władysł.
325. Grothus Henryk.
326. Grotowski Antoni.
327. Grotowski Władysł.
328. Grotowski Włodzim.
329. Grudziński Władysł.
330. Grün Andrzéj.
331. Gruszecki Konstanty.
332 Gruszecki Władysł.
333. Grużewski Józef.
334. Grzegorzewicz Mich.
335. Grzybowski Eugeni.
336. Grzymała Zygmunt.
337. Gumowski Stefan.
338. Halpert Ludwik.
339. Halpert Tytus.
340. Handtke Bernard.
341. Heinrich Władysław.
342. Hempel Aleksander.
343. Hempel Antoni.
344. Hempel Józef.
345. Hempel Ludwik.
346. Higersberger Feliks.
347. Hildebrandt Karol.
348. Hilke Henryk.
349. Hofman Ignacy.
350. Hirosz Józef.
351. Hirosz Ludwik.
352. Hornowski Józef.
353. Horoch Alfons.
354. Horodyński Antoni.
355. Horodyński Juliusz.
356. Horodyński Lucyan.
357. Horodyński Witold.
358. Hryniewicz Antoni.
359. Hube Mieczysław.
360. Hube Stanisław.
361. Hube Michał.
362. Hubicki Stefan.
363. Hugo Kołłątaj.
364. Humnicki Adolf.
365. Humnicki Ignacy.

366. Iwanicki Władysław.
367. Izdebski Władysław.
368. Iżykowicz Bronisław.
369. Iżykowicz Julian.
370. Jabłkowski Józef.
371. Jabłoński Adam.
372. Jabłoński Aleksander
373. Jabłoński Ludwik.
374. Jabłoński Roman.
375. Jabłoński Stanisław.
376. Jackowski Aleksand.
377. Jackowski Floryan.
378. Jackowski Jakób.
379. Jackowski Józef.
380. Jackowski Marcelli.
381. Jackowski Tomasz.
382. Jakubowski Adam JX.
383. Jakubowski August.
384. Jakubowski Józef.
385. Jakubowski Leander.
386. Jamnicki Edward.
387. Janiszewski Michał.
388. Janowski Władysław.
389. Jański Seweryn.
390. Jarociński Wojciech.
391. Jaroszyński Henryk.
392. Jasieński Adam.
393. Jasieński Józef.
394. Jasieński Teodor.
395. Jasieński Władysław.
396. Jasieński Zdzisław.
397. Jasiński Leon.
398. Jasiński Wojciech.
399. Jaśkowski Jan.
400. Jastrzębowski Ludo.
401. Jastrzębowski Wojc.
402. Jaszczołd Franciszek.
403. Jaszowski Stanisław.
404. Jawornicki Antoni.
405. Jaworowski Aleksy.
406. Jaworowski Józef.
407. Jaźwiński Walenty.
408. Jeliński Mieczysław.
409. Jelski Józef.
410. Jenike Jan.
411. Jerzmanowski Franc.
412. Jerzmanowski Wład.
413. Jezierski Karol.
414. Jezierski Władysław.
415. Jeziorański Michał.
416. Jeziorański Stanisław.
417. Jeżewski Atanazy.
418. Jeżewski Stanisław.
419. Jodko Tomasz.
420. Józefowicz Francisz.
421. Józefowicz Henryk.
422. Jundziłł Jan (ojciec).
423. Jundziłł Jan (syn).
424. Kaczkowski Aleksan.
425. Kaczkowski Gustaw.
426. Kaczyński Paweł.
427. Kalkstein Władysław.
428. Kamieniecki Konstan.
429. Kamiński Antoni.
430. Kamiński Stanisław.
431. Kanigowski Mieczys.
432. Kamocki Aleksander.
433. Kapliński Józef.
434. Kapliński Julian.
435. Karasiński August.
436. Karczewski Feliks.
437. Karczewski Francisz.
438. Karczewski Jan.
439. Karczewski Joachim.
440. Karczewski Józef.
441. Karczewski Marcelli.
442. Karczewski Stanisław
443. Karczewski Stefan.
444. Kargowski Stanisław.
445. Karnicki Jan.

446. Karniewski Ignacy.
447. Karnkowski Jan.
448. Karnkowski Piotr.
449. Karpiński Aleksand.
450. Karpiński Feliks.
451. Karski Henryk.
452. Karski Hipolit.
453. Karski Jan.
454. Karski Stanisław.
455. Karski Wawrzyniec.
456. Karsnicki Jan.
457. Karwowski Gabryel.
458. Koskowski Wincenty.
459. Kasperski Edward.
460. Kasprowicz Michał.
461. Kasprowicz Mikołaj.
462. Kawecki Gustaw.
463. Kiciński Kaźmierz.
464. Kicki Kajetan.
465. Kiełczewski Zygmunt.
466. Kierznowski Aleksan.
467. Kierznowski Józef.
468. Kijewski Gustaw.
469. Kijewski Jan.
470. Kiniorski Walery.
471. Kisielnicki Józef.
472. Kisielnicki Władysł.
473. Kisielnicki Włodzim.
474. Kiślański Fortunat.
475. Kleczyński Roman.
476. Klemensowski Ludw.
477. Klemensowski Marcin
478. Kleniewski Bolesław.
479. Kleniewski Francisz.
480. Kleniewski Stanisław.
481. Klimkiewicz Antoni.
482. Kłobukowski Aleksan
483. Kłobukowski Antoni.
484. Kłokocki Bolesław.
485. Kłokocki Kaźmierz.
486. Kłossowski Stanisław.
487. Kobierski Antoni.
488. Kobierzycki Bolesław.
489. Kobierzycki Dyoniz.
490. Kobierzycki Leon.
491. Kobierzycki Maksym
492. Kobierzycki Michał.
493. Kobylański Piotr.
494. Kochanowski Andrzéj
495. Kochanowski Franci.
496. Kochanowski Roman.
497. Koehlichen Karol.
498. Kolnarski Antoni.
499. Kolnarski Ludwik.
500. Kołaczkowski Brunon
501. Kołaczkowski Rudolf.
502. Kołakowski Stefan.
503. Komecki Ludwik
504. Komierowski Józef.
505. Komierowski Ludwik.
506. Komorowski August.
507. Konkowski Ignacy.
508. Kopczyński Apolinar.
509. Korabiewski Wiktor.
510. Korczyński Karol.
511. Kornaszewski Jan.
512. Korytyński Mikołaj.
513. Korytyński Nikodem.
514. Korzybski Jan.
515. Kosakowski Kaźmirz.
516. Kosakowski Stanisław
517. Kosiński Antoni.
518. Kosiński Józef.
519. Koskowski Floryan.
520. Koskowski Marcelli.
521, Koskowski Wincenty.
522. Kosowski Kajetan.
523. Kostecki Teodor.
524. Kostulski Wincenty.
525. Koszkowski Maryan.

526. Kotarski Henryk.
527. Kotkowski Floryan.
528. Kotkowski Seweryn.
529. Kowalewski Józef.
530. Kowalski Franciszek.
531. Kowalski Henryk.
532. Kowalski Władysław.
533. Kownacki Jan.
534. Kownacki Kaźmirz.
535. Kownacki Ludwik.
536. Kozerski Faustyn.
537. Kozielski Franciszek.
538. Kozłowski Karol.
539. Kozłowski Romuald.
540. Kozłowski Stanisław.
541. Kozarski Bolesław.
542. Kożarski Michał.
543. Kożuchowski Józef.
544. Koźmian Franciszek.
545. Koźmian Henryk.
546. Koźmian Seweryn.
547. Koźmiński Karol.
548. Krajewski Aleksand.
549. Krajewski Hipolit.
550. Kraków Ludwik.
551. Kramer Karol.
552. Krasicki Marcelli.
553. Krasiński Adam.
554. Krasiński Antoni.
555. Krasiński Karol.
556. Krasnodębski Wład.
557. Krasowski Franciszek
558. Kraszewski I. J.
559. Kraszewski Kajetan.
560. Kraszewski Walenty.
561. Krakowski Józef.
562. Kręski Edward.
563. Kronnenberg Leopold
564. Kropiwnicki Alfons.
565. Kropiwnicki Kaźmirz.
566. Kropiwnicki Stanisł.
567. Krosnowski Eustachy
568. Krótkiewski Roman.
569. Krüger Andrzéj.
570. Kruszewski Antoni
571. Kruszewski Walenty
572. Kryński Franciszek.
573. Krzymuski Marcin.
574. Krzymuski Onufry.
575. Krzywoszewski Boles.
576. Krzywoszewski Wład.
577. Krzysztoporski Klem.
578. Kucz Karol.
579. Kuczalski Leon.
580. Kuczyński Edward.
581. Kuczyński Józef.
582. Kunicki Leon,
583. Kunicki Stefan.
584. Kuryerow Józef.
585. Kurella Józef.
586. Kurella Rajmund
587. Kurnatowski Alfred.
588. Kurnatowski Stanisł.
589. Kurtz Adolf.
590 Kurtz Aleksander.
591. Kurtz Jan.
592. Kurtz Julian.
593. Kurtz Karol.
594. Kuszel Ignacy.
595. Kuszel Józef.
596. Kuszel Konstanty.
597. Kuszel Lucyan.
598. Kuszkowski Teodo.
599. Kwiatkowski Jan.
600. Kwiatkowski Józef.
601. Kwiatkowski Juliusz.
602. Kwilecki Władysław.
603. Lachnicki Cypryan.
604. Lalewicz Wiktor.
605. Lange Karol.

606. Lasocki August.
607. Lasocki Bronisław.
608. Lasocki Ezechiel.
609. Lasocki Ignacy.
610. Lasocki Józef.
611. Lasocki Leon.
612. Lasocki Roman.
613. Lasocki Stanisław.
614. Lasocki Stefan.
615. Lasocki Władysław.
616. Lebelt Jan.
917. Le Brun Karol.
618. Le Brun Tomasz.
619. Ledochowski Józef.
620. Lej Neyhoff Romual.
621. Lelewel Tadeusz.
622. Lemański Edward.
623. Lemański Kazmirz.
524. Lentz August.
625. Leopold Józef.
626. Leppert Jan.
627. Leppert Szymon.
628. Lesiewski Antoni.
629. Lesiewski Jan.
630. Lesiewski Konstanty.
631. Leski Gustaw
632. Lesiński Aleksander.
633. Lesser Stanisł.
634. Leszczyński Ignacy.
635. Leszczyński Jan Nep.
636. Leszczyński Józef.
637. Leszczyński Władysł.
638. Lewicki Stanisław.
639. Lewiński Apolinary.
640. Lewiński Jakób.
641. Lewiński Józef.
642. Lewiński Michał.
643. Lewocki Józef.
644. Limprecht Henryk.
645. Lipski Aleksander.
646. Lipski Ludwik.
647. Lisicki Bolesław.
648. Lisicki Felicyan.
649. Lisicki Romuald.
650. Lisicki Władysław.
651. Lisowski Michał.
652. Lubomirski Eugenius.
653. Lubomirski Tadeusz.
654. Lubomirski Władysł.
655. Lubowicki Karol.
656. Lubowicki Stanisław.
657. Lutosławski Edward.
658. Lutosławski Francisz.
659. Łabęcki Hieronim.
660. Łabęcki Władysław.
661. Łabęcki Włodzim.
662. Łapiński Aleksander.
663. Łaski Romuald.
664. Łaski Władysław.
665. Łaszczyński Adam.
666. Łaszczyński Antoni.
667. Łaszczyński Feliks.
668. Łaszczyński Jakób.
669. Łaszczyński Józef.
670. Łaszczyński Ludwik.
671. Łaszczyński Zygmunt
672. Łazowski Bronisław,
673 Łaźniewski Jan.
674. Łaźniewski Mikołaj.
675. Łącki Leopold.
676 Łączyński Konstanty.
677. Łączyński Zygmunt.
678. Łempicki Adolf.
679. Łempicki Artur.
680. Łempicki Eugeniusz.
681. Łempicki Ignacy.
682. Łempicki Józef.
683. Łempicki Karol.
684. Łempicki Konstanty.
685. Łepkowski Maksymil.

686. Łęski Ludwik.
687. Łoski Józef.
688. Łubieński Paweł.
689. Łubieński Jan.
690. Łubieński Sewer.
691. Łubkowski Karol.
692. Łuczyński Jan.
693. Łuniewski Edward.
694. Łuniewski Henryk.
695. Łuszczewski Jan Paw.
696. Łuszczewski Józef.
697. Łuszczewski Michał.
698. Łuszczewski Romuald
699. Łuszczewski Wacław.
700. Machczyński Konrad.
701. Mackiewicz Stanisław
702. Majewski Ambroży.
703. Majewski Maks.
704. Majewski Stanisław.
705. Majewski Wincenty.
706. Majewski Władysław.
707. Malcz Julian.
708. Malcz Wilhelm.
709. Malhome Ludwik.
710. Malinowski Henryk.
711. Malinowski Józef.
712. Malinowski Łukasz.
713. Makolski Walenty,
714. Makolski Walery.
715. Makomaski Felicyan.
716. Makomaski Hipolit.
717. Makomaski Ludwik.
718. Makowski Feliks.
719. Makowski Ludwik.
720. Małachowski Władys.
721. Małecki Henryk.
722. Małkowski Ludwik.
723. Małowiejski Józef.
724. Mańkowski Emeryk.
725. Manowski Józef.
726. Manugiewicz Józef.
727. Marchocki Klemens.
728. Marcinkowski Józef.
729. Marczewski Andrzéj.
730. Marczewski Bronisła.
731. Marczewski Witold.
732. Maringe Leonard.
733. Markowski Władysł.
734. Marylski Eustachy.
735. Masalski Konstanty.
736. Masłowicz Marcelli.
737. Matliński Jan.
738. Matuszewski Leon.
739. Matecki Jan.
740. Mazaraki Józef.
741. Mazaraki Kaźmierz.
742. Mazurkiewicz Gustaw
743. Mazurkiewicz Włady.
744. Mąkowski Ignacy.
745. Meyer Ewaryst.
746. Meyer Ludwik.
747. Michałowski Francis.
748. Michałowski Henryk.
749. Michałowski Wincen.
750. Michałowski Władys.
751. Michniewicz Władys.
752. Mickiewicz Łukasz.
753. Mieczkowski Francis.
754. Miecznikowski Aleks.
755. Miecznikowski Ludw.
756. Mieczyński Adam.
757. Mieczyński Ludwik.
758. Mielęcki Jan.
759. Mielęcki Kaźmierz.
760. Mierzyński Henryk.
761. Mierzwiński Stanisław
762. Mieszkowski Klemens
763. Mikulicz Radecki Aloi.
764. Mikulski Konstanty.
765. Milberg Teodor.

766. Milberg Julian.
767. Milberg Władysław.
768. Milewski Henryk.
769. Milewski Stanisław.
770. Miłowicz Leon.
771. Milowicz Stanisław.
772. Minasowicz Julian.
773. Miniewski Bronisław.
774. Miński Feliks.
775. Minter Karol.
776. Mirecki Aleksander.
777. Mirski Adam.
778. Mirski Kaźmierz.
779. Mirowski Aleksander.
780. Mittelstaedt Jan.
781. Mittelstaedt Maurycy.
782. Młocki Emilian.
783. Młocki Franciszek.
784. Młocki Włodzimierz.
785. Młodzianowski Franc.
786. Mniewski Feliks.
787. Mniewski Witold.
788. Mniszewski Francisz.
789. Mniszewski Tymoteu.
790. Mleczko Henryk.
791. Moczarski Andrzej.
792. Moczarski Ludwik.
793. Modelski Ignacy.
794. Moldenhawer Konsta.
795. Mokronowski Aleks.
796. Mokronowski Ewarys.
797. Morawski Henryk.
798. Morawski Konstanty.
799. Morawski Roman.
800. Morchonowicz Wład.
801. Morzkowski Józef.
802. Morzkowski Ludwik.
803. Morzkowski Michał.
804. Morzycki Konstanty.
805. Morzycki Mieczysław.
806. Mrowiński Edmund.
807. Myśliński Dominik.
808. Myszczyński Józef.
809. Myszczyński Kaźmier.
810. Myszczyński Ksawery
811. Myszkowski Emanuel.
812. Nagórny Antoni.
813. Nagórski Karol.
814. Nakielski Oktawian.
815. Nałęcz Ksawery.
816. Napiórkowski Franci.
817. Natanson Ignacy.
818. Natanson Jakób.
819. Nehring Antoni.
820. Neugebauer Rudolf.
821. Niemojewski Adam.
822. Niemojewski Adolf.
823. Niemojewski Edward.
824. Niemojewski Ludwik.
825. Niemojewski Stanisł.
826. Nitkowski Józef.
827. Niżyński Hipolit.
828. Nowiński Ignacy.
829. Nolken Karol.
830. Norwid Ksawery.
831. Nowicki Ludwik.
832. Nowakowski Józef.
833. Nowiński Stefan.
834. Nowiński Wincenty.
835. Nowodworski Jan.
836. Oborski Maksymilian.
837. Obrąpalski Józef.
838. Ochenkowski Karol.
839. Okęcki Adam.
840. Okęcki Józef.
841. Okęcki Ludwik.
842. Okęcki Stanisław.
843. Okołowicz Gustaw.
844. Okołowicz Jakób.
845. Olszewski Eugeniusz.

846. Ołdakowski Bolesław
847. Ołdakowski Napoleon
848. Ołdakowski Nepomu.
849. Opperman Leontyn.
850. Oraczewski Edward.
851. Oraczewski Ludwik.
852. Ordęga Karol.
853. Orlewski Juliusz.
854. Orłowski Alfons.
855. Orłowski Jan.
856. Orłowski Leon.
857. Orłowski Władysław.
858. Ornowski Józef.
859. Orpiszewski Lucyan.
860. Orzechowski Ignacy.
861. Ośmiałowski Ignacy.
862. Ośmiałowski Maryan.
863. Osowski Kaźmirz.
864. Osterlof Fryderyk.
865. Ostrowski Aleksand.
866. Ostrowski Antoni.
867. Ostrowski Hilary (ojciec)
868. Ostrowski Hilary (syn)
869. Ostrowski Ksawery.
870. Ostrowski Ludwik.
871. Ostrowski Robert.
872. Ostrowski Roman.
873. Ostrowski Stanisław.
874. Ostrowski Włodzim.
875. Ostrowski Zygmunt.
876. Ostrzeniewski Konst.
877. Otocki Tomasz.
878. Otto Jan.
879. Owczarski Aleksand.
880. Owidzki Aloizy.
881. Papi Jan.
882. Paprocki Emeryk
883. Parisot Aleksander
884. Paschalis Franciszek.
885. Paszkiewicz Aloizy
886. Paszkiewicz Julian
887. Pawłowski Fraciszek
888. Pepłowski Władysław
889. Piasecki Adam
890. Piaskowski Artur
891. Pieczyński Ignacy
892. Piekarski Jan
893. Pieniążek Czesław.
894. Pieniążek Wojciech.
895. Pieńkowski Henryk.
896. Pieńkowski Leon.
897. Piotrowski Adam.
898. Piotrowski Adolf.
899. Piotrowski Andrzéj.
900. Piotrowski Jakób.
901. Piotrowski Michał.
902. Piotrowski Teofil.
903. Piotrowski Walery.
904. Piotrowski Włady.
905. Piwkowski Franci.
906. Plater Krzysztof.
907. Plater Stanisław.
908. Pląskowski Włodzim.
909. Plewczyński Stani.
910. Plichta Zdzisław.
911. Płodowski Ignacy.
912. Płonczyński Edward.
913. Płonczyński Ignacy.
914. Płonczyński Włodzim.
915. Płoński Maurycy.
916. Płużański Władysław.
917. Pniewski Stefan.
918. Pniewski Witold.
919. Podczaski Edward.
920. Podczaski Ksawery.
921. Podczaski Władysław.
922. Podoski Aleksander.
923. Podoski Julian.
924. Podoski Leon.
925. Pohlens Edward.

926. Poleski Józef.
927. Poletyłło Aureli.
928. Poletyłło Leopold
929. Polkowski Włady.,
930. Pomianowski Feliks.
931. Pomianowski Witold.
932. Ponikwicki Feliks.
933. Ponikwicki Roman.
934. Popiel Jan.
935. Popiel Paweł.
936. Popiel Wacław.
937. Popławski Józef.
938. Posturzyński Jan.
939. Poths Adolf.
940. Potkański Michał.
941. Potkański Witold.
942. Potocki Adam.
943. Potocki Aleksander.
944. Potocki Antoni.
945. Potocki Henryk.
946. Potocki Ignacy.
947. Potocki Maurycy.
948. Potocki Michał.
949. Potocki Rodryk.
950. Potocki Stanisław.
951. Potocki Tomasz.
952. Potulicki Piotr.
953. Potulicki Stanisław.
954. Potulicki Włodzim.
955. Potworowski Adam.
956. Prażmowski Adam.
957. Prądzyński Konstan.
958. Prądzyński Włady.
959. Prendowski Józef.
960. Prüffer August.
961. Pruszak Aleksander.
962 Pruszak Benon.
963. Przechodzki Józef.
964. Przedpełski Franci.
965. Przezdziecki Aleksan.
966. Przybysławski Kazim.
967. Przyjemski Maurycy.
968. Przyjemski Stanisław.
969. Przyłuski Feliks.
970. Przyłuski Władysław.
971. Przystański Stanisław.
972. Przystojecki Roman.
973. Psarski Stanisław.
974. Pszczołkowski Franci.
975. Puciatycki Tadeusz.
976. Puławski Ludomił.
977. Pusłowski Ksawery.
978. Puszet Konstan.
979. Pyłowski Seweryn.
980. Racięcki Stanisław.
981. Raczyński Dyonizy.
982. Raczyński Ludwik.
983. Raczyński Teodor.
984. Radoliński Roman.
985. Radoliński Stanisław.
986. Radomiński Józef.
987. Radoszkowski Wac.
988. Rakowiecki Euge.
989. Rakowski Henryk.
990. Raysacher Marcin.
991. Raysacher Roman.
992. Rastawiecki Edward.
993. Ratomski Stanisław.
994. Ratomski Wincenty
995. Rawicz Józef.
996. Rawicz Władysław.
997. Reinhold Józef.
998. Reklewski Jan.
999. Reklewski Łukasz.
1000. Reklewski Zdzisław.
1001. Rembieliński Aleks.
1002. Rembieliński Gustaw.
1003. Rembieliński Karol.
1004. Reszke Jan.
1005. Rayski Ekmil.

1006. Rodkiewicz Aleksan.
1007. Roesler Karol.
1008. Rogojski Stanisław.
1009. Rogojski Władysław.
1010. Rogowski Antoni.
1011. Rogoziński Michał.
1012. Rojewski Gustaw.
1013. Rojewski Jan.
1014. Rokosowski Piotr.
1015. Roland Roman.
1016. RolbieckiNepomucen.
1017. Rolbiecki Teodor.
1018. Roman Adolf.
1019. Romanowicz Leon.
1020. Romocki Kazimierz.
1021. Romocki Korneli.
1022. Romocki Ludwik.
1023. Roniker Adam.
1024. Rose Aleksander.
1025. Rossman Aleksander.
1026. Rossman Edward.
1027. Rossman Fryderyk.
1028. Rossman Ludwik.
1029. Rostworowski Adam
1030. Rostworowski Feliks.
1031. Rostworowski Juliusz.
1032. Rostworowski Roman.
1033. Roszkowski Adam.
1034. Roszkowski Józef.
1035. Rożanski Władysław.
1036. Rożycki Franciszek.
1037. Rzodkiewicz Włady.
1038. Rucz Juljusz.
1039. Rudnicki Ferdynand.
1040. Rudnicki Stanisław.
1041. Rudowski Antoni.
1042. Rudowski Ignacy.
1043. Rudowski Szymon.
1044. Rudzki Karol.
1045. Rudzki Konstanty.
1046. Rulikowski Aleksan.
1047. Rulikowski Antoni.
1048. Rulikowski Edward.
1049. Rulikowski Henryk.
1050 Rulikowski Rudolf.
1051. RulikowskiWłady.
1052. Russyan Wincenty.
1053. Rutkowski Lucyan.
1054. Rutkowski Maryan.
1055. Rutkowski Zdzisław.
1056. Rybiński Józef.
1057. Rychłowski Ksawery.
1058. Rynkiewicz Dominik.
1059. Rzeszotarski Dominik.
1060. Rzeszotarski Jan.
1061. Rzętkowski Włodzim.
1062. Rzuchowski Stani.
1063. Sadkowski Włady.
1064. Sadowski Wincenty.
1065. Saint-Paul-Emil.
1066. Sakowicz Aleksander.
1067. Sakowicz Witold.
1068. De Santis Konstanty.
1069. Sapieha Leon.
1070. Sauvé Józef.
1071. Sauvé Teodor.
1072 Sawicki Kazimierz.
1073. Sawicki Zygmunt.
1074. Schuch Ignacy.
1075. Schultz Stanisław.
1076. Schuppe Apolinary.
1077. Schütz Adolf.
1078. Scypio Józef.
1079. Scypio Maurycy.
1080. Scypio Paweł.
1081. Sędzimir Aleksander.
1082. Serwiński Piotr.
1083. Siciński Konstanty.
1084. Siedliski Adolf.
1085. Siekierzyński Michał.

1086. Sieklucki Hipolit.
1087. Sieklucki Władysław.
1088. Siemiątkowski Walen.
1089. Siemieński Jacek.
1090. Siemieński Leon.
1091. Siemieński Wincenty.
1092. Siemieński Włady.
1093. Siennicki Władysław.
1094. Sierakowski Alfons.
1095. Sieroszewski Leopold.
1096. Skarbek Fryderyk.
1097. Skarbek Henryk
1098. Skarbek Józef.
1099. Skarbek Karol.
1100. Skarzyński Bronisław.
1101. Skarzyński Dyonizy.
1102. SkarzyńskiEugieniusz.
1103. Skarzyński Henryk.
1104. Skarzyński Onufry.
1105. Skarzyński Rudolf.
1106. Skawiński Jan.
1107. Skibniewski Stani.
1108. Skierkowski Konrad.
1109. SkimborowiczMaxym.
1110. Skórkowski Kazim.
1111. Skórkowski Teodor.
1112. Skotnicki Adolf.
1113. Skotnicki Jan.
1114. Skotnicki Jarosław.
1115. Skracha Aleksander.
1116. Skrzyński Aleksander.
1117. Skrzyński Eustachy.
1118. Strzyżowski Aleksan.
1119. Skupieński Antoni.
1120. Skwarski Leopold.
1121. Szlaski Aleksander.
1122. Slaski Stanisław.
1123. Slaski Wacław.
1124. Slaski Władysław.
1125. Sliwiński Piotr.
1126. Słąka Stanisław.
1127. Słomiński Józef.
1128. Słomiński Leopold.
1129. Słonczyński Antoni.
1130. Słonecki Henryk.
1131. Słonka Stanisław.
1132. Słubicki Albin.
1133. Słubicki Wincenty.
1134. Smoliński Maciéj.
1135. Sobolewski Bronisław
1136. Sobolewski Jan.
1137. Sobolewski Konstan.
1138. Sojecki Leon.
1139. Sojecki Stanisław.
1140. Sojecki Władysław.
1141. Sokołowski Felicyan
1142. Sokołowski Leon.
1143. Sokołowski Leopold.
1144. Sokołowski Wiktor.
1145. Sołtyk Franciszek.
1146. Sonnenberg Karol.
1147. Sosenkowski Józef.
1148. Sosnkowski Juliusz.
1149. Sosnowski Włodzim.
1150. Stamirowski Józef.
1151. Starczewski Józef.
1152. Starzeński Henryk.
1123. Starzeński Franciszek.
1154. Starzeński Michał.
1155. Starzeński Wiktor.
1156. Stawiski Edmund.
1157. Stawiski Feliks.
1158. Stępowski Antoni.
1159. Stępowski Feliks.
1160. Stępowski Jan.
1161. Stępowski Józef.
1162. Stembart Kazimierz.
1163. Stoiński Józef.
1164. Stojowski Hipolit.
1165. Stokowski Ignacy.

1166. Strączyński Kazim.
1167. StrzemboszKazimierz.
1168. Strzeszewski Franci.
1169. Suchecki Brunon.
1170. Suchecki Jan.
1171. Sudnik Ignacy.
1172. Sudnik Władysław.
1173. Suffczyński Stefan.
1174. Sulimierski Antoni.
1175. Sulimierski Korneli.
1176. Sulimierski Marceli.
1177. Sulimierski Włady.
1178. Sułowski Mieczysław.
1179. Suski Władysław.
1180. Sułkowski Włady.
1181. Swierczyński Krzyszt.
1182. Swierczyński Rajmun.
1183. Swieszewski Józef.
1184. Sporny Józef.
1185. Srednicki Ludwik.
1186. Stadnicki Michał.
1187. Staniszewski Włady.
1188. Swieżawski Eustachy.
1189. Swieżawski Wacław.
1190. SwierzyńskiKrystyan.
1191. Swięcki Antoni.
1192. Swięcki Ignacy.
1193. Sygietyński Edmund.
1194. Szabuniewicz Wiktor.
1195. Szala Julian.
1196. Szamota Walery.
1197. Szamowski Antoni.
1198. Szamowski Kazimierz.
1199. Szańkowski Antoni.
1200. Szarewicz Teodor.
1201. Szawłowski Edward.
1202. Szczuka Artur.
1203. Szczuka Dominik.
1204. Szepietowski Henryk.
1205. Szepietowski Józef.
1206. Szlubowski Józef.
1207. Szmidt Bronisław.
1208. Szumlański Konstan.
1209. Szwartz Edward.
1210. Szwejcer Wincenty.
1211. Szydłowski Edward.
1212. Szymanowski Feliks.
1213. Szymanowski Ignacy.
1214. Tuszyński Karol.
1215. Taraszkiewicz Jan.
1216. Tarczewski Joachim.
1217. Tarło Ignacy.
1218. Tarnowski Jan.
1219. Tarnowski Wincenty.
1220. Tchórzewski Narcyz.
1221. Telakowski Klemens.
1222. Teleżyński Feliks.
1223. Thiede Ignacy.
1224. Toczycki Euzebiusz.
1225. Toczyski Józef.
1226. Todtleben Jan.
1227. Toeplitz Aleksander.
1228. Tomicki Władysław.
1229. Tomorowicz Włady.
1230. Trąbczyński Konstan.
1231. Trepka Adolf.
1232. Trepka Felicyan.
1233. Trepka Tadeusz.
1234. Trepka Włodzimierz.
1235. Trębicki Aleksander.
1236. Trębicki Antoni.
1237. Trębicki Stanisław.
1238. Trzaskowski Konstan.
1239. Trzciński Adolf.
1240. Trzciński Dyonizy.
1241. Trzciński Gorgoniusz.
1242. Trzciński Ignacy.
1243. Trzciński Seweryn.
1244. Trzciński Stanisław.
1245. Trzciński Władysław.

1246. Trzetrzewiński Aug.
1247. Trzetrzewiński Józef.
1248. Trzetrzewiński Leon.
1249. Trzetrzewiński Woj.
1250. Tuchołka Władysław.
1251. Tukało Walery.
1252. Turobojski Mikołaj.
1253. Turowski Stanisław.
1254. Turski Antoni.
1255. Turski Feliks.
1256. Turski Maksymilian.
1257. Twarowski Jan.
1258. Tymowski Józef.
1259. Tymowski Kajetan.
1260. Urbański Ignacy.
1261. Walchnowski Ludwik.
1262. Walewski Aleksander.
1263. Walewski Jan.
1264. Walewski Karol.
1265. Walewski Konrad.
1266. Walewski Leon.
1267. Walewski Ludwik.
1268. Walewski Piotr.
1269. Walewski Stanisław.
1270. Walewski Wincenty.
1271. Walewski Władysław.
1272. Waliszewski Władу.
1273. Wardęski Władysław.
1274. Wasiutyński Hermog.
1275. Wasiutyński Leonard.
1276. Wąsowicz Hipolit.
1277. Wąsowicz Tomasz.
1278. Wejsflog Karol.
1279. Werner Józef.
1280. Werner Karol.
1281. Werner Marcelli.
1282. Werner Tomasz.
1283. Wesołowski Feliks.
1284. Wessel Michał.
1285. Wessel Wojciech.
1286. Węgierski Wincenty.
1287. Węgleński Francisz.
1288. Węgleński Gustaw.
1289. Węsierski Wincenty.
1290. Węss Ludwik.
1291. Wężyk Jan.
1292. Wężyk Józef.
1293. Wężyk Wilhelm.
1294. Wielopolski Zygmunt.
1295. Wieniawski Julian.
1296. Wierzbicki Leon.
1297. Wierzchlejski Teodoz.
1298. Wiewiorowski Leon.
1299. Wiktor Józef, JX.
1300. Wilczyński Albert.
1301. Wilhelm Władysław.
1302. Wilkoszewski Teodor.
1303. Wilksycki Aleksan.
1304. Willand Karol.
1305. Wilski Jan.
1306. Wilski Leonard.
1307. Wiśniewski Franci.
1308. Wiśniewski Wojciech.
1309. Wiszowaty Wiktor.
1310. Włodek Hipolit.
1311. Wodzicki Edward.
1312. Wodziński Feliks.
1313. Wodziński Kazimierz.
1314. Wodziński Władу.
1315. Wojciechowski Ant.
1316. Wojciechowski Aug.
1317. Wojciechowski Tytus.
1318. WojczyńskiJan(ojciec)
1319. WojczyńskiJan(syn)
1320. Wojczyński Stefan.
1321. Wojda Kazimierz.
1322. Wojde Maurycy.
1323. Wojniłowicz Lucyan.
1324. Wojtaszyński Karol.
1325. Wolff Andrzej.

1326. Wolff Władysław.
1327. Wolski Bronisław.
1328. Wołłowicz Michał.
1329. Wołłowicz Stanisław.
1330. Wołowski Adam.
1331. Wołowski Feliks.
1332. Wołowski Stanisław.
1333. Wołowski Włady.
1334. Woronicz Antoni.
1335. Woroniecki Adam.
1336. Woroniecki Bole.
1337. Woroniecki Hen.
1338. Woroniecki Luc.
1339. Woroniecki Mich.
1340. Woroszyłło Julian.
1341. Woźnicki Karol
1342. Wróblewski Jan.
1343. Wrotnowski Antoni.
1344. Wrotnowski Włady.
1345. Wyczółkowski Józef.
1346. Wydrychiewicz Kazi.
1347. Wydżga Bogumił.
1348. Wydżga Marcelli.
1349. Wydżga Władysław.
1350. Wyganowski Zygm.
1351. Wysocki Kazimierz.
1352. Wyszyński Bolesław.
1353. Wyszyński Kaźmierz.
1354. Wzdulski Konstanty.
1355. Xiężopolski Władysł.
1356. Zabłocki Aloizy.
1357. Zabłocki Karol.
1358. Zabłocki Ludwik.
1359. Zabokrzycki Aloizy.
1360. Zabokrzycki Julian.
1361. Zaborowski Aleksan.
1362. Zaborowski Jan.
1363. Zaborowski Ignacy.
1364. Zaborowski Michał.
1365. Zaborowski Stanisław.
1366. Zajączkowski Adam.
1367. Zakrzewski Gustaw.
1368. Zakrzewski Ignacy.
1369. Zakrzewski Napoleon.
1370. Załeski Antoni.
1371. Zaleski Wiktor.
1372. Zaleski Władysław.
1373. Załęski Juliusz.
1374. Załęski Lucyan.
1375. Załuski Feliks.
1376. Załuski Franciszek.
1377. Załuski Władysław.
1378. Zamoyski And. (prezes)
1379. Zamoyski And. (junior)
1380. Zamoyski August.
1381. Zamoyski Józef.
1382. Zamoyski Stanisław.
1383. Zamoyski Stefan.
1384. Zamoyski Tomasz.
1385. Zamoyski Władysław.
1386. Zapolski Ignacy.
1387. Zawadzki Emilian.
1388. Zawadzki Maksymilia.
1389. Zawicki Gustaw.
1390. Zawicki Zygmunt.
1391. Zawisza Aleksander.
1392. Zawisza August.
1393. Zawisza Jan.
1394. Zawisza Marian.
1395. Zawisza Wiktor.
1396. Zbijewski Michał.
1397. Zboiński Władysław.
1398. Zdrojewski Jan.
1399. Zdzitowiecki Sewe.
1400. Zdzitowiecki Włady.
1401. Zelt Antoni.
1402. Zednik Władysław.
1403. Zejszner Ludwik.
1404. Zegart Bolesław.
1405. Zembrzuski Jan.

1406. Zieleniewski Jan.
1407. Zieliński Adam.
1408. Zieliński Bronisław.
1409. Zieliński Gustaw C. K.
1410. Zieliński Gustaw.
1411. Zieliński Ignacy.
1412. Zieliński Józef
1413. Zieliński Piotr.
1414. Zieliński Stanisław.
1415. Zieliński Wacław.
1416. Zieliński Władysław.
1417. Zwierkowski Mścisław
1418. Żelazowski Jan.
1419. Żarski Kazimierz.
1420. Żukowski Antoni.
1421. Żukowski Edward.
1422. Żukowski Gustaw,
1423. Żukowski Michał.
1424. Życieński Rudolf.
1425. Żymirski Józef.
1426. Żymirski Władysław

1406. Zieleniewski Jan.
1407. Zieliński Adam.
1408. Zieliński Bronisław.
1409. Zieliński Gustaw C. K.
1410. Zieliński Gustaw.
1411. Zieliński Ignacy.
1412. Zieliński Józef.
1413. Zieliński Piotr.
1414. Zieliński Stanisław.
1415. Zieliński Wacław.
1416. Zieliński Władysław.
1417. Zwierkowski Mścisław.
1418. Żabkowski Jan.
1419. Żabski Kazimierz.
1420. Żukowski Antoni.
1421. Żukowski Edward.
1422. Żukowski Gustaw.
1423. Żukowski Michał.
1424. Życieński Rudolf.
1425. Żymirski Józef.
1426. Żymirski Władysław.

WALNE POSIEDZENIA.

WALNE POSIEDZENIA.

PROTOKÓŁ 1go WALNEGO POSIEDZENIA

Działo się w Warszawie w Sali Pałacu Namiestnikowskiego dnia 21 Lutego 1861 r. o godzinie 12éj w południe.

W myśl § 32 Ustawy naznaczonym został przez Komitet na dzień dzisiejszy termin tegorocznego Ogólnego Zebrania, a przedmioty obrad dla tegoż Zebrania, podług § 35, jeszcze w miesiącu Lipcu r. z. podane do wiadomości publicznej. W dniu też dzisiejszym Członkowie Towarzystwa, stosownie do ogłoszonego programatu, po wysłuchaniu o godzinie 11éj nabożeństwa w kościele XX. Karmelitów, zebrali się w Sali Pałacu Namiestnikowskiego. Przy wejściu do Sali, zgodnie z § 7, Regulaminu 782 Członków, obecność swoją do listy komparycyi podało; jednocześnie rozdawane były listy kandydatów na nowych Członków, obejmujące 600 kandydatów na Członków czynnych i 4ch przez Komitet na Członków honorowych do przyjęcia przedstawionych.

O godzinie 12éj i pół, Prezes Towarzystwa zagaiwszy posiedzenie przemową (poniżej zamieszczającą się) i powitawszy Delegatów C. K. Towarzystwa Rolniczego Krakowskiego hr. Adama Potockiego i Ludwika hr. Wodzickiego, oraz C. K. Galicyjskiego Towa-

rzystwa gospodarczego Księcia Adama Sapiechę i Włodzimierza Cieleckiego, ogłosił otwartemi obrady czwartego dorocznego Ogólnego Zebrania.

Następnie Prezes, stosując się do § 2 Regulaminu zorganizował Biuro prezydyalne walnych posiedzeń, do którego zaprosił na Assesorów:

Członka Tow. Krzysztoporskiego Klemensa
„ „ Małachowskiego hr. Władysława
„ „ Skórkowskiego Kazimierza
„ „ Szydłowskiego Edwarda.

do prowadzenia protokułów walnych posiedzeń Członka Sekretarza Towarzystwa Władysława Garbińskiego, którzy też niezwłocznie miejsca swoje przy stole prezydyalnym zajęli. Potém Prezes oznajmił, iż tegoroczne Ogólne Zebranie rozdzieloném będzie w myśl § 36 Ustawy Towarzystwa na 5 Sekcyj: Ogólną, Rolną, Leśną, Chowu Inwentarza i Administracyjną, do których na Przewodniczących zaprosił:

Do Sek. Ogól. Vice-Prezesa Tow. Aleks. Ostrowskiego
„ Rolnéj Człon. Tow. Domi. Rzeszotarskiego
„ Leśnéj Członka Tow. Wacława Popiela
„ Chowu Inwen. Czł. Tow. Wiktora Lalewicza
„ Administacyjnéj Czł. Tow. Alek. Jackowskiego.

Nareszcie Prezes zaprosił jeszcze na Assesorów do obliczenia głosów z ballotowania kandydatów na nowych Członków:

Członka Tow. Kuszla Józefa
„ „ Morawskiego Henryka
„ „ Szamotę Walerego
„ „ Trzetrzewińskiego Józefa

których wezwał, aby dla dopełnienia swéj czynności zechcieli niezwłocznie zebrać się w bocznej sali.

Po tych przedwstępnych urządzeniach, stosownie

do ułożonego porządku dziennego, na wezwanie Prezesa, Członek Komitetu Adam Goltz odczytał Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Rolniczego za rok ubiegły 1860 (poniżéj zamieszczone).

Po odczytaniu takowego Prezes oznajmił, iż sprawozdanie to odesłaném będzie do rozbioru w Sekcyi Administracyjnéj. W tém miejscu zawieszając na minut 15 posiedzenie, Prezes wezwał Członków, aby otrzymane przy wnijściu listy kandydatów na nowych Członków, złożyli w Biurze ballotującem w bocznéj sali.

O godzinie 2éj gdy wszyscy na miejsca powrócili, Prezes wezwał Członka Komitetu Franciszka Węgleńskiego do przedstawienia projektu Etatu przychodu i wydatków Towarzystwa na rok bieżący 1861, (poniżéj w całości zamieszczającego się) który po odczytaniu do Sekcyi Administracyjnéj odesłanym został.

Następnie Prezes udzielił głos Członkowi Komitetu Adolfowi Kurtzowi, który wniósł, że w skutku otrzymanego przez Towarzystwo Rolnicze z dnia 24 Maja r. z. reskryptu JWgo Dyrektora Głównego Prezyd. w Kom. Rząd. Spraw Wew. i Duch. z decyzyi JO. Księcia Namiestnika, objawiającego Wolę Najjaśniejszego Pana, co do sposobu działań Towarzystwa Rolniczego; Komitet wywiązując się z zapowiedzenia uczynionego w swém ogłoszeniu z 22 Czerwca r. z. widzi potrzebę pewnych zmian, w dotychczasowych zasadach naznaczania konkursów prowincyonalnych, i w tym celu odczytał przygotowany przez Komitet:

1. Projekt zasad podług których nadal mają być naznaczane konkursy i przyznawane nagrody Towarzystwa Rolniczego;
2. Projekt obejmujący zasady dla konkursów Wystaw prowincyonalnych.

Oba te projekty (poniżéj zamieszczające się) odesłane zostały do bliższego rozbioru w Sekcyi Administracyjnéj.

Z kolei Prezes wezwał Członka Komitetu Henryka hr. Potockiego do wniesienia zdania sprawy z wniosków, jakie przez poprzednie Zebrania Ogólne Komitetowi odstąpione zostały.

Przyjmując to (również poniżéj zamieszczone) sprawozdanie, Zebranie Ogólne, zgodnie z takowém, na wniosek Prezesa uchwaliło:

1. Co do wniosku Członka Tow. Klemensa Krzysztoporskiego w przedmiocie zaprowadzenia zmian w zasadach i formach świadectw oficyalistom i służącym wiejskim wydawanych—wyznaczenie Delegacyi mającéj przedmiot ten szczegółowo zbadać, i sprawozdanie w téj mierze w roku przyszłym Ogólnemu Zebraniu złożyć, a do składu Delegaci powołani:

   Człon. Tow. Dziewanowski Dominik
   „ „ Krzysztoporski Klemens
   „ „ Morawski Henryk
   „ „ Siemieński Władysław
   „ „ Wojciechowski Tytus

2. Co do wniosku Czł. Tow. Dyonizego Skarzyńskiego w przedmiocie potrzeby bliższego zbadania korzyści i niedogodności przywiązanych do sielskiego i kolonialnego budowania osad włościańskich, również wyznaczoną została Delegacya, mająca przedmiot ten zgłębić i na przyszłoroczném Zebraniu Ogólném swoje sprawozdanie złożyć, a do składu téj Delegacyi powołani: Człon. Tow. Krzysztoporski Klemens
   „ „ Gołembowski Bolesław

Człon. Tow. Górski Konstanty
„ „ Oborski Maksymilian
„ „ Skarzyński Dyonizy.

3. Co do wniosku Człon. Tow. hr. Tomasza Potockiego aby sekcyę Administracyjną na przyszłość składali z okręgów na ten cel Delegowani Członkowie, uchwalono, rzecz odesłać pod rozbiór w Sekcyi Ogólnej, która wnioski swoje w téj mierze, na Walném Posiedzeniu przedstawi.

Nareszcie Prezes oznajmił, iż przez różne Delegacya w r. z. na wniosek właściwych Sekcyj z łona Ogólnego Zebrania wyznaczone, przygotowane są sprawozdania, które dla braku czasu wysłuchania ich na Walném posiedzeniu, proponuje odesłać do właściwych sekcyj, co téż jednozgodnie przyjętém zostało.

Gdy biuro, obliczające głosy na nowych Członków czynność swoją ukończyło, assesor tegoż biura Członek Tow. Walery Szamota na wezwanie Prezesa doniósł, iż skutkiem dopełnionego w dniu dzisiejszym ballotowania, do grona Członków Towarzystwa przyjęto nowych Członków Towarzystwa czynnych 599, honorowych 4ch, których oryginalną listę przez Prezesa i wszystkich assesorów podpisaną na stole prezydyalnym złożył, dla zachowania w Aktach Towarzystwa. Na tém zamykając pierwsze Walne posiedzenie Prezes oznajmił, iż stosownie do programatu, drugie walne posiedzenie odbędzie się w ten Poniedziałek o godzinie 1éj, w dniu zaś dzisiejszym o godzinie 6éj Sekcya Ogólna czynności swoje rozpocznie.

Prezes, *Andrzéj Zamoyski.*

Członek Sekretarz, *Władysław Garbiński.*

ANNEXA

DO PROTOKÓŁU PIERWSZEGO WALNEGO POSIEDZENIA.

I.

ZAGAJENIE POSIEDZENIA PRZEZ PREZESA TOWARZYSTWA

Koledzy kochani.— Jedność i umiarkowanie, od zawiązania się naszego, towarzyszące wszystkim pracom naszym i obradom, są najlepszą rękojmią, iż Rząd popierać zechce rozwój tyle już pożytecznego dla kraju działania, a da Bóg czas, „ów potężny minister Opatrzności w sprawach ludzkich,“ utrwali nasze istnienie!— Nikt więcéj od nas samych nie czuje ważności naszego posłannictwa, zwłaszcza przy obecnéj sprawie oczynszowania włościan; obojętne z naszéj strony postąpienie, lekceważenie obowiązku, byłoby niepojęciem stanowiska obywatelskiego w naszym kraju. Ani też wątpię, że wszyscy zarówno ten obowiązek bierzemy do serca, i potrzebę pośpiechu uznajemy. Wspiérajmy się więc wzajemnie czynem i radą, kochani koledzy, niezrażajmy się trudnościami,— owszem, z najszczerszą usilnością pomagajmy téj sprawie, która oddawna już rozpoczęta, o ile trafnie i szczęśliwie będzie załatwianą, przeważnie działając na przyszłą pomyślność drugiego nam kraju, znakomicie też

podniesie obywatelskie zasługi każdego Członka naszego Towarzystwa. Do Waszéj więc, Koledzy, odwołuję się oględnej odwagi i wytrwałości; powątpiewanie bowiem, wahanie się, zrażenie, biorą czasem niektórzy za niepodobieństwo wykonania, za niemoc... zawierzmy raczéj, że dla dusz szlachetnych, heroizm prawdziwém jest szczęściem... jest powinnością! Mówię heroizm, bo w téj sprawie, chociażby z razu, ofiary ponieść nam przyszło, godzić się na nie wypada; a ta zgoda w celu poczciwym, serca nasze rozraduje; bo w obowiązku, w poświęceniu dla tego co jest ukochane, wielki być musi wdzięk i urok, skoro ludzie wtedy, jakby Boskiém opromienieni światłem, pociąg doń czują niczém niepowstrzymany, niepokonaną odwagę. Taką téż odwagę podniesiono do rzędu *cnoty*, gdy zbratana z roztropnością, sprawiedliwością i wstrzemięźliwością. Aże to *cnota*, nadzieja nieomylna że i w tém nawet życiu będzie za nią nagroda!

W tém przekształceniu stosunku z włościanami, na pierwszém miejscu stanąć powinno, nasze z niemi obchodzenie; *nam* bowiem koledzy, dziś należy oświecać lud o rzeczywistych jego korzyściach, — wysoko ceniąc w nim, i ożywiając wiarę, ufność w Bogu i moralność,—brakowi u niego wiedzy i doświadczenia, zaradzać wykładem nowego stanu rzeczy,— chroniąc go przez to od zgubnego wpływu rozbudzanych w nim zachceń zdrożnych. Tym tylko sposobem, zdołamy w ludzie wywołać *samodzielność*, opartą na własném usiłowaniu i zasłudze, nie zaś na obcéj pomocy.

Serdecznie witając przybyłych na nasze posiedzenia, Szanownych Delegatów Towarzystw rolniczych Krakowskiego i Lwowskiego, otwieram dziś czwarte Zebranie Ogólne Towarzystwa Rolniczego; piękne mamy już tradycye, wiernie hołdować im powinniśmy; a żeby te-

goroczne Zebranie, nowego dodało blasku naszéj Instytucyi, niech „jedność i miara" jak zawsze, będzie naszém hasłem! Dziś Towarzystwo nasze przedstawia kraj; koledzy! na nas, wielka cięży odpowiedzialność... *Sprostamy*!

Od ogólnego Zebrania rok temu, śmierć znowu przerzedziła szeregi; oby Bóg miłosierny wynagradzać raczył współpracowników naszych, których zawołał do Siebie! a my, zbierajmy zasługi kochani koledzy, aby i po nas pamięć zagrzewała następców, i powtarzając owo „justum atque tenacem propositi virum," uważmy, jak po chrześciańsku się wyraził i Attykus: „Żebyśmy nic takiego niepopełniali, przez cobyśmy zasłużyli, aby być nieszczęśliwymi."

II.

SPRAWOZDANIE
Z CZYNNOŚCI TOWARZYSTWA ROLNICZEGO W KRÓLESTWIE POLSKIEM.
za rok 1860.

Wzmocniony zaszczytnym zeszłorocznym wyborem i zaufaniem Waszém Komitet, składa Wam sprawę z działań w roku trzecim istnienia Towarzystwa Rolniczego dokonanych.

A rok ten trzeci pamiętnym będzie w dziejach Instytucyi naszéj, z powodu, że zakresem wspólnych prac naszych mogliśmy poraz pierwszy objąć najżywotniejszą dla kraju naszego kwestyę urządzenia stosunków włościańskich, że wreszcie, pomimo niespodzianie napotkanych w swym rozwoju utrudzeń, Towarzystwo nasze, pełne zawsze otuchy i dobréj woli, z niezachwianą w działaniu wytrwałością, rozpoczęło rok czwarty istnienia swojego.

DZIAŁ Iszy

Wewnętrzny skład i organizacya Towarzystwa, jego fundusze, majątek i t p.

1. Liczba Członków.

Członków czynnych liczba w roku minionym wynosiła 3,473, Członków honorowych 20.

Zmarło z grona naszego osób 39, a poczet niemały poddających się pod wybory tegorocznego Ogólnego Zebrania zasadnie wnosić dozwala, że Towarzystwo nasze w uznaniu Ogólném czerpiąc już warunki życia swojego, zrosło się nieledwie z obyczajem i potrzebami kraju.

2. *Korrespondenci Towarzystwa.*

Korrespondenci w liczbie 88 wytrwale współdziałaniem swojém wspiérali, jak zawsze, czynności Towarzystwa i rapportami swojemi, coraz w szczegóły bogatszemi, a po większéj części owocem znoszenia się Członków Towarzystwa będącemi, utrzymywali kraj cały w dokładnéj świadomości wszystkich jego bieżących rolniczych stosunków.

3. *Delegacye Okręgowe i Oddziałowe.*

Delegacye konkursowe zajmowały się, jak zwykle wiosny zeszłéj przyznawaniem nagród przez Ogólne Zebranie przeznaczonych.

Zmiany, jakie z konieczności w organizacyi Delegacyi konkursowych wprowadzić wypada, przedstawi Komitet pod zatwierdzenie Wasze.

4. *Ogólny stan funduszów Towarzystwa z końcem roku 1860.*

Wpływy Towarzystwa z różnych powstałe źródeł wynosiły ogółem złp. 445,100 gr. 16. (Rsr. 66,765 k. 8).

Wydatki zaś złp. 240,450 gr. 20. (Rsr. 36,067 k. 60.)

Pozostało przeto
reman. na r. bie. złp. 204,649 gr. 26 (Rsr. 30,697 k. 48).
oprócz zaległéj składki na 240 Członkach Towarzystwa.

5. *Biblioteka, muzeum i t. p.*

Biblioteka drogą nabycia i darów, z wdzięcznością przez Towarzystwo przyjętych, wzrosła do liczby dzieł 1,390 Tomów 2219.

Muzeum wzbogaciło się mianowicie sprowadzeniem zbioru różnych okazów skamieniałości drzewnych, zwierząt, ptaków i t. p., za które Ogólne Zebranie zeszłoroczne na wniosek Prezesa publiczne złożyło dawcy dziękczynienie.

6. *Roczniki Towarzystwa.*

Roczniki widocznie coraz bardziéj zwracają w kraju naszym uwagę osób, nie mających nawet w składzie Towarzystwa Rolniczego udziału, lub po za granicami Królestwa zamieszkałych; od chwili bowiem zawiązania Towarzystwa liczba prenumeratów wzrasta corocznie tak, iż w roku ubiegłym doszła cyfry 428, prócz 130 przeszło prenumeratorów dwunasto-złotowego wydania.

Obecnie drukują się Roczniki w liczbie 4,750 egzemplarzy, a wzmocniona w swym składzie Redakcya usilnie stara się pożyteczność pisma tego stosować do potrzeb i żądań gospodarstwa krajowego, na co Komitet nieprzestaje pilnéj zwracać z swéj strony uwagi.

Celem zawiązania stosunków z rożnemi Towarzystwami zagranicznemi, poświęconemi rolnictwu, lub naukom z niém powiązanym, Roczniki nasze przesyła Komitet Towarzystwom rzeczonym w zamian za pisma przez nich wydane.

W wewnętrznéj organizacyi Instytucyi naszéj, prócz zmian podanych przez Roczniki do wiadomości Członków Towarzystwa, znaną Wam odezwą Komitetu z dnia 22 Czerwca r. z., nic nie zaszło takiego, coby w sprawozdaniu obecnem bez powtarzunia szczegółów, w przeszłych

latach parokrotnie już podniesionych, zamieścićby wypadało.

Dosyć jest powtórzyć, że wewnętrzny bieg interesów Towarzystwa postępuje organicznie obmyślanym od początku torem, pod okiem Komitetu, który by tém lepiéj i dokładniéj z zaszczytnych obowiązków na siebie włożonych wywiązać się potrafił, za właściwe uznał, zaprowadzić między Członkami swojemi stałe kadencye i w wykonaniu § 29 Ustawy dzielić się na Wydziały, szczegółowym jego zajęciom odpowiednie, o czém poniżéj obszerniéj w sprawozdaniu niniejszém będzie mowa.

DZIAŁ II^gi.

Różne kierunki działań Towarzystwa.

1. Ogólne Zebranie Lutowe 1860 roku.

Zebranie Ogólne r. z., w którém 926 Członków pzyjęło udział, wybitnie dowiodło, jak dalece zbiorowe prace Towarzystwa żywy interes rozbudzić w kraju naszym potrafiły.

I rzeczywiście rozleglejszym, ważniejszym od poprzednich był zakres rozprawom zeszłorocznego Ogólnego Zebrania wskazany.

2. Kwestya włościańska.

Najżywotniejsza bowiem kwestya urządzenia stosunków włościańskich była przedmiotem przeważnie zajmującym ogół zebranych ziemian.

Z jakiegokolwiek zaś stanowiska poglądać będziemy na to ważne dla kraju naszego zadanie, czyli to ze stanowiska społecznego, czyli téż ze stanowiska czysto ekonomicznego, przychodzimy do tego przekonania, że

nierozwiązanie kwestyi włościańskiéj ciężyć nieprzestaje całém brzmieniem niepewnéj témczasowości na wszelkich stosunkach społecznych i rolniczych kraju naszego.

Niepodobna jest wstąpić śmiało na drogę rzeczywistego postępu tam, gdzie zasadnicze stosunki społeczne nie są jasno, organicznie i do pojęć dzisiejszych odpowiednio rozwinięte i uporządkowane, gdzie w większéj części kraju forma pracy i warunki produkcyi rolniczéj uledz jeszcze mają radykalnéj przemianie.

Zeszłoroczne też Ogólne Zebranie, z licznego koła obywatelstwa Polskiego złożone, z godną siebie powagą, a serdeczną dla sprawy włościańskiéj dobrą wolą, rozpatrując w granicach danéj możności, tę najważniejszą dla kraju naszego kwestyę nie wahało się wyrzec między wielo innem:

„Że rychłe przystępowanie w miarę możności i środków do przemiany i urządzania stosunków włościańskich za obowiązek obywatelski, przez interes kraju wymagany poczytuje się."

„Że postęp oczynszowania, w obec istniejących przepisów wiele zależy od silnéj i wytrwałéj woli naszéj, a przyszła pomyślność nowego porządku rzeczy polegać będzie na wychowaniu ludu, na rozwinięciu stosunków gminnych."

„Że jednoczesność usiłowań i inicyatywa ze strony właścicieli w sprawie oczynszowania jest pożądaną, a nawet konieczną."

„Że nakoniec kombinacya kredytowa przez Towarzystwo Kredytowe rozwinięta, w miarę żądań skup czynszów ułatwiająca, jako pomoc przyniesiona osobistym zasobom, usiłowaniom i pracy włościan, mogłaby wielu właścicielom ziemskim dostarczać środków do zaprowa-

dzenia nowego porządku rzeczy, a włościanom ułatwić dojście do własności.

Zaprzeczyć niepodobna, że rozprawy zeszłorocznego Ogólnego Zebrania gruntowne rzuciły światło na wszystkie społeczne i ekonomiczne szczegóły, kwestyi włościańskiéj dotyczące, że wykryły różne trudności, jakie jéj załatwienie napotyka, że wskazały wreszcie konieczne zasady, jakie przyjąć w jéj rozwiązaniu należy, aby ostateczny owoc z téj reformy z wszechstronną wypadł dla kraju korzyścią.

O ile jednakże z zebranych z kraju wiadomości widzieć się daje, postęp samego oczynszowania na znakomite w ciągu tego roku natrafiał trudności, których usunięcie nie zawsze w mocy właścicieli ziemskich spoczywało. W przygotowaniach gospodarstw folwarcznych do wyjścia z pańszczyzny objawiała się za to ogólna w kraju przezorna czynność.

Z swéj strony Komitet zajmował się ułożeniem zasadniczych wskazówek do kontraktów z włościanami, odpowiednich konkluzyom przez zeszłoroczne Ogólne Zebranie przyjętym, zgodnych z prawem w kraju wszystkich mieszkańców obowiązującém, i z postanowieniami wyłącznie odnoszącemi się do urządzenia stosunków włościańskich.

Wskazówki te pod światły sąd Wasz poddane i ostateczném Ogólnego Zebrania o nich wyrzeczeniem stwierdzone, a oddzielnym objaśnione wywodem, który zarazem środki przyspieszające oczynszowanie wskaże i rozwinie, ułatwia niewątpliwie zawiązywanie umów z włościanami, które każdy z właścicieli zastosuje tylko do rozmaitych warunków i okoliczności, jego miejscowym stosunkom odpowiednich.

Niemniej przygotował Komitet materyały do artykułowanego Poradnika dla właścicieli czynszujących, któryby każdemu z nich w napotkanych wątpliwościach mógł być pomocą i objaśnieniem. Materyały rzeczone wzbogacone uwagami obecnego Ogólnego Zgromadzenia, zebrane następnie w całość, poparte stosownemi przykładami i rachunkiem Komitet oddzielnie ogłosi i każdemu z Członków Towarzystwa udzieli.

Niewątpliwie przeto Panowie rok miniony niepospolite zajął miejsce w dziejach nie dopiéro, bo od drugiéj połowy już zeszłego wieku rozpoczętéj na ziemi naszéj reformy stosunków włościańskich.

Najważniejszém zadaniem lat bezpośrednio po nim idących jest stanowczo i organicznie powyższą reformę dokonać, społecznym i uroczystym obowiązkiem zaś obywatelstwa Polskiego, nie zrażając się żadnemi trudnościami do tego ważnego dzieła z własnego popędu przyłożyć rękę, a niespuszczać téż z uwagi, że również obowiązkiem jest naszym w obec przekształcania się stosunku z młodszą w narodzie bracią, pamiętać przy zawieraniu umów z włościanami, o zapewnieniu, ile możności, gromadom wiejskim środków oświécania się, aby społem ze zmianą materyalnego położenia gruntowna oświata uczyła lud nasz wiejski pożytecznie samoistności swéj używać i obowiązki członka społeczeństwa i pracowitego rolnika spełniać należycie.

Podzielamy to przekonanie, że Ogólne Zebranie obecne, w dalszym ciągu zeszłorocznego, nietylko wskaże środki przyśpieszenia powszechnego sprawy włościańskiéj załatwienia, ale że stanowczo przyczyni się do czynnego w rzeczywistości téj ważnéj dla kraju sprawy dokonania, że nakoniec konkluzje przez Obywatelstwo Polskie r. z. słowem wyrzeczone, niebawem w obec sądu

przyszłości w czyn się zamienią, w życie się wcielą, prawdą się staną.

3. *Szczegółowe prace Twarzystwa pod sterem istniejących już lub zamierzonych Wydziałów Komitetu.*

Dotychczasowe Towarzystwa Rolniczego działania nastręczają uwagę, że kilkodniowe rozprawy Zebrania Ogólnego nie mogą starczyć na dokładne zbadanie i ostateczne wyrzeczenie o przedmiotach, wymagających częstokroć ciągłych na przestrzeni całego kraju czynionych badań dokładnych i na miejscu w gospodarstwie przedsiebranych postrzeżeń lub naukowych obliczeń, że wywieranie wreszcie w każdéj okolicy naszego kraju bezpośredniego wpływu na rzeczywisty i dotykalny postęp gospodarstwa wiejskiego i jego pojedynczych gałęzi jest obowiązkowém zadaniem Towarzystwa Rolniczego.

Tym celem Komitet uznał potrzebę w miarę rozwijania się działań Towarzystwa zapraszać z mocy § 10 Ustawy pojedynczych Członków w Okręgach odznaczających się znajomością, lub zamiłowaniem szczegółowych przedmiotów, w zakres czynności Towarzystwa wchodzących, nie tyle jeszcze do stałego współdziałania z Komitetem drogą pisma i korrespondencyj, jak mianowicie do ciągłego opiekowania się w swojéj okolicy w imieniu niejako Towarzystwa Rolniczego pewną wskazaną gałęzią jego czynności.

Nie może ulegać wątpliwości, że taki podział pracy wprowadzony w działalność Członków Towarzystwa w Okręgach, zastosowany do kierunków, jakie sobie szczególniéj w powołaniu gospodarskiém upodobali, ożywić może i podnieść wpływ, jaki Towarzystwo na postęp gospodarstwa i jego szczegółowych gałęzi w Okręgach wywierać powinno, że wielu Członkom Towarzystwa

da możność, bez odrywania ich od codziennych w domu zatrudnień, niesienia usług sąsiadom drogą przykładu rady, zachęty do wprowadzania tych ulepszeń, o jakich ważności i praktycznym pożytku z własnego doświadczenia i nauki powzięli przekonanie, że w zakres codziennych gospodarskich zatrudnień wcieli myśl wyższą, miłością nauki, usługą dobra powszechnego zagrzaną. Celem zaś rozwijania i jednoczenia działań tych pojedynczych Członków opiekujących się pewną gałęzią gospodarstwa wiejskiego w różnych kraju okolicach Komitet tworzy w gronie swojém w myśl § 26 Ustawy odpowiednie tym szczegółowym kierunkom Wydziały, których liczbę w miarę uznanéj potrzeby z czasem powiększać będzie się starał.

Czynności tych szczegółowych Wydziałów na współ działaniu Członków Towarzystwa stale i ciągle opartych są niejako nieprzerwanym ciągiem właściwych na Ogólném Zebraniu Sekcyj nie staną też na przeszkodzie czynnościom delegacyi do pojedynczych kwestyj przez Zebranie Ogólne powołanych, lecz przeciwnie skuteczną przynosić będą pracom ich pomoc i ułatwienie.

a) *Usiłowania Towarzystwa zwrócone do podniesienia leśnictwa i łowiectwa.*

Komitet przed innemi kierunkami zwrócił szczególną uwagę swoją na leśnictwo i zwykle z niém społem idące łowiectwo. Wymagał tego bowiem zaniedbany stan wielu lasów prywatnych w kraju naszym, spowodowany głównie brakiem znajomości nauki leśnictwa. Rozpowszechnienie zasad téj obszernéj i pożytecznéj nauki obok podnoszącéj się ogólnie prawie ceny produktów leśnych, zachęci niewątpliwie właścicieli lasów do gospodarczego

onych użytkowania przez trafnie zrozumiany własny interes, oraz przez wzgląd na dobro kraju, który lasy nietylko za źródło bogactwa swojego uważa, ale w ich gospodarczém użytkowaniu ogólne a ważne względy klimatyczne, przyszłości rolnictwa dotyczące, mieć na widoku ma prawo. Zorganizowany na ten cel Wydział leśny przy Komitecie Towarzystwa zawiązał już bezpośredni stosunek z wskazanemi przez Korrespondentów Członkami za pośrednictwem objaśniającéj ich współudział Odezwy Komitetu, w numerze Styczniowym Roczników z r. b. powtórzonéj.

Aby zaś obudzić tém większy dla leśnictwa interes, aby tém silniéj uwydatnić w tym kierunku działalność Towarzystwa, Komitet na obecném Ogólném Zebraniu projektuje otworzyć poraz pierwszy oddzielną Sekcyę leśną, mającą wyłącznie zajmować się przedmiotami leśnictwa i łowiectwa dotyczącemi.

Należy się spodziewać, że Sekcya leśna znajdzie licznych w Ogólném Zebraniu zwolenników, że posłuży do rozpowszechnienia znajomości leśnictwa w kraju naszym, że obudzony w tym kierunku popęd przyczyni się pod wpływem nauki i umiejętnéj opieki do podniesienia słynnych niegdyś z natury obfitością i gatunkiem towaru, a bogactwem łownego zwierza polskich lasów.

b) *Zbieranie statystyki i opisów kraju ze względem na jego rolnicze i przemysłowe stosunki.*

Komitet zaprosił również w różnych okolicach kraju Członków przez Korrespondentów wskazanych do zbierania statystycznych danych opisów kraju ze względem na jego rolnicze i przemysłowe stosunki. Szanownym Członkom, którzy oświadczyli gotowość współ-

działania w tym kierunku, Komitet stosowną przeszle Instrukcyę, zadanie ich bliżej określającą, której wyrobienie i ujęcie w stowne szematy jest przedmiotem rozwagi formującego się na ten cel oddzielnego Wydziału.

c) *Rzut oka na inne kierunki szczegółowych działań.*

Zakres sprawozdania z już dokonanych czynności nie dozwala w tém miejscu rozszerzać się dalej nad różnemi szczegółowemi kierunkami, któreby stopniowo, w miarę rozwoju działań Towarzystwa wypadało polecać gorliwej a szczegółowej w Okręgach opiece pojedynczych Członków tej Instytucyi. Nie możemy jednakże nie zwrócić uwagi Waszej, że w obec blizkiego usunięcia pańszczyzny, Towarzystwo Rolnicze jak z jednej strony ważny wpływ wywrzeć powinno na spieszne dokonanie tej społecznej reformy, tak z drugiej nigdy doradcze Towarzystwa stanowisko w rzeczy urządzenia i kierunku gospodarstw wielkich i małych ważniejszych krajowi niemoże oddać usług, jak w chwili obecnej, w której dawna budowa gospodarstw w znacznej części kraju ma się przekształcać i obierać z konieczności drogi nowe, wielu niedosyć znane i w rezultacie mogące zachwiać niejedno majątkowe położenie i prędzej czy później pomnożyć liczbę ofiar nieumiejętnego wzięcia się do rzeczy. W tym to zakresie upatrywać należy jedno z najważniejszych zadań Towarzystwa Rolniczego, którego spełnienie winno zwrócić na siebie uwagę Członków jego w Okręgach zbawiennie i skutecznie w tym kierunku mogących rozwinąć działanie.

4. *Środki zapobiegające brakowi specyalnie usposobionych ludzi, do różnych gałęzi gospodarstwa wiejskiego i rzemiosł z niém w związku będących.*

Towarzysto o ile to w granicach jego możności spoczywa, usilnie stara się zapobiedz ogólnemu brakowi ludzi specyalnie usposobionych do różnych gałęzi gospodarstwa wiejskiego i rzemiosł z niém w związku będących. Z radością jest gotowe podawać rękę młodzieży, która pomimo wykształcenia wyższego, nie waha się imać powołań cięższéj fizycznéj wymagających pracy.

Pojawy takie, coraz dzięki Bogu u nas częstsze, należy uważać za zdrowy i zbawienny zwrot opinii, która szczerze hołdując każdéj pożytecznéj i uczciwéj pracy, przestała być obojętną na widok bezczynnego i marnotrawnego żywota.

1) Dwóch młodych ludzi odznaczających się wzorowemi świadectwami z ukończonych nauk w Gimnazyum Realném oraz zaszczytnie wykwalifikowanych na czeladników ciesielskich kosztem Towarzystwa wysłanych zostało blizko rok temu za granicę, z warunkiem osiedlania się za powrotem na prowincyi, zajmowania się stawianiem budowli wiejsko-gospodarskich i wykształcania pod okiem swojém praktycznych tyle gospodarstwom potrzebnych wiejskich cieśli. Trzeci niedawno w tymże samym celu również kosztem Towarzystwa za granicę wysłany został.

2) Dziesięciu młodych ludzi kształci się w Wielkiém Księstwie Poznańskiém rok drugi na praktycznych leśniczych funduszem i pod opieką Towarzystwa Rolniczego.

3) Klassyfikator owiec, celem zupełnego wydoskonalenia się w tém powołaniu i obeznania się z kierunkiem obecnym hodowli owiec za granicą, odbywa kosztem To-

warzystwa Rolniczego podróż, aby módz za powrotem na żądanie Członków pożyteczną radą i trafnym kierunkiem przyczyniać się do podniesienia jakości owczarń stanowiących tak ważne źródło dochodu.

4) Uzdolniony do ogrodownictwa młody człowiek również kosztem Towarzystwa posłany został za granicę z warunkiem, otworzenia za powrotem młodzieży krajowéj sposobności kształcenia się na praktycznych ogrodników, z uwzględnieniem mianowicie tych części ogrodnictwa, które obok przyjemności przynoszą krajowi rzeczywisty pożytek i za źródło bogactwa uważane być mogą.

5) W zakładzie P. Plattego w Zwierzyńcu kształci się kosztem Towarzystwa 5ciu młodych ludzi na kowali, 1 na stolarza, 1 na mechanika.

6) Bezpłatnych po większéj części praktyk w różnych gałęziach gospodarstwa wiejskiego podano do wiadomości kraju przez Roczniki liczbę 32 dla 49, praktyk zaś rzemieślniczych 12 dla 17 młodzieży.

Aby wywołać większą liczbę tego rodzaju praktyk w kraju, aby podnieść ważność ich i znaczenie Komitet zaprosił w każdym Okręgu jednego Członka na opiekuna tego szczegółowego, a wielce pożytecznego kierunku działalności Towarzystwa. W tym celu ułożył dla rzeczonych Członków stosowną Instrukcyę, która bliżéj cały ten stosunek określa, a która przy czynném i gorliwém współdziałaniu Członków Towarzystwa, tak w otwieraniu jak w korzystaniu z ogłoszonych już przez Roczniki praktyk, może niewątpliwie wielu młodych ludzi w różnych wiejskich powołaniach wprowadzić na drogę sumiennéj i umiejętnéj pracy i moralnego postępowania, a krajowi dostarczyć uzdolnionych oficyalistów i służących wiejskich, mogących wszelkim oczekiwaniom uczy-

nić zadosyć. Zaiste zbyt ważny dałby się z czasem z pomocą dobrze prowadzonych praktyk osiągnąć wypadek aby obywatelstwo nie miało powszechnie uznać wysokiéj tego kierunku pożyteczności i własną usilnością, staraniem i opieką przyczynić się do podniesienia oświaty i moralności téj klassy ludzi, która w rolniczym naszym zawodzie tak ważne i zasadnicze zajmuje miejsce.

5. *Ochronki wiejskie.*

Powiększająca się staraniem Towarzystwa liczba uzdolnionych kobiet do prowadzenia ochronek wiejskich ułatwia zakładanie tych zbawiennych dla dziatek ludu wiejskiego zakładów.

W tém miejscu powtórzyć winniśmy to przekonanie, że rozpowszechnienie niekosztownych ochronek wiejskich w całym kraju zależy głównie od gorliwości Obywatelek, które zrozumieć winny jak ważne i uroczyste w tym zakresie ciężą na nich obowiązki, tém zaś ważniejsze, że nikt inny spełnieniem ich zająć się niejest w możności. Ułatwiać im do tego środki, nieść pomoc i zachętę rzeczą zaiste jest samych Obywateli, którzy w tém pośredniém działaniu najchlubniejsze dla siebie uważać winni zadanie, z godnością Obywatela nierozdzielne, z obowiązkami w obec kraju zaciągnionemi nierozłączne.

Powodzenie ochronek wiejskich leży również w znacznéj części w gorliwém współudziale Plebanów, w których rękach spoczywają środki religijnego i moralnego wychowania ludu wiejskiego. Wszędzie téż żywy w prowadzeniu ochronek miejscowi Plebani przyjmują udział, wszędzie witają zakłady te, jako idące im w pomoc w za-

szczepianiu wiary i moralności przyszłych ludu polskiego pokoleń.

6. *Wydawnictwo.*

Różne oryginalne lub tłumaczone książki i dzieła dla pożytku rolników rozmaitego usposobienia za staraniem Towarzystwa wydano w ciągu r. z., alboli też zajmowano się ich przygotowaniem, celem ogłoszenia ich drukiem w r. b.

7. *Obserwacye metereologiczne.*

Czterech Członków Towarzystwa w różnych kraju okolicach zajęło się zbieraniem dokładnych obserwacyj metereologicznych, według wskazań przez Członka honorowego Towarzystwa, Dyrektera Obserwatoryum Warszawskiego poczynionych.

Życzyć należy, aby liczba punktów, w którychby tego rodzaju obserwacye dokładnie prowadzone były, mogła zwiększyć się z czasem i do bliższego ocenienia klimatycznych stosunków naszego kraju doprowadzić.

8. *Inżenier do irrigacyi i drenowania.*

Towarzystwo pośrednictwem swojém usiłuje ułatwiać Członkom swoim wprowadzanie pożytecznych ulepszeń. Tym celem Inżenier Towarzystwa do irrigacyi i drenowania na żądanie Członków rok już drugi czynności te wykonywał na zasadzie postanowionego wynagrodzenia.

9. *Technik leśny.*

Przyjęty od dnia 1 stycznia r. b. przez Towarzystwo Technik leśny na żądanie właścicieli trudnić się

będzie urządzaniem lasów. O wszelkich tego przedmiotu dotyczących szczegółach i warunkach Członkowie Towarzystwa powiadomieni zostali oddzielną odezwą Komitetu do Korrespondentów Towarzystwa, która to odezwa następnie zamieszczoną została w numerze styczniowym Roczników z roku bieżącego.

10. *Fundusz kredytowo-zapomogowy.*

Na pożyteczność funduszu kredytowo-zapomogowego dla rzemieślników na prowincyi zbyt mało bywa zwrócona uwaga Członków Towarzystwa. Pozostałe jeszcze z roku 1859 złp. 2,000 udzielono dopiéro w roku zeszłym w Okręg Sochaczewski. Z funduszu zaś na rok przypadającego zaledwie połowę w ilości 4,000 złp. rozdzielono w Okręgi Włocławski i Miechowski. Druga połowa dotąd rozebraną niezostała.

11. *Próby i doświadczenia oraz pracownia chemiczna.*

Obok prób i doświadczeń w wielu zapewne okolicach zbiorowo lub pojedynczo przez Członków Towarzystwa przedsiebranych są próby takie, które wymagają szczególnéj dokładności, osobnych pól i dozoru, a częstokroć i oddzielnych budynków, znakomitszego nakładu, zestawienia obok siebie różnych rass inwentarzy, gatunków zboża, machin i t. p. a nakoniec współdziałania Pracowni chemicznéj, nadającéj dopiéro wielu próbom rolniczym cechę naukowéj ścisłości i rzeczywistego pożytku.

Próby tego rodzaju przekraczają najczęściéj granice pojedynczéj możności i zazwyczaj wchodzą w zakres działań Towarzystw Rolniczych, które na ten cel posia-

dają folwarki doświadczalne i stacye chemiczne. Ta myśl przewodniczyła Komitetowi w przyjęciu propozycyj właściciela Służewa, który folwark ten od wiosny r. z. oddał do zupełnéj i nieograniczonéj dyspozycyi Towarzystwa.

Właściciele Dołhobyczowa w Hrubieszowskiém, Kupiętyna w Węgrowskiém, podobnież w folwarkach rzeczonych dozwolili czynić próby według kierunku, jaki im nadać Towarzystwo Rolnicze postanowi.

W różnych tych punktach próby i doświadczenia w ciągu tego roku rzeczywiście już rozpoczęto, wszakże czas był zbyt krótki, aby Towarzystwo mogło już osiągniętemi pochwalić się wypadkami.

W miarę jednak jak działanie to zorganizuje się w całym kraju tak, iż wypadki z prób w różnych punktach równocześnie wykonywanych, będą mogły być razem zestawiane, celem wyprowadzania z nich ostatecznych wniosków, wówczas pożyteczność folwarku doświadczalnego i nierozłącznéj z nim Pracowni Chemicznéj dla dobra i postępu nauki rolniczéj okazać się będzie mogła w całém swojém znaczeniu.

Nadzór nad folwarkiem Służew powierzony został oddzielnéj Delegacyi, któréj gorliwość wnosić dozwala, że folwark ten odpowie widokom Towarzystwa.

Pracownia Chemiczna z czynności w roku minionym dokonanych, na Sekcyi rolnéj złoży oddzielne sprawozdanie.

12. Kontrolla targów warszawskich i agentura sprzedaży okowity.

W wykonaniu uchwały Ogólnego Zgromadzenia r. z. postanowiony został przez Komitet.

1⁰ Sprawozdawca cen płodów rolniczych na targach warszawskich codziennie się praktykujących.

2⁰ Sprawozdawca cen okowity i zapasów tego produktu w składach miasta Warszawy; nakoniec:

3⁰ Stały agent do sprzedaży okowity w tém mieście.

Składane codziennie przez dwóch pierwszych wiadomości, jak również, ile możności, szczegółowe i dokładne miesięczne raporty podawane są bezzwłocznie za pośrednictwem pism codziennych do wiadomości całego kraju, co niewątpliwie dla znacznéj części Królestwa w handlu do cen Warszawskich się stosującego ze wszech miar jest ważném i pożądaném.

13. Wystawy.

Pod bezpośrednim sterem Towarzystwa odbyła się w roku zeszłym wystawa zwierząt gospodarskich w Warszawie, z któréj Towarzystwo na publiczném posiedzeniu czerwcowém zdało jak zwykle sprawę.

Podobnież przyjęło współudział Towarzystwo w Wystawie Lubelskiéj, o któréj rapport właściwego Komitetu Roczniki styczniowe do wiadomości kraju podały.

Oceniając całą ważność i praktyczny pożytek odbywanych w latach poprzednich konkursów, za którychby dopiero pomocą centralne wystawy na prawdę roz-

winąć się mogły, Komitet według wskazań Reskryptu z d. 24 maja r. z. uda się do Rady Administracyjnéj Królestwa o dozwolenie przywrócenia ich w pewnéj oznaczonéj liczbie, o ile projektowane przez Komitet w tym względzie ogólne zasady uznanie Wasze na obecném Zebraniu pozyskają.

Na odbytych w ciągu r. z. rolniczych wystawach we Lwowie i Paryżu znajdowali się delegowani Towarzystwa naszego. Komitet złożone przez nich sprawozdania w Rocznikach ogłosić polecił.

14. Nagrody.

Towarzystwo Rolnicze w roku zeszłym rozdawało nagrody tylko na publiczném posiedzeniu czerwcowém i na Wystawie Lubelskiéj, w ilości właściwemi sprawozdaniami objętéj. Zaległe a już przyznane z roku zeszłego nagrody doręczy Towarzystwo komu należy w roku bieżącym.

Pomimo przeważnie rozwiniętych innych działania kierunków, Towarzystwo utrzymać winno w pewnych granicach rozdawanie nagród, których dobre owoce w trzechletniém istnieniu Towarzystwa zaprzeczeniu uledz nie mogą.

15. Przedmioty rozpraw na obecne Zebranie Ogólne.

Wywiązując się z obowiązku wczesnego ogłaszania pytań mających być na Zebraniu Ogólném dyskutowanemi, Komitet podał je do wiadomości Członków Towarzystwa w miesiącu lipcu r. z. w liczbie 39, i do ich wnoszenia pojedynczych Członków zaprosił. Przed roz-

biorem tych pytań liczne przez Zebranie Ogólne r. z. powołane do pojedynczych czynności delegacye wniosą swoje sprawozdania, które niewątpliwie rozprawy ożywią i przedmioty pracom Delegacyi powierzone znakomicie wyjaśnią.

Przed zamknięciem niniejszego sprawozdania winniśmy rzucić okiem na różne stosunki roku ubiegłego, bezpośrednio z życiem Towarzystwa naszego powiązane.

Niepodobna przemilczéć nam, jak dalece w całym kraju objawiała się działalność obywatelstwa w różnych pożytecznych, a poza sferą nawet czynności Towarzystwa Rolniczego będących kierunkach.

Zawiązywanie różnego rodzaju przedsiębierstw na zespolonych siłach i kapitale opartych, rozważne wprowadzanie w życie każdéj myśli zdrowéj i pożytecznéj, wytrwałe nakoniec wspieranie zbiorowych prac Towarzystwa są dowodem niezmiernego postępu, jaki uczyniliśmy w pojmowaniu trudnych obowiązków Obywatela i w zrozumieniu zasad, na których spoczywa byt moralny i materyalny społeczeństw.

Zbiór zeszłoroczny jakkolwiek z wielkiém dla gospodarzy utrudnieniem częstemi był przerywany deszczami, należał do nieco obfitszych i według obliczeń opartych na raportach Szanownych Korrespondentów z dnia 1 października r. z. co do zbioru w kopach, a z dnia 1 stycznia r. b. co do omłotu, wynosił w całym kraju przecięciowo pszenicy z morga nowopolskiego 300 pręt. korcy 6 gar. 16; żyta zaś korcy 5 gar. 14. Z tych danych dalszym rachunkiem przychodzimy do tego prawdopodobnego oznaczenia, że korcy $5\frac{1}{2}$ jest średnim przecięciowym urodzajem pszenicy w kraju naszym z mor. 300 pręt., a nieco więcéj jak $4\frac{3}{4}$ korca urodzajem średnim żyta.

Nie miejsce tu oceniać, ażali cyfry te po raz piérwszy staraniem Szan. Korrespondentów zbierane mogą nosić cechę przybliżonéj dokładności, nie miejsce tu również wdawać się w porównanie cyfr tych z przecięciowemi zbiorami w innych krajach w rolnictwie nam przodkujących; ani téż dochodzić o ile zbiory nasze pokrywają koszta produkcyi rolnéj i o ile rzeczywiste przynoszą zyski. Zwracamy tylko uwagę Szanownych Korrespondentów i Członkow Towarzystwa na ważność śledzenia i zbierania tych cyfer nietylko w każdém pojedynczém gospodarstwie, ale i zbiorowo, ile możności w przybliżeniu do prawdy, w całych Okręgach, we dworach i po wsiach, abyśmy w Towarzystwie naszém przyjść mogli do jasnego ocenienia rzeczywistych wypadków z rolnictwa naszego otrzymanych; abyśmy tém gorliwiéj dążyli w kraju całym do podwyższenia plonów, które są zasadniczą miarą postępu gospodarstwa krajowego; abyśmy nakoniec, wobec przekształcenia się dzisiejszych pańszczyznianych stosunków, w wyższych plonach znaleźli zyskowne pokrycie kosztów gospodarstwa bezpańszczyznianego.

Wypadek zbioru ziemniaków był w roku zeszłym w całym kraju niepomyślny, bo wynosił w przecięciu zaledwie korcy 32 z mor. 300 pręt., kiedy buraki dały korcy 93.

Przez ciąg roku 1860 ceny pszenicy były wyższe od roku 1859 przecięciowo o 20%, a ceny żyta o 38%.

Zwracając uwagę na wysoką również cenę innych produktów gospodarskich, jak: wełny, okowity i t. p. w ogólności rok 1860 a trzeci istnienia Towarzystwa,, za jeden z pomyślniejszych dla gospodarzy krajowych uważać się godzi.

Stosunki też kredytowe w ogólności pod wpływem rozwijających się Domów Zleceń stają się nieco łatwiejsze i dla rolnika bardziéj przystępne. W ślad za zbawiennym przykładem tyle zasłużonych krajowi założycieli Domu Rolników Płockich, zawiązano sześć innych Domów Zleceń w różnych kraju naszego okolicach.

Życzymy tym przedsięwzięciom, rozpoczętym z wielkiém ze strony Spólników Firmowych poświęceniem, powodzenia i wytrwania na raz obranéj drodze, która nie bez znakomitych trudności i przeszkód, przy umiejętném i rozważném zastosowaniu się do miejscowych stosunków, żądań i okoliczności, zbawienny wpływ swój na pomyślność gospodarstwa krajowego wywrzéć powinna.

Aby ze strony Towarzystwa Rolniczego pracom tych zacnych i tyle pożytecznych przedsiębierstw przyjść w pomoc, zamieścił Komitet w Etacie Towarzystwa na rok bieżący wydatek na kształcenie młodzieży powołaniu handlowemu się oddającéj. Albowiem brak krajowców specyalnie do tego zawodu usposobionych niemało przedstawia trudności w rozwijaniu tego rodzaju interesów, mogących z czasem rozgałęzić się niepospolicie, i wielu młodzieży zapewnić pożyteczne dla kraju, a korzystne dla niéj stanowisko.

Najwyżéj zatwierdzone prawo o udzielaniu pożyczek w Listach Zastawnych Seryi II Okresu III, na zasadzie podwyższonego mnożnika ofiary ułatwi pewnéj części właścicieli ziemskich możność oczyszczenia hypotek i uregulowania interesów w chwili stanowczego przystępowania do układów z włościanami.

Z funduszów skarbowych w ilości 10,000,000 złp. według Postanowienia z dnia 20 grudnia r. z. udzielane być mają w pomoc oczynszowaniu pożyczki hypoteczne

na dobra ziemskie do wysokości $^2/_3$ ich wartości, taxą skarbową wykrytéj.

Przedstawiony w roku zeszłym do zatwierdzenia Rządu przez Władze Towarzystwa Kredytowego projekt użycia części zasobów téj Instytucyi w pomoc oczynszowaniu, miał na widoku dostarczenie właścicielom niezasobnym, pomimo obciążeń hypotecznych, funduszu do urządzenia się w tych nowych stosunkach, a zarazem utorowanie włościanom drogi do skupu czynszów.

W tych to zarysach mieści się Panowie obraz tak czynności Towarzystwa naszego z roku 1860 jak i różnych stosunków z rolnictwem naszego kraju bezpośrednio związanych.

Towarzystwo Rolnicze niedawno jeszcze jakoby w kolebce swojego istnienia, radujące się dopiéro własném urodzeniem, wstąpiło dzisiaj już w epokę głębszéj, męzkiéj rozwagi, trudniejszych zadań i coraz cięższéj pracy.

W ten bowiem sposób niewątpliwie należy obecnie przyjmować nam Panowie: zbiorowe działanie Towarzystwa Rolniczego, czynność i obowiązki Członka téj poważnéj Instytucyi, w ten sposób, obowiązki Obywatela tego kraju.

Dążyć usilnie i spiesznie przez ostateczne załatwianie kwestyi włościańskiéj do nadania stosunkom rolniczym i budowie społecznéj kraju naszego stałéj podstawy, w pojedynczych gałęziach rolniczego zawodu do praktycznych przychodzić pracowicie pewników i zasad, i one w życie gospodarstwa krajowego wcielać, celem osiągnienia rzeczywistéj jego pomyślności, wszelkiego rodzaju drogami mnożyć środki oświatę rol-

ników podnoszące, bez czego sam materyalnie byt dobry szkodliwe tylko zrodzić może dla przyszłości owoce, przyświecać ogółowi rolników tej ziemi przykładem, pracą, nauką, a zupełną gotowością służenia dobru powszechnemu, oto rozległe, niełatwe zapewnie, a przecież obowiązkowe zadanie Obywatelstwa Polskiego, którego spełnieniu ufajmy, że pobłogosławi i pomoże wszechmocna Opatrzności ręka.

III.

PROJEKT ETATU

TOWARZYSTWA ROLNICZEGO

W KRÓLESTWIE POLSKIÉM

na rok 1861.

Kiedyśmy w piérwszym roku założenia Towarzystwa Rolniczego z projektem Etatu do Zebrania Ogólnego przychodzili, trudne zaiste było posłannictwo. Tyle pomiędzy Członkami krążyło pojęć, taka rozmaitość nasuwała się widoków, a każdy oparty na poczciwém przekonaniu, każdy zaczerpnięty w sferze rzeczywistych potrzeb, każdy miał usprawiedliwienie.

Wszakże przy szczupłości funduszów, ten tylko kierunek wybrać należało, który na podstawie rolniczéj się opierał i warunkowi rozpowszechnienia Towarzystwa zarazem odpowiadał.

W owym to czasie rozchód, zastosowany do 18,000 rs. przychodu, mały nakreślił zarys działania, a dyskussya na Zebraniu Ogólném utrzymując cyfrą przeważny tytuł nagród, potwierdziła obrany przez Komitet punkt

wyjścia. Zgodzono się nadto, że się ograniczyć wypada na wskazaniu przyszłych kierunków; fundusz nierozrządzony i przybyć mogący, zamienić w kredyt dyskrecyonalny, wtenczas użyć się mający, jak drogi do dobrego wydatkowania będą przygotowane.

Zaraz w następnym roku cyfra stałego dochodu wzrosła w dwójnasób, ale nie był to objaw jedyny uznania pożyteczności Instytucyi, — silniéj daleko w tym względzie wyraziła się opinia, obudzoną czynnością, powszechném zajęciem, zrozumieniem obywatelskiego zadania.

Przy takiém ogólném usposobieniu snadno było zbierać wiadomości, sięgać po rady i dojść do zasady w pomysłach, którą życzliwość dla dobra powszechnego stręczyła, że dość jest naznaczyć kierunek drobną cyfrą w granicach funduszów, a dobra wola podejmie go i z czasem rozpowszechni; są bowiem u nas interesa i potrzeby, ale nie masz prywaty, która ludzi w egoizmie utrzymuje.

Nie samo rozprowadzenie wiadomości o Towarzystwie ów tytuł nagród miał na celu, sięgnął równocześnie w dziedzinę ważną gospodarstwa rolnego, i tam wywołując postęp, związał go z warunkami moralności, nietylko w ludzie pracującym, ale w całéj społeczności rolniczéj. Dlatego też drugi Etat przeszedłszy przez Zebranie Ogólne, nietylko ponowił tę pozycyą, ale powiększył; bo dobra myśl raz podjęta nie upada, ale się rozwija.

W układzie drugiego Etatu, na ziemię, jéj potrzeby, i na lud zwróciły się widoki. Ziemia wymaga narzędzi do uprawy i dobrego tych utrzymania, aby odpłacić staranie około siebie, lud z wdzięcznością idzie za dobrą wskazówką. Otworzono kredyt zapomogowy dla rzemieślników, powstał zakład terminatorów, jako

wzór, zakład ochroniarek, wydano prawdy gospodarskie. Tytuł burs w znaczeniu i cyfrze dorównał tytułowi nagród, wydawnictwo postawiło pierwsze kroki.

W organizacyi prac, podczas Zebrania Ogólnego, wprowadzono odmianę dodaniem Sekcyi Administracyjnéj. Nie sam wszakże wzgląd na ważność użycia funduszów utworzeniu jéj przewodniczył; rozumiano, że Sekcya ogólna inne ma powołanie, że tak ona jak rolna i inwentarska, rozbierając stawione pytania w zakresie swoim wyrobią zasady, przyjdą do pewnych danych w niejednym przedmiocie, i że skoro inicyatywa Komitetu lub Sekcyi Administracyjnéj jaką kwestyę podniesie, to w rezultatach z dyskussyj specyalnych oddziałów znajdzie się zasada postępowania, że nareszcie te same Sekcye, nie mówiąc o cyfrach ale o przedmiotach naprowadzać będą na kierunki.

Jakoż Sekcya Rolna poruszając kwestyą łąk, lasów, położyła nacisk na ich ważność, dopominano się o pracownią chemiczną, o folwark doświadczalny. Sekcya Inwentarska żywo się zajmowała poprawą owiec, hodowaniem koni i bydła; zatem poszło założenie w Komitecie osobnego Wydziału Leśnego, stypendyj leśnych, przyjęcie Inżeniera do drenowania i irrygacyi, zorganizowanie pracowni chemicznéj, próby gospodarskie w Służewie.

W trzecim roku stały dochód podniósł się więcéj jak o jednę czwartą i zaraz ziszcza się większe zrealizowanie życzeń sekcyjnych; stypendya ciesielskie, ogrodnicze wprowadzone, klassyfikator owiec dla wyższego wykształcenia za granicę posłany, doświadczenie z owcami włościańskiemi przez zakupno krajowych i umieszczenie w Służewie rozpoczęte, rassa mięsna owiec South-Down sprowadzona, kwestya bydła coraz głębiéj

traktowana i przez wyznaczenie powtórnie summy na Wystawę Warszawską, przez otwarty kredyt na kupno typów rassy mięsnéj, przez zarządzenie dochodzenia jakie jest usposobienie bydła krajowego do wczesności, przez wyznaczenie nagród dla rassy krajowéj, ważność téj gałęzi oznaczona.

Nie w zakresie Etatu leży wykazywać co pojedyncze osoby przedsiębrały, co działanie Okręgowe wywołało; ważną jednak część w zajęciach Towarzystwa stanowi tak jedno jak drugie. Jakieżby drobne spływały skutki na kraj z tego, co z Etatu zarządzić można. Stypendyów na ekonomów, gumiennych, karbowych domagano się; zewsząd wołają o rzemieślników wiejskich, owczarzy, pasterzy do koni i bydła, ogrodników; czy tyle poszczęgólnych zakładów wprowadzić tak łatwo? Otóż téj potrzebie zapobiegnie usposobienie w obywatelstwie naszém do wzajemnéj pomocy; praktyki bezpłatne przychodzą z usługą, a raz opatrzone szeregiem dorad jak je prowadzić należy, przynieść mogą na całéj przestrzeni kraju i w prędszym czasie pożądany skutek.

Tak tedy myśl praktyk bezpłatnych lub płatnych przy gospodarstwach, praktyk kontrolowanych, już po części wprowadzona, uwalnia fundusze Towarzystwa od wydatku większego, to pozostawiając Etatowi, czego u prywatnych niema urządzonego, co nie w takiéj pożądane liczbie, co się z ogólną wiąże potrzebą. Przedmiot ten objaśnionym bliżéj zostanie w tytule właściwym, tu o tyle znajdował miejsce, ile było potrzebném do wykazania, że nie jest pominięty, ile wchodzi w zakres historyi następstw kierunków przez Towarzystwo przyjętych.

O rozwoju jeszcze nam zwolna godzi się wspominać, bo rozwojem w całém znaczeniu tego wyrazu, nie to się mianuje, że coraz nowe występują kierunki, ale

toby dopiéro można nazwać, gdyby po nadaniu popędu przyjęły się ogólnie.

Właściwie idea Towarzystwa dopiéro wcielona w klassach wyżéj ukształconych; liczna klassa ludu wiejskiego nie mogła w tak prędkim czasie doznać i doświadczyć jego błogich skutków.

Zmierzamy jednakże do rozwoju, bo nie spuszczamy téj klassy z uwagi, bo radzibyśmy z szybką przychodzić pomocą, jaka im od braci starszéj oświatą należy.

Opatrzmy się i wstecz, zobaczmy cośmy od początku dla dopięcia tego celu przygotowali.

Pragnęliśmy i pragniemy podnosić nasze gospodarstwa, ale zarazem wywołaliśmy pytanie: jakiemiby środkami u nich zaprowadzić poprawę—pytanie nierozwiązane wprawdzie, ale raz postawione—ważnością swoją utrzyma się i nie upadnie, pomnożyć chcemy rzemieślników liczbę, a ci dla nas i dla nich staną się pożytecznymi; zaprowadzamy ochronki, a tym środkiem tak młode pokolenie włościan, jak nas samych i nasze moralizujemy; gdyż nie byłoby skutków z ochronki, jeśliby nie było praktyki cnoty ze strony właścicieli. Dla naszych płodów są wystawy krajowe, dla nich pożądane są wystawy i konkursa okręgowe, tam bowiem łatwiejszy dostęp na ich płody i wyroby, tam nasze i ich spotkają się, tam nasz i ich oracz zarówno będą nagrodzeni. Owce nasze stoją na pewnym stopniu poprawy i zaraz o ulepszeniu dla nich pomyślano. Mówimy o poprawie bydła w naszych gospodarstwach i za tém zmierzy projekt dla nich w téj gałęzi; kiedy rozprawiamy o koniach, nie sam angielski lub arabski nas zajmuje, zarazem poszukujemy środków poprawy i konia włościańskiego; nasze gonitwy koni są i dla nich szrankami popisu. Zadania konkursowe na rozprawy, moralność ich i polepszenie

bytu mają na widoku; wszystko to zajmowało nas, jako czynniki pomocnicze głównego zadania przemiany stosunków, które rozwijać i silny im nadawać popęd jesteśmy w obowiązku.

Nie o to chodzi, Panowie, aby skreślić apologią zamiarów i czynów jednéj klassy dlo drugiéj; wcale nie usiłujemy w tym przebiegu zasług naszych przedstawić, wychodzimy ze stanowiska ekonomicznego, że postęp wtenczas jest postępem, jak wszyscy stosunkowo postępują, a dla osądzenia co na téj drodze zrobiono, trzeba było obejrzéć się za siebie, zbadać trzyletni pochód i postawić fakta przy sobie. Nakoniec przy układaniu nowego projektu, trzeba się zreassumować, by nie rozdrobnić widoków zbytecznie i systematycznie postępować. Ale i tu powtarzamy na tyle szczegółów, czyż wystarczą środki Etatu? zaprawdę nie wystarczą: to co funduszami Towarzystwa wprowadzamy, są zawsze wskazówki lub zarody Instytucyj; rozwój od tego zależy, aby co siła zbiorowa intelligencyi krajowéj wypowiada, siła moralna prywatnych w miarę możności na wszystkich miejscach popierała.

Czwarty z kolei Etat, z jakim przychodzimy, podąża w zasadach w ślad za poprzedniemi.

Przychód składać będą następujące źródła:

1. Remanent funduszów w gotowiźnie, medalach, procentach od biletów skarbowych, w należytościach od Dyrekcyj szczegółowych, w należnościach od Członków za roboty irrygatorskie i rozbiory chemiczne, oraz w awansach wydatków na r. 1861, jaki okazał się po zamknięciu rachunków . rs. 30,697 k. 58.
2. Zaległość składki za r. 1860 od 189 Członków (po odtrąceniu tych

z przeniesienia	rs.	30,697	k. 58
48, którzy jeszcze za r. 1859 zalegają i 3 zmarłych lub podwójnie, podanych czyli razem 51) w ilości.	rs.	2,835	—
3. Wpływ spodziewany ze składek od 3,326 Członków (po wykresleniu 21 podwójnie lub mylnie podanych, 41 zmarłych, 27 występujących, i tych 48, którzy nie opłacili składki w r. 1859. . . .	rs.	49,890	—
4. Opłaty za patenta.	„	300	—
5. Prenumerata Roczników.	„	1,800	—
6. Zrealizowanie kompletów dawnych.	„	100	—
7. Sprzedaż wydawanych książek przez Towarzystwo.	„	1,500	—
8. Procenta narastające na biletach skarbowych	„	600	—
9. Zwrot z robót Technika leśnego i Inżeniera do drenowania i irrygacyi.	„	1,350	—
10. Wpływ z pracowni chemicznej .	„	150	—
11. Zwrot pożyczek obrotowo-zapomogowych.	„	180	—

Nakoniec przybycie nowych Członków na teraz cyfrą nie dające się oznaczyć. Krom więc tej ostatniej pozycyi, jedenaście powyższych czynią summę.	rs.	89,402	k. 58

Przechodząc do **rozchodu**, należy pierwszy tegoż *tytuł* złożyć z takich wydatków, które przez poprzednie Zebranie Ogólne są zasądzone, o ile w roku 1861 wypłacone być mają; takiemi są:

a) Zapomoga kredytowa dla rzemieślników z przeznaczenia z r. 1860 niewypłacona . . .	rs.	600
b) Téj samej natury wydatek przypadający do wypłaty na rok 1861.	„	1,200
c) Utrzymanie terminatorów w Zwierzyńcu.	„	450
d) Zakład ochroniarek w Łomży.	„	600
e) Na kształcenie Ochroniarek zakonnych przy Zgromadzeniu Siostr Felicyanek w Warszawie reszta należności do 1 Lipca b. r. podług umowy. . .	„	600
f) Rozprawy kunkursowe wyznaczone na zebraniu w r. 1858	„	1,500
Rozprawa wyznaczona na zebraniu w r. 1859	„	300
g) Utrzymanie stypendyj leśnych	„	2,000
h) Stypendyum ciesielskie. . . .	„	823
i) Utrzymanie stypendyów ogrodowych	„	1,125
k) Medale zalegające w zatwierdzeniu z r. 1860.	„	562
Dodatki pieniężne do Listów pochwalnych dla służących niewypłacone z r. 1860 . . .	„	2,340
Nagrody za bydło rassy S. Krzyzkiéj	„	675
l) Z wydziału wydawniczego niewypłacone około	„	1,700

i te razem czynią . . . . rs. 14,475

Tytuł II. Na opał biura i oświetlenie rocznie wychodzi . . . . rs. 375

Tytuł III. Na dokompletowanie sprzętów w sali gdzie czytelnia zostanie urządzoną, zachodziłaby potrzeba oznaczyć . . . . rs. 600

Tytuł IV dzieli się na dwie części:

1° Uposażenie pracujących na stałych posadach, jako to:

Sekretarza z pensyą	rs.	900
2ch Referentów po rs. 450.	„	900
Adjunkta biura.	„	400
Dziennikarza archiwisty	„	375
Utrzymującego rachunki.	„	180
Kancelisty	„	250
Dyetaryusza	„	250
2ch woźnych po rs. 210	„	420
razem	„	3,675

2do Pomoc techniczną, jako wydatek powrotowy:

Technika leśnego z pensyą.	rs.	900
Inżeniera do drenowania i irrygacyi	„	450
Klassyfikatora owiec na ½ roku . .	„	350
razem	„	1,700

Cały ten tytuł wymaga . . . . rs. 5,375

Tytuł V. Porto listów zagranicznych, przesyłka medali, nagród, wynosić może wydatku . . . . rs. 300

Tytuł VI. Materyały piśmienne, druki, szematy, według doświadczenia lat dawnych kosztować będą . . . . rs. 1,500

Tytuł VII. Biblioteka:

W roku tym ma cztery pozycye wydatku:

Na kupno dzieł do jéj zaopania potrzebnych, bądź z dawnego wydania, bądź z dawnego wydania bądź nowo wychodzących . . . . rs. 900

Na pisma czasowe i dzienniki. „ 300

Na wynagrodzenie utrzymującego katalog i kontrollę książek. . „ 120

Na dyetaryusza przez przeciąg sześciu miesięcy do ostatecznego uregulowania biblioteki . . . . „ 187 50

Czyniące w ogóle. 1507 50

Tytuł VIII. Wydawnictwo, obejmuje dwa oddziały: pierwszy rocznikowy,—drugi książkowy, powrotowy. W pierwszym druk i papier odpowiednio do 4700 exemplarzy kosztować będzie . . . . rs. 12,000

Koszt artykułów płatnych stawia się w wyższéj jak poprzednio cyfrze, bo . . . . rs. 1,500

Z powodu objawionéj gotowości traktowania przedmiotów ekonomicznych na czasie będących, o które tak względem zadań jak i wynagradzania stanęła umowa.

Pensya Redaktora stałego zachowana jest w téj saméj wysokości rs. 600 i posada ta znajduje się obsadzona.

do przeniesienia rs. 14,100

z przeniesienia rs. 14,100

Również pensya Pomocnika Redakcyi utrzymuje się w cyfrze . . . . rs. 450

Ten pierwszy oddział zajmuje . . . rs. 14550

Koszt drugiego oddziału z pewnością nie da się oznaczyć; stawiamy go w przybliżonéj liczbie rs. 5,000 na opłatę papieru, druku, autorów, tłumaczy, w sposobie awansu do czasu sprzedaży wydania, i rs. 300 dla Referenta wydziału, razem . . . . „ 5300

Poprzednie Zebrania ogólne szczodremi były na tym punkcie; nietylko nie odmawiano, ale dodawano do téj pozycyi. Pieniądz do użycia nie rozstrzyga tu jednak założenia; były i są trudności rozliczne do pokonania.

Zdawało się nam, że przedewszystkiem wydawać należało lub robić układ o wydanie książek dostępnych dla ludzi mniejszego wykształcenia: Elementarz, Prawdy gospodarskie, Upominek dla dziewcząt wiejskich, są owocami starania naszego. Do agendy ułożono programma i wybrano piszących, następnie pomyślano o zebraniu wiadomości podręcznych, gospodarzom potrzebnych, z czego powstał Pamiętnik gospodarski, o przewodniku do prowadzenia Ochronek, co wywołało broszurę „Ochronki wiejskie.”

Rozpatrzywszy się w literaturze rolniczéj, uznano za potrzebne postarać się o tłumaczenie obszernéj pracy Weckherlina, pod tytułem: „Landwirthschaftliche Thier Produktion (Hodowla zwierząt gospodarskich). Przyswoić też należało krajowi dzieło de Lavergne: Essai sur l'économie rurale de l'Angleterre, de l'Ecosse,

et de l'Irlande (Obraz gospodarstwa wiejskiego w Anglii, Szkocyi i Irlandyi), jako też Courcelle Seneuille: Traité théorétique et pratique des opérations de banque (Wykład teorytyczny i praktyczny czynności bankowych), nakoniec nie spuszczono z uwagi zaleconéj przez zebranie ogólne Hygieny dla ludu wiejskiego, około któréj pracuje jeden z lekarzy w bliższéj styczności z wiejskimi mieszkańcami zostający.

Tyleśmy dotąd dokonać tylko zdołali; będzie i nadal naszém zadaniem obierać przedmioty, wyszukiwać piszących i rozpowszechniać książki rolnicze i z rolnictwem związek mające w sposobie, aby dostępną ceną nabycie ułatwić, i wzrastającéj potrzebie czytania i kształcenia się przyjść w pomoc.

Cały tytuł w dwóch częściach zajmuje funduszu . . . . rs. 19,850

Tytuł IX. Badań i sprawdzeń.

Na czele tego tytułu przedstawić wypada Pracownią chemiczną, jako najdawniéj urządzoną i bez sprzecznego dla kraju pożytku.

Aby pracownią postawić w możności odpowiedzenia na zgłaszanie się prywatnych, potrzeba ją zaopatrzyć w aparat Soleila do prób cukru, ukompletować mikroskop, zużyte naczynia szklanne zastąpić nowémi, i na ten cel przeznaczyć . . . . rs. 450

Niemniej należy zaopatrzyć podręczną bibliotekę pracowni w dzieła mogące kosztować. . . . . „ 60

do przeniesienia rs. 510

z przeniesienia sr. 510

Przeznaczyć na odczynniki i drobne wydatki. . . . . ,, 126

Do wydatków stałych w téj części należą:

Najęcie lokalu . . . . ,, 450

Kupno opału jakoteż węgli drzewnych i koksu. . . . . ,, 110

Zużycie gazu do oświetlenia i do apparatów . . . . ,, 72

Pensya kierującego pracownią . ,, 600

Pensya posługacza . . , ... ,, 132

Pracownia zatém potrzebuje na rok przyszły . . . . rs. 2,000.

Czém się kierujący pracownią trudnił, ile dokonał prób, bądź z zarządzenia Komitetu, bądź na żądanie interesowanych, sprawozdanie roczne z pracowni obejmie. Przejdziemy zatem do badań praktycznych zamierzonych i nadal w gospodarstwie Służewskiém na podstawie układu nowego.

Na zgromadzeniu zeszłego roku obszernie dyskutowano o naturze folwarku dla Towarzystwa potrzebnego; powiedzieć można, że rozprawy te przecięły dawniéj stawiane pytania, co byłoby koniecznem: czy gospodarstwo wzorowe, czy przykładowe; czy własny folwark, czy dzierżawiony.

Stanęliśmy stanowczo na wyobrażeniu gospodarstwa doświadczalnego, prowadzonego w widoku otrzymania dochodu najwyższego, przy dochodzeniu przyczyn, próbowaniu odmian, wprowadzaniu nowych środków na jakie nauka i postrzeżenia naprowadzają; niemniéj stanowczo stanęliśmy na przekonaniu, że nabycie

na własność dla Towarzystwa folwarku, byłoby kosztownem przedsięwzięciem, a dzierżawa potrzebną w braku dogodniejszego stosunku. Stosunek Służewski uznany był za niedogodny, układ jednak miał dotrwać do końca zakresu umowy, ażeby z rozpoczętych prób skorzystać.

Wkrótce po Zebraniu Ogólnem otrzymano oświadczenie właściciela, osnute na innéj podstawie. Folwark wyłączony z ogółu gospodarstwa Willanowskiego pod bezwarunkowy zarząd Towarzystwa oddany, zaopatrzony w inwentarze przy zapewnieniu kapitału nakładowego na ulepszenia, i obrotowego, stawał się zupełnie sposobnym odpowiedzieć wymaganiom zadania, jakie sobie zakładano.

Przyjęto zatém oświadczenie i w odpowiedzi określono pojęcie nowego stosunku przez Komitet, a następnie ustanowiono zarząd, wybrano Zawiadowcę i Kontrollera.

Wynagrodzenie Zawiadowcy oznaczone jest na	rs.	450
Kontrollera na	„	180
Na próby zaś ewentualnie stawiamy. . .	„	600

Zawiadowca i Kontroller obciążają wprawdzie fundusze Towarzystwa, lecz to pochodzi z tego powodu, że są pomocnikami naukowego traktowania prób i obserwacyj prowadzonych w widokach Towarzystwa; jednak i ten koszt w przyszłości będzie mógł być przez właściciela powróconym, skoro folwark prowadzony z zamiarem otrzymania największego dochodu, więcéj przynosić zacznie jak czynił do téj pory.

do przeniesienia rs. 1,230

z przeniesienia rs. 1,230

Nie na tém wszakże poprzestać można w tym oddziale, skoro pracownia chemiczna już uskutecznia rozbiory gleby, należałoby postarać się o zebranie szczegółowe, jakie to są przestrzenie w téj rozmaitości, jakie zwyczajne, sąsiedztwo ziem, jakie spodnie pokłady, jakie różnice, zdolność, przymioty warstw rodzajnych, jedném słowem wyprawić doświadczonego rolnika, któryby odbył podróż agrologiczną i takową opisał.

Na koszta podróży takiéj proponujemy . „ 750

Nakoniec, gdy zdarzyć się może potrzeba sprawdzań przedmiotów lub faktów na teraz nie przewidzianych; stawiamy na ten przypadek. . . . . „ 300

Cały ten oddział zajmie. . . . . „ 2,280

Że pracownia chemiczna potrzebuje . . . „ 2,000

Łącznie zatém rs. 4,280

Tytuł X. Na fundusz zachęty. . . . . „ 1,500

Wprowadzamy tę pozycyę w tym roku w przekonaniu, że w Etatach Towarzystwa znajdować się powinna; jakżeby można odmówić pomocy, gdyby była zażądana bądź dla wynalazku o własnych siłach postępować nie mogącego, bądź dla utworu umysłowego rozpoczętego, a do ukazania się zasiłku potrzebującego, bądź dla rozpoczętych, a do celu niedoprowadzonych poszukiwań w takich przedmiotach, które z rolnictwem w zwjązku zostają.

Tytuł XI. Na koszta wyższego kształcenia stawiamy. . . . . „ 2,000

Z tego funduszu wysyłani będą za granicę usposobieni już przygotowaniem się w kraju na klassyfikatorów owiec, na techników leśnych, irrygatorów, lub w zawodach, jakie wybrane będą.

Tytuł XII. Bursy.

W wywodzie wstępnym i w tytule 1^{m}, przypomnieliśmy jakie wydatki tego oddziału są w biegu; usprawiedliwiliśmy niemniéj, dla czego do Etatu wprowadzamy takie tylko pozycye, nad któremi czuwać należy ze strony interesu ogólnego, lub takie co u prywatnych nie mogą być podjęte. Do pierwszych należy kształcenie Ochroniarek z przeznaczeniem kosztu na r. b. . . . . rs. 2,000

Ponieważ osoby temu powołaniu poświęcające się, bywają wszędzie jedne świeckiego, drugie duchownego stanu, podział zatém powyższego funduszu w ten sposób proponujemy, iż na kształcenie ochroniarek świeckich przeznaczone będzie $^{3}/_{4}$ części onego, czyli rs. 1500 na kształcenie zaś drugich, to jest osób do stanu duchownego należących, bądź jak dotąd w Zgromadzeniu PP. Felicyanek, bądź w innem rs. 500.

Również stypendya handlowe konieczne do wprowadzenia w celu ułatwienia Domom Zleceń wyboru w pomocnikach, jakich rozwija-

do przeniesienia rs. 2,000

z przeniesienia rs. 2,000

jąc działanie swoje potrzebować będą z kosztem na r. b. . . . . rs. 3,200
która to summa na ich wykształcenie przeznaczona, będzie według ułożonych warunków powrotową.

Do drugich zaliczamy stypendya dla kształcenia techników rybołówstwa, przy gospodarstwach rybnych krajowych, wyżéj posuniętych, wymagające wydatku rocznego . . rs. 1,200

Powtóre, zakłady mające sposobić na kołodziei i innych rzemieślników wiejskich rs. 1,000

Łącznie rs. 7,400

Tytuł XIII. Nagrody i medale.

Wszystko co dotąd powiedziane było o medalach i nagrodach, powołaćby można, gdyby ich użycie jeszcze się rzeczą sporną stawiało. Zaprawdę, twierdzić się daje, że nie tyle o znaczenie nagród w rozprawach chodziło, ile o właściwość przedmiotu nagrodzić się mającego.

Jeżeli przedmioty wybrane na polu ekonomiczném zyskały silne poparcie, silniejszego jeszcze spodziewać się godzi, gdy się wybierze taki, który z natury swojéj należąc do zadań ekonomicznych, ma zarazem i społeczne znaczenie. Do téj kategoryi należą 39 medali na tyleż powiatów dla właścicieli dóbr, za przeprowadzenie oczynszowania według wskazówek i dorad Towarzystwa Rolniczego, przy zwalczeniu największych trudności; i tak jak sam przedmiot odróżnia się od innych, tak i oddzielnym medalem należałoby go odznaczyć i oddzielną zrobić puncynę. Oprócz tych, zupełnie będzie na czasie wywołanie wzorów do urządzenia stosunku

opartego na tantiemie z Rządcami dóbr, Nadleśnymi, Ekonomami, Gorzelanymi, Piwowarami i t. d., gdy przy wyobrażeniach dzisiejszych przystoi uwzględniać zdolności naszych pomocników i przypuszczać ich do współki w korzyściach. Takie wspólnictwo w korzyściach nie jest nową rzeczą; tylko że w dawniejszych stosunkach w innéj się wyrażało formie. Z ustąpieniem owéj, trzeba przyjąć odmienną, bo w tém leży rozwiązanie trudności administrowania naszego mienia, i więcéj się jeszcze da powiedzieć, na niéj zyszcze ogólna produkcya kraju, i podniesie się moralność téj klassy—proponujemy więc 8 medali wielkich po jednym na Oddział Towarzystwa Kredytowego, za najlepsze urządzenie stosunku opartego na tantiemie, do udzielenia bądź właścicielowi, bądź dzierżawcy.—Ze względu zaś na ważność prób, których podjęły się osoby zawezwane przez delegacye, ze względu pożytku jaki drugim przynieść mogą, niosąc za sobą polecenie lub przestrogę, wnosimy o fundusz na 8 medali wielkich po jednym na oddział dla tych, co podjąwszy się próby dokładnie ją wykonali.

Przechodząc w inną dziedzinę, śladem za potrzebami, proponujemy zatwierdzenie 39 medali średnich po jednym na powiat za urządzenie i utrzymanie ochrony.

Nakoniec pamiętając o ważności prac rolnych, wykonywanych przez officyalistów i czeladź folwarczną, przedstawiamy do zatwierdzenia 20 medali średnich i 40 medali małych do rozdania po trzy na konkursie okręgowym.

Jak zwyczajem było dotąd, tak i na teraz dla Wystawy krajowéj, przeznaczyć wypada 6 medali wielkich, 6 średnich i 12 małych; również zarezerwować dla Sekcyj, na przypadek zaniesienia wniosków, 3 medale wielkie i 3 średnie.

Koszt puncyny oddzielnéj dla medalu na początku wyrażonego, wynosiłby. . . rs. 500

Zamierzone medale . . rs. 1,226 k. 55

Nagrody ze strony Towarzystwa pieniężne przy Wystawach krajowych. . rs. 300 —

Nie byłby wszakże ten oddział zupełnie przedstawionym, gdyby w nim nie mieścił się wzgląd na korzyści wystaw i konkursów okręgowych. Na umysł zwłaszcza ludzi mniéj wykształconych silnie działa przykład i porównanie. Jakim ten środek jest bodźcem, stwierdzają przykłady wszystkich krajów Europy, gdzie wystawy i konkursa okręgowe (regions) poprzedzają i przygotowują nie jako do większéj krajowéj Wystawy.— Przeświadczeni, że ta droga jest także i dla naszego postępu właściwą, chcąc korzystać z zapowiedzianéj możności w uzyskaniu upoważnienia na konkursa ze strony Rządu w reskrypcie Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych z daty $^{12}/_{21}$ Maja roku bieżącego objawionego, wychodzimy tu z projektem urządzenia 20 konkursów okręgowych. Każdy okręg miałby przeznaczonego rs. 300 funduszu; na tych konkursach z wystawą połączonych, delegacya ad hoc ustanowiona ze strony Towarzystwa, rozrządziłaby stanowczo funduszem, dzieląc go według ogólnych wskazań, a stosując do miejscowych danych. Tak urządzone konkursa wymagają rs. 6000 rocznego funduszu, i skoroby myśl ta była przyjętą przez Zebranie ogólne, rzeczą będzie Komitetu postarać się u Rządu o wyjednanie pozwolenia i przepisać organizacyą.

Cały ten tytuł nagród przedstawia cyfrę rs. 8,026 k. 55.

Tytuł XIV. Nadzór cen targowych.

W roku zeszłym na posiedzeniu Sekcyi Rolnéj przedstawiony był wniosek ze strony Komitetu o usta-

nowienie nadzoru cen targowych warszawskich; przyjęła wniosek za dobry Sekcya rolna, Sekcya administracyjna zgodziła się na wysokość kosztu, i Zebranie Ogólne zatwierdziło rs. 1,000.

Delegacya wyznaczona na ten cel pracę swoją wykończyła, i jako na rzecz w wykonanie wprowadzoną, ta sama cyfra położoną zostaje . . . . . rs. 1,000.

Tytuł XV. Inwentarze.

Niejednokrotnie słyszane były zarzuty, że dla poparcia hodowania inwentarza, za mało się przedsiębierze. Obszerne to zadanie nie tyle rzecz odwlekało z przyczyny samego wydatku, jak z przyczyny, że wydatek poprzedzić należało zbadaniem.

Od trzech lat kwestya bydła posuniętą jest tak daleko, że teraz stanowczo o wydatku mówić można. Już w roku zeszłym na doświadczenia z rassą mięsną przeznaczono rs. 3000; ale wstrzymała się delegacya, dowiedziawszy się, że jeden z Członków, własnym kosztem próbę czynić zamierzył i takową pod kontrollę poddać zadeklarował. Rzecz jest właśnie na pożądanym punkcie; dyskussya rozświetliła wyobrażenia o rassach; Etat wskazał nagłość wykonania próby, i na rachunek Towarzystwa zostałaby przeprowadzoną, gdyby dobra wola prywatnego nie przyszła z wyręczeniem. Ile zaś szacownėm jest tego rodzaju wyręczenie uzna każdy, kto wie, że warunkiem pierwszym powodzenia jest zamiłowanie, jest osobistość wykonywającego; kto wie, że warunkiem pierwszym powodzenia jest zamiłowanie, jest osobistość wykonywającego; kto wie, że wszędzie Towarzystwa podnosiły kwestye, orzekały je, a prywatni wyrabiali je i doprowadzali własną usilnością.

Przy takiém ocenieniu tėj kwestyi, kiedy już wiemy co zalecić, kiedy możemy zalecić poprawę inwenta-

rza rogatego, nie już w jednym punkcie, ale w wielu punktach z zastosowaniem tego widoku do poprawy bydła włościańskiego, wnosimy aby oznaczyć 40 stacyj i na każdéj utrzymywać pewną ilość stadników. Wydatek cały wynosiłby. . . . . rs. 8,000.

Nie byłyby to niepowrotne pieniądze, bo najprzód umiarkowanie w części pobierana opłata wynagrodziłaby utrzymanie i dała dochód, następnie po pewnym czasie użytku, stadnik taki sprzedany jeszcze znajdowałby nabywcę. Zatwierdzenie funduszu po rozebraniu przedmiotu przez Sekcyę Inwentarską da możność Komitetowi rozwinięcia téj myśli.

Tytuł XVI. Wydatki nadzwyczajne według doświadczenia dotychczasowego stawiały się w cyfrze rs. 2,000.

Te szesnaście pozycyj razem zebrane wynoszą summę.	rs.	78,189	k. 5.
Gdy zaś przychód wykazaliśmy na	„	89,402	„ 58
Pozostaje rzeczywiście	rs.	11,213	k. 53

Ze względu jednak na potrzebę poręczenia zamierzonych i nadal zasądzonych wydatków, jako: na utrzymanie ochroniarek w Łomży po nad rok 1861 rs. 900
na utrzymanie podobnych lub innych zakładów, które w r. 1861 powstaną rs. 2,000
na utrzymanie terminatorów w Zwierzyńcu przez lata 1862, 1863 i 1864 rs. 900
na utrzymanie mających się kształcić w rozmaitych rzemiosłach potrzeby gospodarskiéj dalsze na rok 1861 rs. 1,000
na zapomogi kredyt.-obrotowe rs. 1,200
na styp. rybołów. po nad r. 1861 rs. 1,200
na stypen. handlowe w r. 1862 rs. 3,200

które razem wzięte, wynoszą rs. 10,400

tylko summę rs. 813 k. 53 jako pozostałość uważamy. Wspomnieć w tém miejscu należy o summie jaka powstanie ze składek od nowo przybywających Członków na rok 1861, któréj częścią pożytecznie rozrządzić, część na zasób policzyć można. I tak, byłoby do życzenia, aby pewna summa została przeznaczoną na zakupywanie różnych wyrobów krajowych z wystaw, które gromadząc się w Muzeum Towarzystwa, przedstawią postęp nasz rolniczy i przemysłowy.

Cyfry naszych Etatów idą dotąd progressyjnie, nietylko przez coraz większą liczbę Członków, ale i w skutku natury niektórych wydatków, które są zaliczeniami ciągle wracającemi do środka działania swego i wyrazem siły organicznéj Towarzystwa. Pożyczka kredytowo-zapomogowa, wydawnictwo, uposażenia posad Techników, stypendyum handlowe, nabycie stadników, mają to przeznaczenie. Takiéj to natury tytułom Etatu pierwszeństwo przed innémi przyznajemy, przez wzgląd na ich produkcyjność, jedyne znamię użyteczności wydatków. Jeżeli zaś Towarzystwo czyni istotną usługę krajowi, wnikając w jego ekonomiczne potrzeby, jeżeli wywiązuje się z zadań które mu Ustawa powierzyła, nietylko na trwałość, ale i na dalszy wzrost ma prawo rachować.

Pracownicy na niwie krajowéj, zaciągając się do służby dobra powszechnego, weszli w koło, z którego wyjść nie wolno, gdy tego tylko dostąpić można, co się z wytrwałością przeprowadza; ile zaś rozbudzi się inteligencyi, ile nowych pozycyi wyrobi, ilu młodzieńców wyrasta na mężów, tyle powinno co rok przybywać Członków, lub gorliwych pomocników.

ZEBRANIE OGÓLNE

POZYCYJ ETATOWYCH.

I. Przychòd.

	w Szczególe Rs.	k.	w Ogóle Rs.	k.
1. Remament funduszów z roku 1860.			30,697	58
Dochody.				
2. Zaległość składki za r. 1860 od 189 Członków	2,835			
3. Wpływ spodziewany ze składek na r. b. od 3,326 Człon.	49,890			
4. Opłaty za patenta.	300			
5. Prenumerata Roczników . .	1,800			
6. Zrealizowanie kompletów dawnych	100			
7. Sprzedaż wydawanych książek przez Towarzystwo . .	1,500			
8. Procenta narastające na biletach skarbu	600			
9. Zwrot za roboty Technika leśnego i Inżeniera do drenowania i irrygacyi . . .	1,350			
10. Wpływ z pracowni chemicznej	150			
11. Zwrot pożyczek obrotowo-zapomogowych	180		58,705	
Razem			89,402	58

II. Rozchód.

	w Szczególe Rs.	k.	w Ogóle Rs.	k.
Tytuł I. Wypłaty zasądzone przez poprzednie zebranie ogólne, a mianowicie:				
a) Zapomoga kredytowa dla rzemieślników z Etatu 1860 r. niewypłacona.	600			
b) Zapomoga takaż za r. 1861.	1,200			
c) Utrzymanie terminatorów w Zwierzyńcu	450			
d) Zakład ochroniarek w Łomży	600			
e) Kształcenie ochroniarek zakonnych	600			
f) Rozprawy konkursowe z r. 1858	1,500			
Rozprawa konkursowa z r. 1859	300			
g) Utrzymanie stypendyj leśnych	2,000			
h) Stypendya ciesielskie. . . .	823			
i) Stypendya ogrodowe. . . .	1,125			
k) Medale za rok 1860. . . .	562			
Dodatki pieniężne do listów pochwalnych niewydane w r. 1860	2,340			
Nagrody za bydło rassy Śto Krzyzkiej	675			
l) Z wydziału wydawniczego nie wypłacono.	1,700		14,475	
Tytuł II. Lokal, opał i światło			375	
Tytuł III. Sprzęty			600	
Tytuł IV. Uposażenie pracujących na stałych posadach. . .	3,675			
Uposażenie powrotowe . . .	1,700		5,375	
Tytuł V. Porto			300	
do przeniesienia			21,125	

	w Szczególe Rs.	k.	w Ogóle Rs.	k.
z przeniesienia.			21,125	
Tytuł VI. Materyały piśmien. i. t. p.			1,500	
„ *VII.* Biblioteka.			1,507	50
„ *VIII.* Wydawnictwo:				
Oddział Roczników Gosp. Kraj.	14,550			
„ wydawnictwa książek. .	5,300		19,850	
Tytuł IX. Badań i sprawdzeń:				
A) Pracownia chemiczna . .	2,000			
B) Folwark doświadczalny. .	1,230			
C) Koszta podróży agrologicznéj i innych sprawdzeń . .	1,050		4,280	
Tytuł X. Fundusz zachęty. . .			1,500	
„ *XI.* „ wyższego kształcenia.			2,000	
„ *XII.* Bursy: *a)* kształcenie ochroniarek.	2,000			
b) Stypendya handlowe .	3,200			
c) Stypendya rozmaite . .	2,200		7,400	
„ *XIII.* Nagrody i medale. .			8,026	55
„ *XIV.* Nadzor cen targowych.			1,000	
„ *XV.* Inwentarze.			8,000	
„ *XVI.* Wydatki nadzwyczajne.			2,000	
Wydatki razem . . .			78,189	05
Przychód był wykazanym na. .			89,402	58
Pozostaje zatém.			11,213	53
Fundusz poręczający zamierzone i nadal zarządzone wydatki wynosi			10,400	
Pozostałość .			813	53

IV.

PROJEKT ZASAD

PODŁUG KTÓRYCH NADAL MAJĄ BYĆ NAZNACZANE KONKURSY I PRZYZNAWANE NAGRODY

Towarzystwa Rolniczego.

Na pierwszém Zebraniu Ogólném Towarzystwa Rolniczego w roku 1858, przyjętą została zasadnicza organizacya porządkująca naznaczanie konkursów i przyznawanie nagród. Organizacya ta niezostając w niektórych punktach w zgodzie z osnową reskryptu JW. Dyrektora Głównego Prezydującego w Komissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych z dnia $^{12}/_{24}$ maja 1860 r. wymaga obecnie wprowadzenia do niéj pewnych zmian, a mianowicie téż co do art. 3 i 5go dotyczących wyznaczania, oraz składu delegacyi konkursowych.

Wedle dotychczasowego porządku, Komitet bezpośrednio wyznaczał czasowe konkursowe delegacye tak Okręgowe jak Powiatowe lub Oddziałowe w sposób szczegółowemi Instrukcyami każdorocznie wydawanemi bliżéj określony, na przyszłość zaś z uwagi, że Reskrypt

wyżej powołany ogranicza Członków do czasowych delegacyi przez Komitet powoływać się mogących, do liczby trzech, a tyle pożądana przy wykonywaniu czynności Konkursowych dokładność i sprawiedliwość w rozpoznawaniu i sądzeniu Konkursów częstokroć większej liczby Członków w skład delegacyi wchodzących wymagać może, Komitet czyni wniosek, aby w miejsce zasad z r. 1858, Zebranie Ogólne przyjęło organizacyę w takiéj osnowie:

W myśl art. 2 i 27 Ustawy Towarzystwa Rolniczego i w zastosowaniu się do reskryptu JW. Dyrektora Głównego Prezydującego w Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych z d. 12/24 maja 1860 roku wolę Najjaśniejszego Pana co do sposobu działań Towarzystwa obejmującego, Zebranie Ogólne, pragnąc ustalić porządek, według którego naznaczanie Konkursów i przyznawanie nagród Towarzystwa nadal ma być dopełnianem, stanowi następujące zasady:

Art. 1. Komitet Towarzystwa przedstawia do zatwierdzenia Ogólnemu Zebraniu projekt konkursów obejmujący ilość premiów i nagród jakie w ciągu roku przez Towarzystwo mają być udzielone, zgodny ze stanem funduszów Towarzystwa, oraz z etatem zamierzonych wydatów.

Art. 2. Zebranie Ogólne na wnioski Komitetu lub Członków Towarzystwa naznacza przedmioty do konkursów za które nagrody Towarzystwa w medalach, listach pochwalnych, lub pieniądzach mają być udzielane, określa warunki tychże konkursów lub pozostawia czynność tę Komitetowi, i naznacza oraz wysokość i jakość premiów.

Art. 3. Sądzenie konkursów i przyznawanie wszelkich nagród Towarzystwa, dzieje się przez delegacye

konkursowe, do składu których powoływaną będzie pewna liczba Członków z przedmiotami konkursów najbardziéj obeznanych. Delegacye konkursowe z trzech Członków złożone, wyznacza Komitet, złożone zaś z większéj liczby Członków, wyznacza Zebranie Ogólne według porządku w r. 1860, w téj mierze przyjętego. Uznanie potrzeby wyznaczenia większéj jak z trzech Członków delegacyi, należy do Komitetu który zarazem o liczbie tych Członków stanowi.

Art. 4. Każda delegacya konkursowa po gruntowném rozpoznaniu przedmiotu i wszelkich warunków konkursu, objawi swe zdanie należycie wymotywowane i je na piśmie w oznaczonym czasie Komitetowi prześle. Komitet na zasadzie opinii delegacyi, o przyznaniu nagrody wyrzeka.

Art. 5. Wolno jest Komitetowi niepoprzestać na zdaniu delegacyi konkursowéj, a w takim razie konkurs pozostaje w zawieszeniu i osądzonym będzie przez inną delegacyę w roku następnym wyznaczoną.

Art. 6. W przedmiotach wymagających specyalnych lub technicznych wiadomości, mogą być zapraszane do delegacyi konkursowej na Sędzíów osoby do Towarzystwa Rolniczego nienależące.

Art. 7. W archiwum Towarzystwa znajdować się ma: „Księga nagród Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskiém" do któréj imie i nazwisko otrzymującego nagrodę, przedmiot, oraz zalety, za które nagroda przyznaną została, pod liczbą wydanemu patentowi odpowiednią, zapisywane będą.

V.

PROJEKT ZASAD

dla Konkursów i Wystaw prowincyonalnych.

Reskrypt JW. Dyrektora Głównego Prezydującego w Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych z dnia $^{12}/_{24}$ maja 1860 r., obejmujący wolę Najjaśniejszego Pana co do sposobu działań Towarzystwa Rolniczego zastrzegł, że wystawy i konkursa dotąd po Okręgach odbywane, niemogą nadal mieć miejsca jak za upoważnieniem Rady Administracyjnéj Królestwa.

Komitet z uwagi że wystawy te i konkursa w różnych częściach kraju odbywane, stonowczo na postęp rolnictwa wpływają i silnie przyczyniają się do rozwinięcia i pożytku centralnéj wystawy rolniczéj, każdorocznie w kraju urządzanéj, postanowił udać się o wyjednanie w Radzie Administracyjnéj Królestwa zastrzeżonego upoważnienia do odbywania konkursów i wystaw prowincyonalnych na następujących zasadach:

Towarzystwo Rolnicze urządzać będzie każdorocznie w miejsce dotychczasowych Konkursów Okręgowych w każdym z 77 Okręgów odbywanych, kilkanaście konkursów w punktach na każdy rok oznaczonych i kazdorocznie zmienianych, w ten sposób, aby w każdéj części kraju, dwa lub trzy Powiaty składającéj, konkurs odbyty został.

Do konkursów tych będą miały przystęp wszelkie płody rolnicze i zwierzęta gospodarskie głównie z gospodarstw włościańskich i innych cząstkowych pochodzące, niewyłączając wszakże i folwarków, o ileby dla przykładu i zachęty włościan brać udział w tych konkursach zamierzyły; oraz wyroby drobnego przemysłu wiejskiego i rzemiosł, bezpośredni stosunek z rolnictwem mających. Konkursa prócz tego polegać będą na biegłości w oraniu lub innych pracach rolniczych, na próbach narzędzi i gonitwach lub innych próbach siły koni włościańskich lub fornalskich.

Przeznaczane na nagrody dla tych konkursów fundusze i medale, każdorocznie w etacie Towarzystwa oznaczone będą.

Urządzaniem tych konkursów i przyznawaniem nagród zajmować się będzie delegacya, szczegółowo dla każdego konkursu i każdorocznie przez Komitet wyznaczana, z pięciu Członków Towarzystwa złożona. Przewodniczący w téj delegacyi mocen będzie zaraz na miejscu, w zastępstwie Prezesa Towarzystwa Rolniczego, rozdać przyznane nagrody.

Trwanie konkursów niemoże być dłuższe nad dni dwa, o terminie zaś odbycia przewodniczący w delegacyi stosownie do Reskryptu JW. Dyrektora Głównego Prezydującego w Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnę-

trznych i Duchownych, zawiadomić winien właściwego Naczelnika Powiatu.

Delegacya po odbyciu konkursu, złoży o nim Komitetowi krótkie i treściwe sprawozdanie z dołączeniem rachunku użycia funduszu Towarzystwa, po dopełnieniu czego, czynność jéj za ukończoną uważaną będzie.

VI.

ZDANIE SPRAWY Z WNIOSKÓW

Jakie przez poprzednie Zebranie Ogólne Komitetowi Towarzystwu odstąpione zostały.

Gdy oprócz kierunków działania i zadań, specyalnych, uchwałami ogólnych zebrań Towarzystwa Komitetowi Jego wskazanych, polecane bywały uwadze i pieczy tegoż rozliczne projekta, propozycye, życzenia albo tylko pomysły, interesów gospodarstwa krajowego dotyczące, lub w pewnym z niemi będące stosunku, przez Członków Towarzystwa wnoszone, a w sekcyach ostatecznie nie załatwiane, Komitet zgodnie z decyzyami, plenarnych i sekcyjnych posiedzeń, zdaje poniższą z wniosków tego rodzaju sprawę, wyłuszczając, czyli i w jakiej mierze takowe albo staraniem jego cel swój osiągnęły, albo im się na innej drodze pośrednio stało zadosyć, albo są w zawieszeniu, czy to dla przyczyn postronnych, czy też w oczekiwaniu rozbioru i uchwały zebrania ogólnego.

Zebranie ogólne, jako i sami promotorowie wniosków, uwzględnić zechcą, jak tuszymy, położenie rzeczy, odnośnie do przedmiotów które podjęte zostały, ilekroć posuwanie tychże ku załatwieniu za powolném lub samo załatwienie formalném raczéj niż istotném wydać by im się mogło.

Dodać téż należy, iż te tylko wnioski obowiązanym się czuł Komitet miéć na uwadze, które mu wyraźnie przez sekcye lub zebranie ogólne odstąpione zostały; nie zaś inne, przez praesidia sekcyjne nieprzedstawione, lub dekretacyami praesidium głównego, z mocy służącego mu prawa, usunięte; powtóre, iż nie mógł zajmować się wnioskami, względem których uważał się zgoła niekompetentnym, iż wreszcie, skoro w liczbie tych ostatnich były kwalifikujące się do decyzyi samego zebrania ogólnego, co do takich za opinującego jedynie refferenta siebie uważa.

I.

Wnioski bezpośrednio lub pośrednio przez Komitet w miarę środków jego działania, jeśli nie wprost załatwione, to przynajmniéj na możliwą drogę rozwiązania wprowadzone, są następujące:

1. Wniosek o wskazanie najwłaściwszéj dla gospodarstw naszych rachunkowości,
2. i inny w tymże samym przedmiocie.

Przeszłoroczne zebranie ogólne uchwaliło, na odpowiednią propozycyę Komitetu, medal wielki za praktykowaną od lat trzech najlepszą rachunkowość gospodarską. Warunki konkursu tego zostały ogłoszone w numerze kwietniowym roczników za rok 1860 i w innych pismach publicznych.

Komitet sądzi, iż spodziewane kandydatury do pomienionéj nagrody, gdyby i nieprzedstawiły odpowiedniego założeniu rozwiązania, zawsze więcéj gospodarzy objaśnią niż metody rachunkowe z góry obmyślane, a próby doświadczenia za sobą nie mające.

3. Wniosek o założenie laboratoryum chemicznego;

w zupełności wykonany, gdy laboratorium Towarzystwa od roku przeszło jest czynném.

4. Wniosek o wyznaczenie stipendiów dla kształcenia młodzieży w ciesielstwie;

wykonany również od roku, przez uchwalenie w etacie na rok 1860 odpowiedniéj summy. Trzéj młodzieńcy wysłani zostali za granicę dla zupełnego ukwalifikowania się na majstrów cieśli, a nadsyłane przez nich relacye i świadectwa osób pod kierunkiem których pracują, dają otuchę, iż stipendium Towarzystwa dobry przyniesie owoc.

5. Wniosek podobny o stipendia dla kształcenia kommisantów handlu zbożowego i drzewnego.

Stipendia handlowe, projektowane w etacie na rok bieżący, w myśli dostarczenia z czasem Domom Zleceń uzdolnionych pomocników odpowiedzą, jak się spodziewamy, potrzebie w powyższym wniosku wskazanéj.

6. Wniosek o wyjednanie zniżenia ceny soli dla inwentarza;

jest na pomyślnéj drodze, gdy za przychylną opinią Kommissyj Rządowych, Rada Administracyjna Królestwa, decyzyą z dnia 30 października z. r., uznała potrzebę stosownego przedstawienia do ministerium skarbu Cesarstwa.

7. Wniosek o wyjednanie u Banku kredytu na kupno Makuch;

uzyskał za wstawieniem się Komitetu pomyślny skutek; co już w numerze czerwcowym zeszłorocznych Roczników do wiadomości ogólnéj podane zostało.

8. Wniosek o wyjednanie przeniesienia wszystkich targów po miasteczkach na jeden dzień w tygodniu;

przedstawiony został Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych, z przychylną opinią Komitetu, który nie omieszka, o ile to odeń zależy, pożyteczną tę myśl popierać.

9. Wniosek o obmyślenie środków polepszenia losu służących i officyalistów wiejskich;

obmyślany jak najtroskliwiéj i starannie wyrobiony przez specyalną delegacyę na projekt kassy emerytalnéj, na uczestnictwie sług i panów opartéj, podany został w roku 1859 do zatwierdzenia Władzom Rządowym.

10. Wniosek o podanie środków obniżenia ceny machin i narzędzi rolniczych;

11. tudzież inny o wyjednanie tańszéj sprzedaży żelaza;

były przedmiotem usilnych starań Komitetu, co do żelaza mianowicie; starania te łącznie z innemi w tymże celu przez pojedyncze osoby do Władzy czynionemi krokami, osiągnęły pożądany skutek, gdy Rada Administracyjna uchyliła licytacye na hurtowną sprzedaż żelaza z fabryk rządowych. Obok tego wydział górniczy, chętnie wchodząc w układy z Domami Zleceń o sprzedaż w mowie będącą, odstępuje tymże rabat i tańsze nabywanie żelaza znacznie ułatwia.

Zniżenie ceny machin i narzędzi rolniczych usiłował Komitet uzyskać przez układy z dzierżawcą fabryki Bankowéj na Solcu; te wszakże nie doszły do pomyślnego rezultatu, nie zdało się bowiem Komitetowi rzeczą możliwą zagwarantowanie odbytu do pewnéj wysokości, za warunek z drugiéj strony położony.

12. Wniosek o opatrzenie małym kosztem rzek spławnych i innych groblami i tamami;

znajdzie częściowe przynajmniéj załatwienie przez odstąpienie onego Komitetowi zajmującemu się uspławnieniem rzeki Buga.

13. Zadanie aby roboty przez techników, stale na etacie Towarzystwa utrzymywanych, dokonane oraz ceny tychże w rocznikach ogłaszane były;

zalecił Komitet uwadze i pamięci redakcyi Roczników.

14. Wniosek o ułatwienie sprzedaży za zniżoną cenę dla ludności wiejskiéj pigułek na febrę zimną;

przedstawiony zostaje Radzie Lekarskiéj z przychylném zaleceniem Komitetu.

15. Wniosek o zbadanie porównawcze korzyści z owiec cienko i grubo wełnistych;

osiąga swój cel przez próby krzyżowania south-downów z owcami włościańskiemi na folwarku Służewskim dokonywane; jest to z resztą jeden z przedmiotów najbardziéj uwagę sekcyi chowu inwentarza zajmujących.

16. Wnioski: o wydawanie przez Towarzystwo Rolnicze oddzielnego pisma poświęconego głównie handlowi płodów rolniczych;

17. o założenie w biurze Komitetu księgi stręczeń;
18. o założenie biura informacyjnego centralnego przy Komitecie Towarzystwa oraz biur filialnych przy D. S. Twa K. Z. dla interesów ziemiańskich;
19. o ustanowienie stałéj agentury w Gdańsku dla pośredniczenia w handlu zbożowym;
20. o założenie giełdy rolniczéj pod nadzorem Komitetu, którаby była zarazem kantorem kommissowym do zaopatrywania się w nasiona i narzędzia rolnicze;

dotyczą głównie sfery handlowo-rolniczéj, mając na celu ułatwienie odbytu albo nabycia; niektóre szerszy czynią zakres, ułatwienia wszelkich potrzeb i interesów ziemiańskich.

Komitet starał się odpowiedzieć tym żądaniom z swéj strony szeregiem środków jakie za możliwe uważał, jako to:

zamówieniem regularnych depeszy i doniesień peryodycznych z Gdańska o ruchu i wszelkich okolicznościach i warunkach tamecznego handlu produktów rolniczych, i ogłaszaniem w depeszy wiadomości takowych w pismach publicznych;

ustanowieniem stałych sprawozdawców cen zbożowych oraz cen okowity na targowisku warszawskim, których raporta również bez zwłoki są ogłaszane;

ustanowieniem agentury do sprzedaży okowity w Warszawie, z zastrzeżeniem warunków o ile być może dla producentów korzystnych;

założeniem wreszcie w biurze swojém żądanéj księgi informacyjnéj.

Powstałe tymczasem Domy Zleceń, których działalność tak powszechne zyskała zadowolenie, i których liczba jeszcze zapewne się zwiększy, już w znacznéj części zaspokoiły i w szerszéj na przyszłość mierze spełnić nie omieszkają wszystkiego tego co promotorowie powyżéj przytoczonych wniosków spełnionem mieć chcieli.

21. Dwa wnioski o zajęcie się statystyką rolniczą kraju;

nie przestawały ani na chwilę zajmować uwagi Komitetu, jak to wiadomo Szanownym Członkom z obszernego sprawozdania delegacyi statystycznéj w roku jeszcze 1858 wyznaczonéj, z zamierzonego utworzenia takichże delegacyj po okręgach kraju, a gdy to musiało być zaniechaném, z ciągłych zachęt ze strony Komitetu, celem wywołania prac pojedynczych członkom w szczególnych działach i poddziałach rolniczéj statystyki.

Doniesienia Korrespondentów i układane z tychże miesięczne tabelle są już wprawdzie cennym materyałem; przyznać jednak należy, iż zaledwie w początku rzeczy jesteśmy. Nie zwolni to przecież usiłowań Komitetu, ani jak się spodziewamy, dobrych chęci Członków Towarzystwa. Główna wstępna praca, wyrobienie dobréj instrukcyi będzie nateraz w tym kierunku niezbędnym przedmiotem naszego zajęcia.

II.

Wnioski które daléj wymieniemy są téj natury, że albo w ogólném działaniu i wpływach Towarzystwa Rolniczego, a niekiedy w pewnych jego kierunkach pośrednie tylko znaleźć mogą rozwiązanie, albo przechodząc zakres działań Towarzystwa jako takiego, interesa jednak rolnicze mają na widoku, i z tego tytułu na moralne poparcie nasze zasługują, a właściwie działalności

prywatnéj pozostawione być winny, albo wreszcie w rozporządzeniach władzy i prawodawstwie krajowém już uwzględnione zostały (lub w bliskiéj przyszłości uwzględnione będą).—Takiemi są najprzód:

22. Wnioski o zbadanie środków umoralnienia sług wiejskich;
23. o wykazanie głównych błędów w prowadzeniu gospodarstw popełnianych;
24. o wynalezienie środków zapewnienia sobie stałego robotnika;
25. o rozpowszechnienie szkółek drzew owocowych po wsiach.

Rozdawanie nagród odznaczającym się zasługą i szczególnemi zaletami służącym wiejskim, jest w myśli pierwszego z tych wniosków;
przedmioty drugiego i trzeciego traktowane były obszernie w sekcyi ogólnéj, a mianowicie w pytaniach 1em i 8em pomienionéj sekcyi na Zebraniu Ogólném roku 1859, i w części drugiéj pytania 6go tejże sekcyi na Zebraniu Ogólném przeszłoroczném;
na przedmiot ostatniego, to jest potrzebę zakładania szkółek drzew owocowych po wsiach, Komitet nie zaniedba zwrócić uwagę powszechną przez stosowne artykuły w Rocznikach.

Powtóre:

26. Wnioski o ułatwienie kredytu dla Rolników, i
27. o potrzebie zakładania współek, sprzedaż produktów i tanie nabycie przedmiotów dla gospodarstw i ludności wiejskiéj niezbędnych na celu mających;
28. projekt stowarzyszenia celem ulepszonego chowu inwentarza;

29. i żądanie zachęty w téj gałęzi gospodarstwa;

znalazły uwzględnienie i szczere ze strony Komitetu poparcie bądź przez zamieszczenie onych w całości w Rocznikach, bądź przez stosowne do Korrespondentów odezwy, tudzież wypracowania na zebraniach ogólnych odczytywane, bądź przez wyznaczania nagród, jak to ma miejsce odnośnie do wychowu bydła i innego inwentarza. Zresztą działalność Domów Zleceń coraz widoczniéj niektórym z powyższych wniosków odpowiada.

3. Wniosek o ogłoszenie nagrody za najlepsze narzędzie do wykopywania ziemniaków, w roku zeszłym podany;

został wprawdzie pominiętym w programie nagród, ale zaszło to jedynie z powodu, iż przez sekcyę właściwą do uchwały na posiedzeniu walném nie był przedstawiony.

31. Projekt stowarzyszenia do osuszania błót; ważne wielce zadanie dla przedsiebierczości prywatnéj, potrzebuje wyrobienia szczegółowego, zaczém najchętniéj przez Roczniki rozpowszechnionym zostanie.

Po trzecie:

32. Wnioski o wyjednanie wystawy rolniczéj w czasie jarmarku w Łęczny;

33. o kodex rolny i leśny;

34. o środki skłonienia włościan do utrzymywania wspólnych pastuchów.

Zależą głównie i przeważnie od władzy i prawodawstwa. W duchu pierwszego jest zdecydowana i praktykująca się już kolej wystaw po miastach prowincyonalnych;— przedmioty dwóch drugich wejdą niewątpliwie w ogłosić się mającą ustawę o sądownictwie gminném. Tym niemniéj jednak nie zaniecha Komitet popierania z swéj

strony pożytecznych myśli promotorów, a jedna z rozpraw na przeszłoroczném posiedzeniu publiczném czytanych, może służyć za dowód zajęcia jego w tym względzie.

III.

Pozostaje nam zatém nieliczny już oddział wniosków które dotąd załatwione nie zostały, tudzież takich które Komitet do decyzyi Zebrania Ogólnego przedstawia:

Z pierwszych:

35. Wniosek o wyjednanie u Rządu zakazu wypuszczania żydom propinacyi,
36. oraz inny, aby składnicy miejscy nie w mniejszéj ilości mogli sprzedawać okowitę, jak właściciele gorzelni, to jest w ilości garncy dziesięciu;

ma zamiar Komitet podnieść i rozwinąć szczegółowo w czasie właściwym po rozbiorze ważniejszych, dziś Towarzystwo zajmujących kwestyj.

37. Co do wniosku o zbadanie korzyści i niedogodności osad kolonialnie i sielsko pobudowanych;

gdy skutkiem zaszłych co do wyznaczenia delegacyj ograniczeń, rzecz ta w przeszłym roku załatwioną być nie mogła, proponuje Komitet obecnie delegacyę z łona ogólnego Zebrania, którąby znosząc się w potrzebie z korespondentami Towarzystwa spostrzeżenia swoje i konkluzye na przyszłorocznych obradach złożyła.

38. Wniosek o ogłoszenie konkursu na wypracowanie projektu zasad do taxy majątków;

wchodzi zdaniem Komitetu w zakres sprawozdań dwóch delegacyj w roku zeszłym przez ogólne zebranie wyznaczonych, (a na sekcyi ogólnej obecnie złożyć się mających; zależy więc od uchwały jaką sekcya po przedyskutowaniu sprawozdań rzeczonych) zaproponuje.

39. Wniosek o nadanie duchownym parafialnym charakteru Członków honorowych Towarzystwa;

uważa Komitet za niedający się popierać zgodnie z obowiązującemi przepisami ustawy Towarzystwa. Stosowne więc tylko ze strony Członków Towarzystwa zachęty i uprzejme ułatwienia większą liczbę osób stanu duchownego do grona ich wprowadzić mogą.

40. W przedmiocie wniosku o zaprowadzenie zmian w zasadach i formach świadectw oficyalistom i służącym wydawanych;

przedstawia Komitet oddzielne uwagi do rozbioru i decyzyi zgromadzenia.

Wniosek opatrzony podpisami dwunastu Członków Towarzystwa (w Okręgu Piotrkowskim zamieszkałych), a dotyczący zmiany zwykłej formy poświadczania odbytej służby officyalistów i sług w gospodarstwach folwarcznych, zawiera w sobie propozycyę aby w każdém świadectwie służbowém wyraźną była wzmianka:

1⁰ o wierności;
2⁰ o trzeźwości;
3⁰ o ochędóztwie;
4⁰ o znajomości powołania;
5⁰ o obchodzeniu się z podwładnymi (przez officyalistów wyższych), o dbałości (sług podrzędnych), o powierzony im inwentarz, wreszcie proponowaną jest różnica;
6⁰ o zachowaniu się w stosunkach rodzinnych.

W rozwinięciu wniosku domieszczono zdanie, że stopniowanie każdego z wyżéj wymienionych przymiotów należałoby w świadectwie służbowém wyrażać przez jednę z liczb 1, 2, 3, 4, 5; granice tedy stopniowania opierałaby się z jednéj strony o *zero*, oznaczające zupełny brak wskazanego przymiotu, z drugiéj strony o liczbę pięć poświadczającą najwyższe wykształcenie w szczególnym przymiocie.

Powodem powyższego wniosku miała być ta uwaga, że z dzisiejszych świadectw nikt nie jest dostatecznie objaśnionym, jakich usposobień officyalistę lub sługę przyjmuje, bo piszący albo obojętnie wyrażają się, albo nic wcale nie wzmiankują o wadach odprawionego sługi, czynią zaś to nie przez złą wolę, ale ulegając prośbom, wpływom rozmaitym i pewnym delikatnym względom, albo chęci pozbycia się jak najrychléj służącego z którego nie są zadowoleni, a zdarza się że ulegają bojaźni zemsty.

Komitet Towarzystwa w rozbiorze tego wniosku, nie przecząc bynajmniéj, iż pożądaném byłoby znajdować w świadectwach służbowych dokładną informacyę o osobistości każdego do służby zgłaszającego się, nie podziela jednak zdania aby świadectwa ogólnikowe lub milczące o dobrych przymiotach wbłąd wprowadzały, przy względzie zwłaszcza na krótkość służby, takiego sługi któremu obojętne tylko wydano świadectwo, takiém świadectwem opatrzony sługa nie znajdowałby zapewne pomieszczenia w gospodarstwach folwarcznych, gdyby trudność wyboru między wielką liczbą podobne świadectwa posiadających nie sprzyjała mu. Z téj to trudności znalezienia zupełnie odpowiednich sług wywięzuje się ten skutek, że w powszechności właściciele gospodarstw folwarcznych w ocenianiu przymiotów

przedstawiających się do służby indiwiduów nie mogą być bardzo wymagającemi, tu gospodarstwa folwarczne potrzebują często sługi zmieniać; ale przyczyny tego nie można upatrywać w niedokładności świadectw służących, lecz w powszechnem nieukształceniu umysłowem i moralnem tej warstwy ludności krajowej, co sprawia, żę póki ogólny stan rzeczy pod tym względem niepoprawi się, pobłażliwość nie przestanie, tak jak dotąd być koniecznością położenia. Przekształcenia tego stanu rzeczy spodziewać się przecież można pod rozwijającym się wpływem ulepszającym zarówno położenie jak uksz tałcenie ludności wiejskiej.

Niemniej korzystnego wpływu na stos unki służbowe spodziewać się także wypada z ustanowienia sądownictwa gminnego na mocy świeżo zatwierdzonej ustawy, jaka niebawnie ma być w wykonanie wprowadzoną. Ustawa bowiem ta zapewniając karalność przekroczeń i opuszczeń słuzbowych za pośrednictwem sądów gminnych postawi officyalistów i sługi wiejskie w obowiązku złożenia (przed każdem objęciem służby) świadectwa sądu gminnego właściwego, iż przedstawiający się kandydat do służby, nie był poprzednio karany za przewinienia służbowe; tym sposobem usuną się niedokładności upatrywane w zwyczajnych poświadczeniach służbowych, i nastąpi to wsposob nie narażający stosunku życzliwości wzajemnej, tyle pożądanej między panami i ich pomocnikami wszelkiego stopnia.

Przy udokładniającej się organizacyi administracyjnej i sądowej gmin wiejskich, ułatwionem się także znajdzie zapewne zaprowadzenie książek służbowych, celem zapobieżenia, aby niekorzystne poświadczenia służbowe zatajane nie były, wtedy możnaby także wprowadzić w zwyczaj wyjaśnianie piśmienne wynagrodzenia jakie pobierał sługa opuszczający służbę.

Temi poprzedziwszy uwagami, Komitet nie zaprzeczając pożytkom udokładnienia świadectw mniema, że proponowana przez Szanownych Członków Towarzystwa z Okręgu Piotrkowskiego metoda redakcyjna, niezmieniając wcale położenia wzajemnego stron interessowanych, nie mogłaby wpłynąć na zmianę treści poświadczeń służbowych.

Z ogólnego też poglądu na usposobienia ludzkie do tego dochodzi się pewnika, że najskuteczniéj działają na ulepszenie człowieka środki podnoszące godność jego. W tym kierunku rozwinął się téż obyczaj krajowy, nikt w tym kraju nie skąpi słudze swemu sprawiedliwego uznania, a Towarzystwo Rolnicze, wywołując z ukrycia cichą i skromną zasługę officyalistów i sług wiejskich, obmyślając dla nich nagrody, zachęcając Członków swych do troskliwości o polepszenie losu czeladzi wiejskiéj, wytknęło drogę, która doprowadzić może do pomnożenia liczby dobrych sług, co jedynie zapobiedz zdoła zawadom na jakie narzekamy.

Czyliby do tego udokładniona redakcya świadectw służbowych przyłożyć się mogła, o tém doświadczenie chyba przekonaćby mogło, dlatego Komitet mniema, że propozycyą pod tym względem przez Członków Towarzystwa z Okręgu Piotrkowskiego zrobioną praktycznemu rozwinięciu sposobem próby im samym pozostawić wypada, powołując rzeczonych Członków do składu delegacyi od Ogólnego Zebrania mającéj za przedmiot bliższe zbadanie jak dalece praktyczną i użyteczną być może redakcya świadectw służbowych, oparta na wyrażeniach liczbowych.

Dwa jeszcze wnioski dotyczące:

41. Sposobu roztrząsania etatu;

42. i reorganizacyi sekcyi administracyjnéj.

Składa Komitet na stole praesidium głównego, pozostawiając ocenieniu ogólnego Zebrania.

Czy wnioski te mają być wzięte pod rozpoznanie lub nie, a jeżeliby Zebranie Ogólne wyrzekło, że mają być wzięte pod rozwagę, w takim razie Komitet wnosi o wyznaczenie Delegacyi któraby obydwa wnioski dokładnie rozpatrzyła i relacyę swoją na następnem walném posiedzeniu Zebraniu ogólnemu uczyniła.

VII.

LISTA CZŁONKÓW

TOWARZYSTWA ROLNICZEGO W KRÓLESTWIE POLSKIEM,

skutkiem dopełnionego w dniu 21 Lutego 1861 r. ballotowania, do grona Towarzystwa przyjętych.

WARSZAWA.

1. Chrzanowski Tadeusz.
2. Gebethner Gustaw.
3. Gołemberski Władys.
4. Górski Konstanty.
5. Gruszecki Konstanty
6. Jundziłł Jan.
7. Kozielski Franciszek.
8. Kropiwnicki Kazimierz.
9. Kropiwnicki Stanisław.
10. Lachnicki Cypryan.
11. Ledóchowski Kazim.
12. Lubomirski Wład.
13. Łaszczyński Zygmunt
14. Machczyński Konrad
15. Michałowski Erazm.
16. Miłosz Franciszek.
17. Piaskowski Włodzim.
18. Plater de Broel Wło-(dzimierz Stan.
19. Podczaszyński Bolesław
20. Przezdziecki Mieczys.
21. Radgowski Antoni.
22. Stecki Józef, JX.
23. Szumlański Konstanty.
24. Toczyski Józef.
25. Zamojski Andrzej (junior).
26. Zamoyski Stefan.
27. Zapolski Ignacy.

I. Powiat Warszawski.

1. Okręg Warszawski.

28. Goldberg Wilhelm.
29. Jeziorański Stanisław
30. Leski Jan, JX.
31. Miecznikowski Ludwik.
32. Mikulski Francisz., JX.
33. Miskiewicz Łukasz.
34. Zawisza Czarny Wiktor.

2. Okręg Błoński.

35. Janasz Adolf.
36. Malinowski Łukasz.
37. Paschalis Aleksander.
38. Piotrowski Michał.
39. Piotrowski Władysław.
40. Ryx Franciszek.

3. Okręg Czerski.

41. Kiciński Kazimierz.
42. Huba Mieczysław.

II. Powiat Stanisławowski.

4. Okręg Stanisławowski.

43. Czapski Stanisław.
44. Murawski Antoni.
45. Pieniążek Witalis.
46. Remiszewski Jerzy.
47. Rossmann Edward.
48. Stypułkowski And., JX.
49. Słomczyński Jan.

5. Okręg Siennicki..

50. Bogusławski Wiktor.
51. Drzewiecki.
52. Jarkiewicz.
53. Łukomski.
54. Suchodolski Edward.
55. Wilczyński Albert.
56. Wyczałkowski Kazim.

III. Powiat Rawski.

6. Okręg Rawski.

57. Bagniewski Adam.
58. Muszyński Alfons.
59. Radwan Ludwik.
60. Sufczyński Stefan.

7. Okręg Brzeziński.

61. Bagniewski Piotr.
62. Bieńkowski Jan.
63. Dobrzański Jan.
64. Górski Piotr.

65. Herman Władysław.
66. Jerzmanowski Włodzi.
67. Kraków Ludwik.
68. Pruski Kazimierz.
69. Stokowski Kazimierz.
70. Załęski JX.

IV. Powiat Łęczycki.

8. Okręg Łęczycki.

71. Czarnocki Józef.
72. Jamnicki Edward.
73. Kosobudzki Aleksander
74. Oczkowski Waleryan.
75. Pieniążek Wojciech.
76. Stępowski Jakób.
77. Stokłosiński Stanisław.
78. Szamowski Napoleon.
79. Weisflog Karol.
80. Zakrzewski Napoleon.

9. Okręg Zgierski.

81. Lebelt Wilhelm.
82. Rzuchowski Karol.
83. Wieluński Szymon.
84. Zachert Samuel (junior)

V. Powiat Łowicki.

10. Okręg Łowicki.

85. Wolski Walenty.
86. Żmijewski Józef, JX.

11. Okręg Sochaczewski.

87. Czarnowski Kazimierz.
88. Gębka Antoni.
89. Łuszczewski Jan.
90. Naimski Aleksander.
91. Natanson Jakób.
92. Witowski Roman.

VI. Powiat Gostyński.

12. Okręg Gostyński.

93. De Fuhrman.
94. Kaniewski Stanisław.
95. Karłowski Ludwik.
96. Łubieński Władysław.
67. Pilaszek Szymon.
98. Zieliński Marjan.

13. Okręg Orłowski.

99. Hagemejster Edward.
100. Jerzmanowski Fran.
101. Skarzyński Rajmund.
102. Sokolnicki Tadeusz.

VII. Powiat Włocławski.

14. Okręg Włocławski.

103. Bzowski Adam.
104. Golcz Wiktor.
105. Górski Michał.
106. Karnkowski Edward.
107. Karnkowski Władys.
108. Kosmak Herman.
109. Rekowski Konstanty.
110. Rojewski Walenty.
111. Sulimierski Korneli.

15. Okręg Radziejowski.

112. Biesiekierski Julian.
113. Bogusławski Henryk.
114. Gończa Stanisław, JX.
115. Ignatowski Roman.
116. Werszczyński Nazary-
117. Wolff Ludwik. (usz.
118. Zieliński Antoni.
118. Żmijewski Feliks, JX.

16. Okręg Kowalski.

120. Bayer Edward.
121. Guziński Antoni.
122. Józefowicz Ludomir.
123. Łange Wilhelm.
124. Łukowski Błażéj.
125. Markiewicz Józef.
126. Muzolff Wincenty.
127. Nast Edward.
128. Ossowski Kazimierz.
129. Piniński Władysław.
130. Sokołowski Konstanty
131. Sokołowski Wiktor.
132. Szrejber Napolen.
133. Tułodziecki Antoni.
134. Tryniszewski Antoni.
135. Waliszewski Władys.
136. Wichrowski Józefat.
137. Wodzyński Feliks.

VIII. Powiat Kaliski.

17. Okręg Kaliski.

138. Biernacki Kwiryn.
139. Harwat, JX.
140. Kobyliński Piotr, JX.
141. Malinowski, JX.
142. Wołowski Maryan.
143. Wyganowski.

18. Okręg Wartski.

144. Arnold Julian.
145. Borzęcki Roman.
146. Czyżewski Karol.
147. Ewest Teodor.
148. Jabłkowski Bolesław.
149. Mirowski Aleksander.
150. Mniewski Teodor.
151. Nejgebauer Józef.
152. Piaszczyński Edward.
153. Żychliński Artur.

IX. Powiat Koniński.

19. Okręg Koniński.

154. Bronikowski Rafał.
155. Czapski Hipolit.
156. Karski Kajetan.
157. Kłokowski Bolesław.
158. Kowalski Władysław.
159. Lutostański Józef
160. Lutostański Władys.
161. Mielżyński Karol.
162. Mielżyński Maciej.
163. Młoszewski Jan.
164. Morawski, JX.
165. Ołdakowski Władys.
166. Potworowski Kazim.
167. Prus Serafin, JX.
168. Przechodzki Józef.
169. Puławski Czesław.
170. Tyalór Robert.
171. Walknowski Józef.
172. Zajączek Teodor.

20. Okręg Pyzdrski.

173. Bogucki Piotr, JX.
174. Chmielewski Tadeusz.
175. Chrzanowski Leopold.
176. Głoskowski Lucyan.
177. Golcz Józef.
178. Golcz Józef.
179. Gościmski Michał.
180. Gusłowski Wincenty.
181. Kaszewski Teodor, JX.
182. Lewandowski Ant. JX.
183. Łaszczyński Antoni.
184. Mittelstaedt Edward.
185. Otocki Nepomucen.
186. Pągowski Piotr.
187. Rudnicki Józef.
188. Siennicki Jan.
189. Szarzyński Antoni.
190. Szarzyński Jan.
191. Zalewski Karol.
192. Zbijewski Wiktor.

X. Powiat Sieradzki.

21. Okręg Sieradzki.

193. Domaniewski Antoni.
194. Domaniewski Apolin.
195. Domaniewski Tomasz.
196. Sidziński Bolesław.

22. Okręg Szadkowski.

197. Gątkiewicz Cezar.
198. Kokieli Władysław.

XI. Powiat Wieluński.

23. Okręg Wieluński.

199. Brzostowski Adam.
200. Dzierżanowski Boles.
201. Mycielski Józef,
202. Nasiorowski Aleks.

*

203. Paciorkowski Fran.
204. Potocki Stanisław.
205. Sadowski Tadeusz.
206. Skarzyński Jerzy.
207. Wądołowski To., JX.

24. Okręg Częstochowski.

208. Kołaczkowski Tadeusz
209. Kozłowski Walen. JX.
210. Raczyński Dyonizy.

XII. Powiat Piotrkowski

25. Okręg Piotrkowski.

211. Bossowski Józef.
212. Burchard Karol.
213. Bykowski Władysław.
214. Cieśliński Izydor.
215. Kaczkowski Aleksan.
216. Keller Adam.
217. Lewandowicz, JX.
218. Malinowski Erazm.
219. Muśnicki Józef.
220. Olszowski Antoni.
221. Płodowski Jędrzej.
222. Strzelecki Kazimierz.
223. Strzelecki Konstanty.
224. Wolski Władysław.

26. Okręg Radomskowski.

225. Komornicki Ludwik.
226. Kruszewski Stanisław.
227. Kupczyński, JX.
228. Marczewski Witold.
229. Ostrowski August.
230. Paszkowski Władys.
231. Walewski Wincenty.
232. Wzdulski Konstanty.

XIII. Powiat Radomski.

27. Okręg Radomski.

223. Biernacki Jan.
234. Brzozowski Edward.
235. Dunin Sulgostowski Marcin.
236. Dzianott Konstanty
237. Gautier Marcelli.
238. Grabiński Bronisław.
239. Kalisz Paweł.
240. Kalisz Piotr.
241. Kołłątaj Dyonizy.
242. Komornicki August.
243. Krótkiewski Jan.
244. Lesser Artur.
245. Lubowiecki Józef.
246. Malczewski Franc.
247. Miklaszewski Kazim.
248. Pawłowski Jan.
249. Rudzki Adolf.

250. Sokołowski Jan.
251. Strzembosz Ludwik
252. Zieliński Kajetan, JX.
253. Żarski Kazimierz.

28. Okręg Kozienicki.

254. Boski Karol.
255. Jurzyński Wawrz. JX.
256. Karpiński Jan.
257. Kruszyński Władys.
258. Narzymski Józef.
259. Oczarski Franciszek.
260. Podczaski Edward.
261. Podczaski Gracyan.
262. Staniszewski Władys.
263. Szczepański Józef, JX.
264. Werner Tomasz.

XIV. Powiat Kielecki.

29. Okręg Kielecki.

265. Bieroński Nestor, JX.
266. Bronikowski Aleksan.
267. Centkowski Edward.
268. Formiński Antoni.
269. Górecki Antoni, JX.
270. Hiller Herman.
271. Kalinka Aleksander.
272. Kłossowski Adam.
273. Kuleszyński Aleksan.
274. Kuleszyński Franc.
275. Lewiecki Henryk.
276. Majerczak Maciéj, JX.
277. Makulski Roman.
278. Mieszkowski Wojciech
279. Przyłęcki Sabin.
280. Rzewuski Mateusz.
281. Saski Jan.
282. Sielski Fdward.
283. Slaski Juliusz.
284. Stojowski Alfred.
285. Stojowski Bolesław.

30. Okręg Jędrzejowski.

286. Gaszyński Aleksy
287. Komornicki Józef.
288. Laskowski Antoni.
289. Stoiński.

XV. Powiat Sandomierski.

31. Okręg Sandomierski.

290. Bełdowski Antoni.
291. Bełdowski Sobiesław.
292. Goltz Saturnin, JX.
293. Wiśniewski Wojciech.

XVI. Powiat Opatowski.

34. Okręg Solecki.

294. Jeliński Roman.
295. Lipiński JX.
296. Targowski Teodor, JX.

XVII. Powiat Opoczyński.

35. Okręg Opoczyński.

297. Łącki Marceli.
298. Manugiewicz Józef.
299. Rostkowski Józef.
300. Wydrakiewicz Józef.

36. Okręg Koniecki.

301. Bocheński Józef.
302. Jakubowski Julian.
303. Świątkowski Tom. JX.
304. Wielogłowski Feliks.
305. Wielowiejski Ludwik.
306. Zajączkowski Adam.

37. Okręg Szydłowiecki.

307. Bülner Leopold.
308. Domaradzki Wojc.
309. Gagatnicki Józef.
310. Herniczek Konstanty.
311. Łazowski Antoni.

XVIII Powiat Miechowski.

38. Okręg Miechowski.

312. Malski Dominik.
313. Niedzielski Antoni
314. Pace Józef.
315. Rudzki Franciszek.
316. Rudzki Józef.

39. Okręg Proszowski.

317. Gostkowski Aleksan.
318. Kamocki Ludwik.
319. Kochanowski Julian.
320. Lenczewski Maksym.
321. Nowosielski Seweryn.
322. Wędrychowski Piotr.

40. Okręg Skalbmierski.

323. Lebowski Stanisław.
324. Majzel Adam.
325. Majzel Piotr.
326. Paszkowski Józef.
327. Potocki Józef.

XIX. Powiat Olkuski.

43. Okręg Pilicki.

328. Kiślański Antoni.
329. Krajewski Rudolf.
330. Sikorski Julian.

XX. Powiat Stopnicki.

44. Okręg Stopnicki.

331. Bzowski Bolesław.
332. Chyliński Stanisław.
333. Godeffroy Julian.
334, Gojski Seweryn.
335. Królikiewicz Piotr.
336. Kuszel Atanazy.
337. Lubowidzki Władysł.
338. Mejzel Hieronim.
339. Swierczewski.

XXI. Powiat Lubelski.

46. Okręg Lubelski.

340. Gołembiowski Jan.
341. Koporski Ignacy.
342. Kowalski Ignacy.
343. Koźmian Aleksander.
344. Mazurkiewicz Gustaw.
345. Plewiński Piotr.
346. Plewiński Tadeusz.
347. Popławski August.
348. Węgleński Seweryn.
349. Węgleński Stanisław.
350. Węgleński Teofil.
351. Zaborowski Wincenty.
352. Zaruski Jan.

47. Okręg Lubartowski.

353. Andrychiewicz Wład.

48. Okręg Kazimierski.

354. Hermanowski Symfor.
355. Hryszkiewicz Konst.
356. Trzciński Seweryn.

XXII. Powiat Krasnystawski.

49. Okręg Krasnystawski.

357. Chądzyński Floryan.
358. Darowski Weryka Teodor.
361. Niesiołowski Józef.
359. Głogowski Seweryn.
360. Majewski Starża Fel.

361. Niesiołowski Józef.
362. Podgórski Włodzim.
363. Podlewski Tomasz.
364. Rzewuski Bronisław.
365 Szydoczyński Jan, JX.

50. Okręg Chełmski.

266. Grodzicki Michał.
367. Łaski Kalikst.
368. Niemirowski Juliusz.
369. Niemirowski Leon.
370. Osiecki Henryk.
371. Pestrakiewicz Józef, JX.
372. Plewiński Wojciech.
273. Tramecourt Bogumił.
374. Wokulski August.

XXII. Powiat Hrubieszowski.

51. Okręg Hrubieszowski.

375. Domher Aleksander.
376. Gąsiorowski Stanisł.
377. Łaski Karol.
278. Malczyński Julian; JX.
379. Swidziński Julian.
380. Załuski Zdzisław.

52. Okręg Tomaszowski.

381. Bzowski Antoni, JX.
382. Dąbrowski Józef.
383. Rulikowski Edward.
384. Suffczyński Kajetan.

XXIV. Powiat Zamojski.

54. Okręg Tarnogrodzki.

385. Krzęciewski Hilary.
386. Rosenwerth Witold.

XXV. Powiat Siedlecki.

56. Okręg Siedlecki.

387. Janczewski Ignacy.
388. Raciborski Piotr.

57. Okręg Węgrowski.

389. Bujalski Franciszek.
390. Dobrowolski Julian.
391. Dziobkowski Stan., JX.
302. Krzymowski Aleksan.
393. Morawski Julian, JX.
384. Pietkiewicz Jan.

395. Rzewuski Ludwik.
396. Siennicki Winc., JX.
397. Skibniewski Stanisł.
398. Tyborowski Aleksand.

XXVI. Powiat Łukowski.

59. Okręg Garwoliński.

399. Laurysiewicz Roman.
400. Orlewski Jan Kanty.
401. Pławski Edward.
402. Swiderski Wągl. Jul.
403. Swiniarski Napoleon.
404. Zednik Władysław.

60. Okręg Żelechowski.

405. Bujalski Bolesław.
406. Burzyński, JX.
407. Henkel Jan.
408. Kacperski Edward.
409. Łaski Romuald.
410. Młocki Włodzimierz.
411. Ołaj Antoni.
412. Potocki Aleksander.
413. Skotnicki Jan.
414. Zakrzewski Seweryn.

XXVII. Powiat Bialski.

61. Okręg Bialski.

415. Bielak Maciéj.
416. Bogusławski Francisz.
417. Bogusławski Jan.
418. Czarnocki Fran., JX.
419. Dziewulski Francisz.
420. Lewicki Maksymilian.
421. Miketta Władysław.
422. Wittgenstein Piotr.
423. Zawidzki Władysław.
424. Zegart Tytus, JX.

62. Okręg Łosicki.

425. Denel August.
429. Frankowski Feliks.

XXVIII. Powiat Radzyńsk.

63. Okręg Radzyński.

427. Domaszewski Emil.
428. Hannytkiewicz Faust. JX.
429. Markowski Jan Paweł.
430. Piwoni Piotr, JX.
431. Poznański Damian.

64. Okręg Włodawski.

432. Deskur Bronisław.
433. Dobrzański Józef.
434. Jasieński Rajmund.
435. Wejnert Gustaw.
436. Werpechowski Ant.
237. Werpechowski Wikt.

XXIX. Powiat Płocki.

65. Okręg Płocki.

438. Brudziński Ant., JX.
439. Chełmicki Bolesław.
440. Cieśliński.
441. Dębski Bronisław.
442. Dobrski Leopold.
443. Frankenberg Józef.
444. Gostkowski Antoni.
445. Grotthus Henryk.
446. Józefowicz Wacław.
447. Kozarzewski Zygm.
448. Kwasieborski Adam.
449. Lasocki Ignacy.
450. Leszczewski Aleksan.
451. Łempicki Henryk.
452. Milewski Stanisław.
453. Nałęcz Józef.
454. Pomianowski Bolesł.
455. Porzęcki Klemens, JX.
456. Radwański Leon.
457. Smoliński Julian.
458, Szwarce Edward.
459. Thun Julian.
460. Tłuchowski Tadeusz.
461. Todtleben Leopold.
462. Trębicki Karol.
463. Trzciński Jan, JX.
464. Ujazdowski Józef.
465. Wajcher Ludwik.
466. Waśniewski.
467. Zaborowski Michał.
468. Żółtowski Adam.

XX. Powiat Lipnowski.

67. Okręg Lipnowski.

469. Bronowski Tom., JX.
470. Chełmicki Ludwik.
571. Cissowski Józef.
472. Czapski Alfons.
474. Daszyński Wójc., JX.
474. De la Grange Hipolit.
475. Dziewanowski Feliks.
476. Dziewanowski Włodz.
477. Flatto Zygmunt.
478. Gąsiorowski Mik., JX.
479. Giżyński Adam.
480. Jackowski Teodor.
481. Jaroszewski Feliks.
482. Jezierski Maryan.
483. Karwosiecki Polidor.
484. Kowałewski Dominik.
485. Kowalewski Francisz.
486. Lekszycki Felic., JX.
487. Lipiński Franciszek.
488. Małkiewicz Ign., JX.
489. Mańkowski Marcin.
490. Miączyński Sylwester.
491. Miaczyński Władysł.
492. Morzycki Apolinary.
493. Morzycki Bruno.
494. Pląskowski Włodzim.
495. Podczaski Konstanty.
496. Racięcki Stanisław.
497. Rościszewski Norbert.
498. Rzeszotarski Antoni.
499. Sokołowski Konrad.
500. Srzednicki Roman.
501. Srzednicki Teofil.
502. Sumiński Maciej.

503. Tokarski Zenon.
504. Waśniewski Władysł.
505. Wąsowicz Hip. (jun.).
506. Weber Antoni.
507. Wysocki Aleksander.

XXXI. Powiat Mławski.

68. Okręg Mławski.

508. Beuth Bronisław.
509. Dramiński Franciszek.
510. Kawecki Gustaw.
511, Kwiatkowski Antoni.
512. Łepkowski Ignacy.
513. Łukowski Feliks.
514. Łukowski Ludwik.
515. Orłowski Józef.
516. Podniesiński Eust.
517 Rościszewski Kazim.
518. Unierzyski Jan Nep.
519. Zaborowski Jan.
520. Zakrzewski Leon.
521. Żdżarski Paweł.
522. Żyliński Kajetan.

XXXII. Powiat Przasnyski.

69. Okręg Przasnyski.

523. Beüth Wojciech.
524. Białowiejski Julian.
525. Choromański Jan.
524. Choromański Karol.
525. Glinojecki Wiktor.
526. Józefowicz Francisz.
629. Kanigowski Mieczysł.
230. Kwiatkowski Józ., JX.
531. Lebkowski Wiktor.
532. Liwski Konstanty.
533. Majewski Maksymil.
534. Ostromecki Józef, JX.
535. Rykowski Teofil.
536. Siciński Konstanty.

XXXIII. Powiat Ostrołęcki.

70. Okręg Ostrołęcki.

537. Dłużniewski Woj., JX.
538. Doberski Daniel.
539. Drewnowski Fl., JX.
540. Gautier Leon.
241. Gawecki Dominik.
542. Godlewski Tom., JX.
543. Gogolewski Tom., JX.
544. Górski Franciszek.
545. Grabowski Józef.
546. Jarmutowski Ad., JX.
547. Kozłowski Kazimierz.
548. Łempicki Jan.
549. Mieszkowski Jan.
550. Moraczewski Fr., JX.
551. Podbielski Tomasz.
552. Przyjemski Maurycy.
553. Skowroński Szymon, JX.
555. Suski Tomasz, JX.
555. Zabrzycki Gabryel.

XXXV. Powiat Łomżyński.

71. Okręg Łomżyński.

556. Dobrzycki.
557. Milberg Teodor.

27. Okręg Tykociński.

558. Bańkowski Feliks, JX.
559. Daszkiewicz Konrad.
560. De Fleury Ludwik.
561. Gąsowski Szym., JX.
562. Idźkowski Michał.
563. Jaczyński Andr., JX.
564. Janiszewski Win., JX.
565. Jundziłł Ignacy.
566. Kasperowicz Mikołaj.
567. Kierznowski Jan.
568. Koćmierowski Jan,JX.
579. Kruszewski Fran., JX.
570. Mężyński Jan.
571. Michałowski Francisz.
572. Miłkowski Mikoł., JX.
573. Obuchowicz Julian,
574. Ołdakowski Bolesław.
575. Osiński Walenty, JX.
576. Perkowski Mat., JX,
577. Piekarski Bartł. JX.
578. Rakowski Feliks,
579. Rybczyński Idzi.
580. Sieczkowski Jan, JX.
581. Szepietowski Wacław.
582. Wołłowicz Wład.
583. Zagórski Jan.
584. Zaleski Teofil.

XXXVI. Powiat Augustowski.

73. Okręg Augustowski.

585. Kujawski Bolesław.

XXXVII. Powiat Sejneński.

74. Okręg Sejneński.

586. Bienkiewicz Adolf.
587. Giejsztor Jakób.
588. Grabowski Hipolit.
589. Gutt Jerzy.
590. Hoffman Lucyan.
591. Jacuński Jakób.
592. Kruszewski Ant. (sen.)
593. Kruszewski Jan.
594. Moczarski Andrzéj.
595. Polkowski Bolesław.
596. Uszyński Adam.
577. Wykowski Wincenty.

XXXVIII. Powiat Kalwaryjski.

76. Okręg Kalwaryjski.

598. Bar Teofil.
599. Dobrowolski Konst.

XXXIX. Powiat Maryampolski.

77. Okręg Maryampolski.

600. Kierśnicki Stanisław.

Przyjęto na członków honorowych.

1) Barral'a J. A., Redaktora Dziennika Rolnictwa praktycznego i Professora chemii w Szkole Politechnicznéj w Paryżu;
2) de Lavergne'a Leontyna, Członka Instytutu i Towarzystwa Centralnego Rolniczego we Francyi;
3) Stöckhardt'a Adolfa, Professora chemii w akademii Tharandzkiéj i Redaktora Gazety Rolniczéj.
4) Zdzitowieckiego Seweryna, b. Profesora chemii i b. Dyrektora Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie.

DRUGIE WALNE POSIEDZENIE.

Działo się w Sali Pałacu Namiestnikowskiego dnia 25 Lutego 1861 roku w Poniedziałek, o godzinie 1éj z południa.

Przy wejściu na salę 1001 Członków Towarzystwa podało podług regulaminu obecność swoją do listy komparycyi.

Przedewszystkiem na wezwanie Prezesa, Członek Sekretarz Towarzystwa odczytał protokół pierwszego Walnego Posiedzenia z d. 21 b. m. który przyjętym został. Następnie Prezes oznajmił Zebraniu, że jeżeliby Członkowie Towarzystwa mieli jakie wnioski do przełożenia Towarzystwu, takowe w myśl § 8 Regulaminu, na piśmie i opatrzone podpisami przynajmniéj 5 Członków Towarzystwa, złożyć winni na stole prezydyalnym. Daléj Prezes oświadczył, że gdy na ostatniem Walném Posiedzeniu, dopełnionem będzie dodatkowe jeszcze balotowanie nowych Członków, przeto Członkowie mający kandydatów do przedstawienia powinni, przedstawienia te złożyć w biórze Towarzystwa najpóźniéj w ten Wto-

rek przed południem, albowiem w tym czasie lista do druku stanowczo zamkniętą zostanie.

Prezes oznajmił, że podług ułożonego na dzień dzisiejszy porządku dziennego, przedmiotem zajęcia obecnego posiedzenia będzie wysłuchanie sprawozdań z dopełnionych już przez Sekcyę czynności i w tym celu wezwał naprzód do przedstawienia zdania sprawy:

Sekcyę Ogólną.

Koleją odczytane zostały protokóły Sekcyjne trzech pierwszych posiedzeń Sekcyi, spisane przez Sekretarzy Sekcyi, a mianowicie przez Członków Towarzystwa:

Józefa Skarbka, protokół 1go posiedzenia z dnia 21 lutego.

Aleksandra Krajewskiego, protokół 2go posiedzenia z dnia 22 lutego, i

Franciszka Lutosławskiego, protokół 3go posiedzenia z dnia 23 lutego.

Zaś przez Członka Towarzystwa Wincentego Majewskiego, sprawozdanie z przygotowanych przez Komitet skazówek do zawierania umów wieczysto-czynszowych.

W skutku przedstawień Sekcyi, objętych rzeczonemi protokółami i wspomnianem sprawozdaniem. Zebranie Ogólne „za pożyteczne uznało, przedstawione przez Komitet wskazówki i wzór do zawierania umów wieczysto-dzierżawnych, jako materyał pomocniczy przy oczynszowaniu", oraz

Na zapytanie Prezesa, zgodnie z wnioskami Komitetu przez Sekcyę przyjętemi, Zebranie Ogólne wydało następujące uchwały:

1. Zebranie Ogólne uznaje, że pośpiech w oczynszowaniu jest potrzebą kraju.
1. Uznaje, że w dobrowolności umów, widzi Zebranie Ogólne najwłaściwszą podstawę działania w przemianie stosunków włościańskich, dopóki nie będą wyczerpane wszelkie środki w zakresie téj zasady będące, a obmyślenie i stosowanie tych środków za obowiązek obywatelski poczytuje.
3. Objawia życzenie, aby przez właściwie obmyślaną operacyę kredytową, skup czynszu na celu mającą, włościanie doprowadzeni byli do własności posiadanych gruntów.

Następnie Prezes wezwał do przedstawienia zdania sprawy:

Z Sekcyi administracyjnéj.

Członkowie Towarzystwa, August Trzetrzewiński i Felicyan Sokołowski odczytali protokóły dwóch posiedzeń, odbytych w dniach 22 i 23 lutego, z których Zebranie Ogólne powzięło wiadomość, że:

1. Sprawozdanie z czynności Komitetu za rok 1860 odczytane na pierwszem Walném Posiedzeniu, a następnie powtórnie w Sekcyi administracyjnéj, nie nastręczyło żadnych uwag i bez dyskussyi przyjętem zostało przez Sekcyę, która wnosi, aby Zebranie Ogólne również takowe przyjęło, wskutku tego, na zapytanie Prezesa Towarzystwa Zebranie Ogólne wydało uchwałę przyjmującą rzeczone Sprawozdanie.
2. Delegacya wyznaczona w roku zeszłym do przejrzenia rachunków Towarzystwa za rok 1860 złożyła Sekcyi zdanie sprawy, w skutek którego Se-

kcya przedstawiła Zebraniu Ogólnemu następujące wnioski:

a) Aby Zebranie Ogólne zakwitowało Komitet z rachunków za rok 1860.

b) Aby dla krótkości czasu wybór Członków Delegacyi rachunkowéj na rok bieżący pozostawić jak w latach poprzednich Prezesom biór Sekcyjnych.

c) Aby na przyszłość Członkowie korrespondenci przedstawiali każdy po jednym kandydacie z okręgu do Delegacyi rachunkowéj, z których Zebranie Ogólne co lat dwa, jednocześnie z wyborem Członków do Komitetu wybierze szesnastu Członków Delegacyi.

d) Atrybucye Ogólnego Zebrania określone w § 33 lit. *b*, *c*, Ustawy, służyć mają Delegacyi rachunkowéj w sposobie przygotowawczym, to jest, że Delegacya jak dotąd stawiać będzie wnioski do Sekcyi Administracyjnéj, a z kolei do decyzyi Ogólnego Zebrania.

Nakoniec Sekcya uznaje za rzecz pożyteczną ułożenie Instrukcyi dla Delegacyi Rachunkowéj i wnosi że:

e) Instrukcyę dla téj Delegacyi Rachunkowéj, może najwłasciwiéj ułożyć Delegacya, która w roku bieżącym urzędowała w ten sposób, aby na dwa miesiące przed Zebraniem Ogólném, roku 1862, pracę swoją zakommunikowałaKomitetowi Towarzystwa.

Zebranie Ogólne wydało Uchwałę, zatwierdzającą pięć powyższych wniosków.

3. Co do projektu Etatu na rok 1861, wniesionego na pierwszém Walném posiedzeniu, a pod rozbiór Sekcyi odesłanego, Sekcya uchwaliła przedstawić Zebraniu Ogólnemu następujące zmiany w tymże projekcie:

a) co do tytułu XI w którym na kształcenie młodzieży w kierunku rolniczym przeznaczono rs. 2,000 Sekcya czyni wniosek, aby:

„upoważnić Komitet do użycia funduszów na „kształcenie młodzieży nie tylko w granicach „postanowienia zeszłorocznego Zebrania, do- „zwalającego każdy tytuł powiększyć o $^1/_3$, ale „powiększenie to w tytule XI, który za najwa- „żniejszy uznaje, pozostawić uznaniu Komitetu.“

Zebranie Ogólne wniosek ten jednomyślnie zatwierdziło.

b) Przy rozbiorze tytułu XII pozycyi pierwszéj, przeznaczającéj na kształcenie ochroniarek rs. 2,000 Sekcya wyraziła życzenie:

„aby kształcenie ochroniarek odbywało się „w zupełności w kierunku świeckim, bądź w in- „stytutach i zgromadzeniach duchownych, bądź „w instytutach świeckich.” Wniosek ten Sekcyi wywołał w Ogólném Zebraniu dyskussyę, w któréj zabierali głos Członkowie Towarzystwa Henryk hr. Potocki, Karol Kucz, S. Lasocki, Tadeusz książe Lubomirski, Władysław Bielski, Kazimierz Skórkowski i Tomasz Potocki, popierający pierwotny projekt Komitetu i Członek Towarzystwa Błeszyński mówiący za wnioskiem Sekcyi.

Zebranie Ogólne wydało Uchwałę, zatwierdzającą pierwotny projekt Komitetu, z pozostawieniem jego uznaniu korzystania ze skazówek, jakie w tym przedmiocie podały tegoroczne rozprawy.

W tém miejscu z powodu spóźnionej pory, Prezes odroczył posiedzenie do godziny 7 wieczorem.

O godzinie 7éj wieczorem, gdy na nowo Członkowie Towarzystwa zebrali się w sali, Prezes wezwał do przedstawienia zdania sprawy z dopełnionéj czynności przez

Sekcyą Rolną.

Odczytane zostały protokóły sekcyjne dwóch pierwszych posiedzeń, a mianowicie przez Członka Towarzystwa Józefa Popławskiego z pierwszego posiedzenia odbytego d. 22 b. m. w Piątek i przez Członka Towarzystwa Stefana Nowickiego z drugiego posiedzenia odbytego d. 23 b. m. w Sobotę.

Z tych protokółów Zebranie Ogólne powzięło wiadomość:

1. że Sekcya przedewszystkiem wysłuchała zdania sprawy z działań pracowni chemicznéj Towarzystwa Rolniczego, wniesionego przez kierującego pracownią Członka Towarzystwa Teofila Cichockiego, które to sprawozdanie bez dyskussyi przez Sekcyę przyjętém zostało;
2. że następnie w Sekcyi Członek Towarzystwa Stanisław Okęcki zdał sprawę z czynionych z zeszłorocznego zalecenia Ogólnego Zebrania doświadczeń z uprawą łubinu w kraju, które to dotychczasowe doświadczenia uznano niedostatecznemi, w skutku tego Sekcya proponuje utworzenie delegacyi z Członków Karola Walewskiego, Juliana Czartkowskiego, Józefa Popławskiego i Stanisława Okęckiego sprawozdawcy; Delegacya ta przepisze instrukcyę, podług któréj doświadczenia z uprawą łubinu mają być czynione, oraz ułoży szematy, w których rezultaty tych doświadczeń notowane będą.

Na zapytanie Prezesa, Zebranie Ogólne wydało Uchwałę, powyższą Delegacyę zatwierdzającą.

3° Następnie w Sekcyi wniesioném było, przez Członka Towarzystwa Karola Wielanda, pytanie drugie: „Jak dalece ważném pod względem ekonomicznym i rolniczym jest obecnie morgowanie gruntów folwarcznych i łąk? Jakie znane były morgowania w różnych okolicach kraju, oraz jakie morgowania odpowiednio do miejscowości byłyby obecnie najpraktyczniejsze?"

Sekcya bez dyskussyi przyjęła proponowaną przez wnoszącego konkluzyę: że urządzenie morgowania jest obecnie dla kraju koniecznością, gdyż jest podstawą do zaprowadzenia robót wydziałowych, oraz że bardzo korzystnem uważa morgowanie dziesiętne, którego jednak stanowczo nie doradza, uważając tę kwestyę za nieprzesądzoną ostatecznie.

4° Daléj Sekcya zajmowała się rozbiorem pytania 5go, wniesionego przez Członka Towarzystwa Annibala Roztropowicza: „Wykazać ważność gnojówki i najlepsze sposoby korzystania z takowéj, oraz jéj przechowania? Wnoszący zaprojektował konkluzye:

a) że ważność nawozów ciekłych, żadnéj nie ulega wątpliwości.

b) że najlepszy sposób ich przechowania polega na zabezpieczeniu od zbyt posuniętéj ich fermentacyi i utrudnienia przystępu powietrza,

c) że jakkolwiek zmiana systematu nawozów stałych na płynne jest jeszcze w kraju naszym przedwczesną, jednakże gwałtowna zachodzi potrzeba zużytkowywania gnojówki marnującéj

się, mianowicie w gospodarstwach wielkie posiadających gorzelnie.

Najlepiéj używać jéj do polepszenia gnojów, kompostów, a gdzie miejscowość pozwala, blizkich gruntów piaszczystych, łąk i roślin pastewnych.

Konkluzye te po odbytéj nad niemi dyskussyi przez Sekcyę przyjęte zostały.

5° Następnie w Sekcyi wniósł honorowy Członek Towarzystwa Jerzy Aleksandrowicz pytanie 11te „Jakie są przyczyny tworzenia się śniedzi w pszenicy, jakiemi środkami można się od niéj uchronić?" Sekcya po wysłuchaniu wnoszącego pytanie, wyraziła jednozgodne życzenie, aby rozprawa Członka Towarzystwa Aleksandrowicza, w całości była w Rocznikach wydrukowana.

6° Daléj Sekcya wysłuchała wniesionego przez Członka Towarzystwa Józefa Hornowskiego pytania 4go, „Jakie są przyczyny tak powszechnego u nas wylegania pszenicy i jakie byłyby najwłaściwsze środki zapobieżenia temu?"

Wprowadzający lubo nie przyszedł do stanowczych konkluzyj, jednakże jako środki przeciwko wyleganiu pszenicy zabezpieczające, podał

a) głębszą uprawę,

b) wypalanie gruntów,

c) nawożenie gruntów, stosownie do ich natury, piaskiem, sproszkowanemi żużlami z pieców wielkich, marglem, oraz wapnem palonem czyli gryzącem,

które to środki przez Sekcyę przyjętę zostały.

W dalszym ciągu, Prezes wezwał do przedstawie-

nia reszty zdania sprawy z dopełnionych czynności przez

Sekcyę Administracyjną.

Członek Towarzystwa Sokołowski, Sekretarz Sekcyi, odczytał drugą część protokułu, z którego Zebranie Ogólne powzięło wiadomość, że:

a) W tytule XIII, obejmującym Rsr. 8,026 kop. 55 na medale i nagrody, Sekcya uchwaliła usunąć proponowane 39 medalów dla właścicieli dóbr za przeprowadzenie oczynszowania, 8 medalów za najlepsze urządzenie stosunku Rządców, opartego na tantyemie, 39 medali za urządzenie ochronek i 8 medalów dla tych, co najdokładniéj wykonają przedsięwzięte próby, przez co fundusz przeznaczony na ten tytuł zmniejsza się do summy Rrs. 6,733 kop. 10.

Zebranie Ogólne wniosek ten bez deskussyi zatwierdziło.

b) Co do tytułu XV przeznaczającego Rsr. 8000 na urządzenie i utrzymanie 40 stacyi stadników, Sekcya zgadzając się na wyznaczenie funduszu proponuje, aby inicyatywę kierunku użycia pomienionego funduszu i uczynienia stosownego wniosku na walne Zebranie, pozostawić Sekcyi Inwentarskiej."

Propozycya powyższa przez Zebranie Ogólne została przyjętą.

Przyjęty w tym sposobie etat wpływów i wydatków na rok 1861, oprócz funduszu przybywającego od nowo przyjętych Członków, jest następujący:

	W szczególe		W ogóle	
	Rsr.	k.	Rsr.	k.
I. Przychód.				
1. Remament funduszów z roku 1860			30,697	58
2. Zaległość składki za rok 1860 od 189 Członków	2,835			
3. Wpływ spodziewany ze składek na r. b. od 3326 Członków	49,890			
4. Opłaty za patenty	300			
5. Prenumerata Roczników . .	1,800			
6. Zrealizowanie dawnych kompletów	100			
7. Sprzedaż wydawanych książek przez Towarzystwo . . .	1,500			
8. Procenty narastające na biletach Skarbowych	600			
9. Zwrot za roboty Technika leśnego i Inżeniera do drenowania i irrigacyi	1,350			
10. Wpływ z pracowni Chemicznéj	150			
11. Zwrót pożyczek obrotowo-zapomogowych	180		58,705	
Razem			89,402	58
II. Rozchód.				
Tytuł I. Wypłaty zasądzone przez poprzednie Zebranie Ogólne a mianowicie:				
a) Zapomoga kredytowa dla rzemieślników z Etatu 1860 r. niewypłacona.	600			
b) Zapomoga takaż za rok 1861.	1,200			
c) Utrzymanie terminatorów w Zwierzyńcu	450			
do przeniesienia	2,250			

	W szczególe Rsr.	k.	W ogóle Rsr.	k.
z przeniesienia	2,250			
d) Zakład Ochronek w Łomży .	600			
e) Kształcenie Ochroniarek zakonnych	600			
f) Rozprawy konkursowe z r. 1858	1,500			
Rozprawa konkursowa z r. 1859	300			
g) Utrzymanie stypendystów leśnych	2,000			
h) Stypendya ciesielskie . . .	823			
i) ,, ogrodowe . . .	1,125			
k) Medale za rok 1860. . . .	562			
Dodatki pieniężne do listów pochwalnych niewydane w r. 1860	2,340			
Nagrody za bydło rassy S^to^ Krzyzkiej	675			
l) Z wydziału wydawniczego niewypłacono	1,700		14,475	
Tytuł II. Lokal, opał i światło .			375	
,, *III.* Sprzęty			600	
,, *IV.* Uposażenie pracujących na stałych posadach .	3,675			
,, ,, Uposażenie powrotowe	1,700		5,375	
,, *V.* Porto			300	
,, *VI.* Materyały piśmienne i t.p.			1,500	
,, *VII.* Biblioteka			1,507	50
,, *VIII.* Wydawnictwo				
Oddział Roczników Gospodarstwa Krajowego .	14,550			
Oddział Wydawnictwa książek	5,300		19,850	
,, *IX.* Badań i sprawozdań:				
A) Pracownia Chemiczna	2,000			
B) Folwark doświadczalny	1,230			
do przeniesienia	3,230		43,982	50

	W szczególe Rsr.	W szczególe k.	w Ogóle Rsr.	w Ogóle k.
z przeniesienia	3,230		43,982	50
C) Koszta podróży agrologicznej i innych sprawdzeń	1,050		4,280	
Tytuł X. Fundusz zachęty . .			1,50	
„ *XI.* Fundusz wyższego kształcenia			2,000	
„ *XII.* Bursy: *a)* kształcenie ochroniarek .	2,000			
b) stypendya handlowe . .	3,200			
c) stypendya rozmaite . .	2,200		7,400	
„ *XIII.* Nagrody i medale . .			6,733	10
„ *XIV.* Nadzór cen targowych			1,000	
„ *XV.* Inwentarze			8,000	
„ *XVI.* Wydatki nadzwyczajne			2,000	
Wydatki razem			76,895	60
Przychód był wykazanym na			89,402	58
Pozostaje zatem			12,506	98
Fundusz poręczający zamierzone i nadal zarządzone wydatki, wynosi			10,400	
Pozostałość			2,106	98

Na zapytanie Prezesa, Zebranie Ogólne wydało Uchwałę Etat powyższy zatwierdzającą.

Następnie Sekcya doniosła, że: Projekt zasad, podług których mają być urządzane konkursy, odczytany na pierwszém walném posiedzeniu i do rozbioru Sekcyi oddany, żadnych nie wywołał rozpraw. Zebranie Ogólne również bez dyskussyi wydało uchwałę rzeczone zasady zatwierdzającą.

Nakoniec Sekcya doniosła, że wniosek Komitetu obejmujący: „Zasady dla wystaw i konkursów prowincyonalnych” bez zmiany przez Sekcyę przyjęty, również do zatwierdzenia przedstawia.

Na zapytanie Prezesa, Zebranie Ogólne wydało Uchwałę, powyższe zasady dla wystaw i konkursów prowincyonalnych zatwierdzającą.

Na stole prezydyalnym złożone zostały podług § 8 Regulaminu trzy wnioski:

1. Wniosek Członka Towarzystwa, Juljana Czartkowskiego, o wyjednanie w interessie rolnictwa zakazu wywozu kości zwierzęcych za granicę.
2. Wniosek Członka Towarzystwa, Tytusa Wojciechowskiego, o potrzebie większego upowszechnienia w kraju szkółek wiejskich.
3. Wniosek Członka Towarzystwa, Kazimierza Swiętopełka Mirskiego, o obmyśleniu pomocy dla uczniów nie mających dostatecznego funduszu na życie i mieszkanie po miastach w czasie uczęszczania do szkół.

Na tém dnia powyższego czynność ukończona, a termin trzeciego Walnego Posiedzenia, na dzień 27 we środę, na godzinę 1szą z południa, naznaczono.

Prezes, *Andrzéj Zamoyski.*

Członek Sekretarz, *Władysław Garbiński.*

TRZECIE I OSTATNIE

WALNE POSIEDZENIE

dnia 27 Lutego 1861 roku.

Działo się o godzinie 1éj z południa w Sali pałacu Namiestnikowskiego.

Przy wejściu do sali, 993 Członków podało nazwiska swoje do listy komparycyi, jednocześnie rozdawano Członkom listy kandydatów na nowych Członków, obejmujące osób 115, oraz listy 45 kandydatów do Delegacyi mającéj zająć się wyrobieniem projektu operacyi kredytowéj przez skup czynszu, doprowadzającéj włościan do własności posiadanych gruntów.

O godzinie 1¼ Prezes zagaiwszy posiedzenie, wezwał Członka Sekretarza Towarzystwa do odczytania protokółu poprzedniego walnego Posiedzenia, który gdy przyjętym został, Prezes oświadczył, iż podług ułożonego na dzień dzisiejszy porządku dziennego, wszystkie Sekcye zdadzą sprawę z reszty dokonanych przez siebie czynności, co też odbyło się w następującym porządku.

Sekcya Ogólna.

Przedstawione zostały protokóły dwóch ostatnich posiedzeń Sekcyi, a mianowicie: czwartego posiedzenia z 24 lutego, protokół wyrobiony przez Członka Towarzystwa Józefa Skarbka i z piątego posiedzenia z 26 lutego, wyrobiony przez Członka Towarzystwa Aleksandra Krajewskiego.

Z protokółów tych Zebranie Ogólne powzięło wiadomość, że w dalszym ciągu wydanych już uchwał, Sekcya jako czwartą konkluzyę:

objawiła życzenie, aby utworzenie funduszu gromadzkiego było stale i stanowczo z wykupem złączone;

oraz uznała, że zanim w powyższy sposób fundusz gromadzki będzie mógł być sformowanym, powinnością jest każdego, dobro publiczne miłującego obywatela, fundusz ten wytworzyć, równocześnie z oczynszowaniem, chociażby z własną ofiarą.

Następnie na wniosek Członka Towarzystwa Aleksandra Jackowskiego, Sekcya wyrzekła co następuje:

W rozwinięciu trzeciéj i czwartéj konkluzyi przez Komitet Towarzystwa Rolniczego stawianéj, a przez Sekcyę Ogólną przyjętéj, aby przez właściwie obmyślaną operacyę kredytową, skup czynszu na celu mającą, doprowadzić włościan do posiadania własności gruntów i utworzenia funduszu gromadzkiego, stale i stanowczo z wykupem złączonego.

Z uwagi, że przedmiot ten, jako najściśléj połączony z kwestyą żywotną, cały kraj obchodzącą, uregulowania stosunków włościańskich ostatecznie i stanowczo jest nagły i dalszéj nie cierpiący zwłoki, Sekcya wnosi:

„aby Zebranie Ogólne Towarzystwa Rolniczego wybrało z pomiędzy siebie Delegacyę z 9ciu osób

złożoną, którąby na podstawie skapitalizowania czynszów w stosunku 100 : 6 bezzwłocznie zajęła się ułożeniem stosownego projektu, oraz dalszém jego poparciem."

Na zapytanie Prezesa, Zebranie Ogólne wydało uchwałę powyższe wnioski Sekcyi zatwierdzającą.

Prezes Tow. zarazem zawiadomił, że zgodnie z życzeniem Sekcyi, w dniu poprzednim wyrażonem, aby dla ułatwienia wyboru osób, Delegacyę tę składać mających, prezydya pięciu Sekcyi tegorocznego Zebrania Ogólnego podały każde po 9ciu kandydatów, a ze sformowanej tak listy 45ciu kandydatów, aby Zebranie Ogólne bezwarunkową większością wybrało dziewięciu Członków Delegacyi. Prezydya rzeczone zebrały się w dniu wczorajszym i skutkiem wzajemnego porozumienia, ułożoną została następująca lista 45ciu kandydatów.

1. Bagniewski Adam.
2. Bryndza Aleksander.
3. Cieszkowski August.
4. Dobiecki Eustachy.
5. Dziewanowski Dom.
6. Ejdziatowicz Tadeusz.
7. Gawroński Wiktor.
8. Gołembowski Bolesław
9. Gostomski Hieronim.
10. Jackowski Aleksander.
11. Jaśkowski Józef.
12. Klimaszewski Antoni.
13. Kronenberg Leopold.
14. Krzysztoporski Klem.
15. Lasocki August.
16. Lasocki Leon.
17. Łaźniewski Mikołaj.
18. Łempicki Konstanty.
19. Łuszczewski Wacław.
20. Majewski Wincenty.
21. Małachowski Władys.
22. Morąwski Henryk.
23. Okęcki Ludwik.
24. Posturzyński Jan.
25. Potocki Tomasz.
26. Psarski Stanisław.
27. Roztropowicz Annibal.
28. Rulikowski Henryk.
29. Rzeszotarski Dominik.
30. Skarbek Fryderyk.
31. Skórkowski Kazimierz.
32. Skupieński Antoni.
33. Słomiński Józef.
34. Słubicki Eugeniusz.

35. Sonnenberg Karol.
36. Szydłowski Edward.
37. Trębicki Antoni.
38. Trzetrzewiński Wojc.
39. Walewski Piotr.
40. Węgleński Wojciech.
41. Wojciechowski Tytus.
43. Wołowski Feliks.
43. Wołowski Jan Kanty.
44. Wrotnowski Antoni.
45. Zamojski August.

Prezes zaprosił następnie na Assesorów do obliczania głosów Członków Towarzystwa, Waleryana Szamotę, Józefa Trzetrzewińskiego, Henryka Morawskiego i Józefa Kuszla, wszystkich zaś Członków wezwał, aby wota swoje tymże Assesorom złożyli.

Jednocześnie Prezes zaprosił na Assesorów do obliczenia głosów na nowych Członków Towarzystwa, Romockiego Ludwika, Lasockiego Augusta, Rulikowskiego Henryka i Łempickiego Konstantego, wszystkich zaś Członków wezwał o złożenie tymże Assesorom list danych im do ballotowania.

Następnie Zebranie Ogólne powzięło wiadomość, że w Sekcyi Ogólnéj przez sprawozdawcę Komitetu Adolfa Kurtza przedstawionym i jednomyślnie grzyjętym został wymotywowany wniosek Członka Towarzystwa Jakóba Łaszczyńskiego, gubernatora cywilnego gubernii warszawskiéj, Prezydującego w Komitecie Gubernialnym Czynszowym:

„Aby Zebranie Ogólne uchwaliło prosić Rząd krajowy, iżby dozwolić raczył Komitetowi Towarzystwa Rolniczego przejrzyć warunki postanowienia Rady Administracyjnéj z 28 grudnia 1858 roku i zaprojektować zmiany jakie w obec wyrzeczonéj dążności do uwłaszczenia nieodzownemi być się okażą.“

Na zapytanie Prezesa, Zebranie Ogólne jednomyślnie wydało Uchwałę wniosek ten zatwierdzającą.

W dalszym ciągu Sekcya zajmowała się wysłuchaniem sprawozdań, przygotowanych przez Delegacye złona Ogólnego Zebrania, na wniosek Sekcyi Ogólnéj w r. z. wyznaczone, a mianowicie:

Członek Towarzystwa Maksymiljan Oborski, jako sprawozdawca wniósł zdanie sprawy Delegacyi wyznaczonéj do ustalenia i wskazania zasad obliczania czynszu z prestacyi, po rozbiorze którego, na wniosek Członka Komitetu Adolfa Kurtza, Sekcya oświadczyła się za usunięciem najmu, jako czynnika w obliczaniu czynszów z prestacyi.

Członek Towarzystwa Konstatny Górski wniósł, jako sprawozdawca, zdanie sprawy delegacyi, mającéj zaprojektować zmiany, jakieby potrzebnemi się okazały w zastosowaniu instrukcyj skarbowych, klassyfikacyjnych i detaksacyjnych do dóbr prywatnych.

Po odbytéj nad tém sprawozdaniem dyskussyi, Sekcya przyjęła następujące w téj mierze konkluzye:

1. że zaprojektowanie zmian żądanych byłoby przedsiewzięciem chybionem, bo żadnego trwałego i zaspokajającego rezultatu przedstawić nie mogącém.
2. że najściślejsze skazówki dla obliczenia czystego dochodu z ziemi otrzymać można za pomocą miejscowych klassyfikacyj i detaksacyi gruntów.
3. że należy wyznaczyć z Towarzystwa Rolniczego Delegacyę z pięciu Członków, któréj służyć będzie prawo przybrania stosownéj liczby techników ekonomicznych i stałego sekretarza, należycie wynagrodzonych dla wspólnego wyrobienia instrukcyi co do sposobu jednostajnego wykonania klasyfikacyi i detaksacyi lokalnych i przysposobienia uła-

twiających w téj mierze technicznych skazówek, obliczeń i szematów.

4. że skoro instrukcya przez Delegacyę pomienioną wypracowaną zostanie, Komitet wybierze w każdym Okręgu po Delegacyi z trzech Członków złożonéj; Delegacye te zasady klassyfikacyi Okręgowych ułożą, a po ich ułożeniu Komitetowi do przejrzenia i ogłoszenia prześlą;

5. że Sekcya uznaje, iż dotychczasowy brak dobrych zasad klassyfikacyi i detaksacyi postępu oczynszowania wstrzymywać nie powinien.

Na zapytanie Prezesa, Zebranie Ogólne wydało uchwałę wszystkie powyższe konkluzye zatwierdzającą.

Następnie Sekcya doniosła, że w skutek rozbioru wniesionego przez Członka Towarzystwa Antoniego Wrotnowskiego pytania: „Jak dalece ustalenie ze skutkiem hypotecznym granic każdéj nieruchomości ziemskiéj osiągniętém być może przez każdego właściciela, niezależnie od rozwinięcia prawa o normalnem rozgraniczeniu“; przyjętą została proponowana przez wnoszącego konkluzya, aby Zebranie Ogólne wyrzekło:

że wzajemne ułatwianie czynności, mających na celu ustalenie granic ze skutkiem hypotecznym, wchodzi w poczet obowiązków obywatelskich.

Na zapytanie Prezesa, Zebranie Ogólne wydało uchwałę wniosek ten Sekcyi zatwierdzającą.

Nareszcie Zebranie Ogólne, również na wniosek Sekcyi Ogólnej, któréj do rozbioru poruczonym był z r. z. projekt Członka Towarzystwa Tomasza Potockiego co do zmiany w organizacyi Sekcyi Administracyjnej, wyrzekło, iż Sekcya Administracyjna ma nadal w formie dotychczasowej pozostać.

Z kolei przystąpiła do zdania sprawy z dopełnionych przez siebie czynności.

Sekcya chowu Inwentarza.

W której prezydyum złożono protokóły pięciu posiedzeń Sekcyi z 22, 23, 25, 26 i 27 lutego obejmujące co następuje:

I. Delegacya w roku zeszłym przez Ogólne Zebranie wyznaczona w celu zbadania „o ileby rassa bydła krajowego, zdatną była do przyjęcia zalet wczesnego wykształcenia, oraz z jakiemi zagranicznemi rassami krzyżowanie wpłynąćby mogło na ustalenie żądanych zalet.“ następujące pod uznanie Sekcyi podała konkluzye:

1. Ażeby doświadczenia i próby z bydłem krajowém i zagraniczném rozpoczęte, dalej z jak największą ścisłością były prowadzone, i aby fundusz w summie Rs. 3000 na ten cel w roku zeszłym przeznaczony nadal do dyspozycyi tejże delegacyi za porozumieniem się z Komitetem był zostawiony.
2. Ażeby Komitetowi Towarzystwa zaleconém było wyszukiwanie najlepszych i najpraktyczniejszych dzieł o chowie bydła traktujących i wydawanie takowych po cenach najprzystępniejszych.
3. Ażeby taż Delegacya upoważnioną była do ułożenia zasad, według których Towarzystwo Rolnicze na wystawach warszawskich, krajowych i prowincyonalnych, popierać powinno te mianowicie kierunki chowu bydła, które dla kraju lub miejscowości za najwłaściwsze uznane zostaną.

Nadto Sprawozdawca rzeczonej Delegacyi wniósł, aby Sekcya uznała potrzebę wyznaczenia po okręgach

osobnych Członków, którzyby szczególną opiekę nad hodowlą bydła rozciągnąć zechcieli.

Powyższe konkluzye Delegacyi, oraz wniosek sprawozdawcy, Sekcya przyjęła.

Następnie przedstawionym został wniosek, co do urządzenia stosunków kwarantannowych na granicy Cesarstwa i takowy jako czwarta konkluzya Delegacyi przez Sekcyę przyjętą została, a mianowicie: „zreorganizowanie w kraju naszym przepisów kwarantannowych w ten sposób, iżby one dać mogły zupełną rękojmię krajom sąsiednim, że prowadzone na ich targi bydło, nie przyniesie im księgosuszu, a tym sposobem otworzyły nam ich granice, jest warunkiem koniecznym do ulepszenia rass w kraju naszym, do zwrócenia rolnictwa krajowego więcéj ku produkcyi zwierzęcéj, a ztąd i pomnożenia produkcyi zbożowéj.“

II. Delegacya w roku zeszłym przez Zebranie Ogólne wyznaczona w celu rozpoznania we wszystkich szczegółach hodowli koni w kraju, przedstawiła następujące konkluzye, które po odbytéj nad niemi w Sekcyi dyskussyi i zmodyfikowaniu ich w niektórych punktach, przyjęte zostały jak następuje:

Sekcya żąda:

1. aby Delegacya w całym swym składzie na rok przyszły utrzymaną została pod warunkiem, ażeby uwzględniła uwagi w tym względzie przez Sekcye objawione:
2. aby fundusz 8000 rsr. przez Sekcyę Administracyjną przyjęty i ostatecznie przeznaczony na zakupienie ogierów do podniesienia krajowéj hodowli koni włościańskich, oddanym został do rozporządzenia, a to za porozumieniem się z Komitetem, Delegacyi wyznaczonéj dla badania krajowéj hodowli koni.

3. aby celem zbadania hodowli koni na Żmudzi wysłany został znawca, któryby mógł zdać szczegółową relacyę o obecnym stanie hodowli i wykryć gdzie w czystości krwi konie téj rassy są utrzymywane. Niemniéj, aby Delegacya wyznaczyła również specyalną osobę, któraby się zajęła zbadaniem koni rysakami zwanych ze stada Orłowa i przeświadczeniem się, czyby ta rassa, która w zakładzie rządowym Janowa jest zaprowadzoną i już się po kraju na stacyach prowincyonalnych rozpowszechniać zaczyna, nie zdała się do poprawy krajowych koni roboczych;
4. aby przeznaczyć fundusz stały na wysełanie za granicę zdolniejszych uczniów szkoły weterynaryjnéj, celem dostarczenia krajowi tak potrzebnéj pomocy dla inwentarza;
5. aby przy konkursach, które podług nowo zaprojektowanych zasad mają być zreorganizowane i urządzone, osobne przeznaczone zostały nagrody dla ludzi odznaczających się przy dozorze i wychowie koni;
6. ażeby co do funduszu potrzebnego na zaspokojenie dwóch powyższych tytułów rozchodu, ostatniemi dwiema konkluzyami objętych, Delegacya porozumiała się z Komitetem.

III. Następnie zajmowała się Sekcya rozbiorem wniesionego przez Członka Towarzystwa, Franciszka Młodzianowskiego, pytania drugiego „Czy w kraju naszym i w jakich właściwie warunkach utrzymanie bydła całkowite lub częściowe na stajni w porze letniéj opłaci się i jakie korzyści te dwa sposoby utrzymania przynieść mogą bezpośrednio z podniesienia dochodu z hodowli bydła, a pośrednio z powiększenia ilości nawozu?“

W konkluzyi Sekcya wyrzekła że:

1. w kraju naszym nie tylko możebném jest utrzymanie bydła w porze letniéj na stajni, ale nawet koniecznėm, a mianowicie tam gdzie majątki nie mają z natury nadzwyczaj obszernych i żyznych pastewników samorodnych. Przejście to jednak, aby nie narażało właściciela na straty, nie powinno być raptownėm lecz powolnėm systematycznėm i w harmonii z ogólnym ruchem gospodarstwa;

2. objawiła życzenie, aby Komitet zechciał wszelkich użyć sposobów dla zachęcenia włościan do produkcyi roślin okopowych na karm dla bydła tylko służących z wyłączeniem ziemniaków.

IV. Z kolei Sekcya wysłuchała wniesionego przez P. Seiffmana trzeciego pytania: „jaka różnica zachodzić powinna w sposobie wychowania i żywienia młodego bydła, jeżeli mamy na celu wykształcenie w niém przymiotów odpowiednich trzem odrębnym kierunkom, to jest mleczności, pracy lub wypasu?“

Po czém Członek Towarzystwa, Ludwik Okęcki, odczytał wypracowanie do tegoż samego pytania się odnoszące, w skutek czego Sekcya wyrzekła, iż obie te prace w Rocznikach zamieszczone być mają.

V. Następnie P. Eichler wniósł pytanie czwarte: „Jakie mogą być przyczyny wywiązywania się stale karbunkułu w pewnych miejscowościach i jakie byłyby środki na to zaradcze?“ Rozprawa P. Eichlera uznaną została za również zasługującą na jéj zamieszczenie w Rocznikach Gospodarstwa krajowego.

Następnie Sekcya na wniosek swéj Delegacyi, wyznaczonéj dla ułożenia projektu rozdawania medalów i nagród, uchwaliła co następuje:

1. iż życzy sobie, aby Warszawska wystawa Czerwcowa odbywała się jak dotąd corocznie, oraz życzy sobie aby Komitet zasiłkami pieniężnemi dopomagał włościanom do sprowadzania na tę centralną Wystawę sztuk premjowanych na wystawach prowincyonalnych;
2. aby zostawić tęż samą ilość i tenże sam podział nagród co w roku zeszłym z tą jedyną zmianą, że w miejsce medalów wydawanemi będą nagrody w formie listów, pod nazwą nagrody pierwszéj, drugiéj i trzeciéj, a oszczędność ztąd powstałą na podniesienie wystaw powiatowych przeznaczyć;
3. z uwagi na konieczną potrzebę posunięcia rozwoju hodowli inwentarza włościańskiego, na bezskuteczność dotychczasowych środków, uznać, że tylko coroczna peryodyczność wystaw, obok podwyższenia nagród pieniężnych, stanowczo do zamierzonego celu doprowadzi;
4. aby w każdéj Wystawie powiatowéj, z każdego rodzaju inwentarza, sztuki włościańskie to jest samce i samice w liczbie sztuk 8iu nie przechodzącéj, kosztem Towarzystwa Rolniczego na Wystawę Warszawską sprowadzane były z uwzględnieniem, aby aż do chwili odebrania takowych na koszt Towarzystwa, okazy przedstawiane w dobrym stanie utrzymywane były;
5. aby dla uskutecznienia powyższego zamiaru udzielonym był fundusz coroczny w summie rsr. 3,000;
6. aby wyznaczoną została Delegacya, któréj zadaniem będzie uorganizować Wystawy Powiatowe i Centralną wystawę Warszawską w ten sposób, iżby takowe odpowiadały w całości potrzebom i oczekiwaniom kraju.

Następnie Sekcya na wniosek Prezydującego zgodziła się, aby dla wyrobienia zasad, podług których uorganizowane być mają wystawy: Centralna Warszawska, krajowe i powiatowe, połączone zostały wszystkie Delegacye wyznaczone z łona Ogólnego Zebrania do badania wszelkich kierunków hodowli.

W końcu Sekcya przystąpiła do wyboru Delegacyi stałych na rok bieżący, a mianowicie:

1. Do zbadania o ileby rasa bydła krajowego zdatną była do przyjęcia zalet wczesnego. wykształcenia, oraz z jakiemi zagranicznemi rasami krzyżowanie wpłynąćby mogło na ustalenie żądanych zalet Członkowie Towarzystwa, Starzeński Henryk, Górski Jan, Lutosławski Franciszek, Michałowski Władysław, Okęcki Ludwik, Jurwiński professor weterynaryi.
2. Do czuwania nad doświadczeniami krzyżowania owiec włościańskich, Członkowie Towarzystwa: Zamojski August, Wężyk Wilhelm, Małkowski Ludwik, Walewski Piotr, Alexandrowicz Stanisław.
3. Do zbadania warunków hodowli owiec oraz produkcyi i handlu wełną i jej urządzeniem w czasie jarmarku Warszawskiego, tudzież do rozpoznania stosunków handlowych mięsem skopowém na targach zagranicznych, Członkowie Towarzystwa: Wolff Władysław, Siemieński Wincenty, Okęcki Stanisław, Pisarzowski Adam i Glinka Józef.
4. Do zbadania kwestyi rybołóstwa Członkowie Towarzystwa, Rembieliński Eugeniusz, Przezdziecki Aleksander, Biernacki Seweryn, Starzeński Kazimierz, Waga Antoni, Hignet Emil i Kotarski Tomasz.

5. Delegacya do badania krajowéj hodowli koni: Członkowie Towarzystwa, Franciszek Węgleński, Ferdynand Grabkowski, Ludwik Krasiński, Antoni Rulikowski, Władysław Walewski, Feliks Wołowski, Władysław Zamojski, Henryk Starzeński, Aleksander Kurtz, August Potocki, Wincenty Siemieński i Adolf Biesiekierski sprawozdawca.

Dla braku czasu niemogły być rozbierane pytania 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 i 13.

W dalszym ciągu złożone zostały na stole prezydyalnym protokóły posiedzeń

Sekcyi Leśnéj

która odbyła trzy posiedzenia w d. 23, 25 i 26 lutego.

Po zagajeniu posiedzenia przemową Prezydującego, Członek honorowy Pohlens wniósł pod rozbiór pytanie pierwsze „w urządzaniu lasów prywatnych jak godzić natychmiastowe najwyższe korzyści z zapewnieniem ich trwałości i stopniowego wzrastania?" a przedstawiwszy rzecz całą w obszernym wywodzie, popartym rozmaitemi okazami, przyszedł do następujących konkluzyj, że przy urządzania lasów, chcąc pogodzić najwyższe korzyści z ich trwałością i stopniowém wzrastaniem, należy:

1. Wskazać postępowanie, mające na celu polepszenie wzrostu lasów i należyte zarośnienie przestrzeni ziemi na las przeznaczonéj.
2. Wskazać użytkowanie:
   a) w sposób zapewniający reprodukcyę lasu i doprowadzenie go do ujednostajnienia;
   b) w porządku, aby ile można nie zapóźno i nie zawcześnie do użytku nie przypadało;

e) w rozciągłości w jakiéj przy reprodukcyi las odpowiednio zamożny, takim pozostanie, a niezamożny do odpowiedniéj zamożności da się doprowadzić, z bacznością, aby nic z użytku wypuszczoném nie było, co bez naruszenia zasad konkluzyą objętych, zużytem być może i co zużytem być winno.

Konkluzye powyższe Sekcya bez dyskussyi przyjęła:

Z kolei przystąpiono do rozbioru pytania drugiego: „Grabienie liści i mchu, oraz wyrywanie wrzosu, borowin i t. p. jak niemniej ściąganie liści na paszę, o ile i w jakich warunkach da się pogodzić z zasadami dobrego gospodarstwa!"

Wnoszący Członek Towarzystwa Bocheński, wniósł pod zatwierdzenie Sekcyi następujące konkluzye: iż grabienie igieł, liści i mchu, oraz wyrywanie wrzosu, borowin, bez nadwerężenia lasu, dozwolić można:

1. w lasach rosnących na bardzo bogatych w humus ziemiach, jakiemi są jesionowe, olszowe, klonowe i t. p.
2. w lasach rosnących choć na jałowych ziemiach, lecz już przez długoletnie pozostawienie na nich lasu, do tego stopnia użyznionych, że tworzą darń do wydania trawy zdolną.
3. Niedozwalać je nigdy w żadnym lesie młodszym jak w 40 do 60 letnich drzewostanach, a to stosownie do gatunku ziemi pod lasem zostającéj, a nawet w takim jeśli ziemia pod nim będąca nie nabrała dostatecznego użyźnienia do wydania trawy.
4. Użycie liści na paszę, byleby ściąganie ich w czasie właściwym i z należytą ostrożnością dokonywanem było bez uszkodzenia lasu dozwoloném być może.

Które to konkluzye Sekcya po krótkiéj dyskussyi przyjęła.

Trzecie pytanie: „Jakie są najskuteczniejsze i najtańsze środki ustalenia wydm piaszczystych i nadania im użyteczności?" Wniósł Członek honorowy Janczewski przedstawiając następujące wnioski:

1. że wydmy piaskowe, jako szkodliwe dla właścicieli dóbr całego kraju, powinny być ustalone i upożytecznione;
2. że ustalenie trawami, jako nie zapewniające trwałości użytków, nie może być zalecane;
3. że jednocześnie z ustaleniem wydm, należy zaprowadzić i uprawę sosny z brzozą, akacyą, a na piaskach nadrzecznych, olszy białéj i wierzby.
4. że wydmy mniejszéj przestrzeni mogą być ustalone przez zatknięcie martwemi zrazami to jest gałęziami z szyszkami zrazów martwych sosnowych, lub za pomocą żywych kołków wierzbowych;
5. że na większych obszarach wydm, musi być przedsiewzięte ustalenie razem z uprawą, obok stawiania płotów chrustowych lub pasów wytkniętych zrazami wierzbowemi i pokrycia gałęziami.

Wnioski te w zupełności przez Sekcyę przyjęte zostały.

Członek honorowy, Paweł Kaczyński, wnoszący pytanie czwarte. „Na czém zasadza się oszczędne użycie drzewa pod względem gospodarczo-leśnym, ekonomicznym i technicznym?"
przedstawił następujące konkluzye:

1. że udokładnienie obrazu lesistości w kraju jest niezbędne, a dostarczenie potrzebnych do tego wiadomości w drodze działań Towarzystwa Rolniczego jest obowiązkiem każdego obywatela;

2. że oszczędność drzewa zasadza się głównie na gospodarczém jego użyciu, zaspakajając bowiem mniejszą jego ilością jedne i te same potrzeby, sprowadza polepszenie stanu lasów. Wszelkie więc działania w tym kierunku, należy uznać za niecierpiące zwłoki;
3. że zmiana naszych palenisk i przyzwyczajenie ludności do umiejętnego obchodzenia się z paliwem, może znakomicie powiększyć zapasy leśne naszego kraju, a oprócz tego wpłynąć na moralność i zamożność ogółu mieszkańców, winna przeto w Towarzystwie Rolniczém jak największe znaleźć poparcie.
4. że zaprowadzenie w kraju zapasów drzewa materyałowego, którego zupełny brak tamuje działanie rozwijającego się przemysłu fabrycznego, tudzież obznajomienie ogółu naszych rolników z budownictwem prawdziwie wiejskiém, jako mogącém ochronić lasy krajowe od niszczenia bez istotnéj potrzeby obfitego już w nich budulcu, winno być wzięte pod szczególną opiekę Towarzystwa Rolniczego.

Konkluzye te Sekcya jednomyślnie przyjęła.

Następnie Członek Towarzystwa Maurycy Potocki, wniósł siódme pytanie:

„Jakiemi środkami możnaby wpłynąć na zwiększenie ilości zajączów i kuropatw?"

którego konkluzye są następujące:

iż zwiększenie ilości kuropatw i zajęcy w lasach u nas nastąpić może:

1. przez wyniszczenie szkodliwych zwierząt i drapieżnego ptastwa, oraz psów wiejskich samowolnie po polach chodzących;
2. przez zaprowadzenie dokładnych przepisów, czyli

prawa o łowiectwie, obejmującego zarazem przepisy zabraniające przedaży zwierzyny w czasie oznaczonym;

3. że jest życzeniem, aby ile można pozbywać się polowania z chartami i ogarami, jako szkodliwego prawdziwemu łowiectwu.

Sekcya po krótkiéj dyskussyi konkluzye te przyjęła.

W dalszym ciągu posiedzenia przystąpiono do rozbioru pytania ósmego: „W jaki sposób odmładnianie lasów przedsiębrać należy, na jakie okoliczności szczególną przytém zwracać uwagę i jakich błędów unikać?" które wniósł Członek honorowy Edward Pohlens, przedstawiwszy do uznania sekcyi konkluzye następującéj treści:

1. Lasy wysokopienne, zagospodarowane, odmładniać przez karczowanie cięć i zaprowadzenie nowego lasu z ręki; które uprzedzić można kilkoletnią uprawą roślin gospodarskich, gdzie zaś powyższy sposób zastosować się nie daje, odmładniać przez nasienniki, wspomagając uprawami z ręki tém więcéj, czém krótszą dla lasów przyjęto koléj.

2. Lasy niskopienne, zagospodarowane, odmładniać przez odrośle z pnia i korzenia, przytém zostawiać na każdym morgu pewną ilość nasienników.

3. Przy odmładnianiu lasów, należy zwracać uwagę na następujące okoliczności:
   a) nasienniki powinny być zdrowe i zdolne do rodzenia dobrego i obfitego nasienia;
   b) ziemia powinna być zdolną do przyjęcia nasion;
   c) powstała lub zaprowadzona młodzież drzewna powinna mieć ochronę od wszelkiego uszkodzenia.

4. Najpowszechniejsze błędy przy odmładnianiu lasów, których unikać należy są następujące:
   a) zostawianie niewłaściwych lub w zbyt małéj ilości nasienników;
   b) zostawianie przy wyróbce cięć, takiéj młodzieży drzewnéj, która jako pojedyncza lub źle i rzadko odrosła, sama nie wytworzy lasu, a przeszkadza należytemu odmłodnieniu;
   c) oczekiwanie samorodnego odmłodnienia tam, gdzie ono bez pomocy naszéj wcale lub zbyt późno nastąpi;
   d) nie dość staranne zachowanie względów koniecznych dla puszczenia dobréj odrośli w porębach niskopiennych;
   e) pasanie inwentarzy po cięciach.

Konkluzye te Sekcya jednozgodnie przyjęła.

Następnie Członek honorowy, Kazimierz Janczewski przystąpił do rozbioru pytania szóstego: „Ponieważ pasanie w lasach jest dla gospodarstwa leśnego szkodliwém, gdzie więc na teraz bez tego obejść się nie można, pod jakiemi warunkami, z jakiemi ostrożnościami pasanie dopuszczoném być może z najmniejszą szkodą dla lasów?
i przedstawił następujące konkluzye:

1. Że pasanie bydła w lasach jest im szkodliwe, a dozwolone bez ograniczenia tamuje ich odmłodnienie i prowadzi do upadku.
2. Są wszakże miejscowości, że pasza leśna jest warunkiem istnienia rolnika, że przeto bez zgubnych skutków dla rolnictwa nie można zamknąć lasów od razu, lecz w miarę postępu gospodarstwa rolnego, ulepszenia paśników polnych, uprawy roślin pastewnych, stopniowo paszę w lasach ograniczać;

3. Że pasza najszkodliwiéj wpływa na lasy w sposób plondrujący użytkowane, gdzie po wybranych drzewach zajmuje się młodzież po całéj przestrzeni, i wtenczas albo wyrzec się musimy dogodności z paszy, albo stać się obojętnymi na widok młodzieży przygryzanéj, nie rokującéj nadziei wyrostu kiedyś na drzewa użytkowe.
4. Że pasza da się pogodzić z gospodarstwem leśném, rąbaném zwłaszcza w dłuższéj kolei leśnéj, byle tylko przestrzenie do odmłodnienia przeznaczone były ściśle zagajane, w innych zaś częściach lasu, które w późniejszych latach z kolei do odmłodnienia przypadają, może być bez szkody dla lasów wykonywaną, przestrzeń zaś dla paszy tém większą będzie, im dłuższą przyjjmiemy koléj gospodarstwa leśnego.
5. Że w miarę postępu systematycznego gospodarstwa leśnego, części lasów odmładniające się stopniowo pokrywać się będą drzewostanami zwartemi, dla paszy coraz mniejsze korzyści przedstawiającemi, a jeśli znajdą się miejsca, na których trawy i zioła utrzymują się, będą one konieczne na pożywienie dla zwierza łowczego.

Konkluzye te Sekcya przyjęła bez dyskussyi.

Nareszcie Delegacya wyznaczona z łona Sekcyi do zaprojektowania rozdziału medalów, przeznaczonych jako nagrody za działania, postępy leśnictwa krajowego i jego rozwój na celu mające, wniosła, aby przeznaczono:

1. *Medal wielki* za najobszerniejsze zaprowadzenie lasów w okolicy bezleśnéj.
2. *Medal średni* za najtańszy i największy nad potrzebę własną zbiór nasion drzewnych, z gatunków najwięcéj poszukiwanych.

Podział ten przez Sekcyę bez dyskussyi przyjętym został.

Podług programatu zakreślonego dla Sekcyi, pozostało jeszcze pytanie piąte, które jednakże dla braku czasu wniesioném być nie mogło.

Nareszcie przystąpiła do zdania sprawy z dalszego ciągu swych czynności.

Sekcya Rolna.

Której protokóły posiedzeń z 25, 26 i 27 lutego złożone na stole prezydyalnym, objęły następujące wiadomości:

Członek Towarzystwa Sygietyński wniósł pytanie ósme: „Jakiemi środkami najskuteczniej podnieść można ogrodnictwo krajowe i rozkrzewić zamiłowanie takowego, tak w większych jak w włościańskich gospodarstwach?"

Wnoszący przedstawiał potrzebę wydawania czasopisma pomologicznego, założenia muzeum ogrodniczego, upowszechnienia wiadomości ogrodniczych przez wydawanie dzieł popularnych, odczyty popularne i nakoniec radzi, aby Towarzystwo przynajmniej 20 stypendystów rocznie na naukę ogrodnictwa umieszczało. Po objaśnieniu daném przez Członka Komitetu Potockiego, że koszt wydawnictwa osobnego dzieła czasowego ogrodnictwu poświęconego, również jak założenie muzeum, na teraz przechodziłoby możność Towarzystwa, że jednak Komitet będzie się starał o otwieranie praktyt ogrodniczych i przeznaczanie stypendyów na ten cel, również jak o powiększenie liczby artykułów o ogrodnictwie w Rocznikach Gospodarstwa Krajowego drukowanych; Członek Towarzystwa Sygietyński wniósł, ażeby

proponowane przez niego środki podniesienia ogrodnictwa krajowego, były zalecone Komitetowi do wprowadzenia w miarę możności w wykonanie, co też Sekcya jednomyślnie przyjęła.

Pytanie dziesiąte: „Jakie są najodpowiedniejsze materyały na pokrywanie budowli gospodarskich w kraju?" wniesione przez Członka Towarzystwa Psarskiego, nie doprowadziło Sekcyę do stanowczego rezultatu. Sekcya wszakże uchwaliła oddać uznaniu Komitetu, jakie mają być przedsiewzięte środki ułatwienia właścicielom sposobów dojścia do dobrych, tanich i dogodnych budowli.

Członek Towarzystwa Puszet wnosił pytanie dwunaste: „Jakie są korzyści i niedogodności gospodarcze uprzęży czterokonnéj, parokonnéj i jednokonnéj; którą z nich w jakich okolicznościach zalecić można?"

W konkluzyi wniósł: że w ogóle najpraktyczniejszą i najpożądańszą jest uprzęż dwukonna, w niektórych zaś miejscowościach czterokonna, z potrzeby tylko może być praktykowaną. Sekcya przyjęła te wnioski bez dyskussyi.

Członek Towarzystwa Małkowski wniósł pytanie trzynaste. „Czy pożytecznem jest w kraju naszym wprowadzanie nowych odmian zbóż, jakich mianowicie i jakie postępowanie w tym względzie zalecić wypada?" w konkluzyi wniósł, że:

1. należy wprowadzać odmiany krajowe nie zagraniczne;
2. że uważa za bardzo korzystne zakładanie szkółek odmian zbóż krajowych, mianowicie pszenicy przez Członków Towarzystwa w całym kraju.

Sekcya przyjmując te wnioski, uznała potrzebę Delegacyi do wypracowania w tym względzie instrukcyi; do Delegacyi téj zaproszono Członków Towarzystwa, Przy-

stańskiego Stanisława, Szydłowskiego Edwarda, Rossmana Ludwika, Bobrownickiego Włodzimierza, na sprawozdawcę Ludwika Małkowskiego.

Z kolei Członek Towarzystwa, Władysław Siemieński, wniósł pytanie pierwsze: „Czy ze względów ogólnych ekonomicznych, a mianowicie z uwagi na zmiany w położeniu gospodarstw, za ustaniem pańszczyzny nieuniknione, pilniejszym jest nakład na poprawę łąk, czy też bezpośrednio na rolę?" po dyskussyi Sekcya przyjęła konkluzyę: że pierwszeństwo przyznać należy poprawie łąk, to bowiem wpłynie na wzbogacenię gruntów.

W rozbiorze pytania trzeciego: „Jakie nawozy sztuczne w naszym kraju najkorzystniéj użyć się dają?" Członek honorowy Zdzitowiecki wykazał konieczną potrzebę użycia nawozów sztucznych, jako dopełnienie gnoju folwarcznego; w końcu wnosił, że do rozstrzygnięcia téj kwestyi, potrzeba dokładniejszych doświadczeń, opartych na ściślejszém pojmowaniu działania gnojów, należy robić próby na folwarku doświadczalnym, ze współdziałaniem pracowni chemicznéj.

Konkluzye te przyjęto z wnioskiem, ażeby cała rozprawa Członka honorowego Zdzitowieckiego była zamieszczoną w Rocznikach z zamianą miar i wag obcych na krajowe, oraz aby Towarzystwo Rolnicze Członków swoich zachęcało do prób i doświadczeń.

Członek Towarzystwa Nowicki, w nieobecności Członka Towarzystwa Wolfa, wniósł pytanie siódme. „Dla jakich powodów tak mało jest u nas rozpowszechnione składanie zboża w sterty i jaki jest najlepszy sposób stawiania tychże?" Sekcya jednomyślnie przyjęła wywód wnoszącego, iż poznanie sposobów stawiania stert; w prowincyach wschodnich i zachodnich, nareszcie w Belgii i Anglii, może oddać nam ważne posługi.

Pytanie szóste: „W jakich okolicznościach lepiéj siać zboże pod skibę, a w jakich na wierzch?” wprowadził Członek Towarzystwa Ludomił Puławski i postawił wniosek, że tylko porównanie doświadczeń w ciągu kilku lat robionych, w różnych miejscowościach, rozwiązać może, w jakich okolicznościach lepiéj siać zboże pod skibę, a w jakich na wierzch. Sekcya wniosek ten bez dyskussyi przyjęła.

Następnie Prezydujący przedstawił Sekcyi nadesłaną od Sekcyi chowu inwentarza odezwę, proponującą Delegacyę w celu obmyślenia metody za pomocą któréj wartość nawozu wyprodukowanego w gospodarstwie, obliczaną być powinna. Sekcya wniosek przyjęła na propozycyę Prezydującego, powołała do Delegacyi Członków Towarzystwa, Feliksa Wołowskiego, Jana Mittelstaedta, Ludwika Rossmana, Franciszka Miłosza, nauczyciela w Marymoncie, na sprawozdawcę Piotra Walewskiego.

Po czém Prezydujący oświadczył, że Delegacya przez Sekcyę ustanowiona, dla przeznaczenia dwóch medalów do dyspozycyi Sekcyi Rolnéj pozostawionych, proponuje aby:

Medal wielki przeznaczyć za irrigacyę dokonaną sposobem najmniej kosztownym, a rezultaty najkorzystniejsze przedstawiającą zaś,

Medal mały za szkółkę drzew owocowych, najdawniéj założoną, najwięcéj różnorodnych gatunków obejmującą i z ciągłem staraniem oraz znajomością rzeczy prowadzoną.

Sekcya wniosek ten Delegacyi jednomyślnie przyjęła. Na tém czynności Sekcyi ukończone zostały a Prezydujący oświadczywszy, że dla braku czasu nie mogą

być wzięte pod rozbiór pytania 9, 14, 15, 16, 17, zamknął stosowną przemową posiedzenie.

Na tém zakończono zdania sprawy z dopełnionych; w tym roku czynności sekcyjnych.

Złożone zostały na stole prezydyalnym Walnych Posiedzeń następujące wnioski:

Wniosek Członka Towarzystwa Dyonizego Skarżyńskiego, aby Komitet przełożył potrzebę zmienienia dotychczasowéj Ustawy Banku Polskiego, w ten sposób, aby cały kraj mógł korzystać z operacyi bankowych;

Wniosek Członka Towarzystwa J. Drużbackiego, aby w czasie obrad Ogólnego Zebrania oddzielna Delegacya rozpoznawała wnioski, które podług § 8 regulaminu na stole prezydyalnym złożone będą;

Wniosek Członka Towarzystwa Adama Antoszewskiego, o przyspieszenie w Dyrekcyi Ubezpieczeń wyjednania potwierdzenia projektu emerytury dla służących i oficyalistów wiejskich, oraz o powtórzenie zadania konkursowego z r. 1858, co do obmyślenia środków podniesienia moralnego i materyalnego bytu ludności wiejskiéj.

Prezes, zamykając krótką przemową tegoroczne obrady Ogólnego Zebrania, oświadczył, że gdy w téj chwili nie są jeszcze obliczone rezultaty ballotowania nowych Członków, oraz wybory niektórych Delegacyów, protokóły więc tych czynności w dniu następnym złożone będą w Komitecie i ogłoszone.

Prezes, *Andrzéj Zamoyski.*

Członek Sekretarz, *Władysław Garbiński.*

Uwaga. Dołączające się Annexy, obejmują dokumenta o których powyżej mowa.

ANNEXY.

I. Protokół wyboru Delegacyi z dziewięciu Członków, mających zająć się wyrobieniem projektu skupu czynszów.

Działo się dnia 28 Lutego 1861 r. w biórze Komitetu Towarzystwa Rolniczego.

Delegacya złożona z niżéj podpisanych Członków, nie mogąc dopełnić czynności obliczenia głosów w dniu 27 lutego, opieczętowała głosy, czyli listy kandydatów, i takowe złożyła pod właściwym dozorem w biórze Komitetu Towarzystwa Rolniczego, zaś w dniu dzisiejszym zebrawszy się w zupełnym komplecie, przystąpiła do przeliczenia list, a następnie obliczenia głosów czyli kresek, których rezultat jest następujący:

List ogółem było 621, w téj liczbie destruktów 14; gdyż Delegacya za destrukty uważała wszystkie te listy, na których podkreślonych było więcéj jak dziewięciu kandydatów.

Kandydaci porządkiem większości otrzymanych kresek idą jak następuje:

Potocki Tomasz . .	414.	Wojciechowski Tytus	272.
Jackowski Aleksander	371.	Cieszkowski August	271.

Węgleński Wojciech	231.	Okęcki Ludwik . .	43.
Bryndza Aleksander	230.	Rulikowski Henryk	42.
Krzysztoporski Klem.	224.	Małachowski Władysł.	38.
Wrotnowski Antoni	192.	Wołowski Jan Kanty	34.
Kronenberg Leopold	185.	Dobiecki Eustachy .	33.
Dziewanowski Domin.	182.	Trzetrzewiński Wojc.	32.
Skarbek Fryderyk .	162.	Sonnenberg Karol .	31.
Skupieński Antoni .	108.	Łuszczewski Wacław	29.
Majewski Wincenty	105.	Morawski Henryk .	28.
Gołembowski Bolesł.	102.	Trębicki Antoni . .	28.
Psarski Stanisław .	96.	Słubicki Eugeniusz .	24.
Wołowski Feliks .	95.	Gawrońki Wiktor .	21.
Lasocki August . .	92.	Klimaszewski Antoni	21.
Bagniewski Adam .	90.	Łempicki Konstanty	19.
Posturzyński Jan .	79.	Roztropowicz Annibal	18.
Rzeszotarski Dominik	79.	Walewski Piotr . .	17.
Skórkowski Kazimierz	67.	Łaźniewski Mikołaj .	16.
Zamojski August .	63.	Lasocki Leon . . .	13.
Jaśkowski Józef .	54.	Gostomski Hieronim	8.
Ejdziatowicz Tadeusz	49.	Słomiński Teofil . .	2.
Szydłowski Edward .	49.		

— Z powyższego więc obrazu okazuje się, że większością głosów wybrani zostali do Delegacyi Członkowie Towarzystwa: Potocki Tomasz, Jackowski Aleksander, Wojciechowski Tytus, Cieszkowski August, Węgleński Wojciech, Bryndza Aleksander, Krzysztoporski Klemens, Wrotnowski Antoni i Kronenberg Leopold.

Na tém protokół ukończony i podpisany został.

(podpisano) *Kuszel, Morawski, Szamota,*
Trzetrzewiński.

II. Lista wybranych Członków Towarzystwa do Delegacyi mającej sprawdzić Rachunki Towarzystwa za rok 1861.

1. Szamota Waleryan.
2. Radoliński Stanisław.
3. Walchnowski Ludwik.
4. Drużbacki Ignacy.

5. Skarbek Józef.
6. Kręski Edward.
7. Lubomirski Tadeusz.
8. Toeplitz Henryk.
9. Turski Antoni.
10. Jaśkowski Jan.
11. Sonnenberg Karol.
12. Łempicki Konstanty.
13. Starzeński Kazimierz.
14. Jackowski Józef.
15. Szydłowski Edward.
16. Poletyłło Leopold.

(podpisano) *Aleksander Ostrowski, Rzeszotarski Dominik, Jackowski Aleksander, Lalewicz Wiktor.*

III. Wybór ośmiu Delegacyi konkursowych Oddziałowych, z których każda z pięciu Członków złożona.

Delegacya Oddziału Warszawskiego.

1. Łubieński Piotr.
2. Rossman Ludwik.
3. Lasocki Leon.
4. Morawski Henryk Rom.
5. Greffkowicz, JX.

Delegacya Oddziału Kaliskiego.

1. Szymanowski.
2. Czartkowski Juljan.
3. Gołembowski Aleksand.
4. Borzęcki Ignacy, JX.
5. Jabłkowski Józef.

Delegacya Oddziału Radomskiego.

1. Różycki Erazm.
2. Borkowski Stanisław.
3. Wielowiejski Adam.
4. Oraczewski Edward.
5. Bieroński Nestor, JX.

Delegacya Oddziału Kieleckiego.

1. Jasieński.
2. Wąsowicz Karol.
3. Popiel Hipolit.
4. Cichowski Roman.
5. Jakubowski, JX. z Błotnicy.

Delegacya Oddziału Lubelskiego.

1. Bieliński Aleksander.
2. Wojniłowicz Lucyan.
3. Rulikowski Henryk.
4. Szydłowski Antoni.
5. Baranowski JX., Biskup.

Delegacya Oddziału Siedleckiego.

1. Kozłowski Karol.
2. Oborski Maxym.
3. Hempel Aleksy.
4. Wężyk Seweryn.
5. Wojciechowski Marcin, JX.

Delegacya Oddziału Płockiego.

1. Jackowski Aleksander.
2. Piwnicki Adolf.
3. Pisarzowski Adam.
4. Dembowski Tytus.
5. Nałęcz Ksawery, JX.

Delegacya Oddziału Augustowskiego.

1. Komar.
2. Mleczko Jan.
3. Fiszer Ludwik.
4. Bońkowski Feliks.
5. Jastrzębski, JX., z Przytułów.

Wyboru powyższego prezydujący w Sekcycah dopełnili z nadmienieniem, że Delegacyom tym ma być pozostawiona wolność, w razie nieobecności którego z Członków Delegacyi, powołania zastępców, lub w razie uznania potrzeby, przybrania Członków do Delegacyi.

(podp.) *Aleks. Ostrowski*, *Aleks. Jackowski*, *Dom. Rzeszotarski*, *Wiktor Lalewicz.*

IV. Lista Członków przyjętych do grona Towarzystwa, skutkiem ballotowania, odbytego dnia 27 Lutego 1861 r.

Warszawa.

1. Borejsza Michał.
2. Branicki Aleksander.
3. Chmielowski Aleksand.
4. Czartkowski Walenty.
5. Gąsiorowski Franciszek.
6. Janowski Stanisław.
7. Krasicki Marceli.
8. Krasicki Wacław.
9. Kuczalski Leon.
10. Le Brun Tomasz.
11. Łempicki Artur.
12. Moldaur Aleksander.

13. Radomiński Józef.
14. Reszke Jan.
15. Stojakowski Piotr, JX.
16. Szamota Stanisław.
17. Szlenker Ksawery.
18. Wolff Robert.
19. Załęski Maurycy.

I. **Powiat Warszawski.**

1. Okręg Warszawski.

20. Cramer Karol.
21. Domaradzki.

II. **Powiat Stanisławowski.**

2. Okręg Stanisławowski.

22. Górski Ksawery.
23. Izdebski Władysław.
24. Krajewski.
25. Norwid Ksawery,
26. Wiktor Józef, JX.

5. *Okręg Siennicki.*

27. Gas Tomasz (kolonista czynszowy).

III. **Powiat Rawski.**

6. Okręg Rawski.

28. Bauerfeind Adolf.
29. Bauerfeind Gustaw.
30. Grefkowicz, JX.
31. Kuwieczyński Dyonizy.
32. De Verny Aleksander,
33. Zawadzki Leon.

7. Okręg Brzeziński.

34. Kobyłecki Edmund.
35. Magnuski Władysł., JX.
36. Smoleński Stanisław.
37. Szamowski Kazimierz.

IV. **Powiat Łęczycki.**

9. Okręg Zgierski.

38. Urbanowski Ignacy.

V. **Powiat Łowicki.**

10. Okreg Łowicki.

39. Delert Andrzéj, JX.

VII. **Powiat Włocławski.**

14. Okręg Włocławski.

40. Gliński Jan.
41. Krzymuski Marcin.

VIII. **Powiat Kaliski.**

17. Okręg Kaliski.

42. Kozieradzki Franciszek.
43. Zaborowski Wiktor.

18. Okręg Wartski.

44. Chrzanowski Konst.
45. Piskorski Tomasz, JX.
46. Sękowski Karol.
47. Szuer Edward.

XII. **Powiat Piotrkowski.**

25. Okręg Piotrkowski.

48. Wyczyński Michał.

XIII. **Powiat Radomski.**

27. Okręg Radomski.

49. Fijałkowski Stanisław, JX.

XV. **Powiat Sandomierski.**

32. Okręg Staszowski.

50. Rajski Czesław.
51. Stryjeński Paweł.

XVI. **Powiat Opatowski.**

33. Okręg Opatowski.

52. Sosnowski Karol.

XVII. **Powiat Opoczyński.**

36. Okręg Koniecki.

54. Urzańczyk Paweł (włościanin).

XVIII. **Powiat Miechowski.**

29. Okręg Proszowski.

54. Bukowski Jan.
55. Kamocki Stefan.
56. Mazarski Ludwik.
57. Milewski Alfred.
58. Srednicki Ludwik.
59. Wędrychowski Józef.

XIX. **Powiat Olkuski.**

41. Okręg Olkuski.

60. Ostaszewski Kazimierz,

42. Okręg Lelowski.

61. Jakóbowski Władysław.

43. Okręg Pilicki.

62. Kiślański Antoni.
63. Krajewski Rudolf.
44. Sikorski Julian.

XXI. **Powiat Lubelski.**

46. Okręg Lubelski.

64. Mikulicz Radecki Alojzy.

48. Okręg Kazimierski.

66. Kamieniecki Cezary.

XXII. **Powiat Krasnystawski.**

50. Okręg Chełmski.

67. Mierzejewski Antoni.
68. Mierzejewski Julian.
69. Wojcicki Józef, JX.

XXIII. **Powiat Hrubieszowski.**

51. Okręg Hrubieszowski.

70. Łaski Karol.

XXIV. **Powiat Zamojski.**

55. Okręg Kraśnicki

71. Bogdański Aleksander.
72. Feręzewicz Julian.
73. Foltański Hipolit.
74. Wybranowski Józef.

XXVI. **Powiat Łukowski.**

58. Okręg Łukowski.

75. Białkowski Józef.
76. Dmochowski Zygmunt.
77. Domaszewski Atoni.

69. Okręg Garwoliński.

78: Gosławski Aleksander.
79. Sierzputowski Ferdyn.
80. Słonecki Henryk.
81. Wyczołkowski Józef.

XXVIII. **Powiat Radzyński.**

63. Okręg Radzyński.

82. Długoszek Józef (włościanin).

64. Okręg Włodawski.

83. Kunicki Leon.
84. Załuski Władysław.

XXIX. **Powiat Pułtuski.**

66. Okręg Pułtuski.

85. Bartkowski Ignacy, JX.
86. Dembowski Józef.
87. Gąsiorowski Szczepan.
88. Grabowski Franc., JX.
89. Klimecki Władysław.
90. Lhotak Jakób.
91. Makomaski Felicyan.
92. Milewski Henryk.
93. Niżeński Bronisław.
94. Niżeński Hipolit.
95. Nowodworski Jan.
96. Ostrowski Hilary.
97. Ostrowski Robert,
98. Popławski Bronisław.
99. Schurr Józef.
100. Sędzimir Jan.
101. Szumowski Winc., JX.
102. Ubysz Adam.
103. Weissflog Karol.
104. Wielgolawski Ign., JX.
105. Wróblewski Aleksand.
106. Wysocki Teofil, JX.
107. Xiężopolski Andrzej,

XXXII. **Powiat Mławski.**

68. Okręg Mławski.

108. Szczepanowski Franciszek (czynszownik).

XXXII. **Powiat Przasnyski.**

69. Okręg Przasnyski.

109 Czaplicki Zygmunt.
110.. Siciński Gustaw.

XXXIV. **Powiat Ostrołęcki.**

70. Okręg Ostrołęcki.

111. Lewandowski St., JX.
112. Stepnowski Adam.
113. Sutkowski Józef.
114. Uszyński, JX.

XXXVI. **Powiat Augustowski.**

74. Okręg Biebrzański.

115 Wojczyński Tadeusz.

SEKCYA OGÓLNA.

SEKCYA OGÓLNA.

POSIEDZENIE PIERWSZE

dnia 21 Lutego 1861 r.

Prezydujący w Sekcyi, Vice-Prezes Towarzystwa Aleksander Ostrowski, zagaił posiedzenie następującą przemową:

„Panowie!

Żywo macie w pamięci powzięte ważne postanowienia na obradach zeszłorocznych. Dziś otwieramy posiedzenia Sekcyi Ogólnéj; przedmiotem ich będzie obmyślenie środków, ułatwiających przyprowadzenie do skutku tych postanowień i przyspieszenie oczynszowania włościan tam, gdzie stosunek pańszczyzniany dotąd istnieje.

Sprawozdawcy Komitetu waszego zdadzą sprawę z biegu jednorocznego czynszowania w kraju; podda-

dzą waszemu uznaniu środki, mogące ułatwić i przyspieszyć tę tak pożądaną zmianę w organizacyi pracy rolniczéj; przedstawią skazówki do kontraktu wieczysto-czynszowego i rozwiną obszerniejsze wyjaśnienie części tego kontraktu, o ile ich głębsze zbadanie i poparcie motywami, opartemi na waszych zeszłorocznych wyrzeczeniach, zdawało się koniecznem; przedstawią wam materyały do poradnika dla czynszujących. Ważną ich część stanowić będą sprawozdania dwóch Delegacyj, na wniosek Sekcyi Ogólnéj, w roku zeszłym przez Zebranie Ogólne mianowanych. Jedna z nich wzięła pod rozbiór możliwość popraw do wprowadzenia w instrukcyach detaksacyjnych i zasadach skarbowych klassyfikacyi gruntu. Druga przedstawi zasady obliczania czynszu z prestacyi. Wniosek zeszłoroczny o wprowadzenie w wykonanie prawa o normalnem rozgraniczeniu, wywołał pytanie wskazane do rozbioru Sekcyi Ogólnéj.

Nie mały to poczet prac leży przed wami, Panowie, a nie wiele godzin na obrady Sekcyi Ogólnéj jest przeznaczonych. Tém ściśléj i sumienniej trzymać nam się wypada przyjętych zasad w prowadzeniu rozpraw w tak licznem gronie, a do tych głównie należy nie odstępowanie od rozbieranego przedmiotu w zabieranych głosach.

Jak pewne epoki historyczne, li tylko pewne zadania społeczne mają do rozwiązania i tém się lepiéj zasłużą, im je gruntowniéj rozbiorą i roztropniéj przeprowadzą, równie też i stowarzyszenia mają często, zbiegiem okoliczności, ściśle wskazane kierunki i cele. Naszemu Towarzystwu Rolniczemu przypadło w podziale przyłożenie ręki do ostatecznego urządzenia stosunków włościańskich, a czego u nas w lepszych okolicznościach nie śmiano przedsięwziąść, my w gorszych przy silnem

i jednozgodném przekonaniu ogółu właścicieli ziemskich, przeprowadzić zamierzyliśmy.

Piękną to kartę stanowić będzie w życiu naszego stowarzyszenia silne przyczynienie się do przeprowadzenia na drodze dobrowolnych układów reorganizacyi, korzystnéj dla całości stosunków włościańskich; jeden z ustępów téjże karty poświęcony zostanie poczynającym się dziś posiedzeniom.

Powołany przez naszego Prezesa do kierowania rozprawami w Sekcyi Ogólnéj, a poparty Panowie waszym tak dla mnie zaszczytnym wyborem, pełen wspomnień zeszłorocznych posiedzeń, pełen nadziei w pomyślny bieg i pożyteczny skutek rozpoczynających się obrad, śmiem wróżyć, iż przyszłość zaszczytnie o tegorocznych pracach Sekcyi Ogólnéj wspominać będzie."

Poczém utworzywszy biuro Sekcyi przez zaproszenie na Assessorów CC. TT. Tomasza hr. Potockiego i Augusta Lasockiego, a na Sekretarzy CC. TT. Józefa hr. Skarbka, Franciszka Lutosławskiego i Alexandra Krajewskiego, prezydujący wezwał Członka Komitetu Węgleńskiego do odczytania przygotowanego przez Komitet Towarzystwa *Poglądu na sprawę czynszową.*

POGLĄD NA SPRAWĘ CZYNSZOWĄ.

Rok właśnie upłynął od czasu jak Towarzystwo Rolnicze, na skutek otrzymanego od Władz Rządowych zezwolenia, zajmowało się, na Zebraniu swém Ogólném, sprawą przemiany stosunków włościańskich. Rozbierano wówczas najogólniejsze i najkardynalniejsze zasady i warunki téj przemiany w granicach przepisami prawa zakreślonych. W świeżéj, młodéj jeszcze historyi istnienia Towarzystwa Rolniczego, ważnym momentem jest zagajenie tyle ważnego i tak ścisły związek z pomyślnością kraju mającego zadania. Nie do nas, ale do sądu zbiorowego kraju całego należy ocenienie, czy te rozprawy cel zamierzony, to jest rozświetlenie teoretycznych pytań do tego przedmiotu odnoszących się, i przygotowanie gruntu dla dzieła przemiany stosunków rolniczych, osiągnęły. Niewątpliwie wiele jeszcze do zrobienia pozostało; to jednakże jest widoczném, iż przez przeszłoroczne rozprawy położony został kamień wę-

gielny dla budowy, którą czas, praca, badanie i doświadczenie, a mianowicie wytrwałość i silne postanowienie uzupełnią i dokonają. Wytknięte zostały główne kierunki, wskazane wątpliwości dla dalszego ich badania, a mianowicie całe obywatelstwo powołane do wspólnéj pracy i spiesznego rozpoczęcia reformy, którą mu jako jeden z najważniejszych obowiązków publicznych zdanie Zebrania Ogólnego wskazało.

Towarzystwo Rolnicze w peryodyczności swoich zebrań i rozgałęzieniu swoich korrespondencyi, może nietylko pracować nad rozbiorem pytań teoretycznych, ale jeszcze iść w ślad za ich zastosowaniem; może badać każdy krok na drodze praktyki zrobiony, i co rok na swoje Zebranie Ogólne przynosić nie sam nowy plon zdobyczy naukowych, ale jeszcze owoc ich zastosowania.

Tą drogą idzie Towarzystwo Rolnicze we wszystkich swoich ważniejszych kierunkach; tą drogą szło również w ważnem zadaniu przemiany stosunków włościańskich. Obowiązkiem więc jego było, nietylko rozwijać i uzupełniać to, co rozprawy przeszłoroczne niedokończonem zostawiły, ale i stosowania zasad dopatrywać, próby i usiłowania zapisywać, o przeszkodach się przekonywać, środki na nie obmyślać.

Tą myślą powodowany Komitet zbierał przez przeciąg roku upłynionego wiadomości o przygotowaniach czynionych do oczynszowania, i o postępie układów pomiędzy właścicielami i włościanami. To co dostarczyli mu w téj mierze Korrespondenci, obchodzi kraj cały. Komitet czuje się więc w obowiązku zdać najprzód sprawę Ogólnemu Zebraniu z treści tych doniesień; przedłożyć wnioski z nich wysnute; wykazać środki, przyśpieszyć bieg przemiany stosunków włościańskich zdolne;

wreszcie przedstawić przygotowanie wskazówek do zawierania umów i materyały do poradnika, przystępującym do przemiany działanie ułatwić mogącego.

Od ostatniego Ogólnego Zebrania pięćdziesiąt kilka Okręgów dostarczyło, w kilkorazowych lub jednorazowych szczegółowych doniesieniach, materyału do obrazu działań, usiłowań, prób i przeszkód spotykanych na drodze oczynszowania. Pomiędzy temi okręgami, o których mamy dostarczone sobie szczegółowe wiadomości, niewielka jest liczba takich, któreby mogły przedstawić fakta już dokonane; więcéj zaś takich, w których właściciele ziemscy rozpoczęli szereg prób i usiłowań już to przygotowawczych, już to wchodzących w ostateczną fazę układów; chociaż co do tych ostatnich, niestety, nie zawsze pomyślnym uwieńczonych skutkiem.

Z ogólniejszego wyrażania się resztującéj liczby okręgów, można się domyślać, iż w nich przedmiot ten albo nie został wcale poruszony, albo nic tam ważniejszego nie przedsięwzięto, coby do wniosków i uwag nastręczyć mogło sposobność.

Nie wszędzie, jak powiedzieliśmy, układy osiągnęły skutek. Jak widzimy z raportów Korrespondentów, są miejsca w których włościanie od używania wszystkich dotychczasowych dogodności odstąpić nie chcieli; w innych oparli się stanowczo oddzieleniu gruntów i ich urządzeniu; w innych jeszcze obstawali przy warunkach oczynszowania w dobrach Rządowych przyjętych. Zaszły wypadki zerwania już zawartych umów, lub odmówienia wszelkiego podpisu pomimo przyjęcia warunków umowy. Są przykłady prostoty, zamiłowania w tém co znane, i te się objawiają w odpowiedziach włościan, że pierwsi być nie chcą; już to że przestają na tém co

jest dotąd, a co będzie zobaczą, już to tłómacząc się, że to nie na nasze głowy.

Kilku Korrespondentów uskarża się na zły wpływ pokątnych doradców, którzy pojęcia włościan skrzywiają, umysły podniecają, wstrzymując ich od zawierania układów, poduszczając do sporów i łudząc nadziejami zupełnéj darowizny gruntów; niektórzy domagają się objaśnień ze strony Rządu, któreby włościan z odmętu i ciemności wyobrażeń do jasnego pojęcia dobrowolności umów doprowadziły.

Wielu zwraca uwagę na brak wszelkiego oświecenia w ludności wiejskiéj i smutne tego skutki. Zaprawdę wielkie to słowo oświata, i brzemienne w dobroczynne dla iudu owoce; oświata wzbogaca umysł, rozwija usposobienia serca, rozbudza wyobraźnię; oświata prowadzi do dobrego użycia czasu, chroni od wpływu namiętności, wady poprawia i takiéj oświaty lud nasz słabego doznawał wpływu.

Lecz to co stanowi podstawę główną wszelakiéj oświaty, to co wyrabia w człowieku objawy sumienia, te zasady, na których się gruntują obyczaje, jedném słowem oświaty, jaką dał chrześcijanizm światu, a katolicyzm w naszym kraju rozwinął,—téj oświaty ludowi polskiemu zaprzeczyć nie można. Zaprzeczyć również nie można, aby gdziekolwiek lud wiejski stał po za ogólnemi wpływami, jakie prawodawstwo, obyczaje, na cywilizacyę kraju wywierają. I nikt téż nie zaprzeczy, skoro wejdzie w rozróżnienie, skoro się zastanowi, ile jasne pojęcia religijne, na czerstwość przyrodzonego rozsądku wpływają, kto siły tego rozsądku w obcowaniu z wieśniakiem polskim dopatrzył. Lecz zaprzeczyć także nie można, że do téj zasadniczéj oświaty dodane nabytki wiedzy i wprowadzone w umysł, prawa i obowiązki do-

kładniéj objaśnione, zjawiska natury odsłonione i wytłómaczone,—czynią dopiero człowieka czynnikiem w cywilizacyi, zdolnym wystarczyć sobie i ochronić się od błędów i zboczeń.

W miarę jak lud nasz na téj drodze mógłby być więcéj oświeconym, zmniejszać się będzie jego pochylanie się za lada wpływem, zmniejszać przesada roszczeń i wymagań, a wzrastać możność utrzymania się na tém samoistném stanowisku, do którego przez prawo jest wprowadzony.

Wszelako z liczby dokonanych oczynszowań przekonać się można, że dzieło przemiany stosunków wiejskich, chociaż otoczone znakomitemi trudnościami, przy odwadze, wytrwałości, pewnéj dobréj woli i odpowiednich środkach, nie jest przecież niepodobném; że są sposoby podbicia przekonań, przeważenia wpływu pokątnych poszeptów. Bez wątpienia mogą być i są widocznie znaczne różnice w stopniu usposobienia włościan do zawierania układów; lecz z drugiéj strony mogą być różnice w umiarkowaniu co do położonych warunków włościanom; różnice takie spotykają się wszędzie, gdzie tylko są w grze interesa, a zwykle prędko ustępują, kiedy w zetknięciu pierwszém znajdą się na podstawie, która tło charakteru narodowego stanowi,— szczeréj i braterskiéj życzliwości.

W ludzkich sprawach początki są mozolne, a pierwsze łamanie trudności zawsze pracowite; to też zewnątrz każdéj pracy stojący, nie dostrzega wewnętrznéj roboty, obmyślającéj środki, przygotowującéj drogi, i nie może mieć miary o wartości roboty, o rzeczywistym postępie. Inaczéj jest dla nas wpatrujących się głębiéj w przedmiot sam i świadomych tego, co ze strony właścicieli dokonaném zostało. Nie mała też to ro-

bota, i biorąc się do niéj wchodzi się na wielkie zadanie, które obywatelstwu krajowemu do spełnienia w obecnéj epoce przypadło. Ponad tém jest zwyczajnie nazwana kwestya włościańska, obejmująca całość przedmiotu, wiążąca się z duchem czasu i potrzebami, odnosząca się do wszystkich klass włościańskich, dotycząca wszelkich sposobów posiadania i użytkowania z ziemi, złączona z instytucyami gminnemi,—kwestya, którą tylko siły krajowe ześrodkowane w zarządzie społeczeństwa rozwiązują. Nie dziwno, że w tym rozległym obszarze łatwo zabłądzić, a któż wyjśćby z niego potrafił, gdyby przepomniał, że dzisiejsze społeczeństwo wiąże się z przeszłém; że w historyi i tradycyi każdego narodu, są czasem i obyczajem wytworzone podstawy; że względy ekonomiczne i potrzeby państwa zmienić mogą formę stosunku, ale zasadniczéj podstawy nawet po wstrząśnieniach nie obalają.

Nie nowa téż to robota, ani jéj natura, ani nazwa nie obca, w tém zaś stuleciu w różnych miejscach kraju do pewnego stopnia przeprowadzona. Nie tu miejsce wywodu, co wykonanie jéj powstrzymało w ubiegłém stuleciu; nie tu również rozwinięcie usprawiedliwienia dla epoki późniéjszéj; wiele się przyczyn na powstrzymanie biegu składało, wiele ją na stopniu tymczasowości osadziło. Wyjście z tymczasowości niełatwém jest zadaniem, ale wszakże możebném, i odbija się w usiłowaniach. Jakoż donoszą nam z okręgów o pewném zwróceniu się myśli i uwagi na mierzenie i ważenie otaczających dzieło reformy trudności i przeszkód, na wynajdywanie środków zaradczych, na wzrost w pojedynczych właścicielach a nawet okręgach, energii w doprowadzeniu do końca zamierzonego dzieła. Donoszą nam również o dokonaniu pomiarów, o nowych urządzeniach

gruntów, wznoszeniu budowli dla czeladzi, sprowadzeniu pewnéj liczby familij robotniczych z Warmii i W. Ks. Poznańskiego na stałe osiedlenie. Jest to zapowiedzenie rozwoju, który rychło rozpromieniać się będzie w coraz większe koło.

Biorąc na uwagę ogół w powyższym przedmiocie zebranych wiadomości, dochodzimy do przekonania, że chociaż majątki w których zaszły fakta dopełnione, stanowią małą frakcyę w porównaniu do liczby uledz mających oczynszowaniu, natomiast na drodze teoretycznego przygotowania i usiłowań są widoczne postępy. Nie byłyby wszakże wystarczające, gdyby nie dały objawu nowego, rozdzielając sprawę czynszową na ustępy, którym właściwie podpada, i pierwszemu nie przyznawały nagłości. Pierwszym jéj ustępem jest wyjście ze stosunku pańszczyznianego, nieodpowiadającego warunkom ekonomicznym czasu, oraz przemiana terrytoryalna i gospodarcza, to jest regulacya, ściśle z nim złączona. Warunki ekonomiczne czasu prowadzą do pewnych konieczności i domagają się zastosowania. Któż nie widzi że w dotychczasowych zostać nie możemy, że w atmosferze tymczasowości za długo pozostajemy, i że dłuższe pozostawanie niczém nie mogłoby być usprawiedliwione.

Oczekiwanie i niepewność jątrzy i niepokoi umysły, obraża interesa, wyradza anarchię w wyobrażeniach, a stagnacyę w przedsięwzięciach.

Tymczasowość jest jednym z najgorszych stanów, w jakiém społeczeństwo znajdować się może, bo otwiera drogę wszystkim trwogom, wszystkim oczekiwaniom, najbardziéj przesadzonym nadziejom, poduszczeniom nieuczciwym, lęženiu się fałszu.

Wyjść samemu i wyprowadzić ludność wiejską z oczekiwania, niepewności i tymczasowości; usadowić

rolnictwo i społeczeństwo na trwałéj i gruntownéj posadzie,—jest to rzeczywiście oddać niezmierną usługę krajowi. Jeżeli usługa ta nie może być oddaną bez wielkich usiłowań, pokonania znakomitych trudności i pewnych ofiar, to zaprawdę, cel godnym jest tych usiłowań i ofiar. W każdym szlachetnym i kochającym sprawę publiczną narodzie, wielkość celu budzi odpowiednią siłę poświęcenia i wytrwałości. Wierzymy w szlachetność i w miłość publicznego dobra naszych ziomków, dlatego z otuchą spoglądamy w przyszłość; wierzymy że pojętą zostanie i ważność czasów i droga cena chwil; że się wytworzy prąd dobréj woli i gotowości do przełamania wszelkich przeszkód, jakie się napotykają na drodze przemiany stosunków włościańskich. Liczymy na to, że właściciele ziemscy uznają potrzebę jednoczesności wystąpień z propozycyami do włościan, że tą jednoczesnością wystąpień zechcą dać dowód dla opinii ogólnéj i dla włościan, swojéj dobréj woli i poczucia się w stanowisku obywatelskiém. Czy pod parciem tego prądu dobréj woli, nie ugnie się bierna siła oczekiwania ze strony włościan,—czas to pokaże. Rozważając jednak w ogólności rzeczy ludzkie, dochodzimy do przekonania, że siła woli, rozumna wytrwałość i energia, w chwilach stanowczych, zawsze otrzymują zwycięztwo, tém więcéj, jeżeli cel do którego się dąży, jest wielki.

Na tych pobudkach opierając się, Komitet przedstawia pod zatwierdzenie Zebrania Ogólnego konkluzyę następującéj treści:

A. Zebranie Ogólne uznaje, że pośpiech w oczynszowaniu jest potrzebą kraju.

Część II.

Są ludzie, którzy widząc powolność ruchów tegorocznéj reformy, szereg trudności ze strony włościan,

zwlekanie inicyatywy ze strony właścicieli, oddaloną wskutek tego metę końcową całéj operacyi,—zwątpili o skuteczności dobrowolnych umów do rozwiązania ważnego społecznego zadania stojącego przed nami.

Jakoż spotykać się można ze zdaniami o potrzebie odstąpienia od zasady dobrowolności, a przejścia do środków energiczniejszych. Różne proponowane są środki. Jedni żądają aby z urzędu przedewszystkiém przeprowadzone zostało oddzielenie gruntów dworskich od wiejskich; inni aby po wyczerpaniu środków pojednawczych otwartą została wolna konkurencya do gruntów włościańskich; inni chcą rozszerzenia atrybucyj delegacyów powiatowych, i zamienienia ich na władzę ustanawiającą warunki umowy w pierwszéj instancyi. Żądają tego zwłaszcza w tym razie, jeżeliby włościanie i dominium zmiany stosunku pańszczyzny sobie życzyli, a tylko o warunki pogodzić się nie mogli. Skoroby kontrakt ułożony przez Delegacyę powiatową zyskał zatwierdzenie Komitetu gubernialnego, a włościanie przyjąć go nie chcieli, wtenczas dopiero oznaczonyby został termin prekluzyjny, po upływie którego grunta włościańskie uznanoby za otwarte dla wolnéj konkurencyi.

Nie rozbierając pojedyńczo podanych powyżéj środków, i nie wchodząc w ocenienie ich mniejszéj lub większéj skuteczności, jako wszystkich wychodzących po za obręb dobrowolności umów,—Komitet sądzi, iż nie masz słusznych powodów odrzucania téj tak ważnéj w skutkach, a rozległéj w zasadzie podstawy umów, jaką jest dobrowolność, dopóki wszystkie środki w jéj zakresie będące nie zostaną wyczerpane.

Że dotąd wszystkie wyczerpane nie są, zaraz to wskażemy.

Wprzód jednak zwrócimy uwagę na tę okoliczność

że dobrowolność umów jest wypływem uznania rozsądku, dojrzałości i sumienności stron umawiających się; odrzucenie jéj przez jedną ze stron, jest zaparciem się tego uznania dla siebie, lub odmówieniem go stronie drugiéj.

Czy można robić wyznanie takie nieudolności do dobrowolnéj umowy? czy można robić zarzut téj nieudolności stronie drugiéj bez licznych i przekonywających dowodów? Dowody te dopiero czas i liczniejsze próby mogą wskazać, a daj Boże, aby przeciwnie się stało.

Zastanówmy się jakie są nieużyte, lub niedostatecznie użyte środki do osiągnięcia układów w zakresie dobrowolności.

Przedewszystkiém zwrócić musimy uwagę na potrzebę głębokiego wejrzenia w położenie wzajemne stron przystępujących do układów, i stosowanie do tego warunków układu.

Na co się może przydać wymaganie warunków takich, któreby stawiały włościanina w gorszém położeniu, aniżeli jest to, w jakiém się dzisiaj znajduje?

Jeżeli czynsz żądany wyprowadzony według dochodu z ziemi, lub jéj ceny, nie uwzględnia porównawczo wartości miejscowéj prestacyi, to zdrowy rozsądek włościanina nie zgodzi się na taki układ. Potrzeba więc przedewszystkiém sprawiedliwości, ścisłości w obrachunku i stawieniu ostatecznych warunków; ścisłego zdania sobie sprawy z tego, co się ma prawo i powód żądać, jak rówuie tego co się stronie przeciwnéj należy. Ale obok tego potrzeba przystępować do umowy ze szczerością i prawdziwém postanowieniem. Czyżby mogła być mowa o szczerości tam, gdzieby właściciel postawiwszy warunki najlepiéj w zgodzie będące z jego interesem, po-

przestał na przedłożeniu ich gromadzie, a odmowę ich odebrawszy i w istotne powody téj odmowy nie zagłębiając się, umył ręce i powiedział sobie i drugim: „zrobiłem co do mnie należało?“

Sprawiedliwość więc i szczerość niejednokrotnie wystarczą do zdobycia przekonań i doprowadzenia układów.

Pośrednictwo Delegacyów zapewne również okaże się skuteczne w miarkowaniu niesłusznych żądań.

Zdarzyć się może jednakże, że nawet pośrednictwo Delegacyi okaże się bezskuteczne, jak to już doświadczenie przekonało.

Droga pośrednictwa Delegacyów dlatego jest niedostateczna, że każdéj stronie, bez względu na sprawiedliwość jéj wymagań, służy prawo obstawania przy nich bez końca. Zdanie pośrednika téj natury można przyjąć lub nie przyjąć. Użycie przeto pośrednictwa Delegacyi, poddanie się temu pośrednictwu, nie starczy jeszcze i nie wyczerpnie środków pojednawczych, nie mając przymiotu stanowczości.

Ostatecznym i rzetelnym probierzem postanowienia, wyjścia z trudności i nieporozumień, byłoby dopiero poddanie się wyrokowi osób trzecich, szczególne zaufanie stron posiadających, wyrokowi, który byłby już nieodwołalnym. Kto oddaje swą sprawę pod sąd osób biegłych a zaufanych, ten rzeczywiście dopełnia akt dobréj wiary, i daje najwyższy dowód czystości swoich chęci i zamiarów.

Trudno przypuścić, aby włościanie nie mieli często osób, w których by nieograniczone zaufanie pokładali, i aby ten sposób kończenia układów, nie miał często trafić do ich przekonania i zyskać ich ufności.

Droga ta leży zupełnie w granicach dobrowolności,

nie sprzeciwia się przepisom Rządowym w przedmiocie oczynszowania wydanym, jest w zgodzie z kodexem cywilnym. Jedną zaś z dwóch następnych form możnaby iéj nadać.

1od. Jeżeli niektóre warunki umowy są ułożone, a nie masz zgody co do innych, w takim razie radzi się usunięcie trudności przez skłonienie stron do wybrania pełnomocników z władzą ostatecznego urządzenia punktów niezgodnych.

W tym jednak razie pamiętać należy, aby w innych punktach zgodnych kontrakt był zawarty i spisany, i tylko plenipotencya dana co do punktów niezgodnych.

Jeżeli z położenia rzeczy wyniknie, że całe oczynszowanie może być dogodniéj od początku do końca dokonane przez pełnomocników z obojéj lub z jednéj strony, w takim razie już i zawarcie kontraktu do nich należyć będzie.

W obu tych wypadkach pamiętać należy, aby osoby pełnomocników z jednéj i drugiéj strony uzyskały uznanie Delegacyi powiatowéj, a to dlatego, aby dla dobra obu stron nie wmięszały się do stosunku żywioły nie godzące ale wichrzące.

Plenipotencye powinny być dane najlepiéj przed Rejentem, ale można je dać i w samym zaczętym kontrakcie, lub wreszcie protokularnie, przed samą Delegacyą powiatową.

2e. Jeżeli kontrakt oczynszowania tak dalece będzie doprowadzony, że wszystkie warunki z obojéj strony są zgodne, tylko wysokość czynszu pozostaje sporną, oznaczenie téj wysokości poruczyć można już nie pełnomocnikom, ale osobom wybranym a oznaczonym aktem urzędowym przed Rejentem, w samym zaczętym kontrakcie lub przed Delegacyą powiatową. Skoro osoby

w ten sposób oznaczone wyrzekną o wysokości czynszu w formie urzędowéj, kontrakt jest dopełniony i zawarty; odtąd ma już moc obowiązującą dla stron obudwóch.

O ile środki powyższe okażą się skuteczne, czas dopiero może przekonać; nie podobna jednak wątpić, iżby w wielu razach nie miały znaleźć zastosowania; iżby zaufanie do pewnych osób nie miało obudzić nieraz postanowienia poddania punktów spornych umowy, lub nawet całego układu ich wyrokowi. W każdym razie jednak poddanie się wyrokowi ostatecznie rzecz rozstrzygającemu, będzie ze strony właścicieli stanowczym dowodem gotowości do wyjścia z dzisiejszego położenia i stawienia obowiązku publicznego wyżéj nad osobisty interes. Przeto odwoływanie się do drogi powyżéj wskazanéj, w razie trudności dojścia do mety na drodze pojednawczéj, branie udziału w sądzeniu lub podejmowaniu się pełnomocnictw, jeżeli się zyskało zaufanie jednéj ze stron lub obudwóch, będzie nowém polem zasługi obywatelskiéj.

Środki mające ułatwić i posunąć bieg przemiany stosunków włościańskich, o jakich dotąd mówiliśmy, leżą w granicach dobrowolności umów, którą Zgromadzenie Ogólne w roku zeszłym w pierwszéj konkluzyi z rozbioru 1go pytania wynikłéj, za podstawę działania swojego przyjęło, któréj opuszczać nie ma jeszcze powodu, aż do wyczerpania wszelkich środków w harmonii z nią będących.

Z téj zasady Komitet wychodząc, stawia pod zatwierdzenie Ogólnego Zebrania drugą konkluzyę następującéj treści:

B. Że w dobrowolności umow widzi Zebranie Ogólne najwłaściwszą podstawę działania w przemianie stosunków włościan-

skich, dopóki nie będą wyczerpane wszelkie środki w zakresie téj zasady będące, a obmyślenie i stosowanie tych środków za obowiązek obywatelski poczytuje.

Część III.

Poszukiwania środków mających ułatwić i posunąć bieg przemiany stosunków włościańskich, wprowadzają nas na coraz obszerniejsze pole.

W różnych epokach i w różnych krajach, rozmaitemi drogami, usiłówano dojść do ugruntowania położenia małych gospodarstw. Nie tu miejsce, ni czas do rozbioru różnych teoryj i doświadczeń ekonomicznych. To tylko zauważymy, że sama ich rozmaitość wskazuje, że odmienne są potrzeby różnych epok i miejsc, tak jak odmienne są stopnie uobyczajenia, panujące wyobrażenia i tradycye różnych społeczeństw.

W epokach przechodnich, w epokach w których ważne reformy społeczne się dokonywają, nietylko ludzie pojedyńczo, ale warstwy społeczne zajmujące stanowisko przeważne, muszą mieć bardzo stanowczo wytkniętą dla siebie drogę, i drogi téj nie opuszczać. W oznaczeniu kierunku tego muszą włożyć całą usilność i wytrwałość, gdy na nim zależy nietylko los całéj reformy, ale i los społeczeństwa.

Kardynalnemi punktami jakie wówczas trzeba miéć na oku, są: poznanie moralnych i ekonomicznych potrzeb kraju, i wybór środków najskuteczniéj i najprościéj wiodących do celu. A gdy im w wykonaniu towarzyszą prawda i szczerość, w zamiarach wielkomyślność w poświęceniu własnego interesu, jeżeli tego dobro publiczne wymaga, wreszcie odwaga i jednomyślność w i-

nicyatywie, — rozszerza się zaufanie, ustępują trudności i reforma dochodzi. Kiedy głębiéj i pilniéj się wpatrzymy w potrzeby klas rolniczych, w usposobienie umysłów, w prąd myśli i ducha czasu, we wszystko co nas otacza i dotyka, dostrzeżemy, że stoimy obecnie na punkcie, w którym reforma stosunków włościańskich połowiczna i niezupełna, ani umysłów ani potrzeb zaspokoić nie może.

Najprzód zwrócić uwagę należy na to, że żaden kraj nie jest odosobnioną indywidualnością, w sobie zamkniętą, bez związku z tém co się na około niéj dzieje.

Historya i doświadczenie codzienne przekonywają, że jest międzynarodowa solidarność myśli, uczuć, wrażeń, przekonań; i że solidarność ta wzrasta ciągle w miarę wzrostu cywilizacyi i zwiększania się stosunków międzynarodowych.

Porządek społeczny, prawa, zwyczaje, nawet mimo różnic narodowych, które się nigdy nie zatrą i zatrzeć nie powinny, zyskują przecież coś wspólnego; wiąże się do pewnych pojęć i wyobrażeń w danych epokach, spółczucie ogólne lub wstręt ogólny.

W ludach chrześcijańskich solidarność międzynarodowa szczególniéj się uwydatnia. Mimo różnic, a nawet nieraz niechęci wzajemnych, plemion, łączy je mimowolnie wspólność tradycyi historycznych, jedna podstawa cywilizacyi chrześcijańskiéj. Wielkie zasady społeczne i cywilizacyjne, lubo w odmiennych nieco formach, są im przecież wspólne, tylko u jednych zjawiają się wcześniéj, u drugich późniéj.

Byłoby nie małym błędem, gdyby sądzono, że to wszystko co w około nas się dzieje, pod względem zasad

społecznych, naszego kraju, naszego stanowiska i położenia, nie dotyczy.

Wszędzie samodzielność natury ludzkiéj, pod wpływem cywilizacyi, domaga się swobody dla zdolności i pracy. Wszędzie na około nas stosunki włościańskie zmieniają się, lub zmieniły w sposób stanowczy.

Społeczeństwa i rolnictwa na zasadzie równości w obliczu prawa oparte, zyskują szeroką i trwałą podstawę. Już nowe tchnienie czasu obwiewa nas naokoło i wciska się wszystkiemi szczelinami. Byłoby zaprawdę płonném usiłowaniem chcieć się przed niem usuwać lub przystęp jego tamować.

Przenosząc uwagę naszą na potrzeby i stosunki wewnętrzne, spostrzegamy że trudno przypuścić, aby dzierżawa wieczysta, sama jedna wyłącznie w organizacyi rolniczéj postawiona, bez widoku wykupu czynszów, obudzone, pragnienia i nadzieje włościan zaspokoiła. Patrzą oni lub słyszą o losie swoich współbraci w krajach sąsiednich, a wrażenie tego co widzieli i słyszeli, musiało się głęboko wyryć w ich umysłach, kiedy najwięcéj skwapliwości okazują tam, gdzie widok wykupu został im postawiony. Mieli oni zresztą czas nabrać nieufności do wszelkich form umowy, które niedoprowadzają do własności. Byli bardzo dawno czynszownikami płacącymi w zbożu lub pieniądzach; byli później nie przez prawo, ale przez obyczaj, jakby wieczystymi użytkownikami, uiszczającymi się robocizną; zostali w r. 1807 czasowymi dzierżawcami. Tradycye u nich nie giną; mogli więc w sobie wyrobić przekonanie, że formą najwięcéj ubezpieczającą, jest własność do któréj dostępu nie mają.

Każdy naród wytwarza dla swéj społeczności taką organizacyę, jaka idei panującéj i potrzebie czasu najwięcéj odpowiada.

Każda organizacya, ułożona w warunkach odpowiednich widokom ogólnym, ma w sobie zasady ekonomiczne, któremi się rządzi. Nic pojedyńczo w społeczeństwie nie stoi, a co tylko trwać przeznaczone, opiera się na pewnym stosunku do ogółu, opiera się na pewnéj harmonii wewnętrznéj. Prawu temu podlega i rolnictwo; odbijają się w niém zasady i wymagania, które całém społeczeństwem rządzą. Na jego dziedzinie wyrabiają się rękojmie społeczeństwa tam dobrze pojęte, gdzie jest zachowany dostęp dla godziwych instynktów, podążeń i zabiegów. Na jego dziedzinie wyrabia się pierwiastek zachowawczy społeczny, a wtenczas wyrobić się może jeśli go wszystkie wyrabiają klassy. Ztąd płynie potrzeba wielkiéj i małéj własności w rolnictwie, gdy ta własność jest najwięcéj zachowawczym elementem i zasadą stanu społecznego. Nadto w kraju naszym w małéj własności szukać należy środków do zapełnienia braku średniego stanu, do którego na téj jedynie drodze dojść by można.

Rolnictwo nasze ujmujemy w tym stanie jak jest dzisiaj: zajęte przez wielkie i małe gospodarstwa, ale nie przez wielkie i małe własności, co przecież nie jedno wyobraża. Jego pozorną harmonię stanowi ustosunkowanie warsztatów gospodarskich, to jest rozdział na wielkie i małe gospodarstwa; ustosunkowanie sił produkcyjnych, to jest rozdział zatrudnień; ale jest wada w podstawie: bo najprzód praca większego wyzwolenia wymaga, a do małéj własności nie ma dostępu.

Nazwaliśmy gospodarstwa warsztatami, gdy one tylko poparte intelligencyą i w złączeniu z przemysłem przynosić mogą korzyści. Warsztaty gospodarskie mają ten przymiot, że ani wielkie małym, ani też odwrotnie szkodzić sobie nie mogą. Kiedy w przemyśle fabrycznym

kapitał zbiorowy większych dochodzi rezultatów i prawie zniewala małego przedsiębiercę, ażeby ustąpił z małym warsztatem, usunął swoją indywidualność i łączył się z kapitałem większym, jeśli swojego nie chce stracić, w rolnictwie korzyści wypadają często w odwrotnym stosunku i są pewne zadania, które dla każdego służą. Wielkie gospodarstwo posiłkuje się małém, ale go nie pochłania; mniejsze w pomyślnościach większego znajduje dla siebie odbyt, czy to w pracy zbywającéj, czy w zbyciu produktów, które się tam przerabiają.

Rolnictwo samo w sobie uważane, mogłoby się dzielić na małe i wielkie gospodarstwa; uważane zaś w społeczeństwie, potrzebuje się dzielić na wielką i małą własność, na wielkie i małe dzierżawy. Gdzie więc istnieje samo wielkie gospodarstwo, oparte na robociznie w jednéj formie,— tam zachodzi potrzeba zaprowadzenia zmian warunkom ekonomicznym dzisiejszym odpowiadających.

Pomyślność moralna i materyalna społeczeństwa zaczyna się od téj chwili, w któréj rozpoczyna się harmonia między różnemi warstwami społeczność składającemi. — Tarcie interesów i wzajemne ztąd powstające nienawiści są ciężką chorobą; nie może być nic pilniejszego jak jéj usunięcie, a mianowicie niewszczepianie jéj zarodu w nowo urządzający się porządek społeczny. Tym zarodem, byłyby fałszywe wyobrażenia, jakie w nieoświeconych łatwo się przyimują. — Nic łatwiejszego, jak zachcenia obudzić, ale je nie łatwo zaspokoić.

Nad zachceniami zaś panować powinny zasady; a więc przedewszystkiem poszanowanie dla istniejącéj własności. — Jasno więc i wyraźnie powiadamy: nie chodzi tu o nadanie własności ludziom nie mającym żadnego do niéj prawa; nie chodzi tu o bezmyślny szafu-

nek ziemi na korzyść jednych ze szkodą drugich: postępowanie takie bowiem, wykrzywiając i pacząc pojęcia, podkopałoby zasady społeczeństwa, i tą drogą chybilibyśmy najpewniéj celu jaki mieć powinniśmy. — Ale z powodów ekonomicznych i społecznych wyżéj przytoczonych, chodzi o wytworzenie większéj liczby właścicieli ziemi z tych, którzy wiekowém posiadaniem i tradycyą, poniekąd do tego mają prawo, a to nastręczając im środki, za pomocą których własną pracą i staraniem do własności dojśćby mogli. Mowa tu jest o takiéj małéj własności, którаby mając warunki pełnego i sobie wystarczającego gospodarskiego organizmu, dawała posiadaczom wszystkie przymioty cechujące ludzi samodzielnych i niezależnych.

Czysta własność ma istotny urok dla każdego; odpowiada najgłębszym instynktom natury ludzkiéj; do takiéj własności człowiek mocniéj się przywięzuje, pielęgnuje ją, doskonali, podnosi z upadku, broni kosztem największych poświęceń.

Ograniczenia i ścieśnienia własności nie czuje wprawdzie posiadacz niezamożny i nieukształcony; ale w miarę jak wzrasta jego ukształcenie i zamożność, ta granica położona dla jego działalności, zaczyna mu szkodę przynosić, cierpliwość drażnić. Wtenczas szuka on środków; a jeżeli ich nie znajduje w prawie, niecierpliwie czeka na takie, jakie mu się za obrębem prawa nadarzyć mogą. W przemianach do których idziemy, jednéj ważnéj okoliczności pominąć nie można.

Do obecnéj chwili patronat patryarchalny przetrwał w stosunkach klass rolniczych z właścicielem, pomimo że już dawno uwolnienie ze stosunku przymusowego wprowadzono; bo rzecz stojąca na obyczaju nie łatwo się zmienia.— Kiedy przy nowych formach urządzenia,

indywidualność włościanina rzeczywistszego charakteru nabierze, nastanie potrzeba obmyślenia opieki, któraby dawny patronat zastąpiła. — Lecz nad kim był ten patronat? Nie ściągał się on wcale do pojedynczego człowieka: sterował społecznością miejscową, która zawsze była, która razem z właścicielem wzrosła; sterował gromadą. — Nie ma więc potrzeby szukać indziéj zastępstwa patronatu jak w saméj jednostce zbiorowéj, według sił jakie w niéj rozwinąć można; podnieść, urządzić ją, by nadal sama sobie wystarczyć mogła; usposobić do zarządu interessów wspólnych, do życia gminnego, a w przyszłości do wytworzeuia gminy.

Do tych co ową społecznością sterowali, należy wynaleźć środki. — Opiekun w moralném znaczeniu, nie kończy swego zadania kiedy małoletni do wieku dochodzi, ale dopiero gdy mu przygotował warunki do samoistnego bytu. — Otóż właściciele ziemscy, owi naturalni opiekuni, wywołując skup czynszów pod kierunkiem Instytucyi kredytowéj, znajdują szczęśliwą po temu sposobność. Instytucya taka, bez naruszenia bezpieczeństwa swego, może, jak to na przykładzie okażemy, w pobieranych pięciu procentach od kapitału skupione czynsze wyobrażającego, znajdować fundusz 4% na prowizyą listów zastawnych, a stanowiąc fundusz umorzenia listów zastawnych na ½ od sta, pozostawić pół od sta, czyli $1/_{10}$ część wszystkich skupionych czynszów na ważniejsze potrzeby gromadzkie i zakładów oświaty ludu wiejskiego, któreby raz na zawsze każda wieś do swojéj kassy wnosiła. Nie tu jest miejsce rozszerzania się nad warunkami koniecznemi do powodzenia emissyi listów zastawnych; to pewna wszakże, że warunkiem tego rodzaju nie jest bynajmniéj szybkość amortyzacyi listów, ale raczéj pewność regularnéj wypłaty procentów. —

Rękojmię pod tym względem przyniosły z sobą nasze listy zastawne dotychczasowe, w przyjętéj przez każdego z dłużników odpowiedzialności stosunkowéj, za wszystkie zobowiązania Towarzzystwa Kredytowego. — Ta sama rękojmia jest potrzebną, by obywatele ziemscy zobowiązania przez włościan względem Towarzystwa Kredytowago zaciągnięte poparli, jeżeli dzieło wyposażenia młodszéj braci naszéj ma się odbyć z powodzeniem odpowiedniém do jego ważności.

To wszystko co się powiedziało, doprowadza nas do przekonania: że ścieśnienie reformy stosunków włościańskich w wązkie łożysko stosunku wieczysto-dzierżawnego stać się może tamą dla szybkiego i zadawalniającego strony obiedwie przeprowadzenia téj reformy; że reforma jest konieczną i poczynać się powinna od bezzwłocznego czynszowania, przez oznaczenie bowiem czynszu tworzy się wartość, zasadą skupu być mająca; że skup czynszów, uwolni wieczyście uwięziony kapitał, który w rękach właścicieli może być korzystniéj użyty, a nawet ułatwi wykonanie czynszowania; a daléj:

że w operacyi finansowéj skup czynszów ułatwiającéj, leży najdzielniejszy środek przyspieszający wyjście ze stosunku pańszczyznianego; że w operacyi téj leży środek przypuszczenia włościan do korzyści amortyzacyi, a za pośrednictwem téj ostatniéj doprowadzenie ich do własności posiadanych gruntów i uposażenia majątku gromadzkiego;

że Instytucya Towarzystwa Kredytowego, już posiadająca organizacyę, zasobność i zaufanie, najwłaściwiéj operacyę skupu przeprowadzić może; nareszcie:

że dla ułatwienia i przeprowadzenia operacyi, właściciele czynszów powinni przyjąć na siebie poręczenie czynszów, przynajmniéj do umorzenia ich w połowie, do

któregoby się odwołano w razie doznanych niedoborów: oni bowiem są interesowani, aby wypuszczone papiery utrzymały się w jak najwyższym kursie.

Zwracając Komitet uwagę waszą, Panowie, na dopiero przytoczone motywa, zamyka je konkluzyą następującéj treści:

C. 1) Aby przez właściwie obmyślaną operacyę kredytową, skup czynszu na celu mającą, włościanie po ich oczynszowaniu, doprowadzeni byli do własności posiadanych gruntów.

2) Aby utworzenie funduszu gromadzkiego było stale i stanowczo z wykupem złączone.

Sprawa téj natury jak urządzenie stosunków włościańskich, nie może i nie powinna, objaśniając się w rozprawach Zebrania Ogólnego, na jednym i tym samym pozostać stopniu.

Naszą było rzeczą dać wam, Panowie, pogląd na rok ubiegły, przygotować prace, ułatwić mogące postępowanie w oczynszowaniu, czém są wskazówki do zawierania umów, i czém będzie poradnik; a nadto do nas należało zastanowić się nad całym jéj biegiem, obrotem, a nawet i przyszłością.

Przedstawiamy tu owoc z namysłem i rozwagą prowadzonéj pracy, pracy opartéj na faktach, a nie na wymarzonych obrazach, opartéj na badaniu dziejów naszych, prawodawstwa, ekonomii krajowéj,—pracy, która zawsze trzymała się rzeczywistego gruntu.

W tém praktycznem pozostając stanowisku, badaliśmy, Panowie, i moralną dziedzinę społeczności naszéj rolniczéj. Na téj dziedzinie włościanin nam się przedstawił poważną obleczony szatą; jego spokojność,—to zna-

mię sprawiedliwego; jego rozsądek,—to znamię usposobionego do reformy.

Pomimo przesadzonych roszczeń, pomimo skutków obałamucenia, są w nim przymioty, które tylko rozwinięcia oczekują. Gdybyśmy, Panowie, jaką wielką różnicę między obywatelstwem a włościanami, w poczuciach, skłonnościach, zdolnościach widzieć mogli, jakżeby się to godziło z pojęciem o naszém społeczeństwie?

Jedna nas od wieków ziemia rodziła; od wieków żyliśmy razem na wiejskim obszarze; razem podejmowaliśmy trudy życia; jednę i tęż samą wyznajemy wiarę; jedna w nas krew krąży; wspólne więc mieć musimy przymioty i wady. W nas wykształcenie usuwa wady; im cywilizacya wyrobi przymioty, do których się poczuwamy. Dla téj więc cywilizacyi, zróbmy Panowie, co od nas zależy: jednoczesnością wystąpienia z ofiarowaniem umów, dajmy miarę dobréj naszéj woli do nowéj organizacyi. W dobrowolności umów szukajmy tych środków, jakie ona dać może; stawiając zasadę wykupu, połóżmy podstawę urządzenia społecznego.

Aby to jedno przy drugiém uwydatnić, powtórzymy postawione konkluzye:

1) A. Zebranie Ogólne uznaje, że pośpiech w oczynszowaniu jest potrzebą kraju;

2) uznaje że w dobrowolności umów widzi najwłaściwszą podstawę działania w przemianie stosunków włościańskich, dopóki nie będą wyczerpane wszelkie środki w zakresie téj zasady będące, a obmyślenie i stosowanie tych środków za obowiązek obywatelski poczytuje;

3) objawia życzenie, aby przez właściwie obmyślaną operacyę kredytową, skup

czynszu na celu mającą, włościanie po ich oczynszowaniu doprowadzeni byli do własności posiadanych gruntów;

4) w końcu aby utworzenie funduszu gromadzkiego, było stale i stanowczo z wykupem złączone.

Nie będzie nadużyciem słowa, jeżeli się wyrazimy, że rozbierając sprawę czynszową, odbywamy spowiedź z naszych wyobrażeń i uczuć społecznych; tak, Panowie, spowiedź: bo przed Majestatem Najwyższego odpowiadamy pojedynczo za czyny społeczne, a przed majestatem historyi odpowiadamy za nie zbiorowo.

W historycznym rozwoju idea Opatrzności prowadzi ludzkość przez szczęścia i nieszczęścia do coraz wyższéj doskonałości; a te tylko chwile górują w historyi nad innemi, w których z wiedzą i przekonaniem spełniono posłannictwo swéj epoki.

Gdy prezydujący wezwał Sekcyę do dyskussyi nad konkluzyami, w odczytanym *Poglądzie* przez Komitet wniesionemi, zażądał głosu Czł. Tow. *Dyonizy Skarzyński* i zaproponował odroczenie rozpraw do następnego posiedzenia, z uwagi na ważność przedmiotu i nieprzygotowanie obradujących do wyrzeczenia w kwestyach, dla całego kraju tak żywotnych.

Poparł go C. T. *Wojciechowski Tytus*, wnosząc nadto o wydrukowanie lub odlitografowanie konkluzyi, dla rozdania takowych pomiędzy Członków żądających.

Po krótkiéj dyskussyi między C. T. *Feliksem Wołowskim*, który dwie tylko ostatnie konkluzye za wymagające dojrzalszego namysłu uważał, a dwoma preopinantami obstającemi przy propozycyi odłożenia całéj rzeczy do jutra, Sekcya jednomyślnie odroczenie rozbioru stawionych przez Komitet konkluzyi do posiedzenia następnego zdecydowała, a prezydujący ogłosił, że każdy z Członków pragnący mieć egzemplarz rzeczonych konkluzyi, otrzyma takowy z biura prezydialnego.

Następnie wezwał prezydujący C. K. *Gruszeckiego* do przedstawienia projektu wskazówek do zawierania umów wieczysto czynszowych, zaś na Sprawozdawcę przedmiotu tego na posiedzeniu walném, zaprosił C. T. *Majewskiego*; oświadczył zarazem, że celem zaoszczędzenia drogiego czasu, dyskussye nad odczytać się mającym projektem następować będą za artykułami pojedynczemi, o ile te do uwag obradującym nastręczą sposobności. Zaczém C. K. *Gruszecki* odczytał co następuje:

WSKAZÓWKI

DLA UKŁADAJĄCYCH KONTRAKTY

O WIECZYSTĄ DZIERŻAWĘ OSAD WŁOŚCIAŃSKICH,

PODCHODZĄCYCH POD PRZEPISY NAJWYŻSZEGO UKAZU z roku 1846.

Wskazówki główne.

Przed Wójtem Gminy N. (lub Burmistrzem Miasta N.) przy obecności dwóch świadków na końcu Aktu niniejszego podpisanych, stawili się:

Komparycya.

1. N. N. Właściciel dóbr N. w Okręgu N. Powiecie N. Gubernii N. położonych, do których to dóbr należy wieś N., w tychże dobrach N. zamieszkały.

2. Włościanie wsi N. położonéj w Okręgu N. a mianowicie:

a. (Tu wymienić Imiona i Nazwiska włościan do kon-
b. traktu przystępujących)
c. i t. d.

*

wszyscy we wsi wyżéj wymienionéj zamieszkali, i oświadczyli: że na zasadach (a) wskazanych w Postanowieniu Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 roku, zawarli między sobą kontrakt w osnowie następującéj:

Art. I.

Przedmiot kontraktu.

Właściciel dóbr N. wypuszcza w wieczystą dzierżawę włościanom do niniejszego kontraktu stawającym, grunta swe we wsi N. należącéj do dóbr N. położonéj w Okręgu N. a mianowicie:

a. (Włościaninowi) N. N. osadę we wsi N. stanowiącą jeden osobny dział ziemi (lub złożoną z tylu to działków ziemi), oznaczony (lub oznaczonych) na planie ogólnym téj wsi przez patentowanego jeometrę X. sporządzonym liczbami (. . . .) i literami (. . . . .), a podług tego pomiaru morgów . . . prętów . . . miary nowopolskiéj obejmującą. Osada ta zwać się odtąd będzie osadą pod Nro 1szym we wsi N.

(W dalszym ciągu wypisać Imie i Nazwisko każdego osadnika, oznaczając jego osadę numerem kolejnym w sposobie ad *a.* określonym).

(a) *Uwaga.* Podług postanowienia Rady Administracyjnéj z d. 16 (28) grudnia 1858 r. umowy o oczynszowanie osadników zawieranemi być mogą (Art. 13) albo ze wszystkimi rolnikami we wsi lub mieście osiedlonymi, albo z każdym oddzielnie. Wnioskować jednak można, że takie osobne czynszowanie będzie nader rzadkim wypadkiem, jako z wielu połączone niedogodnościami; za czynszowaniem zaś od razu całych wsi przemawia ta uwaga, że tym tylko sposobem mieć ono może charakter organiczny, że mniéj kosztów pociągnie za sobą i skróci epokę przejściową w ciągu któréj gospodarstwo folwarczne zarówno jak włościańskie nieśmiałym tylko postępuje krokiem.

Podług tego przedmiotem niniejszego kontraktu jest przestrzeń zawierająca rozległości ogólnéj morgów .... prętów .... miary nowopolskiéj, rozdzielona na osad (tyle a tyle). (a)

Art. 2.

Rozciągłość praw, wieczystym dzierżawcom służących.

Prawo wieczystéj dzierżawy przestrzeni, w Artykule poprzedzającym wyszczególnionych ściąga się tylko do użytkowania z saméj ich powierzchni. Każdy z wieczystych dzierżawców, jako użytkownik powierzchni ziemi zadzierżawionéj ma prawo ciągnąć z niéj wszelkie użytki ekonomiczne, rolnicze i przemysłowe; nie będzie mu jednak wolno na zadzierżawionéj powierzchni żadnych takich zaprowadzać robót, któreby powierzchnią gruntu uszczuplały lub jéj wartość zmniejszały. Drzewa dzikie i owocowe, tudzież kamienie znajdujące się na

(a) *Przypisek do Art. 1.* Jeżeliby się okazało koniecznem przeznaczyć dla użytku ogółu wiejskich inwentarzy oddzielną przestrzeń na pastwisko z któregoby wspólnie korzystali wszyscy wieczyści dzierżawcy osad we wsi N. należy po opisaniu przestrzeni pojedyńczych osad wyrazić co następuje: Oprócz tego Właściciel dóbr N. wypuszcza w wieczystą dzierżawę wszystkim razem osadnikom wyżéj wymienionym przestrzeń gruntu morgów N. zawierającą, oznaczoną na planie geometry X. literami ..... liczbami .... z przeznaczeniem przestrzeni téj na spólne pastwisko inwentarzy wiejskich. Podług tego, przedmiotem niniejszego kontraktu jest przestrzeń, zawierająca rozległości ogólnéj morgów ..... prętów ..... miary nowopolskiéj, rozdzielona na osad (tyle a tyle), tudzież przestrzeń morgów ..... prętów ..... miary nowopolskiéj przeznaczona na spólne pastwisko.

gruncie wieczyście wydzierżawionym, należeć będą do rozporządzenia wieczystego dzierżawcy tegoż gruntu. (a)

Art. 3.

Prawa do gruntu, właścicielowi dóbr zachowane.

Własność i użytkowanie z wnętrza ziemi nie będzie należało do wieczystych dzierżawców, ale pozostanie, podług Artykułu 21 Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 roku, wyłącznie przy Właścicielu dóbr N. w warunkach prawem ogólnie obowiązującém wskazanych.

Piasek wszakże, glinę, torf i zwir z przestrzeni obecnym kontraktem zadzierżawionych, mocni będą wieczyści dzierżawcy wybierać, lecz jedynie na miejscowy gospodarski użytek; czynić to jednak powinni gospodarnie, to jest z możliwém zaoszczędzeniem powierzchni.

Prawo propinacyi i prawo polowania na przestrzeniach w wieczystą dzierżawę wypuszczonych, nie jest przedmiotem niniejszego kontraktu i dlatego w myśl Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 roku (Art. 22), zostaje na korzyść Właściciela dóbr N. najwyraźniéj wyłączone. (b)

(a) *Przypisek do Art. 2go.* Jeśliby właściciel dóbr znajdował potrzebném ograniczyć osadników pod względem możności urządzania na gruncie wieczysto-dzierżawnym pewnych zakładów przemysłowych, tu byłoby miejsce właściwe dla tego rodzaju zastrzeżenia.

(b) Samo się rozumie, że ustęp o propinacyi będzie potrzebował być inaczéj redagowany, jeśli osadnicy byli już dawniéj w posiadaniu prawa propinacyi z mocy przywilejów i nadań (Postanowienie Rady Administracyjnéj z roku 1858, artykuł 22).

Art. 4.

Prawo rozporządzania osadami.

Odstępowanie, poddzierżawianie i dzielenie osad włościańskich, tudzież ich łączenie następować może jedynie tylko podług przepisów Art. 23, 24, 25 i 29 Postanowienia Rady Administracyjnéj z roku 1858; obciążanie zaś osad długami, wzbronione jest Artykułem 30 rzeczonego Postanowienia.

Art. 5.

Czynsz wieczysty.

Za prawo wieczystéj dzierżawy powyższemi Artykułami opisane, włościanie do niniejszego kontraktu sta-

Przypisek 1 do Art 5. Jeśli osadnikom wydzieloném zostało spólne pastwisko dla ich inwentarzy, w takim wypadku wyszczególnić trzeba obok kwoty czynszu rocznego przypadającego z osady, kwotę czynszu rocznego przypadającego za udział w użytkowaniu ze spólnego pastwiska, a przy każdéj pozycyi dodać wyrazy: „co uczyni razem rs. ... kop. ...“ Artykuł zaś zamknie się w tych wyrazach: „a w ogóle wszyscy osadnicy opłacać będą corocznie czynsz w ilości ogólnéj rs. ... kop. ...“

Uwaga 1 do Art. 5. Ponieważ jest do przewidzenia, że wieczyści dzierżawcy zdążać będą do uwolnienia się od opłaty czynszu przez wypłatę odpowiednich kapitałów, co interesowi właścicieli dóbr w powszechności dogadzałoby, przeto nie zdawało się właściwém doradzać, aby czynsz (w art. 5), ustanawianym był w pewnych ilościach żyta, a wypłacalnym w pieniądzach, podług cen przeciętnych żyta, co lat 20 stanowionych, podług zasad i przepisów w Art. 11 Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) grudnia 1858 roku wymienionych; usunięto zatém tę kombi-

wający obowiązują się opłacać Właścicielowi dóbr N. czynsz gruntowy wieczysty corocznie rubli sr. ... wynosić mający, a w szczególności:

nacyę z głównego tekstu art 5 w przewidzeniu, że ta kombinacya dla pojęcia włościan trudno przystępna, utrudzałaby postęp czynszowania Z uwagi przecież, iż dopuszczalność spłaty czynszu w kapitale od dobrowolnéj umowy zależy (patrz Postanowienie Sejmowe z r. 1825, zmieniające Art. 530 Kodeksu cywilnego obowiązującego), domieszcza się w przypisku drugim (do artykułu niniejszego), redakcya Art. 5 zastosowana do tego wypadku, gdy strony kontraktujące, ustanowionemu czynszowi gruntowemu, charakter wieczystości zabezpieczyć zechcą.

Przypisek 2. Za prawo wieczystéj dzierżawy powyższemi Artykułami opisane, Włościanie do niniejszego kontraktu stawający, obowiązują się uiszczać Właścicielowi dóbr N. czynsz wieczysty wynosić mający pieniężną równowartość niezmiennej ilości (tyluto) korcy żyta płatną nieinaczéj jak w pieniądzach, a obliczoną podług zasad i przepisów objętych w Art. 11 Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) grudnia 1858 roku z uwzględnieniem cen średnich targowych żyta w ciągu ostatnich lat dwudziestu w Mieście N. praktykowanych. Obliczona powyższym sposobem wartość wyżéj wymienionéj ilości korcy .... i garncy ... żyta, wynosi obecnie ogółem rsr. .. kop. .. z któréj to ilości przypada, jako czynsz wieczysty.

1. z osady Nro 1 rsr .. jako równowartość teraźniejsza korcy ... garncy ... żyta,
2. (tu wypisać kolejno, ile z każdéj osady przypada w pieniądzach, jako równowartość żyta).

Powyższe obliczenie wartości pieniężnéj ustanowionego z każdéj osady czynszu, w niezmiennéj ilosci żyta, obowiązywać będzie obiedwie strony kontraktujące przez lat 20. Po upływie zaś każdego 20-lecia, wymienione powyżéj ilości żyta, na nowo oceniane będą na gotowiznę, podług wyżéj powołanych zasad i przepisów Artykułem 11 Postanowienia Rady Administracyjnéj z dniu 16 (28) grudnia 1858 roku objętych, z tém przeto ograniczeniem z wspomnionego Artykułu 11 płynącém,

a. Osadnik N. z osady swéj liczbą N. oznaczonéj po rubli srebrem ... kop. ...

b. (Pisać z kolei, tym samym sposobem ile każdy osadnik płaci).

że czynsz pieniężny nie może być ani podwyższony ani zmniejszony więcéj, jak o 20 procentów, od czynszu ostatnio płaconego.

Uwaga 2 do Art. 5. Jakkolwiek pożądaném jest, aby Włościanie przystępujący do oczynszowania uiszczali pewne wkupne, nie można jednak przy uwadze na powszechną niezamożność Włościan dotąd pańszczyznianych doradzać, aby zapłacenie wkupnego stawiane było przez właścicieli za warunek konieczny przy oczynszowaniu.

Z tego powodu odesłaną została do przypisku 3go Redakcya Art. 5, uwzględniająca to położenie, gdy Włościanie wkupne będą mogli przy kontrakcie uiścić.

Przypisek 3 do Art 5. Za prawo wieczystéj dzierżawy powyższemi Artykułami opisane, Włościanie do kontraktu niniejszego stawający, ugodzili się zapłacić Właścicielowi dóbr N. tytułem wkupnego, na raz jeden summę ogólną rsr. a nadto zobowiązali się opłacać corocznie tytułem czynszu gruntowego wieczystego, Właścicielowi dóbr N. należnego corocznie rsr. która to ilość ustanowioną została ze względem na wysokość wkupnego.

Należne wkupne przypada w szczególności:

Z osady Nr 1 w ilości rs. ... (i t. d. pisać po kolei Nra osad i ilości wkupnego).

Ogół wynosi jak wyżéj rsr. kop. Całkowitą tę summę Włościanie do niniejszego kontraktu wchodzący, w obec Wójta Gminy i świadków uiścili, każdy za siebie w ilościach wyżéj wymienionych, co się niniejszém z Urzędu poświadcza, z tém wyjaśnieniem na zasadzie Art. 40 Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 r., iż summa powyższa rsr przesłaną bezwłocznie zostanie od Urzędu Wójta Gminy do Banku Polskiego, przy stosownéj deklaracyi, wyrażającéj imiona i nazwiska włościan, z wymienieniem daty niniejszego kontraktu, kwoty pieniężnéj, złożonéj przez każdego z włościan, pod tytułem wkupnego, z każdéj oddzielnie osady,

a w ogóle wszyscy osadnicy opłacać będą corocznie czynsz w ilości ogólnéj rubli srebrem . . . . . kop. . . . (patrz przypiski i uwagi do Art. 5).

Art. 6.

Pobór i egzekucya czynszów.

Wypłata czynszów w Artykule poprzedzającym wymienionych, wymagalną będzie z dołu bez żadnego o to wezwania i dopełnioną być ma corocznie w dwóch równych półrocznych ratach, a mianowicie, między 1—14 Kwietnia i 1—14 np. Listopada. Czynsze te wieczyści dzierżawcy obowiązują się, każdy za siebie, opłacać Właścicielowi dóbr N. w jego mieszkaniu, w obrębie dóbr N. i za jego kwitami, poczynając od raty np. Kwietniowéj lub np. Listopadowéj r. n., a to pod egzekucyą Administracyjną stopniowaną tak, jak to określają Art. 26

położonéj we wsi N. w Okręgu N. oznaczonéj właściwą liczbą; iż rewers Pocztowy i dowód depozytowy Banku, pozostaną w zachowaniu Delegacyi Powiatowéj do oczynszowania Włościan, a to aż do czasu zatwierdzenia niniejszego kontraktu; gdy zaś to nastąpi, dowód depozytowy Banku Polskiego doręczonym zostanie Właścicielowi dóbr N.; w razie zaś gdyby zatwierdzenie kontraktu ostatecznie odmówionêm zostało, dowód ten doręczonym będzie Włościanom, po zapisaniu na takowym poświadczenia przez Delegacyę wyżéj wzmiankowaną, że „kontraktowi Wieczysto dzierżawnemu z daty N. ostatecznie odmówionêm zostało zatwierdzenie przez Władzę właściwą.“

Z czynszu wieczystego, ustanowionego w ogólnéj ilości rs. . . corocznie wypłacać się mającego właścicielowi dóbr N., przypada w szczególności rs. . . jako czynsz wieczysty z osady oznaczonéj Nrem 1; (tu pisać kolejno kwoty czynszu należnego z każdéj osady).

i 27 Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 r.; niniejszém zaś przyznają, iż objaśnieni są o tém, że rozpoczęta egzekucya nie będzie mogła być cofniętą, dopóki cała wymagalna należność do dnia zapłaty obrachowana, uiszczoną Właścicielowi nie zostanie. (a)

Art. 7.

Ciężary i powinności publiczne do osady przywiązane.

Każdy Osadnik, oprócz opłaty czynszu, ponosić winien wszelkie podatki, składki i należności Skarbowe, Administracyjne i Policyjne, oraz ponosić ciężary i powinności gminne do gruntu lub zabudowań jego osady przywiązane, tak zwyczajne jak nadzwyczajne, tak teraźniejsze, jak przybyć mogące; obowiązanym jest także uiszczać dziesięcinę i meszne, jeśli te należą się Kościołowi, składkę szkolną, tudzież składkę ogniową do Dyrekcyi Ubezpieczeń, a skutkiem tego, w razie pogorzeli wynagroda za zgorzałe budowle do wieczystego dzierżawcy należeć ma, i jego wyłącznie ciążyć będzie obowiązek wystawienia nowych, w miejsce zgorzałych budowli.

(a) *Uwaga do Art. 6.* Termin Kwietniowy i Listopadowy jest najdogodniejszy dla Włościan; wszakże życzyć należy, ażeby termina rozmaite były ustanawiane w różnych wsiach, a wypłaty nie były spółcześnie w całym kraju wymagalnemi, co źle oddziaływałoby na targi wywołując na raz jeden napływ produktów z osad w całym kraju lub okolicy; dlatego to szczególniej unikać wypada wyznaczania terminów do opłaty na Grudzień i Czerwiec, bo w tych terminach produkta folwarczne w większéj na raz ilości bywają na sprzedaż wystawiane, dla zebrania funduszu na opłaty Towarzystwu Kredytowemu należne, tudzież inne przypadające w tych terminach, ze wszystkich niemal dominiów w kraju.

Żeby zaś zapewnionym był skutek takiego zobowiązania, osadnik nie będzie mógł podnieść jakiéjkolwiek części wynagrody ogniowéj inaczéj, jak za poręczeniem dwóch innych téj saméj wsi osadników.

Żadne podatki podwyższone, lub nowo przez Rząd ustanowione, czy to do każdéj osady we wsi N., czy do jéj mieszkańców odnoszące się, nie będą wpływać na zmniejszenie czynszu w Art. 5 ustanowionego. Gdyby zaś nałożonym został jaki podatek gruntowy, ogarniający ogół dóbr N. do których składu wieś N. należy, albo gdyby teraz istniejący podatek ofiary został podwyższonym, wówczas na tego rodzaju podwyższone, lub nowo ustanowione podatki, Właściciel dóbr N. i Wieczyści dzierżawcy wsi N. składać się będą w stosunku do rozległości przestrzeni przez strony kontraktujące posiadanych. (a)

Art. 8.

Utrzymywanie dróg, mostów i t. p., oraz pomoc w potrzebach nadzwyczajnych.

Każdy z wieczystych dzierżawców obowiązanym jest stawiać i utrzymywać mosty na jego gruncie będące, do jego wyłącznego użytku potrzebne.

Obowiązek zaś urządzenia i utrzymywania dróg, słupów, drogoskazów, mostów, grobel i wszelkich przepraw w obrębie przestrzeni w Art. 1 opisanych, prze-

(a) *Przypisek do Art. 7.* Jeśliby przy urządzeniu osad następowała przemiana gruntów, wypadałoby przyjąć za prawidło, że dopóki inny rozdział podatków teraz opłaconych z wsi N. nie nastąpi, każdy z wieczystych dzierżawców płacić będzie tyle podatków z nowo wyznaczonéj osady, ile płacił przed przemianą gruntów.

chodzi odtąd na wszystkich osadników wsi N. (jako nieograniczonych właścicieli powierzchni wieczyście zadzierżawionych), o ileby przez ogólne przepisy w kraju obowiązujące, obowiązek taki do właściciela gruntu był regulowanym.

Co do dróg gospodarskich, jakie dla przepędu inwentarza, lub zwózki plonów są lub będą koniecznemi, każdy z osadników za siebie zobowiązuje się utrzymywać je w dobrym stanie; lecz obowiązki te odnoszą się tylko do dróg i drożyn na mappie geometry X oznaczonych, lub tych dróg i drożyn, któreby w miejsce tamtych wytknięte później zostały. (a)

W razie pożarów w lasach lub budynkach, czy to wiejskich, czy też dworskich, wieczyści dzierżawcy przyrzekają dostarczać bezpłatnéj pomocy do gaszenia ognia; obowiązani są również bezpłatnie dostarczyć takiéjże pomocy w każdém nadzwyczajném zdarzeniu, np. w wypadkach pożaru leśnego, pojawienia się szarańczy, lub liszek w lasach do dóbr N. należących i t. p. (b) Wykonywanie tych powinności zależeć ma wyłącznie od rozkazów miejscowéj władzy policyjnéj (Postanowienie Rady Administracyjnéj z d. 14 (26) Listopada 1846 roku. Dziennik praw Tom 38).

(a) Tu należałoby domieścić zastrzeżenia dotyczące prawa przejeżdżania, przewożenia i przepędu przez drogi i drożyny wyżéj wzmiankowane, tudzież przeprowadzenia rowów przez grunta włościańskie, niepomijając także podobnych zastrzeżeń na korzyść osadników, jeśliby potrzebę tego miejscowość wskazywała.

(b Szersze rozwinięcie tego ustępu zawisło od miejscowości, o ile wystawiona jest na przewidziane acz nadzwyczajne wypadki: np. wylewów wody, grożących polom, zwłaszcza zakładom przemysłowym przybrzeżnym.

Art. 9.

Kontrakt jest losowy bez ewikcyi.

Każdy z osadników do kontraktu niniejszego wchodzących, bierze osadę mu przeznaczoną w wieczystą dzierżawę ryczałtem, bez poręczenia ani za ogół, ani za jakikolwiek szczegół dochodu, jaki z osady téj otrzymać można; pod względem więc jakości gruntu, spodziewanych plonów i dochodów, lub jakich bądź zawodów i wypadków, Właściciel żadnéj rękojmi nie daje; każdy zaś osadnik z osobna i wszyscy razem, odnoszenia się do takiéj rękojmi, raz na zawsze zrzekają się i wyraźnie oświadczają, iż jako nieograniczeni Właściciele pożytków z zadzierżawionych powierzchni, przyjmują na swe wyłączne niebezpieczeństwo wszelkie wypadki losowe, zwyczajne i nadzwyczajne, przewidziane i nieprzewidziane i dlatego zrzekają się raz na zawsze możności żądania czy to zwłoki w opłatach od każdego z nich przypadających, czy zmniejszenia cyfry tych opłat, lub umorzenia przypadającéj należności.

Art. 10.

Ewentualne spory o własność.

Właściciel dóbr N. zapewnia, pod odpowiedzialnością prawem określoną, iż żaden spór odnoszący się do jakiéjkolwiek części lub całości przestrzeni, przedmiotem niniejszego kontraktu będących, przez nikogo do dziś rozwiniętym nie jest i nie istnieje; gdyby przeto wyniesionym został, obowiązkiem właściciela będzie przed skutkami takiego processu zasłonić wieczystego dzierżawcę.

Art. 11.

O spokojném posiadaniu.

Przestrzenie przedmiotem niniejszego kontraktu będące, znajdowały się dotąd w bezsporném posiadaniu Właściciela dóbr N. Osadnicy przeto obowiązują się, każdy z nich za siebie, przestrzegać pilnie posiadania przestrzeni danych im w wieczystą dzierżawę, pilnować całości znaków granicznych i nie dopuszczać nikogo obcego do zajęcia tych gruntów; a jeśliby który z właścicieli sąsiednich, wytoczył ktoremukolwiek z osadników wsi N. spór possesoryjny, taki spór każdy interesowany osadnik odpierać i własnym kosztem prowadzić ma, a obok tego przyrzeka o każdém naruszeniu lub zakłóceniu posiadania przestrzeni wieczyście przez niego zadzierżawionéj, zawiadomić właściciela dóbr N. w ciągu dni 20. Właściciel bowiem zastrzega sobie możność wchodzenia do tych sporów dla dopilnowania praw sobie służących, do przedmiotu spornego. Spory o grunta lub służebności, pomiędzy samymi osadnikami wsi N. zachodzące, rozpoznawane będą odpowiednio do praw krajowych, zawsze za przywołaniem Właściciela dóbr, który zastrzega sobie możność wchodzenia do tych sporów, dla dopilnowania praw jakie mu służą do przedmiotu spornego. (a)

(a) *Przypisek do Art 11.* Są pewne miejscowości, wystawione na uszkodzenie przez wylewy przyległych wód. Jeśliby więc przedmiotem wieczystego wydzierżawienia były przestrzenie pod takiém niebezpieczeństwem zostające, należy wyrazić w kontrakcie.

„Że wieczyści dzierżawcy zrzekają się wszelkiéj pomocy w urządzeniu, wykonaniu i utrzymywaniu wszelkich zgoła dzieł, ochraniających ich ziemię od zasypania piaskiem, lub oderwania przez wodę; na

Art. 12.

Sprzedaż budynków.

Budynki i ogrodzenia teraz znajdujące się na osadach przedmiotem niniejszego kontraktu będących, są własnością dworską.

Budynki te przechodzą w moc niniejszego kontraktu na wyłączną własność osadników za cenę ryczałtową, dobrowolnie między stronami umówioną, a mianowicie:

a. Wszelkie budynki i ogrodzenia należące do osady N. (osadnikowi N. N. wydzierżawionéj), przechodzą na własność tegoż N. N. za summę rs. . . . kop. . .

b. (Tu wypisać tym samym porządkiem po kolei, cenę budowli i ogrodzeń, każdemu osadnikowi odstąpionych).

A w ogóle wszystkie budynki i ogrodzenia znajdujące się obecnie na (tylu, a tylu) osadach, przechodzą na własność wieczystych dzierżawców za summę rs...

Powyższy szacunek sprzedanych im budynków i ogrodzeń, osadnicy, każdy za siebie, w dniu dzisiejszym Właścicielowi dóbr zapłacili w obec czyniącego Wójta Gminy i świadków, co się niniejszem poświadcza.

wypadek zaś gdyby to nastąpiło, zrzekają się również prawa do zmniejszenia czynszu, lecz nawzajem wszelkie korzyści z przymulania i przybycia, ze wszystkiemi skutkami przejdą na rzecz właściwego osadnika, w warunkach określonych prawem cywilném i nie będzie mogło być od niego żądane, jakiekolwiek z tego tytułu podwyższenie czynszu; bezpieczeństwo jednak obowiązującego czynszu, rozciągać się będzie na wszelkich przybytkach do nieruchomości, a przybycia te podlegać będą tym samym ograniczeniom i obowiązkom, jakie ciążą w moc niniejszego kontraktu każdą osadę, jego przedmiotem będącą.“

Obowiązkiem będzie każdego osadnika, jako zupełnego właściciela gospodarstwa prowadzonego w osadzie wieczyście zadzierżawionéj, wszelkie budowle i ogrodzenia stawiać, a istniejące utrzymywać odtąd własnem staraniem i kosztem, bez żadnéj ze strony Właściciela dóbr pomocy,—(patrz w przypisku pod znakiem *a. a.* wskazówki dotyczące stanu przechodniego).

(a. a.) *do Art. 12. Wskazówki dotyczące stanu przechodniego.*

Wskazówka 1a. Jeśliby osadnicy nie byli wstanie uiścić ustanowionéj ceny budowli i ogrodzeń, które wszakże w myśl Art. 27 postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 roku przy oczynszowaniu osad, na własność zostawione być im mają, w takim wypadku, wypadnie zapłatę rozłożyć na raty, ściśle wskazane z procentem lub bez procentu. Po wymienieniu więc należnéj summy, wymienić potrzeba, ile każdy z osobna osadnik i w jakich mianowicie terminach spłacać ma; a w właściwym ustępie Art. 12 należy wyrazić, iż opłata wszystkich rat ustanowionych powyżéj, uskuteczniana być winna za kwitami właściciela dóbr N. pod exekucyą opisaną w Art. 6ym. Exekucyi téj dłużni osądnicy wyraźnie niniejszém poddają się.

Wskazówka 2a. Jeśliby budowle miały być przeniesione z miejsca w którem się znajdują, na nowo wyznaczone w innem miejscu osady, należałoby w tekscie Artykułu tego wskazać warunki przeniesienia, zwłaszcza termin w jakim to nastąpić winno i za czyim mianowicie zachodem i wykładem kosztów.

Uwaga. Cena za odstąpione na własność osadnikom budowle, powinna być w każdym wypadku stanowioną w pieniędzach, bez odniesienia do ceny przecięciowéj żyta; kombinacya bowiem taka jest właściwą jedynie przy czynszach na czas nieograniczony stanowionych

Przypisek do Art. 12, dla wypadku, jeśliby budowle były własnością osadników.

Na zasadzie Art. 14 postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 r. czyni się wzmianka iż budowle i ogrodzenia znajdujące się na osadach przedmiotem niniejszego kontraktu będących, były dotąd i pozostają własnością osadników. utrzymywać je nadal, a no-

Art. 13.

Sprzedaż zasiewów i załóg.

Zasiewy i załogi dworskie dotychczas przez osadników używane, Właściciel dóbr N. N. pozostawia na własność wyłączną tychże osadników, za cenę dobrowolnie między stronami umówioną, a mianowicie:

a. Należące do osady Nr. 1 w wieczystą dzierżawę N. N. przechodzącéj, zasiewy (takie a takie), w cenie N. N., załogi (takie a takie), w cenie N. N., przechodzą na własność N. N.

b. (Tak samo opisać przejście co do zasiewów i załóg na każdéj osadzie znajdujących się), a w ogóle wszystkie zasiewy i załogi należące do osad w wieczystą dzierżawę niniejszym kontraktem wypuszczonych, przechodzą na własność wieczystych dzierżawców za summę rubli srebrem....

Powyższy szacunek sprzedanych im zasiewów i załóg, osadnicy każdy za siebie w dniu dzisiejszym właścicielowi zapłacili, w obec czyniącego Wójta Gminy i świadków, co się niniejszem z urzędu poświadcza. (patrz w przypisku pod znakiem bb. wskazówki dotyczące stanu przechodniego).

we budowle i ogrodzenia stawiać, osadnicy własném staraniem i kosztem bez żadnéj ze strony właściciela dóbr pomocy, obowiązują się.

Uwaga. Jeśli włościanie przykładali się do stawiania budowli, należy okoliczność tę przy ocenianiu takowych uwzględnić.

(b. b.) *Wskazówka dotycząca stanu przechodniego.*

do Art 13 Jeśli osadnicy nie będą w możności spłacenia na raz jeden całéj należności przypadającéj od nich za zasiewy i załogi dworskie, wypadnie rozpłatę urządzić tak, jak wskazano przy artykule 11ym i podobną tamtéj redakcyę nadać artykułowi niniejszemu.

Art. 14.

O spólnościach, dogodnościach i służebnościach.

Wskutek niniejszego kontraktu wszelkie dogodności, służebności i spólności pod jakąkolwiek znane nazwą, dotychczas przez włościan wykonywane, a przez dominium ponoszone, raz na zawsze znoszą się i żaden z czynszowników nie będzie mógł nigdy rościć jakiejkolwiek pretensyi do jakiejbądź służebności lub spólności na przestrzeniach dworskich; a wzajemnie właścicielowi dóbr nie będą mogły służyć żadne w tym kontrakcie niewymienione używalności na przestrzeniach wieczyście wydzierżawionych. (patrz w przypisku pod znakiem cc. Wskazówki dotyczące stanu przechodniego).

(c. c.) *Wskazówki dotyczące stanu przechodniego.*

do Art. 14. Jeśliby dla ośmielenia Włościan pańszczyznianych do wejścia w stosunek dzierżawy pieniężnéj, zaszła potrzeba dozwolenia im dogodności czasowej na pierwsze lat trzy, a najdłużéj na lat sześć po oczynszowaniu, w takim wypadku należałoby w dalszym ciągu Art. tego określić ten stosunek przechodni w sposób następujący:

Dla ułatwienia wszakże Włościanom przejścia z pańszczyzny na czynsz, Właściciel dóbr zezwala im korzystać przez lat N. z pastwiska leśnego bezpłatnie, zaś przez następne lat N za opłatą od sztuki po kop.

Przyrzeka im również przez pierwsze lat N. sprzedawać drzewo na budowle i opał po cenach w sąsiedniém leśnictwie Rządowém N. biegnących, zaś zbiorkę leśną po kop. za furę, a ściołkę leśną po kop. . . za furę. Dogodności te jako zapewnione osadnikom wyłącznie dla potrzeb ich gospodarstwa i to w sposób najbardziéj wyjątkowy, na czas ściśle oznaczony, po upływie powyższego czasu ustaną bezwarunkowo, a nawet przez czas wyżéj określony nie będą mogły być wykonywane gdzieindziéj jak w miejscach przez służbę leśną wskazanych i nie będą mogły ograniczać pod jakimkolwiek względem właściciela,

Art. 15.

Termin wprowadzenia tego kontraktu w wykonanie rzeczywiste.

Niniejszy kontrakt wejdzie w wykonanie od dnia . . roku N. o ile poprzednio zatwierdzonym zostanie przez władze właściwe.

Aż do tego zaś dnia prawa i obowiązki włościan osadników, do kontraktu niniejszego wchodzących, pozostaną w stanie dotychczasowym. (patrz w przypisku pod znakiem dd. Wskazówki dotyczące stanu przechodniego).

w wolności rozporządzania swemi lasami, co na rzecz jego wyraźnie zastrzeżonem tu zostaje.

(d. d.) *Wskazówki dotyczące stanu przechodniego przykładowym sposobem podającę się.*

do Art. 15. Zanim ten termin nadejdzie, stosunki dotychczasowe między Włościanami wsi N. z jednéj a Włościciclem dóbr N. z drugiéj strony, nie ulegną żadnej zmianie aż do dnia N. N. roku N. (np. do lat 2ch); od téj zaś daty, aż do dnia N. (w którym kontrakt niniejszy ma wejść w pełne wykonanie) włościanie wykonywać będą w połowie tylko wszelkie pańszczyzny, robocizny, prestacye i t. p. obowiązki (żadnego nie wyłączając) w niczém zresztą nie zmieniając ani sposobu, ani terminu wykonywania tych pańszczyzn, robocizn i praestacyów, a natomiast płacić obowiązują się połowę czynszu w art. 5 ustanowionego, w terminach i sposobie określonym w Art. 6.

Od téj saméj daty N. (to jest w lat dwa po dacie niniejszego kontraktu) zajdzie to ograniczenie w sposobie dotychczasowym korzystania przez Włościan, z dogodności poprzednio im dozwolonego bezpłatnego pastwiska leśnego, niemniéj brania drzewa na opał i budowlę tudzież zbiorki leśnej i ściołki, iż licząc od dnia N. (to jest od daty dopiero wymienionéj) aż do dnia N.

Art. 16.

Hypoteczne urządzenia dla osad wieczysto dzierżawnych.

Niniejszy kontrakt ujawnionym być ma w Hypotece w ten sposób:

A. W dziale I Wykazu Hypotecznego dóbr N., do których składu należy wieś N. zapisanem być ma co następuje:

Czyni się wzmianka, iż z własnością dóbr niniejszych połączone jest:

a. Prawo pobierania czynszu rs. N. z osad wieczysto dzierżawnych we wsi N., oddzielne hypoteki okręgowe mających tudzież:

b. Wszystkie prawa zastrzeżone dla właściciela dóbr N. w kontrakcie na dniu N. z osadnikami wsi N. zawartym; które to prawa zapisane są także na rzecz

(to jest do daty wprowadzenia niniejszego kontraktu w pełne wykonanie) włościanie osadnicy płacić będą cenę powyższych użytków leśnych do połowy zniżoną w stosunku ceny praktykowanéj w sąsiedniem leśnictwie Rządowem, zaś za pastwisko leśne od sztuki po kop. za furę zbiorki po kop. za furę ściołki po kop. jako cenę odpowiednią połowie wartości tych użytków, już zaś z nadejściem dnia N. od którego kontrakt niniejszy ma wejść w pełne wykonanie, wszelkie obowiązki dotychczasowe Włościan osadników do kontraktu niniejszego wchodzących, ustąpią miejsca obowiązkom przez nich w niniejszym kontrakcie przyjętym, a dogodności w niniejszym Artykule dozwolone włościanom na czas ściśle oznaczony, z upływem tego czasu ustaną bezwarunkowo; zastrzega się wszakże, że nawet w ciągu tego określonego czasu nie będą one mogły być wykonywane gdzie indziej, jak w miejscach przez służbę leśną wskazanych, ani ograniczać Właściciela dóbr w wolności rozporządzania swemi lasami.

Właściciela dóbr N. w Dziale III wykazu hypotecznego Osad wieczysto dzierżawnych wsi N. w ich właściwéj hypotece okręgowéj.

B. Dla każdéj osady założoną być winna kosztem osadników hypoteka okręgowa.

C. W Dziale III wykazu hypotecznego téj hypoteki okręgowéj zapisaną być ma treść następująca: „rs. . . . każdy wieczysty Dzierżawca Osady, pod Nrm . . . w niniejszym Wykazie wymienionéj, obowiązanym jest opłacać corocznie na rzecz i za kwitem Właściciela dóbr N. w ratach półrocznych z dołu wymagalnych, między i 14 Miesiąca N. i Miesiąca N. pod rygorem egzekucyi Administracyjnéj, według przepisów zawartych w Art. 26 i 27 Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16(28) grudnia 1858 roku.
Oprócz powyższego czynszu wieczystego, służą Właścicielowi dóbr N. prawa do gruntu tejże osady, opisane w Art. 2, 3 i 4 kontraktu wieczysto dzierżawnego, zawartego na dniu . . . . .
Każdy-zaś Wieczysty Dzierżawca ulegać ma ścieśnieniom opisanym w Artykułach 7, 8 i 11 rzeczonego kontraktu, co tu z mocy tegoż kontraktu zapisano na wniosek z dnia . . . . .“(a)

(a) *Do art. 16. Przypisek do wypadku gdyby czynsz był w życie ustanowiony.*

Czynsz pieniężny powyższy poczytany za równą wartość (tyluto) korcy żyta, wyobrażających czynsz stały, wieczysty, niezmienny, corocznie z osady téj wymagalny, lecz nie w naturze ale w pieniądzach, ustanowiony został skutkiem obliczenia na zasadach i w sposobie przepisanym w Art. 11 postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16(28) grudnia 1858 r.

Art. 17.

Możność spłaty czynszu odpowiednim kapitałem.

Właściciel dóbr, dozwala Wieczystym Dzierżawcóm uwolnić się od opłaty czynszu, przez spłatę odpowiedniego kapitału, to jest przez zapłatę summy wynikającéj z pomnożenia rocznego czynszu przez 20;—zastrzega jednakże, że spłata ta nie inaczéj dokonaną być może, jak tylko całkowicie albo w dwóch ratach, z których pierwsza wyrównywałaby przynajmniéj połowie skapitalizowanego czynszu. Zastrzega również, że spłata taka nieinaczéj uskutecznioną być ma jak spółcześnie przez wszystkich wieczystych dzierżawców wsi N., i to za poprzedniém na dni przynajmniéj 30 zawiadomieniem, właścicielowi doręczonem z wezwaniem, aby dla odbioru zaofiarować się mających kapitałów, przybył w dniu N.

Obliczenie podług tychże samych zasad następować ma co lat 20. licząc pierwszy okres 20-letni od daty kontraktu wieczysto-dzierżawnego.

Uwaga do Art. 16. Można w kontrakcie dozwolić, aby wszyscy osadnicy jednéj wsi, założyli jednę księgę hypoteczną ogólną, pod nazwą Hypoteki Okręgowéj osad wsi N., z zastrzeżeniem wszakże by księga ta dzieliła się na tyle oddzielnych wykazów hypotecznych, ile jest osad, i żeby każdy wykaz oddzielnie był prowadzonym, a tylko księga umów i zbiór dokumentów, aby dla wszystkich osadników były wspólne.

Uwaga 2ga. Jeśli osadnicy w moc dotychczasowych kontraktów mieli jakie prawa zapisane w Dziale III wykazu hypotecznego dóbr głównych, należy uczynić o tém wzmiankę w kontrakcie, w tekscie Artykułu 16, domieszczając warunek, iż wpisy tego rodzaju (wymienione szczegółowo) mają być wykreślone, obok uregulowania hypoteki wsposób niniejszym artykułem opisany, nowe bowiem warunki posiadania wstępują w miejsce dawniejszych.

do kancelaryi hypotecznéj gubernialnéj dobrom N. właściwéj. Wypłata nastąpi za decyzyą wydziału hypotecznego, albo do rąk właściciela dóbr N, albo przez zaznaczenie do depozytu Banku Polskiego na rzecz właściciela dóbr N. dla wydania jak z prawa wypadnie. (x)

Cała czynność ta dopełnioną być ma kosztem wyłącznym osadników; oni poniosą także koszta przesyłki depozytu Banku Polskiego.

Od daty przyjęcia kapitału przez Właściciela lub

(x) *Do Art. 17. Uwaga.* Dla podania czynszownikom sposobności spożytkowania pomniejszych nawet kwot, skierowaniem takowych na spłatę kapitału czynszowego, możnaby upoważnić ich kontraktem, aby w zastępstwie właściciela, wnosili do kassy Towarzystwa Kredytowego fundusze na częściowe wystąpienie z Towarzystwa Kredytowego; nie wątpi się bowiem, że instytucya ta stosownemi urządzeniami ułatwiłaby kombinacyę drobnych spłat, któréj pożyteczność wykazuje się w tém:

1mo, iż dla włościan stworzyłaby się możność spłacania długu każdego czasu i w dowolnéj ilości, co zachęciłoby ich do gromadzenia usiłowań w tym kierunku.

2do, że uniknęłoby się formalności rozlicznych hypotecznych, albo wiem spłata pożyczki Towarzystwa Kredytowego, jako pierwszego wierzyciela, nie może wywoływać sporu Wprawdzie mało ma interesu właściciel w występowaniu z Towarzystwa Kredytowego, lecz oczyszczając tym sposobem hypotekę, nabywa on prawa do zaciągnięcia pożyczki Towarzystwa Kredytowego, dodatkowéj. Cała organizacya spłat czynszowych przez pośrednictwo Towarzystwa Kredytowego, nie może być w tém miejscu proponowaną, lecz wystarczającem będzie dla układającego kontrakt przytoczyć, iż należy wyrazić:

„że właściciel upoważnia każdego w szczególności osadnika, do „składania w kassie Towarzystwa Kredytowego, na rachunek wła-„ściciela dóbr N. kwot dowolnych, z przeznaczeniem na spłatę od-„powiedniéj części kapitału Towarzystwa na dobrach N. hypoteko-„wanego;“ w miarę zaś jak wkłady te dojdą summy zakończonéj na dwa zera, odpowiednie téj summie ilości czynszu odkreślone będą

prawomocnego złożenia kapitału w Banku Polskim, wieczyści dzierżawcy uwolnieni będą od obowiązku płacenia odpowiedniéj ilości czynszów, co w Wykazie hypotecznym dóbr N. równie jak w Wykazach Okręgowéj hypoteki Osad do wsi N. należących, ujawnionem być winno, na domaganie się któregokolwiek z interesowanych.

Pomimo całkowitéj spłaty skapitalizowanego czynszu i wykreślenia obowiązku płacenia czynszu wieczystego, ścieśnienia i służebności wypływające z Art. 2, 3, 4, 7, 8 i 11 kontraktu niniejszego, pozostaną w hypotece osad wieczysto-dzierżawnych, nie przestając ciążyć tych osad, dopóki między wieczystymi dzierżawcami, a Właścicielem dóbr nie zajdzie umowa względem przelania praw Właściciela na rzecz wieczystych dzierżawców.

Art. 18.

Obowiązek Wieczystych dzierżawców, dotyczący przystąpienia do Instytucyi Kredytowéj, spłacie kapitałów czynszowych pośredniczącéj.

Osadnicy przyjmują obowiązek przystąpienia do Instytucyi Kredytowéj, skup czynszów ułatwiać mającéj,

z właściwéj hypoteki dóbr w Dziale I; a w hypotece Okręgowéj dopełnionem to wykreślenie zostanie w Dziale III.

Uwaga. Nadmienia się, że tegoroczne Ogólne Zebranie Towarzystwa Rolniczego wynurzyło życzenie:

1mo Aby przez właściwie obmyślaną operacyę kredytową, skup czynszu na celu mającą, włościanie doprowadzeni byli do własności posiadanych gruntów.

2do. Aby z łona Towarzystwa Rolniczego wybraną była delegacya z 9ciu osób złożona, któraby na podstawie skapitalizowania czynszów, w stosunku 100 : 6, bezzwłocznie zajęła się ułożeniem stosownego projektu, oraz dalszém jego poparciem.

skoroby takowa w Królestwie Polskiem za upoważnieniem Rządu zaprowadzoną została, a nawet dozwalają Właścicielowi dóbr, aby w razie zaprowadzenia w kraju Instytucyi takiej, w ich imieniu do niéj przystąpił, czyli ich do niéj pociągnął i summę na spłatę czynszów udzielić się mogącą odebrał. Właściciel od przyjęcia częściowéj od wszystkich razem Osadników spłaty za pośrednictwem Instytucyi Kredytowéj wymawiać się nie może, chociażby podług prawideł ją obowiązujących, spłata nawet połowy czynszu nie mogła odrazu nastąpić.

Art. 19.

Separacya gruntów wieczysto-dzierżawnych na żądanie połowy ogólnéj liczby osadników.

Ponieważ ze względów ekonomicznych jest do życzenia, aby grunta orne każdéj pojedynczéj Osady czynszowéj, w jednę całość zebrane były, Włościanie zaś do obecnego kontraktu wchodzący, na podobne urządzenie zgodzić się obecnie nie chcieli, Właściciel dóbr niechcąc przyczyniać trudności w oczynszowaniu, na żądanie utrzymania Włościan w dotychczasowych acz nie w jednéj całości będących Osadach, przez nich wnoszone, zgodził się, pod tym jednakże czyniąc to warunkiem, że osadnicy na żądanie przynajmniéj połowy z pomiędzy nich, nowe pomiędzy sobą urządzenie osad dopełnić winni w taki sposób, iżby grunta dla każdego z nich w jednéj wydzielone były przestrzeni.— Osadnicy do niniejszego kontraktu stawający, oświadczyli, iż zastrzeżenia powyższe przyjmują. (a)

(a) Przez artykuł ten sposobem doradczym możnaby wpłynąć na przyszłe ulepszenie stosunków wewnętrznych wsi; nie wypada przecież

Art. 20.

Zamiana téj umowy na notaryalną.

Kontrakt niniejszy natychmiast po uzyskaniu potwierdzenia Władz właściwych, zamienionym być ma w całéj osnowie na kontrakt notaryalny przed właściwym Rejentem Okręgowym przyznać się mający. Koszta téj czynności opłaci Właściciel dóbr w połowie, Osadnicy zaś w drugiéj połowie.

Art. 21.

Poświadczenie rzetelności umowy téj.

Kontrakt niniejszy zawarty został w skutek dobrowolnego zgodzenia się stron, które mając sobie odczytane wszystkie po szczególe warunki w 20 powyższych Artykulach zawarte, tudzież wszystkie Artykuły Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 roku, do kontraktu takiego odnoszące się, oświadczyły: iż kontrakt niniejszy we wszystkich punktach przyjmują, a wszystkie zawarte w nim warunki pod gotową exekucyą wykonywać obowiązują się; w dowód czego kontrakt ten przy obecności:

1.
2.

(Tam a tam zamieszkałych), Wójtowi Gminy znanych, do czynności téj przybranych świadków, podpisa-

tracić nadziei, że do tego przyjść może także, acz nieco późniéj, choćby lepsze urządzenie między włościanami w niniejszym już kontrakcie zawarowaném nie było; jeśliby więc włościanie w tym tylko punkcie stawili trudności, nie należy przy nim obstawać, iżby nie opóźniać dzieła oczynszowania.

nym zostaje przez strony na czele Aktu wymienione, tudzież przez świadków i Wójta Gminy, Akt ten przyjmującego.

Co do wstępnego paragrafu zarzucił Czł. Tow. *Aleksander Bobrowiecki*, że ponieważ właściciele są sami po największéj części Wójtami gminy, a bezstronność w redakcyach wszelkich umów jest konieczną, zatém zawieranie układów z włościanami przed Rejentami zdaje się być właściwszém.

Na to odparł Czł. K. *Gruszecki*, że wedle postanowienia Rady Administracyjnéj Kr. z r. 1858, umowy mogą być spisywane przed ościennymi Wójtami.

Czł. Tow. *Ludwik Małkowski* dodał, że właściciele ziemscy, jako Wójci gmin, nie zwykli nadużywać atrybucyj swoich i pospolicie wszelkie miejscowe stosunki, w których są sami interesowani, przez sąsiednich Wójtów załatwiają; a dla dogodności wzajemnéj nader jest pożądanem, iżby umowy o wieczyste oczynszowanie z włościanami zawierane niewychodziły z zakresu działań Wójtów gmin.

Na zapytanie Prezydującego, Sekcya paragraf zakwestionowany utrzymała.

Co do artyk. 3go, t. j użytków z wnętrza ziemi, wynurzył Czł. T. *Bogdanowicz* wątpliwość, czyli prawo do wnętrza ziemi jednéj osoby, da się pogodzić z własnością powierzchni téjże ziemi innéj osoby.

Czł. K. *Gruszecki* odpowiedział, że prawa obowiązujące stanowczo w téj kwestyi wyrzekają.

Zaś Czł. Tow. *Segietyński Edmund* przytoczył dla

objaśnienia przykład z kontraktu świeżo w powiecie Łowickim zawartego.

Czł. Tow. *Karnkowski Jan* żądał zastrzeżenia na korzyść dziedzica użytków z torfu.

Czł. Tow. *Krzysztoporski* wykazywał potrzebę stosownego przynajmniéj określenia w kontrakcie w razach, gdy włościanom dostanie się torf w udziale, a właściciele takowego mieć nie będą.

Czł. Tow. *Aleksander Bobrownicki* objaśniał przykładem ze swéj majętności, że eksploatacya torfu, będąc przedmiotem niemałéj dla kraju wagi, znaczne téż koszta za sobą pociąga i umiejętnego prowadzenia potrzebuje: nie może więc i niepowinna być udziałem włościan, którzy natomiast stałe tylko ilości na użytek swój wydzielanemi mieć mogą.

Czł. Tow. *Karnkowski Jan* ponowił zatém swój wniosek, aby celem usunięcia wszelkich wątpliwości co do użytków z wnętrza ziemi włościanom służyć mogących, o torfie wzmianki żadnéj nie czynić.

W tém miejscu Prezydujący zrobił uwagę, że ponieważ rozbierany projekt do kontraktu, jest tylko wskazówką dla wchodzić mających w umowy z włościanami, przeto żadnego szczegółu w projekcie podobnym pomijać nie wypada; na to są zresztą obecne obrady i wydać się mający Poradnik, aby każdy mógł się w téj kwestyi dokładnie objaśnić.

Czł. Tow. *Karnkowski* dowodził mimo to, że torfu narówni z piaskiem i gliną, do użytku włościanom pozostawionych, kłaść nie należy; a ponieważ wzmiankowany Poradnik niebędzie na podoręczu dla ogółu, przeto unikając wszelkich nieporozumień, lepiéj jest w kontrakcie zupełnie o torfie zamilczeć.

Czł. Tow. *Małkowski Ludwik* sądził przeciwnie, że

wszelkie opuszczenia lub niedokładne określenia w kontrakcie właśnie do sporów otworzą drogę; przemawiając przeto za utrzymaniem redakcyi artykułu co do użytków z wnętrza ziemi, radził natomiast, aby nie zostawiać włościanom części gruntów zawierających torf, lecz uposażyć ich ziemią pod uprawę ziarna przydatną. Wreszcie niewątpił, iż włościanie, nieprzywykli do prowadzenia torfiarni, chętnie kawałki z tymże materyałem im przypadające eksploatatorom odstąpią. Dla tych powodów kwestyę za wyczerpaną poczytywał.

Zdanie to Sekcya przyjęła.

Co do ostatniego ustępu tegoż 3go artykułu o użytkach z polowania na gruntach włościańskich, wnoszący Czł. K. *Gruszecki* nadmienił, iż we właściwéj kolei przedstawioną zostanie Ogólnemu Zebraniu myśl, aby prawo polowania odstępowane być mogło gromadom, z warunkiem wydzierżawiania onego na korzyść gromadzkiego funduszu.

Czł. Tow. *Rolbiecki* oświadczył się za natychmiastowém kwestyi téj rozwiązaniem, a mianowicie za bezwarunkowém utrzymaniem włościan, a raczéj gromad przy prawie polowania i ciągnienia zeń użytków.

Czł. Tow. *Stadnicki Michał* zbijał wniosek powyższy, dowodząc, że takowy nie tylko szkodliwie wpłynie na zwierzostan w kraju, ale otworzy drogę do licznych nadużyć tamujących swobodny rozwój myślistwa na przestrzeniach do właścicieli należących.

Czł. Tow. *Rościszewski* popierał Czł. *Rolbieckiego*, wyraziwszy, że skoro grunta włościan na wyłączną ich własność przejść mają, témsamém prawa polowania zaprzeczać im niemożna.

Czł. Tow. *Krzysztoporski* zarzucał złe postawienie kwestyi; sądził, iż obawy jednego z preopinantów o na-

dużycia prawa polowania przez włościan stosować można tak dobrze do tych ostatnich, jak i do każdego złego sąsiada; zatém właśnie pozostawienie gromad przy prawie pomienionêm, a têm samêm możność zadzierżawienia onego, jakto ma miejsce z najlepszym skutkiem w W. K. Poznańskiem, nietylko zadowoli amatorów, ale nadto na zwierzostan jak najlepszy wpływ wywrze. Dlatego przekładał zgromadzeniu, aby tak małoznaczącemi kwestyami nie wyradzać sporów na spokojny bieg uregulowania stosunków włościańskich oddziałać mogących.

Czł. Tow. *Stadnicki* trwając przy wyrażonêm poprzednio widzeniu rzeczy, proponował, iżby raczéj zaindemnizować włościan czém innêm, a nie pozostawiać im prawa polowania.

Czł. Tow. *Małkowski* wynurzył żal, że nad tak małoważną kwestyą czas drogi daremnie się traci. Polowanie, zdaniem jego, jest rzeczą obojętną dla włościan, a stanowiąc poniekąd bogactwo narodowe, dla dobra zwierzostanu w kraju, pozostać winno własnością obywateli.

Czł. Tow. *Rajski* przemawiał również za utrzymaniem prawa przy właścicielach, powołując się na przykład Czech, gdzie zwierzostan zostaje pod wyłączną Panów opieką i gdzie włościanie w razach jeśli Właściciele nie odbywają peryodycznych polowań, domagają się od nich indemnizacyi z tytułu szkód w posiewach, zbożach i t. p. ponoszonych.

Czł. Tow. *Trzetrzewiński*, zapatrując się na rzecz ze stanowiska prawnego, dowodził, iż według Kodeksu cywilnego prawo polowania jest zawsze przymusem. Dopóki przeto włościanie będą tylko wieczystymi użytkownikami z gruntów im wydzielonych, dopóty dobrowolność w układach istnieć może; z chwilą wszakże skupu czynszów i przejścia do własności gruntów, wszel-

ka wątpliwość ustaje i włościanie prawa polowania zaprzeczanego sobie mieć nie mogą.

Czł. K. *Gruszecki* zwrócił uwagę zgromadzenia, iż kwestya jest przesądzona postanowieniem Rady Administracyjnéj Kr. z r. 1858, które prawo polowania przy właścicielach wyraźnie pozostawia; prawo to więc może być użyte w umowach z włościanami, jako środek kompensaty.

Zaczém Prezydujący dalszą dystussyę w tym przedmiocie zaniechać radził.

Następnie odczytane artykuły po włącznie 13ty, nie nastręczyły żadnych ze strony obradujących spostrzeżeń, prócz 8go o utrzymywaniu dróg, mostów i grobel.

Co do tych ostatnich mianowicie, Czł. Tow. *Bogdanowicz* zażądał wyraźnego wyłączenia grobel przy młynach, co wnoszący Czł. K. *Gruszecki* objaśnił, że grobli tych do publicznych żadną miarą zaliczać niemożna, a o takich tylko w odczytanym artykule jest mowa.

Dla spóźnionéj pory Prezydujący czytanie dalszych artykułów, jak równie i posiedzenie Sekcyi do dnia następnego odroczył.

POSIEDZENIE DRUGIE

din 22 Lutego 1861 roku.

Sekcya słuchała dalszych artykułów wzoru do kontraktu czynszowego, które przeszły wszystkie bez żadnych modyfikacyj.

Po czém zawezwał Prezydujący Członka Towarzystwa Kłobukowskiego Alexandra do odczytania wypracowanych przezeń objaśnień w przedmiocie funduszu gromadzkiego, jako dopełnienia poprzednio Sekcyi przełożonych skazówek do zawierania umów czynszowych:

Panowie!

Przystępujemy z kolei do przedstawienia wam tych dodatkowych artykułów do kontraktu, które dopełniając go, mają równocześnie z przeistoczeniem włościan naszych pańszczyznianych w czynszowników, powołać ich do życia gromadzkiego w pojęciach kodeksowi naszemu znanych, wskazując przedewszystkiem źródła, z których fundusze gromadzkie mogą się wytworzyć.

Brzmią one jak następuje:

§ 1.

Właściciel wsi N. powodowany chęcią przyłożenia się do dobrego bytu oczynszowanych włościan, a zarazem przekonanym będąc, iż najskuteczniéj do tego się przyczyni utworzeniem funduszu gromadzkiego i połączeniem osadników w gromadę, czyli osobę zbiorową funduszem tym dla ich wspólnego użytku zarządzającą, następujące na rzecz tego funduszu czyni ofiary.

a) Tu wypisać wartości nieruchome, jeżeliby jakie właściciel gromadzie ofiarował, jako to *np.* dom z ogrodem na szkołę, ochronę, szpital, kuźnią, październiają, lub przestrzeń pewną ziemi na dom i ogród do celów powyższych służyć mające, lub też stałą kwotę pieniężną, którąby właściciel corocznie do kassy gromadzkiéj wypłacać się zobowiązał.

b) Każdego roku, w którym sołtys lub wybrańcy gromadzcy, zająwszy się zebraniem od osadników wsi N. czynszu właścicielowi należnego, czynsz ten lub każdą ratę czynszu w terminie, w kontrakcie oznaczonym, w całości do kassy właściciela wniosą, właściciel na rzecz funduszu gromadzkiego ustąpi 1 lub 2% (stosownie do uznania) wniesionéj kwoty.

W razie skupu czynszu, bądź bezpośrednio przez osadników wsi N, bądź za pośrednictwem Instytucyi Kredytowéj, właściciel odbierze kapitał odpowiadający temu czynszowi jaki po potrąceniu powyższego procentu wypadnie. Włościanie zaś procent ten zawsze do kassy gromadzkiéj składać będą i obowiązek ten ciążyć ich w ówczas będzie solidarnie, to jest odpowiedzialni będą względem téjże

kassy za całość powyższéj summy wszyscy za jednego, a jeden za wszystkich.

c) Właściciel wsi N, ustępując włościanom, do niniejszego kontraktu wchodzącym, służące mu dotąd wyłącznie prawo polowania na gruntach im obecnie w wieczystą dzierżawę wypuszczonych, dochód z polowania tego na rzecz funduszu gromadzkiego przekazuje, z tém jednak wyraźném zastrzeżeniem, że żadnemu osadnikowi nie będzie wolno wykonywać tego prawa pojedynczo, ani na gruntach swoich, ani na gruntach sąsiednich osadników, lecz że prawo polowania na wszystkich gruntach wieczyście przez osadników dzierżonych, będzie przez nich corocznie lub co lat kilka jednéj osobie wydzierżawiane, a dochód ztąd pochodzący do kassy gromadzkiéj wnoszony.

Właścicielowi zaś wsi N. służyć będzie prawo przestrzegania i dozoru, aby warunek ten ściśle był dopełnianym.

§ 2.

Osadnicy wsi N. do niniejszego kontraktu wchodzący, pragnąc w tém wszystkiem co do ich wspólnego interesu się odnosi tworzyć gromadę, łączą się niniejszym aktem w jedną całość prawną, czyli wyrazów prawnych używając, w osobę zbiorową. W celu zaś powiększenia ze swéj strony funduszu gromadzkiego, obowiązują się solidarnie kwotę ogólną N. N. corocznie do kassy gromadzkiéj na ręce Sołtysa lub Rady gromadzkiéj składać. Rozkład téj kwoty na pojedynczych czynszowników odpowiednio do summy czynszu płaconego z posiadanych gruntów w ten sposób urządzają:

Paweł N. płacić będzie rocznie Złp. ..... gr. ....
Jan N. " " " " "
i tak daléj wszystkich wypisać.

Obowiązek wnoszenia tych kwot ciążyć ich będzie solidarnie, nie tylko tak długo jak będą czynszownikami, ale nazawsze, skoro nawet po spłaceniu czynszu odpowiednim kapitałem zostaną właścicielami osad obecnie im w wieczystą dzierżawę wypuszczonych.

§ 3.

Majątkiem gromadzkim osadnicy rozporządzać będą na ogólne potrzeby gromady lub pojedynczych jéj członków, stosownie do uznania. Majątek ten jednak użytym być nie może na ulżenie opłat i ciężarów bądź do gruntu przywiązanych, bądź gminnych, które każdy osadnik na mocy prawa obowiązany będzie uiszczać bez czerpania pomocy z funduszu kassy gromadzkiéj.

Skoro kontrakt niniejszy przez Władzę zatwierdzonym zostanie i moc prawa nabędzie, wówczas strony kontraktujące ułożą sposób zarządzania funduszem gromadzkim.

§ 4.

Strony kontraktujące ustanowiły i pomiędzy sobą przyjęły za prawo ten warunek, iż gdyby w przyszłości przez kogokolwiek cel użycia funduszów gromadzkich, w §§ 1szym i 3cim określony, zmienionym, lub zarząd onego gromadzie odjętym, a komu innemu oddanym został, w takim razie właściciel uwolnionym będzie od obowiązków artykułem 1szym niniejszego kontraktu względem gromady i jéj funduszu podjętych, wło-

ścianie zaś od tych, jakie z mocy artykułów 1go i 2go wypełniać obowiązali się. Nadto cały remanent w gotowiźnie i w należnościach kassie gromadzkiéj podówczas istniejący, rozdzielonym zostanie pomiędzy członków gromady w stosunku przez właściciela dóbr i wybrańców gromady oznaczonym.

Dopiero co odczytane artykuły dodatkowe odnoszące się do uposażenia gromady są zastosowaniem konkluzyj przez Zebranie Ogólne w roku zeszłym zatwierdzonych, a z rozbioru pytania 5go Sekcyi Ogólnéj wynikłych.

W rozbiorze tegoż pytania zostało także wykazane uprawnienie gromady, jako osoby zbiorowéj z Art. 542 kodexu płynące, oraz główne zarysy jéj organizacyi, równie jak i wskazane źródła majątku gromadzkiego, jako pierwszego i głównego jéj bytu warunku.

We właściwém miejscu powrócimy jeszcze do bliższego tych warunków rozpatrzenia, a teraz rzuciwszy pobieżnie okiem na życie zbiorowe włościan naszych w przeszłości, chcielibyśmyokreślić jego cechy, a następnie dopiero wyjaśnić znaczenie moralne, cele i donośność gromadzkiego życia w pojęciach kodexowych, zbadać warunki jego rozwoju, a nadto oznaczyć udział praw i obowiązków jakie w tém życiu zbiorowém nam się należą lub na nas ciążą.

W zastępstwie kodeksowego orzeczenia gminy cywilnéj, przyjmujemy nadal wyraz gromada nie tylko dla lepszego wyróżnienia tego zupełnie odrębnego pojęcia od gminy administracyjnéj, kazdemu u nas dostatecznie znanej, oraz od gminy sądowéj, o któréj niżéj właściwa będzie wzmianka, ale nadto dlatego, że do naszego wyrazu gromada przywiązane już jest nie tylko pewne pojęcie wspólności interessów, która wyłączną jest cechą

życia gromadzkiego w pojęciach kodeksowi naszemu znanych, ale nadto pojęcie dotychczasowego zbiorowego życia włościan naszych, które silnemi acz innéj natury węzłami było połączone.

Wiadomo nam wszystkim, że życie gromadne było w Polsce i jest dotąd wybitnym obyczajem naszych włościan.

W czasach kiedy ruch wolny ludności wiejskiéj nie był prawem skrępowany, naturalny instynkt i wszystkim ludziom wspólne potrzeby łączenia się pojedynczych rodzin w większe zbiorowe ciała, musiały być pierwszą przyczyną wytworzenia u nas gromadzkiego życia. Spójnią jego były przedewszystkiém wolna wola ze świadomością celów w gromadę złączonych jednostek. Związki rodzinne, parafialne, nawyknienia, korzyści położenia wreszcie w gromadzie żyjących mieszkańców, mogły naturalnym biegiem rzeczy spójnią tę wzmacniać, inne znów okoliczności osłabiać takową. Osobisty więc i wspólny interes był naturalnym regulatorem większéj lub mniejszéj spoistości gromady, a wolność ruchów przyczyną fluktuacyi,

Ale statut z roku 1496 zmienił raptownie ten naturalny rozwój społeczeństwa.

Ograniczenie wolności ruchów ludności wiejskiéj, skrystalizowało niejako gromady w tych żywiołach w jakich je statut zastał. Wolna wola przestała działać, a fluktacya ludności z niéj płynąca ustała. Był to nowy i silny, acz sztuczny i na przymusie oparty węzeł łączący jednostki gromady. Pańszczyzna, która w tym stanie rzeczy przestała mieć cechę dzierżawy, bo stała się przymusową, wyrodziła nową jeszcze spójnią przymusowéj wspólności obowiązków.

Otóż taka wspólność przymusowych obowiązków czyli ciężarów, była charakterystyczną cechą naszych gromad i jest nią poniekąd dzisiaj jeszcze pomimo nowego kierunku nadanego stosunkom włościańskim.

Wspólność ciężarów, uważana tylko jako łącznik, jest niezawodnie jedną z najsilniejszych spójni, ludzi między sobą wiążących. Silnie też ona wpłynęła na ścieśnienie węzłów gromadę naszą łączących. Dowody tego widzimy dzisiaj jeszcze w przywiązaniu naszego włościanina do wioski, która była jego i przodków jego kolabką, oraz świadkiem i wspólniczką jego pracy, doli i niedoli.

Wspólność przymuszonych obowiązków jednak, jako wyłączna cecha gromady, jeśli z jednej strony łączy jednostki węzłem wspólnej niedoli, to z drugiej znów strony wywiera ona silny wpływ na naturę i usposobienie moralne ludzi w takich warunkach żyjących. Obowiązek jest niezaprzeczenie koniecznym czynnikiem każdego społeczeństwa, ale aby nie był uciążliwym, musi być przedewszystkiém dobrowolnie przyjętym, a obok tego zrównoważonym odpowiedniemi korzyściami, jakie społeczeństwo zobowiązanym zapewnia.

Wtenczas obowiązek będzie usprawiedliwionym w poczuciu i sumieniu publiczném, a ustosunkowany do korzyści, nie tylko że nie będzie ciężarem, ale owszem będzie niejako warunkiem korzyści, a tém samém nabierze cechy wspólnego interesu.

Skoro jednak obowiązek nie jest oparty na tych warunkach, a mianowicie, skoro nie dobra wola ale przymus tylko jest jego jedyną podstawą, obowiązek staje się nieznośnym ciężarem. Wspólność takich ciężarów z natury swéj prowadzi myśl do uchylenia się od nich, zabija wszelką działalność, a tém samém wytwa-

rza apatią i bezwładność. Wspólność korzyści czyli wspólność interessów przeciwnie, podnosi myśl, do czynu, obudza energią i zagrzewa do działalności.

Życie więc gromady naszéj, jakkolwiek ścisłemi połączone węzły, oparte jednak przeważnie na wspólności ciężarów wykonywanych na rzecz trzeciego, było téż przeważnie biernėm. Ale że i w takiém biernėm istnieniu mogły i musiały się wyrodzić pewne, z natury naszych gospodarstw płynące, wspólności interessów, jest rzeczą naturalną.

I tąk dzisiaj spostrzegamy jeszcze wspólność pastwisk, zbieraniny lub innych używalności między osobami w jednę związanemi gromadę, albo téż wspólność wrębu lub podobnych służebności wykonywanych przez jedną gromadę na gruntach poza obrębem jéj leżących. Ale takie i tém podobne używalności były téż jedynemi podstawami wspólności interessów naszéj gromady. Podstawy te jednak były często od miejscowych okoliczności i położenia zawisłe, dane gromadzie z zewnatrz, nie wytworzone przez nią, a zawsze słabe. Wspólność interessów gromadzkich na tak wiotkich oparta podstawach, mogła téż słabo tylko rozbudzić działalność gromady i do ograniczonych tylko skierować ją celów. Sama myśl pomimowolnie przechodzi tu do logicznego wniosku, że wzmocnienie warunków wspolności interessów gromady, a mianowicie oparcie ich na własnym wspólnym majątku mogło było silniejszą rozbudzić działalność gromadzkiego życia i cele jego rozszerzyć. Ale tu znowu spotykamy nieprzełamane zapory w dawnym naszym układzie społecznym leżące.

Podstawą jego był bowiem z jednéj strony przywiléj skupiający w osobie właściciela nie tylko prawa pełnego obywatelstwa kraju i prawa państwa, ale nadto

prawa patronatu osób w obrębie jego władzy żyjących, z drugiéj zaś strony poddaństwo włościanina, a ztąd odsunięcie go nietylko od praw politycznych, których używalność cechę obywatelstwa stanowi, ale nadto odjęcie mu praw cywilnych przez nieuznanie go za osobę prawną.

Jeżeli zatém włościanin, jako cząstka gromady, niebył uznany za osobę w obliczu prawa, jeśli niemógł stawać i działać w sądzie, ani posiadać własności, to téż i zbiór tych cząstek gromadę składających, czyli sama gromada, nie mogła być uznaną przez prawo za osobę zbiorową uprawnioną do posiadania i nabywania własności, a témsamém do wzmocnienia warunków nieodzownych życia gromadzkiego i rozszerzenia jego celów.

O tyle one też tylko mogły się rozwijać i rozszerzać, o ile myśl i chęć dziedzica w tę strone skierowane pozwoliły na to, o ile rozwalniały pęta wolnéj nałożone woli, o ile rozbudzały myśl dobra ogólnego w zakresie gromady i dostarczały środków do jego urzeczywistnienia. Ale takie skierowanie sił moralnych, i materyalnych włościan w gromadę jedną złączonych musiało być z natury swojéj wyjątkowém. Patryarchalny stosunek bowiem, owoc nieograniczonéj prawie władzy i patronatu z jednéj strony, a uległości i prawnéj zawisłości z drugiéj, jakkolwiek uzacniony silném poczuciem chrześciańskiéj miłości bliźniego, musiał być zwykle logicznym sam z sobą i niemógł też dopuścić rozwoju samoistnego gromadzkiego życia. Dziedzic, niby Ojciec nieumiejących myśleć ani mogących działać dzieci, sam o ile mógł, myślał i działał za swych włościan, osłaniając swą opieką i wspierając swą pomocą pojedyncze osoby i całą gromadę, gdzie opieka ta lub pomoc zdawały mu się być konieczne. Taki też jest początek i taka podstawa mo-

ralna oraz prawna tak nazwanéj opieki dworskiéj, materyalnéj, o któréj tyle słyszymy.

Układ ten nienormalny naszego społeczeństwa, skupiający z jednej strony władzę absolutną państwa w ręce pojedynczych, a licznych właścicieli, a rozbijający ją témsamém w naturalném jéj ognisku, wzrastał przez cały wiek siedmnasty i ośmnasty Jakkolwiek wiele było innych zarodów złego, a témsamém wiele wzrostowi jego sprzyjających warunków, to nienormalny nasz stan społeczny zdawał się być jego miarą.

Zarówno też z owém złem, postępował i rozkład kraju. Sam koniec ośmnastego wieku, doprowadziwszy je do ostatecznych już granic, był téż świadkiem zaszczytnéj reakcyi i przesilenia chorobliwego stanu; ale wycieńczone ciało nie zniosło tego przesilenia.

Pierwsza połowa bieżącego stulecia nosi na sobie wybitną cechę przejścia z całem zwykle jéj towarzyszącém pomieszaniem pojęć, chęci i dążności, a ztąd płynącém odrętwieniem momentalném. Zmienienie poddaństwa było pierwszym wielkim na téj drodze uczynionym krokiem. Przywrócenie wolności ruchu ludności wiejskiéj zmieniło charakter i znaczenie pańszczyzny; przestała ona być pracą przymusową, a stała się czynszem z czasowéj uiszczanym dzierżawy,

Przez powołanie włościan do równości w obliczu prawa z innymi mieszkańcami kraju, upadł sam z siebie patronat osób, a témsamém runęły podstawy prawne patryarchalnego stosunku i z niego płynącéj materyalnéj opieki dworskiéj, o któréj wyżéj była mowa.

Jeżeli więc z usunięciem prawnych podstaw, poczucie obowiązku wykonywania téj opieki przez właścicieli pozostało; to przyczyną tego być musi ten instynkt na-

rodowy i ta siła attrakcyjna, która zawsze dąży i dążyć powinna do zlania w całość tego, co Bóg sam połączył, a co czasowo tylko okoliczności rozłączyć mogły.

Z drugiéj strony, zarówno z przeobrażeniem prawném stosunków społecznych, zerwane zostały dawne ogniwa łączące gromadę; ale jakkolwiek materyalna siła działać przestała, pozostała jednak spójnia moralna głęboko w serce ludu naszego wrosła. Obok niéj pozostał téż i brak ukształcenia, nawyknięcie do zawisłości i opieki, i ta apatia, która jest tak naturalnym wynikiem długo wiekowéj zależności. Zachowanie pańszczyźnianego stosunku przedłużyło ten stan moralnego omdlenia. Pańszczyzna, jakkolwiek utraciła prawne znaczenie przymusowéj pracy, zachowała jeszcze znaczenie zwyczajowe i jako taka nie mogła wyrobić pojęcia prawdziwéj wartości pracy. Marnowanie jéj przez system pańszczyzniany gospodarstw naszych, musiało przedłużyć ubóztwo ludu naszego. Moralne téż i materyalne ubóztwo niemogło dostarczyć warunków, ani skierować myśli do zawiązania i rozwoju gromadzkiego życia, na wspólnym opartego interesie.

Pobieżne te uwagi doprowadzają nas do przekonania, że zawisłość prawna osób, przymusowa pańszczyzna i ubóztwo, mogą wprawdzie mieścić w sobie warunki życia gromadzkiego, mogą nawet ściśle to życie skojarzyć, ale nie mogą mieścić w sobie warunków jego naturalnego rozwoju i postępu na drodze rozbudzonéj myśli i skierowania jéj do czynu.

Dziś jednak kiedy włościanie nasi wyszli z wszelkiéj zależności, kiedy rozbudzona myśl kraju uznała, że opuszczenie pańszczyznianego stosunku jest dopełnieniem prawnéj niezawisłości włościanina i podstawą bogactwa krajowego, kiedy więc spieszne oczynszowanie

włościan zalecone jest jako obowiązek obywatelski,— włościanie nasi tradycyą z przeszłości silnie jeszcze związani w gromady, muszą być powołani do samoistnego życia, mającego ich uzacnić i podnieść do moralnéj pełnoletności.

Już pełni obywatele z prawa, acz kandydaci dopiero na polu zasługi, powinni oni podążać drogą postępu o własnych już siłach, a to tém spieszniéj im daléj w tyle pozostali, im więcéj do przebieżenia pozostaje im drogi.

Patryarchalność w dawném swém znaczeniu byłaby tu anachronizmem i jest téż niepodobną. Nie przeczymy, że stosunek ten w czystém swém i pełném pojęciu był prawdziwą pochodnią przyświecającą na drogach, jakiemi naród nasz porówno z innemi podążał ku swemu wykształceniu. Zostanie ona też zawsze chlubą naszą, bo słodząc los włościanina naszego, umiała ona témsamém łagodzić poddaństwo i przymusową pańszczyznę czyniąc ją podobną do stosunku wieczystéj dzierżawy; gdy tymczasém w innych krajach, gdzie stosunek patryarchalny na tle uczuć chrześciańskich nie potrafił się wyrobić i wykształcić, to samo poddaństwo i pańszczyzna całém brzemieniem swém ciążyły na tamecznych ludach.

Kiedy jednak przeszłość bezpowrotnie minęła, to i patryarchalny stosunek, który był jéj owocem i który ją uzacniał, należy złożyć w arce najpiękniejszych naszych wspomnień.

Dwa są główne kierunki i pojęcia samoistnego zbiorowego życia: jedno publiczne w obrębie gminy pełnéj czyli politycznéj, drugie cywilne w obrębie gromady.

Pierwsza, ogarniając wszystkich mieszkańców danéj miejscowości i mieszcząc w sobie warunki istotne sa-

morządu, jest niewątpliwie najszczerszym jego przykładem; obejmuje zatém koniecznie i administracyę i wymiar sprawiedliwości.

Druga zaś, daleko bardziéj ograniczonéj natury, bo składająca się z samych tylko włościan stale na gruntach osiadłych i wyłącznie życie zbiorowe cywilne mając na widoku, nie posiada ani warunków, ani donośności gminy politycznéj, lubo może być jéj zarodem.

Pierwsza nie obchodzi nas tu bynajmniéj; druga znana w orzeczeniu prawném jako gmina cywilna, jest właściwie życiem samoistném gromady.

Gromada, jako osoba zbiorowa przez prawo ogólne uznana, reprezentowana na zewnątrz przez radę z łona jéj wybraną, posiada swój własny majątek i administruje go w celach użyteczności wspólnéj w obrębie swego istnienia.

Istotą jéj więc jest życie zbiorowe samych na gospodarstwach osiadłych, pełności praw cywilnych i własności swéj pracy używających włościan.

Celem życia gromadzkiego jest rozbudzenie sumienia publicznego, skierowanie myśli i czynu ku dobru ogólnemu na drodze dobrobytu materyalnego, oraz umoralnienia pojedynczych indiwiduów gromadę składających. Takie myślą dobra ogólnego ożywione i uzacnione życie gromadzkie jest téż warunkiem moralnéj i materyalnéj siły kraju.

Gromada zatém, raz jako zaczątek naturalny gminy, drugi raz jako w pewien organizm ujęte ciało téj klassy ludności, która jest w naszym kraju tak przeważnym żywiołem społeczeństwa, stanowić téż powinna prawdziwą jego podstawę, a jéj byt materyalny i stan

moralnego wykształcenia będzie niejako miarą cywiliza-cyi i bogactwa krajowego.

Lecz określiwszy w ten sposób znaczenie moralne życia gromadzkiego, oraz ważność stanowiska jakie ono w ustroju społecznym zajmuje, należy nam się bliżéj rozpatrzéć nie tylko w warunkach jakie do samego po-częcia się, a następnie rozwoju życia gromadzkiego są niezbędne, ale nadto zbadać niwę naszego działania i wy-kazać, o ile one są w naszém posiadaniu i o ile do ich wytworzenia lub uzupełnienia mamy możności i obo-wiązku.

Z pomiędzy tych warunków na pierwszym stawia-my planie majątek wspólny gromadzki.

Wspólność majątku naturalnym biegiem rzeczy wywołuje wspólność interesów. Wspólność interesów zaś pewnéj liczby mieszkańców jednéj miejscowości, pro-wadzi sama przez się do myśli, do poczucia dobra o-gólnego.

Majątek wspólny więc, doprowadzając z jednéj stro-ny myśl i dążności gromady do téj wielkiéj idei, z dru-giéj strony znów nastręczając środki do jéj urzeczywi-stnienia, uzacnia témsamém i pojedyncze jéj cząstki, łą-cząc je w jedną rodzinę i przeciwważąc naturalne ego-istyczne dążności pojedynczego człowieka obudzoném poczuciem dobra publicznego.

Majątek więc będąc łącznikiem pojedynczych ro-dzin w jedno ciało zbiorowe, gromadę, a zatém bodź-cém dla niéj ku celom dobra publicznego, słusznie po-winien być uważany za kamień węgielny życia gro-madzkiego.

Ale majątek tak pojedynczéj jak i zbiorowéj osoby, aby był produkcyjnym i nosił w sobie zarody wzrostu i zacności kierunku, powinien być jeśli nie w całości to

przynajmniéj w części swéj wynikiem skapitalizowanéj pracy posiadacza, nie zaś wyłącznym owocem ofiary trzeciego. Dlatego też, kiedy była mowa o skupie czynszów, widzieliśmy, że fundusz gromadzki nie tracąc bynajmniéj charakteru owocu pracy włościańskiéj, powinien się wynaleźć w dobrze pomyślanéj kombinacyi finansowéj.

Tak wytworzony stały fundusz gromadzki nie będąc ani wyłączną ofiarą właścicieli, ani ciężarem dla włościan: będzie raczéj produktem naszéj ofiary i pracy włościan, a témsamém będzie też w sobie mieścił zarody swéj trwałości i kierunku ku dobru powszechnemu.

Stawiając tu tę zasadę jako zasadę, niepodobno jednak jest nie dostrzedz, że nateraz przynajmniéj kombinacya, o któréj była mowa, z natury swéj tę słabą przedstawiać musi stronę, że wytworzenie funduszu gromadzkiego robi zależnem od wprowadzenia w życie projektowanéj dopiero finansowéj kombinacyi.

Wyprzedzeni już tak znacznie w cywilizacyi ludu przez zachodnie europejskie narody, kiedy czujemy wszyscy, że należy szybszym biegnąć krokiem, dopędzić czas stracony, czyżby się godziło pomyśleć nawet o odłożeniu do późniejszego, a może długiego czasu, dzieła, które ma założyć podstawy i być początkiém wykształcenia naszych młodszych braci i podniesienia ich do wysokości moralnéj pełnoletności?

Nie Panowie: należało nam obmyśleć i wskazać inne źródła, któreby równocześnie z oczynszowaniem włościan dostarczyć mogły nateraz koniecznych funduszów do zawiązania gromadzkiego życia.

Chcemy tu właśnie mówić o tych źródłach, które zostały wskazane w dopiero co przedstawionych Wam artykułach dodatkowych do normalnego kontraktu.

Wydatną ich cechą jest niewątpliwie ofiara nasza, chociaż powołanie włościan do stosunkowo możebnego z ich strony udziału w opłatach mających wytworzyć fundusze gromadzkie nie została przepomnianą. Udział też ten włościan w ofiarach, będąc przedewszystkiem dobrowolnym aktem przystąpienia ich do życia gromadzkiego, nada funduszowi temu cechy i przymioty skapitalizowanéj pracy włościańskiéj.

Niechcemy też ani sądzimy za potrzebne zaprzeczać konieczności tych ofiar, ale owszém wykazawszy istotę i znaczenie życia gromadzkiego w ustroju społecznym, a następnie postawiwszy majątek gromadzki jako najcelniejszą podstawę i pierwszy warunek obudzenia tego życia, zostawiamy też otworem szerokie pole działalności, dobrym chęciom i zacności obywateltstwa krajowego, któremu nie wolno przepomnieć, że kto chce zbierać owoce, ten nie tylko niwę uprawić, ale i własne ziarno w nią rzucić powinien; a ziarno to będąc aktem ofiary, złożonym na ołtarzu miłości bratniéj, bo w celach podniesienia moralnego naszych włościan, musi też wydać obfite i słodkie owoce, bo mu towarzyszyć będzie błogosławieństwo Boże.

Niewolno nam atoli zataić tutaj, że znaczna część tych ofiar przez nas samych uważaną być powinna jako spłata obowiązków jakie zawsze na nas ciążyły, z tytułu téj części opieki materyalnéj dworskiéj, która niezawsze uwzględniona w czynszu, a któréjśmy i ojcowie nasi udzielali włościanom naszym pod nazwą zapomóg i wsparcia na wypadek nieurodzaju, pomoru bydła, zalewów i tym podobnych losowych wypadków; często nawet na wypadek nierządności lub nieudolności pańszczyznianego włościanina.

Usprawiedliwieniem tém pewnéj części ku wytworzeniu funduszu gromadzkiego proponowanéj ofiary, chcieliśmy nietylko zadosyć uczynić pojęciom najściślejszéj sprawiedliwości, ale nadto odpowiedzieć godnie na surowy, a niezawsze uczuciem sprawiedliwości nacechowany sąd niechętnych nam żywiołów.

Zdejmując w ten sposób charakter ofiary z pewnéj części udziału, jaki nam przyjąć wypadnie dla wytworzenia funduszu gromadzkiego, a kładąc go na rachunek ścisłéj powinności naszéj, oddajemy równocześnie przynależny hołd téj szlachetnéj dumie narodowéj, która nigdy tych dwóch pojęć rozróżniać nie umiała, cechując każdą dla dobra kraju poniesioną ofiarę, chociażby ofiarę życia, mianem obywatelskiéj powinności.

Jako drugi warunek zawiązania i rozwoju gromadzkiego życia, stawiamy prawodawstwo krajowe, któreby życie to uznając i wspierając, otwierało mu szerokie do działania pole, zapewniając równoczesną nietykalność gromadzkiéj własności.

Zbyteczném byłoby zastanawiać się tutaj dłużéj nad tym tak kardynalnym warunkiem zawiązania i rozwoju życia gromadzkiego.

Wystarczy nam przykład Francyi, gdzie pod opieką tego samego jak u nas obowiązującego prawa ogólnego, tameczne gminy (Communes), których życie wewnętrzne ma być przykładem organizacyi naszych gromad, w pełnym i owocodajnym znajdują się rozwoju.

W tém miejscu nie możemy nie wspomnieć o jeszcze silniejszém wzmocnieniu bytu i rozwoju gromadzkiego życia, przez świeżo Najwyżéj zatwierdzoną Ustawę o Sądach gminnych, mieszczącą w sobie wszelkie

warunki dążące do rychłego podniesienia moralności naszych włościan, i ożywienia wspólności celów gromadzkiego życia.

Trzecim i ostatnim warunkiem gromadzkiego życia w jego zupełnym rozwoju i zacności, jest niewątpliwie oświata i moralność w gromady złączonéj ludności, która ma dawać zbiorowemu życiu kierunki odpowiednie potrzebom miejscowym, a zawsze zgodne z dzisiejszemi pojęciami idei ogólnéj cywilizacyi, oraz z wymaganiami moralnemi i materyalnemi kraju.

Postawiwszy tak oświatę ludu, jako jeden z warunków rozwiniętego zupełnie, i silnie w organizmie społecznym działającego gromadzkiego życia, kiedy przystępujemy do zbadania i wykazania rzeczywistego stopnia oświaty ludu naszego, należy nam przedewszystkiem wytworzyć sobie jasne pojęcie tego, co przez oświatę rozumieć powinniśmy, aby postrzeżenia nasze na właściwym pozostały gruncie.

Oświata nie jest pojęciem ani pojedynczém ani oderwaném, ale zbiorem wielu pojęć wcielanych w lud; jest ona owocem wrodzonych jego usposobień i różnemi drogami nabytych przymiotów duszy. Wiele więc jest czynników, które się składać muszą na wyrobienie pewnego stopnia oświaty, a działalność ich od pewnych zależy warunków.

W liczbie tych czynników, jako najgłówniejsze stawiamy.

1. Zdolności przyrodzone, jako summę od Boga danych usposobień.
2. Wykształcenie religijne.
3. Instrukcyą w ścisłém tego wyrazu znaczeniu.

Jako zaś główny warunek ich działalności:

Instytycye krajowe działalność tę mniéj lub więcéj wspierające.

Tak pojmując oświatę widzimy, że statystyczne dane, wykazujące liczbę szkół oraz ludzi, którzy elementarne otrzymali wykształcenie, mogą służyć jako szacowne jéj wskazówki, ale nie mogą być rzeczywistą miarą oświaty. Sąd też o stopniu oświaty ludu na tych wskazówkach oparty nie mógłby być ani pełnym ani prawdziwym.

Prawdziwą miarą stopnia oświaty ludu w tém szerokiém znaczeniu, może być tylko jego życie prywatne i zbiorowe. Usposobienie zaś tego ludu oraz warunki w jakich on żył i teraz pozostaje, są usprawiedliwieniem tego stopnia oświaty, oraz podstawą do jéj przyszłego prędszego lub wolniejszego rozwoju.

Lud nasz, hojnie od Boga obdarzony zdolnościami, jest z natury poczciwy, łagodny i pojętny. Już wyżéj mieliśmy sposobność wykazać, że długowiekowe poddaństwo i pańszczyzna nie mogły rozwinąć tych darów Bożych, ale przeciwnie przytępić je musiały. Nieudolność też, brak jasnych i zdrowych pojęć o prawach nieznanéj mu własności, i to odrętwienie moralne, zdające się być przeszkodą do postępu opartego na energii, silnéj tylko woli będącéj owocem, były przez długi czas i są jeszcze w wielkiéj części sztucznie wytworzonemi cechami naszego ludu, oraz źródłem wszystkich jego ułomności

Ale religia, ta odwieczna jego pocieszycielka, krzepiąc go w utrapieniach życia wiarą i nadzieją, wkorzeniła też głęboko tę wiarę w serca ludu naszego, a ona broniąc go od zwątpienia, ochroniła go też od zupełnego moralnego upadku.

Przyczyny też złego w znacznéj już części dawno ustąpiły. Poddaństwo należy do wspomnień historycznych, a znacznie już większa połowa ludu naszego z pańszczyznianego nawet wyszła stosunku. Instytucye więc i sam duch czasu wiele już zrobiły.

Rozbudzona myśl kraju ku potrzebie oświaty ludu naszego skierowała też działalność ku temu celowi.

Zasłużoną cześć publiczną oddajemy szlachetnym usiłowaniom tych pojedynczych obywateli, którzy już to przez założenie szkółek, urządzenie ochronek dla dziatek wiejskich i kass pożyczkowych, już to przez ciągłą ojcowską i światłą opiekę nad ludem naszym, dobrze zasłużyli się krajowi, a wyprzedziwszy na téj pięknéj drodze ogół i przyświecając mu swym przykładem, znakomicie też przyczynili się do jego rozbudzenia.

Jeżeli jednak te krajowi przyświecające przykłady, tak pięknem błyszczą światłem, to sam ten fakt już wyraźnie mówi, że one jeszcze otoczone są pomroką.

Ale jakkolwiek wiele nam jeszcze do zrobienia pozostaje, to niepodobna zaprzeczyć, że jesteśmy już na drodze prawdziwego postępu. Chłopek nasz wyszedłszy z pańszczyzny, poczyna nabierać poczucia samego siebie; poczyna kombinować i wnioskować, i jako młodzieniec wypuszczony z surowéj opieki, probuje sił swoich, których skierować tylko nie umie. Otóż kierunek ten nadać mu jest zdolne życie gromadzkie. Jeśli bowiem prawdą jest niezaprzeczoną, że rozwinięte zupełnie i wydatną myślą dobra ogólnego uzacniane życie gromadzkie, jest produktem pewnego stopnia wykształcenia osób w niém działających, to też równocześnie jako pewnik stawiamy i to zadanie, że samo życie gromadzkie jest najlepszą praktyczną szkołą do rychłego wykształcenia wiodącą.

Aby się przekonać o téj prawdzie, dosyć będzie zajrzéć nieco w sam mechanizm tego życia.

Na samym wstępie jego widzimy występującą do działania zasadę wyborów Rady gromadzkiéj, jako pełnomocników i reprezentantów gromady.

Pierwszy więc zaraz krok postawiony na téj drodze poprowadzi lud nasz do uznania wartości moralnéj człowieka i do nagrodzenia jéj swém zaufaniem.

Uczciwość więc, rządność i sprawiedliwość, znajdując swą nagrodę w uznaniu publiczném, rozbudza szlachetne o zasługę współzawodnictwo. Ale nietylko możność być wybranym, warunkową jest zasługą, ale i samo prawo obierania jest już nagrodą pewnéj dla dobra ogółu poniesionéj ofiary, w stosowném przyłożeniu się do zasilenia gromadzkiego funduszu.

Sama administracya funduszów wywoływać musi rozmaite kierunki działalności, a pociągnie téż z konieczności naszych włościan do rozpatrzenia się i głębszego zastanowienia się nad potrzebami ogółu pojętego, raz w ciaśniejszym zakresie gromady, drugi raz znowu w zakresie szerszym dobra publicznego. Z pomiędzy tych kierunków na pierwszém zaraz miejscu stawiamy szkołę wiejską i ochronkę dla drobnych lub osieroconych dziatek. Uznanie samo przez starszyznę potrzeby szkoły i ochronki, już jest krokiem ważnym na drodze postępu uczynionym, a krokiem tém donośniejszym, że ono pociąga za sobą podobne uznanie przez całą gromadę. Dziatwa téż wiejska poczyna się tu kształcić nie z przymusu, wbrew uznaniu i woli rodziców w szkole z zewnątrz narzuconéj, ale z wolą i zachętą rodziców w szkole prawdziwie popularnéj, jako z inicyatywy i kosztem saméjże gromady powstałéj. Inny, acz nie mniéj cywilizujący kierunek myśli i uczuć, rozwijać

się musi przy działaniu ochronki lub szpitala, gdzie małe jeszcze dziatki, rodzicielską odbierając opiekę i starania, uczą się chwalić Boga i uznawać opatrzność czuwającą nad nimi przez dobrych ludzi, których reprezentuje gromada, gdzie chorzy, kalecy i starcy znajdując schronienie, opiekę i ratunek, błogosławią dobroczynną rękę, która im to wszystko podaje, a ręką tą znowu jest ręka gromady. A błogosławieństwo to spadając na każdego jéj członka,' budzić w nim musi tę szlachetną dumę i to zaspokojenie sumienia, że to on także podał rękę sierocie, że otarł łzę cierpiącéj ludzkości.

Przechodząc daléj do kass pożyczkowych, w których na nizki procent znajdzie pomoc w nieszczęściu i potrzebie człowiek pracowity i uczciwy chociaż ubogi, a nieznajdzie jéj próżniak i szalbierz, widzimy nową znowu drogę prowadzącą do namysłu nad wartością moralną i uznaniem zacności człowieka, obok ciągle towarzyszącéj nam idei opieki ogółu nad jednostką i prawa opieki jednostki od ogółu, prawa zyskanego na drodze dołożenia się stosownego do dobra ogólnego. Kiedy znowu rzucimy okiem w dziedzinę kierunków ku użyteczności publicznéj gromady, jako całości uważanéj dążących, ileż tu jeszcze nowych obudza się myśli, ile zdrowych wyrabia się pojęć?

Zakładanie, utrzymywanie dróg publicznych lub gromadzkich, mostów w teritorium gromadzkiém położonych, szkółek owocowych, szkółek drzew dzikich, wysadzanie niemi dróg publicznych, daléj znowu zakupienie buhai, koni lub tryków rozpłodowych dla użytku gromady, budowanie kuźni lub studni dla publicznego użytku, kopanie rowów głównych lub kanałów osuszających pola lub łąki; przedsiębierstwa wreszcie różne gromady całéj, jako to dostawy zboża, kamieni i t. p. zdolne są

rozbudzić uspione sumienie, wyjaśnić pojęcia i nadać popęd szlachetnym i pożytecznym dążnościom w najrozmaitszych kierunkach.

Włościanin nauczy się szanować własność publiczną, bo ten most, kosztem gromady postawiony, to drzewko staraniem jéj wychowane i drogę publiczną ocieniające, jest w właściwéj części i jego własnością, jak i wszystko co jest przedmiotem własności lub używalności gromady. Uczuwszy się nie tylko cząstką gromady, ale i działającym i z dobrem kraju zsolidaryzowanym obywatelem, uszanuje sam tę własność publiczną nie z przymusu, nie z bojaźni, ale z przekonania; każe ją też uszanować przez swą dziatwę i swą czeladź.

Możność poprawienia rassy swego inwentarza za pomocą sztuk rozpłodowych, których nabycie leży poza obrębem możności pojedynczego włościanina, osuszenie trzęsawiska lub pola mokrego i wytworzenie go na sianodajną łąkę lub urodzajną niwę, prace, którym on nigdy podołać niebyłby w stanie, skierują myśl na potęgę siły zbiorowéj i właściwego jéj użycia dla dobra publicznego. Przez przedsiębierstwa wreszcie wszelkiego rodzaju przez gromadę podjęte, dobrze pomyślane i sumiennie wykonane, pojedynczy człowiek uczy się użycia produkcyjnie swéj pracy, korzysta z rozumu zbiorowego, który chroniąc go od podejść, przyucza zarówno do sumiennego wykonania przyjętych zobowiązań.

Z tych pobieżnych uwag nad biegiem samym gromadzkiego życia, widzimy już dokładnie, Panowie, ile ono zawiera w sobie pierwiastków kształcących myśl, rozjaśniających pojęcia, uzacniających serce i rozbudzających sumienie, oraz uśpioną energią ludu naszego. Nie będziemy w sprzeczności z rzeczywistością, jeśli wyrzeczemy, że w życiu gromadzkiém widzimy silną

przeciwwagę i skuteczne lekarstwo wszystkich tych ułomności, słabości i nawyknień, jakie włościanina naszego szczególnie charakteryzują, równie jak i przeciwwagę przeciw niebezpieczeństwu rozbicia naszych gromad jakieby im grozić mogło po oczynszowaniu, gdy z ustaniem dotychczasowych wspólności, zerwane zostaną wszystkie dotąd łączące ich węzły.

Ale aby życie gromadzkie nabrało tego znaczenia, i aby stało się istotnie praktyczną i szybko do celu wiodącą szkołą naszego ludu i doprowadziło go do prawdziwéj moralnéj pełnoletności, potrzeba, aby wprowadzony na tę drogę znalazł równocześnie sternika, któryby go kierował i wskazywał cele ku jakim podążać powinien.

Bussolę tę lud nasz znaleść powinien w nas, Panowie, i w czcigodnych naszych kapłanach. Porzucić nieświadomego na tych nieznanych mu drogach, pozostawić go własnemu instynktowi, a co gorsza wpływom nieprzyjaciół porządku społecznego, byłoby z naszéj strony nietylko zaparciem się tego ludu, który przez kilkowiekową pracę, a nawet przez pełną życzliwości bierność swoją zasłużył sobie na naszą miłość i wdzięczność kraju, ale nadto byłoby to grubym błędem, z którego ciężki rachunek zdalibyśmy potomności.

Przyłożenie się do wytworzenia funduszu gromądzkiego daje nam niewątpliwe prawo udziału pewnego w życiu gromadzkiem; sumienie zaś nasze, Panowie, i dobro kraju wkłada na nas święty obowiązek, aby udział nasz w tém życiu wytworzył gromady czynszowników na prawdziwych obywateli kraju, którzyby czuli, pracowali i żyli dla jego dobra.

Staraliśmy się wykazać Wam, Panowie, nietylko znaczenie gromadzkiego życia i ważności, jakie ono

w ustroju społecznym naszym zająć powinno, ale nadto i znaczenie jego jako praktyczny środek do rychłego wykształcenia włościan naszych wiodący. Nadto staraliśmy się wykazać, że obowiązek skierowania życia tego ku właściwym jemu celom spoczywa na nas Panowie i na czcigodnych kapłanach naszych; a że kamieniem węgielnym życia gromadzkiego jest majatek gromadzki, którego główném źródłem wmomencie oczynszowania musi być ofiara z naszéj strony złożona na ołtarzu dobra publicznego—Komitet więc, tém przekonaniem ożywiony, przychodzi po zatwierdzenie Sekcyi Ogólnéj z konkluzyą następującéj treści:

„że równocześnie z oczynszowaniem, wytworzenie funduszu gromadzkiego, chociażby ofiarą własną, jest powinnością każdego dobro publiczne miłującego obywatela..”

Gdy rozprawa powyższa żadnych niewywołała uwag, Zgromadzenie przeszło do dyskussyj nad konkluzyami Komitetu w poglądzie na sprawę czynszową na posiedzeniu pierwszém odczytanym zaproponowanemi.

Członek Towarzystwa *Jan Mittelstaedt*, przyznając poglądowi w mowie będącemu wszelkie zalety obrobienia, oświadczył podobnie jak i na naradach przeszłorocznych w tejże materyi, że niemoże dopatrzeć korzyści jakie Komitet w oczynszowaniu i w rozdrobnieniu własności dopatrzeć i wykazać usiłuje. Jest wprawdzie konieczność oczynszowania włościan i utorowania im drogi do własności, ale konieczność czasowa, ze zbiegu przeważnych położeń i okoliczności społecznych i innych wynikająca, któréj ustąpić trzeba, ale trzeba też i prawdę tę wypowiedzieć, nie szukając dla niéj pozorów eko-

nomicznych i moralnych. Pozory te tymczasem zgubnie podziałać mogą na losy innych słowiańskich plemion, dziś także przekształcających się, skoro zostaną przyjęte w Polsce i od téj starszéj siostry w słowiańszczyźnie rozchodzić się poczną. Mowca widzi w naszym narodzie i kraju zupełnie różne pierwiastki moralne, jako téż całkiem odmienne warunki ekonomicznego rozwinięcia od tych, jakie społeczeństwom zachodnim przed Opatrzność wydzielone zostały. Żywiołami naszemi są, zdaniem jego, miłość i poświęcenie; podstawą bytu praca rolnicza. Szkody i krzywdy ekonomiczne z oczynszowania i drobnéj własności wynikające będą głównie te, że straci się przytém cały kapitał pracy zaciągiem dziś odbywanéj, chłop bowiem nad konieczną potrzebę utrzymania własnego nic robić nie zechce; i że dochód czysty z własności, podzielonéj np. na włóki, zmniejszy się tak, iż zaledwie część dziesiętą dzisiejszego wynosić będzie. Przyczyny zmniejszenia dochodu są: niemożność zaprowadzenia płodozmianu na małéj przestrzeni, jakotéż użycia machin i lepszych narzędzi; niemożność rozwinięcia chowu owiec; niemożność podziału pracy dla braku ciągłego zatrudnienia dla ludzi i bydła; niemożność prowadzenia jakiegokolwiek przemysłu miejscowości i potrzebom odpowiedniego; ubóstwo inteligencyi, ze szczupłości dochodu wynikające. Szkody moralne jeszcze większe, bo zmateryalizowanie i zniemczenie duchowe włościanina, zdolnego dziś do najwyższego duchowego podniesienia. Wyrobienie się u nas stanu średniego, skutkiem oczynszowania nastąpić mające, próżném jest zachceniem i wcale go nam niepotrzeba, równie jak i zachodniego proletarjatu. Wieś u nas rzecz główna i produkt rolniczy; folwarki obszerne, machinami obrabiane i niewiele miast niebardzo ludnych, z ogro-

dową koło nich uprawą, — to dla nas stan pożądany; a wykształcenie się gminy słowiańskiéj dałoby nam byt tak dobry o jakim dziś i nie marzymy.

Mowca konkluduje:

1. aby prosić Rząd o instytucyę kredytową na podstawie taxy ziemi, aby Obywatele bez różnicy mogli się do nowego położenia zastosować;
2. aby reformę na lata rozłożyć, wybierając co rok część piątą najmoralniejszych i najrządniejszych gospodarzy, a z téj losem połowę nie czynszować, lecz zaraz właścicielami uczynić;
3. aby zacząć od takich co więcéj posiadają ziemi, w nadziei, iż wyjdą niebawem przepisy, niedozwalające tworzenia gospodarstw kilko morgowych, biedę, lenistwo i złodziejstwo uwieczniających, a nakazujące owszém łączenie takowych i nadawanie onemi najmoralniejszych między komornikami;
4. amortyzacyę tak urządzić, aby chłop co rok mniéj płacił, i dotykalnie przezto uczuwał zbliżającą się niezależność;
5. wspólności wszelkie i prawa zwierzchnicze, jak propinacyę, mléwo, rybołóstwo, polowanie, znieść zupełnie, ale téż znieść z drugiéj strony wspólność pastwiska, wrębu i innych dogodności.

Członek Towarzystwa *Buchowiecki*, znajdował, iż wielce pożądany pospiech w oczynszowaniu winienby być obustronnym, aby mógł być skutecznym; że należałoby zatém obmyśléć jakie środki, któreby i we włościanach potrzebę pośpiechu obudziły; inaczéj nieposuniemy się naprzód. Możeby rozszerzenie atrybucyi Delegacyom powiatowym nadanych, ułatwiło wiele trudności; możeby Delegacye samodzielniéj postępując, po-

trafiły drugą stronę do pospiechu nakłonić. Dziś włościanie z prawdziwą czy też udaną obojętnością powtarzają, że „nie ich to głowa” o oczynszowanie się troszczyć. Wyrażenie takie dużo daje do myślenia i wykazuje, jak daremnemi usiłowania nasze być mogą.

Członek Towarzystwa *Bogdanowicz*, uważał, iż konkluzya pierwsza, zalecając pośpiech w oczynszowaniu, nie dosyć dobitnie wypowiada jakie są na drodze ku temu zawady i w jaki sposób usunąć by je można. Trzeba te zawady dobrze poznać i wyraźnie wskazać. Są one w ogóle dwojakiego rodzaju: materyalne i moralne. Materjalnemi zowie mowca interesa włościan w utrzymaniu się przy użytkowaniu z pastwisk i lasów, i obawy o utratę tego użytkowania po przejściu na czynsz. Przyznaje on zupełną słuszność i jednym i drugim. Wypaść bowiem może, że wysoka cena opału i pastwiska dziś za pańszczyznę otrzymywanego, wyrodzi nową pańszczyznę po formalném zniesieniu tamtéj, a cięższą nierównie, skoro prócz niéj czynsz jeszcze płacić trzeba będzie. Mowca zatém sądzi, iż konieczną jest rzeczą jak najrozleglejsze w tym przedmiocie ofiarować włościanom ustępstwa, chociażby to i dotkliwe przynieść miało straty. Przechodząc następnie do przeszkód moralnych, widzi je mowca w nadziejach włościan nieokreślonych, niewypowiedzianych a przez to do ujęcia i zwalczenia trudnych. Możnaby je wszelako przezwyciężyć starając się je wyrozumieć; ale nie pomogą tu żadne zgoła materyalne środki, ani opieka, ani zapomogi, ani darowizny nawet. Potrzeba ofiar czysto moralnych: zniżenia się do wyobrażeń ludu, celem wzniesienia go następnie do naszych, szanowania tego co on szanuje, a zwłaszcza religii, jednem słowem ofiarowanie mu szczerego braterstwa któremu on się pewno nie

oprze. Zacząć więc należy od obejścia się z włościanami jak z ludźmi, którzy niebawem dzierżawcami i sąsiadami naszemi, a daléj obywatelami kraju stać się mają; starać się wychować młode pokolenie w szkółkach i ochronkach, nietłumacząc się brakiem nauczycielek i wykształconych ochroniarek, ale biorąc się do tego samym za współdziałaniem żon naszych, siostr i córek, które byle miały z naszéj strony przykład gorliwości i poświęcenia, podejmą się i dokonają missyi pojednania rodzonych braci. Droga to mozolna i ciągłych na niéj potrzeba wysileń, dużo będzie przykrości i zawody wydarzyć się mogą, ale ta tylko droga niechybnie do celu doprowadzi.

Członek Komitetu *Węgleński*, w odpowiedzi na głosy trzech preopinantów oświadcza: iż pierwszy z nich wyszedł za przedmiot pierwszéj konkluzyi, dotykając zarazem 2éj i następnych; że twierdzenia jego o nieużyteczności małych gospodarstw, prowadząc do pojęcia jakiegoś absolutnego minimum przestrzeni rolniczéj, niegodzą się z historyą ani rzeczywistością obecną. Organizacya nasza gospodarcza, nie czekając dzisiejszego wieku, wyrobiła się według rozmaitości swych potrzeb; przestrzeń rolnicza niewystarczająca w jednéj części kraju, wystarcza w innéj i oznaczenie cyfrowe zawsze w tém będzie dowolne. Obawa zmniejszenia produkcyi przez niezależność małych gospodarstw, a ztąd propozycya jakiegoś wyboru który koniecznie arbitralnym być musi, a dalej losowania małych osad, stworzy przywiléj niewiedzieć na czém oparty, a obok niego, ów odpychany przez samego oponenta proletariat. Troszczenie się w obecnym razie o całą słowiańszczyznę jest zupełnie niewłaściwe: jesteśmy społecznością historycznie i narodowo odrębną; mamy własne tradycye i interesa; wła-

snych zatém krajowych potrzeb pilnujmy. Co zaś do wielkich między nami a Zachodniemi narodami sprzeczności, to przypuściwszy nawet że one są istotne, nie idzie nam téż wcale o naśladowanie Zachodu i nie jest konieczném abyśmy odbywając niezbędne społeczne przeobrażenie, już przeto na téż same co i Zachód koleje wchodzić mieli; żebyśmy musieli np. przemysł w miastach koncentrować. Nikt tego z góry nie dowiedzie, dla czegoby przemysł nasz nie mógł się w odmienny od zachodniego sposób urządzić, tak iżby ludność nim zajęta po różnych miejscowościach kraju, stosownie a nie zbyt tłumnie rozmieszczona, zawsze do pomocy rolnictwu chętną i gotową się znalazła.

Amortyzacya wreszcie, niemoże być w téj chwili przedmiotem rozbioru.

Uwagi drugiego preopinanta, Członka Towarzystwa *Buchcwieckiego*, niezdają się też wcale osłabiać postawionéj przez Komitet konkluzyi. Pospiech obustronny niczém innem być nie może, jak właśnie szczerém wyczerpaniem wszystkich środków jakie z zasady dobrowolności umów wyprowadzić będzie można. Dlatego też niewidzieliśmy dotąd potrzeby rozszerzania atrybucyi Delegacyj powiatowych, o którém preopinant wspominał. Przepisy w tym względzie nieoddawna wydane, próby doświadczenia nie wytrzymały i zmiana dziś jeszcze dostatecznie wymotywować się nie da. Przytoczone wyrażenie włościan, że „nie ich to głowa" myśléć o przejściu w nowe położenie, niepowinno być w zgromadzeniu tém inaczéj rozumiane, jak w znaczeniu naszego obowiązku a drugostronnéj ufności: to jest, że nasza w tém głowa, że my za siebie i za włościan radzić o wspólnym interesie powinniśmy.

Niepodziela też mowca widzenia rzeczy trzeciego preopinanta, Członka Tow. *Bogdanowicza*, jakoby użytkowanie z pastwisk i lasów tak wielką stanowić miało w układach zaporę, i widzenie takie na wyjątkowych chyba faktach opartem być sądzi. Doniesienia korrespondentów nie stwierdzają w ogóle takiéj obawy, a znaczna liczba umów czynszowych, w niektórych powiatach zawartych, może już i za stanowczy przeciwko temu dowód posłużyć.

Zabrał następnie głos Członek *Alexander Mirecki*, i z uwagi na mały w ogóle skutek dotychczasowych usiłowań Towarzystwa w sprawie oczynszowania, co nieufności włościan przypisywał, podał myśl, czyliby nie było słusznem, przy zasadzie dobrowolności umów, zawezwać do wspólnéj narady samychże włościan, a przynajmniéj naradzać się w ich obecności. Czas potemu byłby w letniéj porze najstosowniejszy, a skoroby władza nic przeciwko temu nie miała, wartoby środka takiego sprobować. Bez niego jednostronne nasze narady nie przyniosą owocu. Obecność jednego włościanina w tém tu zgromadzeniu i zdrowy jego sąd o rzeczy dobrze wróży o skuteczności porozumienia się z ludźmi jego stanu w większéj liczbie.

Członek Komitetu *Węgleński* wyraził nadzieję, iż po tym pierwszym inni niebawem włościanie na zgromadzeniach Towarzystwa znajdować się będą, a i ten pierwszy przykład właśnie zaufania dowodzi.

Gdy w przedmiocie 1éj i 2éj konkluzyi nikt więcéj głosu nie żądał, Sekcya po odczytaniu powtórnem obu, zapytywana przez Prezydującego co do każdéj oddzielnie, za przyjęciem takowych zgodnie oświadczyła się.

Zaczém odczytał Prezydujący konkluzyę 3cią, i dy-

skussyę nad nią otwierając, dał głos *hr. Tom. Potockiemu.*

Uwagi *hr. Potockiego* zmierzały do wykazania niedostateczności stopy kapitalizowania skupić się mających czynszów na pięć od sta, podanéj w wywodzie konkluzyi w mowie będącéj. W takim razie, po odtrąceniu 4% na procent bieżący, pozostałby tylko jeden procent na amortyzacyę i fundusz gromadzki; a zatém wykup na zbyt długi czas musiałby być rozłożony; co pociągnęłoby za sobą nizki kurs papierów skupowych, i ciężar projektowanego, a nader właściwego skądinąd, poręczenia ze strony obywateli, nader dotkliwym dla tych ostatnich uczyniło. Fundusz zwłaszcza gromadzki, część fundamentalna zamierzonéj operacyi, byłby z konieczności bardzo mało uwzględniony. Wykazywał mówiący natomiast korzyści kapitalizowania w stosunku 6ciu od sta, jakoto: lepszą gwarancyę całéj pożyczki, większy fundusz amortyzacyjny, większy fundusz gromadzki, wyższy i pewniejszy kurs papierów. Kombinacyę tę objaśniał przykładami, w których różne położenia właścicieli papiery otrzymujących wystawiając, dowodził jak w każdym razie byłoby dla nich przejście ułatwione, a na poparcie przytaczał i pruskie banki rentowe. Nie będąc w ogóle stronnikiem uczuciowości w finansowych operacyach, zwracał wszakże uwagę zgromadzenia na wyjątkową w obecnym razie ważność moralnych i narodowych względów; wspominał o pięknéj inicjatywie szlachty litewskiéj w emancypacyi ludu wiejskiego, i wynurzył zaufanie, że i obywatelstwo tutejszego kraju nie mniejszą do ofiar gotowość okaże. Przemówiwszy w tym duchu do szlachetnych uczuć współ-ziemian i zachęciwszy do szczerego z pracującą ludnością wiejską braterstwa, konkludował *hr. Potocki* na tém, aby

obok poręczenia właścicieli, zasadą projektowanéj operacyi skupu czynszów, było kapitalizowanie tychże nie w stosunku 5ciu ale w stosunku 6ciu od sta.

Członek Komitetu *Węgleński* odrzekł w sposobie objaśnienia, iż Komitet nie myślał utrzymywać wzmiankowanéj w Poglądzie na sprawę czynszową cyfry pięciu od sta, lecz przytoczył ją jedynie jako przykład. Cały zresztą pogląd ten, gdzie ciągle słuszność, umiarkowanie i względność dla strony drugiéj jest zalecaną, wyraźnie okazuje, że Komitet niemniéj od preopinanta o potrzebie ustępstw i ofiar jest przekonany.

Następnie podany został przez Członka *Alexandra Jackowskiego* wniosek, aby przy zgodnych dziś chęciach Zgromadzenia zrobić krok naprzód w téj ważnéj dla kraju sprawie, a mianowicie wyznaczyć z łona Zebrania Ogólnego delegacyę do wypracowania stosownego projektu skupu czynszów.

Członek Towarzystwa *F. Wołowski* zarzucił wniesionéj propozycyi skupu, iż przeobrażenie takie, nie wynikając z rzeczywistéj możności włościan, jest forsownem tworzeniem małéj własności, a nie powstawaniem onéj naturalném. Okaże ono dowodnie, że przypuszczeni do skupu nie mają za co kupować; że nie posiadają kapitałów, owocem pracy i oszczędności będących. Sztuczną więc tylko własność wywołamy, a taka zapewne na dobre nabywcom nie wyjdzie. Wypadnie ona niebawem z rąk w które się tak łatwo dostała, a zagarnie ją najprędzéj sąsiednie plemię germańskie, które już tyle ziemi naszéj od zachodu zagarnęło, i na nowe wciąż czycha zabory. Ćwierć wieku nie minie po przejściu włościan do własności, a cały już może lewy brzeg Wisły niemcy posiędą, bo na to nie pomogą żądne prawodawcze środki. Powtóre, w proponowanéj operacyi jedna

tylko klassa właścicieli cały jéj ciężar ponieść musi, gdy tymczasém w przemianie społecznéj tak wielkiéj, ciężar ten i na inne klassy narodu rozdzielićby należało. Mówiący wynurzył przekonanie, iż zasadę jedynie skupu przyjąćby można, a samo wykonanie powolném być winno. Podnosić się będzie z czasem cena ziemi, a przez to skup, w stosunku ceny teraźniejszéj umówiony, nie tylko że się ułatwi, ale i papiery indemnizacyjne nierównie będą bezpieczniejsze, bo nie całą wartość osad reprezentujące, jakby to z obecnéj kombinacyi wypadało.

Członkowie: *Małkowski* i *D. Skarzyński* zbijali wyrażone dopiero zarzuty i obawy, utrzymując, że przeciwko niemieckim zaborom powinniśmy się umieć zabezpieczyć, a bojąc się ich nigdybyśmy nic nie zrobili.

Członek *Skarzyński* wykazywał, że i wieczystoczynszowe osady przez niemców skupione być mogą, tak dobrze jak własności, a co do sztucznego tych ostatnich tworzenia, mniemał, że dobry i ten sposób, skoro niema lepszego, a wyższe potrzeby społeczne zwłoki wzbraniają. Wielkie sprawy zresztą nigdzie się bez ofiar nie obeszły, a czas już od dyskussyi i zasadowych orzeczeń przejść do uczynków. W poparciu zatem wniosku Członka Alex. Jackowskiego zaproponował:

1. aby delegacya skupowa wyznaczyć się mająca miała sobie zaleconą stopę kapitalizowania czynszów 6 od sta, stosownie do myśli T. Potockiego;
2. aby stopa ta, po zatwierdzeniu projektu przez rząd dla wszystkich Członków Towarzystwa była obowiązującą.

Członek Tow. *Stan. Psarski* oświadczył się również za wyznaczeniem delegacyi skupowéj, z tą jednak stanowczą zmianą w konkluzyi Komitetu i całym projekcie,

że włościanie nie przez czynsze, ale wprost do własności doprowadzeni być mają.

Członek Tow. *Piotr Walewski*, uznając wysoki nastrój dyskussyi dotychczasowéj, przekładał Zgromadzeniu, iż proza rzeczy ludzkich, iż cyfrowe względy zmuszają do znacznie odmiennego rozważania. Potrzeba dużo czasu na zrobienie tego co zamierzamy; potrzeba kapitałów, a te jak wiadomo są rezultatami pracy, są oszczędnością. O tém niema jeszcze nasz lud wiejski wyobrażenia. Należałoby też lepiéj rozpoznać, czém ma być owa *właściwa* operacya kredytowa. Niema kwestyi żeśmy bardzo względem włościan zawinili, ależ to się przez inną ostateczność nie naprawi. Nie o samych wyłącznie włościan, ale i o nas wszystkich tu idzie. Przejrzyjmy nasze hypoteki, i gotowi będąc do ofiar, miejmy przynajmniéj świadomość naszéj możności, aby ofiary granic jéj nie przechodziły. Zdaniem mówiącego skup powinienby następować nie prędzéj jak za rzeczywistą wypłatą choćby jakiejkolwiek części wartości osad; żądał zatém dodatku w redakcyi konkluzyi, a mianowicie, aby powiedzianem było: *właściwiéj i sprawiedlwéj* operacyi kredytowéj.

Członek Komitetu *Węgleński* odpierał w imieniu Komitetu przeciwne 3éj konkluzyi uwagi preopinantów. Wykazywał mianowicie, iż rzucona przez jednego z nich (Wołowskiego) myśl pociagnięcia innych klass ludności do udziału w ofiarach właścicieli ziemskich, mięsza skup z indemnizacyą, obcą rozbieranemu przedmiotowi, bo niewychodzącą z zasady dobrowolności umów. Prócz tego co już było powiedziane o jednakowém ze strony germanizmu niebezpieczeństwie tak dla osadników-właścicieli, jak i dla wieczystych czynszowników, ostrzegał jeszcze od sprowadzania niemieckich koloni-

stów, a przeszedłszy do proponowanéj przez Członka Psarskiego gruntownéj zmiany konkluzyi, dowodził potrzeby uprzedniego oczynszowania, jako przejścia do skupu, w którém to przejściu dopiero zasadne obliczenie tego ostatniego wyprowadzone być może. Oczynszowanie możliwém jest bezpośrednio; skup długiego wymaga czasu; ale też z drugiéj strony nie da się bez pomocy kredytu uskutecznić. Szczególnie zaś ważną jest rzeczą przypuszczenie włościan do dobrodziejstw kredytu ziemskiego: tą drogą wejdą oni do istotnego równouprawnienia cywilnego, które jest dla nich dotąd tylko formalném: tak np. z prawa o spadkach, dla braku kredytu, korzystać zgoła niemogą. Sprzeciwiał się wreszcie mowca wszelkiemu ograniczeniu z góry zadania żądanéj delegacyi skupowéj, przez ustanawianie stopy kapitalizowania ziemi, według myśli T. Potockiego. Komitet na delegacyę tę chętnie przystaje, lecz radzi zostawić jéj zupełną swobodę obmyślenia i wyrobienia projektu.

W końcu zabrał głos Członek Komitetu *Karol Walewski*, oświadczając się za własnością dla włościan z tych głównie racyj, że ona jedna, a nawet sama jéj nadzieja zdoła rozbudzić wszystkie drzemiące dotąd w ludzie naszym materialne i moralne czynniki: jak praca, energia, zabiegłość, wytrwałość, oszczędność—prawdziwe i jedyne źródła kapitałów; obok czego zapewne wynurzą się z ukrycia i te zasoby, jakie się po dziś dzień zebrały, a bezużytecznie tylko spoczywają.

Posiedzenie w tym punkcie solwowane.

POSIEDZENIE TRZECIE

dnia 23 Lutego 1861 r.

Prezydujący, oznajmiwszy otwarcie posiedzenia, wezwał Sekcyę do dalszéj dyskussyi nad trzecią konkluzyą Komitetu.

Pierwszy głos zabrał Czł. Tow. *Wołowski Feliks.* Oświadczając się znowu za powołaniem włościan do skupu ich własnemi zasobami, twierdził, że oznajmienie tymże naszéj chęci sprzedania im ziemi, wywoła z ukrycia ich oszczędności, a mniejsza ztąd potrzeba uciekania się do instytucyi kredytowéj, zapewni lepszy kurs papierom przez tęż instytucyę wypuszczonym. W skutek tego wywodu, mowca zaproponował następującą zmianę konkluzyi Komitetu:

„Zebranie Ogólne objawia życzenie, aby przez skup czynszu, włościanie po ich oczynszowaniu doprowadzeni byli do własności posiadanych gruntów. "

Czł. Tow. *Psarski Stanisław,* zwracając uwagę Sekcyi na ważność pytania, czy nabycie własności ma być

poprzedzone czynszem? nie zgadzał się na objaśnienie przez Sprawozdawcę Komitetu przytoczone, iż jak we wszelkich przemianach społecznych muszą być pewne stadja, tak i kwestya włościańska uniknąć ich nie może. Utrzymywał on owszém, że jak spóźniony w naukach młodzieniec, nie ma już czasu szkolnych przechodzić gradacyi, tak i stosunek pańszczyzniany naszych włościan, zbyt długo u nas trwający, gdy na około w krajach polskich usunięty już został, na stadjach zatrzymywać się nie powinien; musimy wprost teraz przechodzić do zmiany ostatecznéj. Nadto, gdy włościanie mają wiarę tylko we własność, uważał mowca za niestosowne, inną narzucać im formę posiadania. Tłómaczył zarazem opóźniających się w oczynszowaniu możniejszych właścicieli tém, że nie mogą przeprowadzić w swoich majątkach oczynszowania, bez narażenia sąsiadów, niemających środków do przeprowadzenia téj przemiany, na niemiłe położenie względem włościan. Przechodził daléj mówiący do porównania położenia właściciela przy oczynszowaniu i przy skupie czynszu. W tym ostatnim razie mając kapitał, otrzymany ze sprzedaży włościanom posiadanych przez nich gruntów, właściciel będzie mógł łatwiéj zrobić pewne dla nich ustępstwa, i reformę swego gospodarstwa uskutecznić; ale nie wiele będzie mógł zrobić za czynsz, który mu włościanie złożą i musi być więcéj względem nich wymagający.

Przy skupie zresztą, sądził mowca, unikniemy subtelnych obrachowań, których włościanie nie zrozumieją, a daleko łatwiéj cenę ziemi pojmą i na kupno posiadanych gruntów zgodzą się. Uniknie się zarazem trudności przy umowach czynszowych wynikających o użytkowania, jak pastwisko, ściołka leśna i t. p., od których wło-

ścianie odstąpią niewątpliwie kupując ziemię, gdyż rozumieją, iż to się prawom własności sprzeciwia.

Oczynszowanie ma dwie korzyści zdaniem mowcy: jedną spodziewaną, że włościanin chętniéj weźmie się do pracy, stanie się oszczędniejszym, oględniejszym i moralniejszym; drugą rzeczywistą, iż przez oczynszowanie przyjść można do dokładniejszych regulacyi, klassyfikacyi i detaksacyi.

Powołując się następnie na dzieła ekonomistów naszych Gołuchowskiego i Tomasza Potockiego, którzy skup osad popierali, przyszedł mowca do następującéj konkluzyi:

„Aby przedewszystkiém Komitet przedsięwziął stosowne środki ku wyjednaniu, iżby włościanie za pomocą stosownie obmyślanéj operacyi kredytowéj, niezwłocznie doprowadzeni być mogli do zupełnéj własności gruntów przez nich dotychczas posiadanych, lub innych téj saméj wartości.“

Zakończył zaś swój głos życzeniem, aby Komitetowi rozwinięcie téj myśli powierzyć, zalecając wszakże pośpiech; gdyż opóźnienie w załatwieniu téj kwestyi, wywołać może w końcu wnioski o oddanie gruntów włościanom bezpłatnie.

Czł. Tow. *Wojciechowski Tytus*, rozważał różnice pomiędzy własnością a wieczystą dzierżawą, i wykazał treściwie niedogodności obustronne téj ostatniéj. Odwołując się do uczynionéj we wzorze do kontraktu czynszowego wzmianki o rozmaitych środkach ułatwić mogących skup czynszu, mniemał on że Komitet nie dosyć uwydatnił owe rozmaite środki i wynurzył życzenie, aby w projektowanéj instytucyi kredytowéj uwzględnione zostały. Miał tu głównie na myśli zasoby, jakie praca i oszczędność nagromadziły i w przyszłym czasie, wido-

kiem nabycia własności podniecane, wciąż gromadzić nie przestaną. Żądał więc aby zasada własności wyraźnie uznaną została, co ułatwiłoby oznaczenie czynszu wyobrażającego procent od przyszłéj ceny sprzedażnéj. Żądał daléj aby własność ta była zupełna, nietamowana żadnemi prawami *Dominii directi*, i na tych zasadach się opierając, zaproponował poprawkę konkluzyi 3éj Komitetu w sposób następujący:

„Aby we właściwéj Instytucyi kredytowéj, ułatwienie skupu na celu mającéj, włościanie po ich oczynszowaniu znaleźli wszelkie środki doprowadzić ich mogące do bezwarunkowéj własności posiadanych gruntów."

Członek Kom. *Węgleński*, odpierając proponowane poprawki konkluzyi trzeciéj, odpowiadał pierwszemu mowcy, że do pojęcia własności, przychodzi się nietylko wtedy gdy oszczędności włościan, jako cena wykupu, przejdą w ręce właścicieli, ale że własność ta również dobrą będzie przy pomocy instytucyi kredytowych. Czynszownik, jakkolwiek pobudzony jest do pracy i oszczędności, nie tyle wszakże ile ten, któremu wskaże się, że przez tę pracę i oszczędność przyjść może do własności.

W odpowiedzi drugiemu preopinantowi, Sprawozdawca Komitetu zwrócił jego uwagę, iż łatwość jaką tenże upatruje w wyjściu ze stanu dzisiejszego przez skup natychmiastowy, jest tylko pozorną: gdyż oszacowanie wartości gruntów trudniejszém byłoby niż oznaczenie czynszu; że daléj gdybyśmy wprost przeszli do skupu, wtedy włościanie nim nastąpiłaby spłata wartości posiadanych przez nich gruntów, za pośrednictwem instytucyi kredytowéj, musieliby opłacać procent od téjże wartości, a często w pracy go oddawać, przez co po-

zostalibyśmy nadal w systemacie pańszczyznianym. Więc czynsz jako środek obrachowania się, jako przejście, okazuje się koniecznym.

Przytoczone słowa dwóch naszych autorów, przemawiających za skupem, uważał Sprawozdawca jako poparcie właśnie konkluzyi Komitetu, gdyż i ta skup czynszu jako cel, czynsz zaś sam jako środek dojścia do tego celu przedstawia.

Czł. Tow. *Muszyński Alfons*, nie uznając tak znacznéj różnicy między wieczystą dzierżawą a własnością, przytaczał, że pomimo istniejącego art. 530 Kodeksu cywilnego, dozwalającego skupu czynszów i opłat wieczystych, a przez lat 17 obowiązującego, nikt prawie przez przeciąg tego czasu skupu nie żądał. Sądził nadto, że jeżeli skup za zasadę ma być przyjęty, należy wskazać warunki pod jakiemi tenże dokonanym być może.

Na propozycyę zatém Czł. Tow. *Jackowskiego Tomasza*, aby delegacya rozważyła pod jakiemi warunkami skup może być przeprowadzony, Prezydujący odpowiedział, że ponieważ złożony już został na stole prezydyalnym wniosek téj treści, przy jego więc rozbiorze dyskussya nad delegacyą i jéj zadaniem miejsce mieć będzie.

Czł. Tow. *Małkowski* sądzi być rzeczą najwłaściwszą powierzyć delegacyi obmyślenie środków dojścia do skupu nawet bezpośrednio, jeżeliby znalazła się możność pominąć oczynszowanie.

Czł. Tow. *Lasocki Stefan*, jako summaryczny środek przeprowadzenia oczynszowania, doradza przyjęcie za podstawę obliczania wysokości czynszu, zasadę rządową ceny robotnika, naznaczającą za dzień pieszy gr. 12, a za dzień sprzężajny gr. 24.

Czł. Kom. *Kurtz Alexander*, odpierając propozycyą

Czł. Tow. Wołowskiego, wprowadzającą skup na drogę spłaty przez samych włościan gotowizną, przedstawia jedną jeszcze ważną korzyść z instytucyi skupowéj dla włościan wypływającą: będzie to właśnie przypuszczeniem ich do dobrodziejstwa kredytu publicznego, a zatém najtańszego. Instytucya tylko publiczna może dostarczyć włościanom kapitału na 4%; dogodności takiéj próżnoby szukali w daleko droższym kredycie prywatnym, bez którego przecież nie mogliby się obejść, gdyby byli publicznego pozbawieni. Odnosząc się zaś do głosu Czł. Tow. Psarskiego, mowca dowodził, że gdyby nawet skup natychmiastowy był możliwy, to i tak nie mógłby nastąpić inaczéj, jak znowu za pomocą instytucyi kredytowéj, skoro włościanie sami dostatecznych nie mają funduszów, a instytucya zaś kredytowa znalazłaby wielkie trudności w udzielaniu pożyczek, nie mając stałych i pewnych zasad obliczenia jakie czynsz przedstawia. Dla tych powodów obstawał przy utrzymaniu konkluzyi Komitetu bez zmiany.

Zabierający następnie głos Czł. Tow. *Massalski Konstanty* twierdził, że włościanie skłonniejsi są do nabycia własności niż do czynszowego stosunku, i niezgadzał się na to, jakoby oczynszowanie miało być koniecznėm do skupu przejściem. Nie podzielał również zdania, według którego uważa się ono za środek do oznaczania wartości gruntu; sądził owszem iż przystąpienie wprost do skupu wiele oszczędziłoby kosztów.

Czł. Tow. *Cichocki Roman*, przeciwny proponowanym poprawkom, oświadczył się za konkluzyą Komitetu.

Czł. Tow. *Tytus Wojciechowski*, użalając się na pominięcie swej poprawki w odpowiedziach ze strony Ko-

mitetu, odczytał takową powtórnie, prosząc o wzięcie jéj pod uwagę.

Na żądanie to dawał objaśnienie Czł. Kom. *Kurtz Alexander*, iż pominął w głosie swym konkluzyę Czł. Tow. *Wojciechowskiego* dlatego jedynie, że w jego przekonaniu była ona prawie jednoznacząca z konkluzyą Komitetu; nie uważał więc za stosowne łączyć ją z dwoma pierwszemi, które konkluzyę Komitetu zupełnie zmieniały.

Po przemówieniach Cków *Jana Blumera* i *Tomasza Jackowskiego*, rownież za przyjęciem konkluzyi Komitetu, zabrał głos Czł. Tow. *Majewski Wincenty* i obejmując całą dotychczasową dyskussyę, wykazywał jak sprawa włościańska od chwili gdy się nią Towarzystwo Rolnicze zajęło, coraz to jaśniéj przedstawiając się i przeważniéj postępując, do stanowczego wreszcie zbliża się zasadowego rozstrzygnięcia. Uznawszy potrzebę pośpiechu i konieczność wyczerpania wszelkich środków dobrowolności, przy zawieraniu umów o czynsze, przychodzimy obecnie do przekonania, że samo oczynszowanie i wieczysta dzierżawa, nie uczynią zadosyć potrzebom kraju i oczekiwaniom włościan; że dążyć trzeba do uczynienia tych ostatnich właścicielami. W obmyślaniu zaś środków osiągnięcia tęgo celu, Komitet uznał, że instytucya kredytowa, któraby ułatwiła włościanom skup posiadanych gruntów, powstać może nawet o własnych naszych siłach, chociaż nie bez znacznych trudności.

Objaśniał daléj mowca, że instytucya taka nie sprzeciwia się sama przez się téj myśli, aby włościanie własnemi funduszami ziemię nabywali; będzie ona owszem pomagała tym tylko, co pomocy potrzebować i żądać będą, nie przymuszając do jéj przyjmowania takich, którzy własne oszczędności na skup gruntów użyćby chcie-

li; wreszcie oba te środki wcale się wzajem nie wyłączają, gdyż i częściowe korzystanie z kredytu rzeczonéj instytucyi będzie zarówno dla włościan możliwe.

Żądanie zamieszczenia w konkluzyi wyrażenia „*bezwarunkowéj własności,*" uważał mowca za zbyteczne; ile że w ścisłém rozumieniu prawa, bezwarunkowa własność nie istnieje. Każdy posiada własność i rozrządza swą własnością o tyle tylko, o ile się to nie sprzeciwia istniejącym przepisom i porządkowi publicznemu; własność téż do jakiéj włościanie przyjdą, będzie taką, jaką wedle prawa każdy posiadać może. Wnoszący tę poprawkę, domagając się nadania włościanom bezwarunkowéj własności, miał to zapewne na myśli, aby jakie prawa *Dominii directi* w razie skupu nie zostały zachowane. Obawy takiéj mowca nie podziela i przekonany jest, że niektóre z praw w mowie będących, w żadnym razie zachowanemi byćby nie mogły; inne zaś dadzą się ocenić i dodać do wysokości czynszu, bądź przy jego zamianie na wartość własności; bądź nawet przy umowie o sam czynsz. Przechodząc następnie do propozycyi bezpośredniego skupu, przedstawiał mowca niemożność oznaczenia wartości ziemi bez wykazania dochodu, jaki ta ziemia przynosi, a więc potrzebę przyjścia wprzód do ustanowienia czynszu, niż do ocenienia własności. Przypominał, że istnieją już dziś prawa, zabezpieczające terminowe uiszczanie czynszów: prawa te dozwolą projektowanéj Instytucyi kredytowéj na pewnych już podstawach udzielać kapitał, a w pobieranym regularnie czynszu, znaleźć procent od tegoż kapitału i onego amortyzacyę. Zwróciwszy wreszcie uwagę zgromadzenia na niestosowność uchwały bezpośredniego skupu, po przyjęciu dwóch pierwszych konkluzyi co do

pośpiechu i dobrowolności w umowach, skończył mowca zaleceniem konkluzyi 3éj bez żadnéj zmiany, tém bardziéj, że samo wyrzeczenie nadania własności nieokreślające środków po temu, tylkoby całą sprawę opóźniło.

Czł. Tow. *Bobrownicki Alexander* uważał, że Towarzystwo Rolnicze powinno się ograniczyć w dzisiejszym stanie rzeczy, na wyraźném wskazaniu celu, do którego w uregulowaniu stosunków włościańskich dojść zamierza; obmyślenie zaś środków jakiemiby cel ten przez Towarzystwo Rolnicze wskazany, dał się osiągnąć, pozostawione być winno w zupełności delegacyi *ad hoc*, z łona ogólnego zgromadzenia wybranéj.

Czł. Tow. *Bogdanowicz* przemawiał za konkluzyą Komitetu.

Czł. Tow. *Trzetrzewiński August* zaproponował usunięcie z konkluzyi téj wyrazów „*po ich oczynszowaniu*" gdyż poprzednie wyrażenie „*skup czynszu,*" dostatecznie wykazuje, iż musiał być czynsz, skoro jest mowa o jego skupie.

Czł. Tow. *Łubieński Jan* zrobił uwagę, że w przypadkach gdzieby oczynszowanie zbyt wielkie przedstawiało trudności, lepiéj będzie wprost do skupu przystąpić.

Tu Prezydujący oznajmił, z upoważnienia Komitetu, iż tenże nic nie ma przeciwko żądanemu usunięciu z konkluzyi 3éj wyrazów „*po ich oczynszowaniu,*" i konkluzya tak poprawiona będzie brzmiała jak następuje:

„Zebranie Ogólne objawia życzenie, aby przez właściwie obmyślaną operacyę kredytową, skup

czynszu na celu mającą, włościanie doprowadzeni byli do własności posiadanych gruntów.“

W téj redakcyi trzecia konkluzya Komitetu, po stosownem zapytaniu Prezydującego, została przez Zgromadzenie ostatecznie przyjętą. Na tém też trzecie posiedzenie Sekcyi zakończone.

POSIEDZENIE CZWARTE

dnia 24 Lutego 1861 r.

Prezydujący zagaił posiedzenie oświadczając, że po uroczystém przyjęciu w dniu wczorajszym trzeciéj konkluzyi Komitetu w sprawie włościańskiéj, pozostaje jeszcze do rozbioru konkluzya czwarta i ostatnia w tymże przedmiocie, którą pod dyskussyę poddaje.

Pierwszy zabrał głos C. T. *Felix Wołowski* przywodząc, że ma do zaprojektowania redakcyę konkluzyi 4éj, stanowiącą logiczne następstwo konkluzyi 3éj; redakcya ta brzmi jak następuje:

> „Aby przy zaprowadzeniu instytucyi, mającéj na celu ułatwienie skupu, zastrzeżoném było że aż do zupełnego skupu, tylko wiejscy mieszkańcy krajowi, osiedli przed rokiem 1861, będą mogli nabywać grunta skupowi ulegające.“

Objaśniał daléj, że redakcya ta aż nadto dobrze tłómacząc rzeczywistą dążność swoję, niepotrzebuje być obszerniéj motywowaną, i upraszał zatém Sekcyę o jéj przyjęcie.

Prezydujący zwrócił uwagę wnoszącego, że propozycya jego jest właściwie dodatkiem do konkluzyi 3éj, a że ta już zawotowaną została, przeto myśl propozycyi rzeczonéj winna być przedmiotem oddzielnego wniosku.

Na to wnoszący oświadczył, że bynajmniéj nie jest zamiarem jego wznawiać dyskussyę nad konkluzyą 3cią, przez ogół tak sympatycznie i uroczyście przyjętą; że on lubo niepodzielał całości jéj osnowy, to wszakże dziś pierwszy obstaje za wyrazem przeważnéj opinii Sekcyi, żadnéj już zmianie uledz niemogącéj; wnosi jedynie o uwzględnienie wyżéj przytoczonéj mocyi swojéj, nierozłączny z zawotowaną konkluzyą związek mającéj.

C. T. *Jackowski Alexander*, godząc się na wniosek C. T. Wołowskiego, pragnął aby takowy, jako wyrażenie życzenia Sekcyi, był odstąpionym utworzyć się mającéj z łona Zebrania Ogólnego delegacyi.

C. K. *Węgleński* nie odpierając w imieniu Komitetu wniosku w mowie będącego, nie przyznawał mu przecież charakteru oddzielnéj konkluzyi, i łącząc się ze zdaniem kolegi Jackowskiego, wnosił aby mocya ta za wskazówkę tylko dla Delegacyi poczytywana, téjże odstąpioną była.

C. T. *Wołowski Felix* objaśniał, że nie idzie mu o formę uwydatnienia mocyi jego, lecz o zyskanie sankcyi Zgromadzenia; że myśl ta w rzeczywistym widoku dobra ogólnego powzięta, winna znaleźć zastosowanie; dlatego o poparcie takowéj uprasza.

Sekcya na zapytanie Prezydującego propozycyę C. T. Wołowskiego, jako wskazówkę dla wybrać się mającéj delegacyi przyjmując, odstąpienie takowéj téjże delegacyi uchwaliła.

Zaczém Prezydujący zwrócił dyskussyę do czwar-

téj i ostatniéj konkluzyi Komitetu, z poglądu na sprawę czynszową w słowach:

> Zebranie Ogólne objawia życzenie, aby utworzenie funduszu gromadzkiego było stale i stanowczo z wykupem złączone.

Gdy nikt w materyi téj głosu zabrać nie objawił życzenia, konkluzya dopiero co przytoczona, poddana przez Prezydującego pod głosowanie, jednomyślnie przyjętą została.

Z kolei zatém przyszedł pod rozpoznanie wniosek C. T. Alexandra Jackowskiego, w rozwinięciu trzeciéj i czwartéj konkluzyi przez Komitet stawionych, a przez Sekcyę Ogólną przyjętych, sformowany i przez C. T. Tomasza hr. Potockiego popierany, treści następującéj:

że gdy przedmioty konkluzyami temi objęte, jako najściślej połączone z kwestyą żywotną, cały kraj obchodzącą, uregulowania stosunków włościańskich ostatecznie i stanowczo, są nagłe i dalszéj niecierpiące zwłoki, przeto Sekcya Ogólna wnosi:

> Aby Zebranie Ogólne wybrało z pomiędzy siebie Delegacyę, z dziewięciu osób złożoną, któraby na podstawie skapitalizowania czynszów w stosunku sta do sześciu, bezwłocznie zajęła się ułożeniem stosownego projektu i dalszém jego poparciem.

Wezwany przez Prezydującego C. T. *Jackowski Alexander* do bliższego rozwinięcia wniosku swego, oświadczył że motywa w treści tegoż wniosku podane, uważa za dostatecznie ważność przedmiotu określające i niepotrzebujące dalszych objaśnień, o przyjęcie więc stawionej przez siebie konkluzyi uprasza.

Zażądawszy głosu C. K. *Adolf Kurtz*, przywiódł ze strony Komitetu co następuje:

iż lubo Komitet niema nic do nadmienienia przeciwko wnioskowi w ogólności, widzi wszakże potrzebę doradzić Zebraniu Ogólnemu, aby delegacyi nie był stawiany w sposób stanowczy warunek kapitalizacyi w stosunku 100 do 6. Opinię tę uzasadniał mowca przedewszystkiém niedostateczném nateraz zgłębieniem przedmiotu, który z natury swéj jako dotyczący finansowéj operacyi, wymaga wszechstronnego i gruntownego we wszystkich szczegółach zbadania. Stanowcze jednéj zasady przesądzanie, bez rozbioru wielu innych, ściśle z nią złączonych i od niéj zależnych, uważał za przedwczesne.

Zwrócił następnie uwagę Sekcyi na naturę i rodzaje czynszów u nas istniejących, dzieląc je na trzy kategorye, to jest:

1. czynsze przypadające od włościan w dobrach prywatnych zamieszkałych;

2. czynsze od włościan dóbr rządowych;

3. czynsze które powstać mają z pańszczyzny.

Czynsze 1éj i 2éj kategoryi płacone ze 170,000 osad obejmujących około 110,000 włók ziemi, są bardzo nizkie; wpływają mniéj więcéj regularnie i odnoszą się do przestrzeni należycie urządzonych i podstawą kredytu być mogących, gdy tymczasem czynsze przyszłe od 120,000 włościan dotąd pańszczyznę z przestrzeni 60,000 włók odrabiających, są co do swéj wysokości i pewności wpływu zupełnie nieznane i odnosić się będą do gruntów dotąd nieuregulowanych. Gdzie więc taka niejednolitość podstawy dla kredytu dostrzegać się daje, należałoby też w sposobie urządzenia tego kredytu pewne różnice uczynić, tém bardziéj że projektowana stopa kapitalizacyi niekorzystnie na zawieranie kontraktów czynszowych i wymagania właścicieli wpłynąćby mogła. Przywiódł daléj mowca, że jeśli co do jednéj zasady ma

być uczynione stanowcze wyrzeczenie, to wyrzeczenie powinnoby i co do innych zasad równie ważnych nastąpić, a mianowicie co do dobrowolności, lub przymusu w korzystaniu z wykupu, co do ogólnego przez właścicieli lub indywidualnego poręczenia za wpływ czynszów i co do zaliczeń wykupowych na przeprowadzenie regulacyi właścicielom, bez względu na stan hypotek, udzielać się mających. Mowca uważał, że jeśliby stopa 6% stanowczo miała być przyjętą, przystępowanie do wykupu niemogłoby być dobrowolném, a przymus pod tym względem nie jest pożądanym; przymus zaś ten choćby nie był Ustawą wyrzeczony, istniałby z natury rzeczy, gdyż wszyscy włościanie w tak korzystnéj dla nich operacyi i to bezwłocznie braćby udział pragnęli. Zauważył daléj, że kapitalizacya w stosunku 6 do 100, największe przyniesie korzyści téj klassie włościan, która najmniéj tych korzyści potrzebuje, to jest klassie istniejących już czynszówników; zamierzonego więc celu, to jest przyspieszenia sprawy urządzenia stosunków włościańskich w jéj najważniejszéj części, czyli w zniesieniu pańszczyzny i uregulowaniu gruntów, nieprzyniesie; a nadto ofiara ta rozłożona byłaby na właścicieli w sposób niesprawiedliwy, bo dotykałaby jednakowo każdego właściciela bez względu na stan jego majątkowy. Co do celu więc i co do rozkładu, ofiara nietrafnie byłaby użytą, wtenczas kiedy szlachetną gotowość jaką do uczynienia jéj właściciele objawiają, na innéj drodze właściwiéj i skuteczniéj użyćby można. Przemawiał daléj mowca za koniecznością połączenia z operacyą wykupową zaliczeń na przeprowadzenie regulacyi właścicielom udzielać się mających, które wedle przybliżonego obliczenia w roku zeszłym uczynionego, około 130 mil. złp. wynoszą, a bez których pośpiech w najważniejszéj na teraz części prze-

miany stosunków włościańskich, to jest w zniesieniu pańszczyzny i regulacyi gruntów nie jest możebny. Delegacya konieczności tych zaliczeń przy układaniu projektu, pominąćby nie powinna. Zwracając się następnie do zalet i korzystnego wpływu wyższej stopy kapitalizacyi na kurs papierów indemnizacyjnych, jakie Członek Towarzystwa Potocki przywiódł, mowca oświadczył swe przekonanie, iż rękojmi kursu tego w rzeczywistych gwarancyach, to jest w odpowiedniej organizacyi Instytucyi, w pewnej kontrolli nad wysokością przejmowanych czynszów, w kapitale zasobowym na pokrywanie niedoborów przeznaczonym, w depozycie pewnej części papierów indemnizacyjnych, nie zaś w większej o jedną szóstą część lub mniejszej emissyi szukać należy. Jakiekolwiek wreszcie korzyści pod względem kursu wyższa stopa kapitalizacyi zapewnićby mogła, wszystkie te korzyści nikną w zupełności przy uwadze na tę okoliczność, że kapitalizacya taka pociąga za sobą przymus gwałtownem żądaniem włościan przystępowania do tak korzystnego wykupu spowodowany, w skutku którego emisya stałaby się forsowną i źle na kurs by oddziaływała.

Zakończył mowca szereg swych uwag przywiedzeniem na pamięć zasady kardynalnej, że Wielkie Instytucye (a taką być ma projektowana, losu 2 miljonów ludności naszej dotycząca), wtenczns tylko zbawienny wpływ na społeczeństwo wywierają, kiedy podstawą ich jest ścisła sprawiedliwość, nie zaś ofiara, którą właściwej dziedzinie, to jest indywidualnej chęci, możności i zasłudze pozostawić należy. Wnioskował więc mowca ze strony Komitetu za wypuszczeniem z konkluzyi stanowczego warunku co do kapitalizacyi w stosunku 6 do 100, a tém bardziéj co do poświęcenia na rzecz funduszu amortyzacyjnego i gromadzkiego jednej trzeciej części

czynszów, to jest różnicy między procentem od papieru indemnizacyjnego a stopą kapitalizacyi, (jak to w dyskussyi było nadmienioném), oraz za pozostawieniem tego warunku jako niedostatecznie w skutkach swych i doniosłości zbadanego, uznaniu delegacyi, która rozpatrzywszy się w całości kombinacyi, gruntowniej wszystkie szczegóły zbadać będzie w stanie.

Z przeciwném wystąpił zdaniem C. T. *Felix Wołowski*, dowodząc, że Delegacya powinna mieć koniecznie w zadaniu swém oznaczoną stopę kapitalizowania czynszów, bo sama na siebie odpowiedzialności tak wielkiéj przyjąć uie może; wyrzeczenie podobne należy do obywatelstwa całego kraju. Popierając przeto zdanie w téj mierze objawione w dniu wczorajszym przez C. T. Tomasza hr. Potockiego, mniemał że norma przez niego przywiedziona skapitalizowania czynszów w stosunku sta do sześciu, nietylko jest sprawiedliwą, ale jest logicznem następstwem wczorajszéj, tak uroczystéj uchwały tego zgromadzenia

C. T. *Dyonizy Starzyński* przedstawiał, że kwestya rozbierana, jest kwestyą ofiary; że Komitet nie mógł ofiary podobnéj proponować, bo ona tylko dziełem ogółu być może. Wszystkie inne szczegóły należeć powinny do Delegacyi; ten jeden, to jest stopa kanitalizacyi, musi tu być rozstrzygniętym, tu przez wszystkich Członków obecnych Towarzystwa wyrzeczonym i zobowiązaniem uświęconym. Popierał więc skapitalizowanie w stosunku 6%.

C. T. *Antoni Wrotnowski* utrzymywał, że stopa 6% nietylko jest uzasadnioną, ale i sprawiedliwą; albowiem stopa 5% prawem postanowiona, w ogólności małe ma zastosowanie, i w tranzakcyach prywatnych jest prawie

nieużywaną. Mielibyśmy przeto tę stopę urzędową wprowadzać tylko do tranzakcyi naszych z włościanami? Czynsz i skup leżą w interesie naszym; wypada coś więcéj zrobić dla włościan; należy im dopomódz w uformowaniu funduszu gromadzkiego, który jedynie doprowadzić ich może do stanowiska obywateli kraju. Trzeba więc zaraz zdecydować się na poniesienie tak ważnéj w czynie ofiary i jéj wysokość oznaczyć, niezostawiając tego Delegacyi, któréj to zadaniem być nie może. Konkludował, że idzie o wyrzeczenie natychmiastowe dwóch wielkich zasad, to jest stopy 6% i poręczenia ogólnego za niedobory; poręczenia, które według wyjaśnień wnoszącego, nigdy zbyt uciążliwém nie będzie.

C. K. *Ludwik Górski* zwrócił nasamprzód uwagę zgromadzenia na ważność obowiązków, jakie ma Komitet względem Zebrania Ogólnego i Sekcyi. Komitet to, wystąpiwszy w roku zeszłym z inicyatywą zasady wykupu, obecnie uważa sobie za powinność wszechstronne w téj mierze udzielić wyjaśnienia. Nie walczy on wprost przeciwko wnioskom preopinantów, ale dostrzegając w nich wątpliwości, musi nalegać o niespieszenie się z wydaniem co do nich ostatecznéj decyzyi. Wychodząc ze stanowiska tego, zamierzył sobie mowca rozebrać po szczególe korzyści włościan, a oraz straty właścicieli i kraju, straty, jakie zdaniem jego ze skupu w stosunku 6% wynikną. Co do pierwszych, to jest korzyści włościan, te nader będą ograniczone: redukują się one głównie do skrócenia o lat kilka a choćby i kilkanaście, peryodu spłaty przez nich procentu, co jest rzeczą małéj wagi w porównaniu z przeciążeniem innem, jakiego się dla nich prawdopodobnie obawiać należy; pytanie bowiem czy wielu z czynszujących nie zechce odbić strat na kapitale podwyższeniem czynszu, na pod-

stawie którego wysokość tego kapitału oznaczoną zostanie? Co do drugich, to jest co do strat właścicieli, — stracą nasamprzód ci, którzy pierwéj od nas obowiązek swój byli spełnili, czynszując wieczyście w niższym stosunku, odpowiednio niższéj wartości ówczesnéj ziemi; stracą następnie wszyscy obecnie czynszujący w stosunku 16,05 do 20, jeżeli proponowana tu stopa sta do sześciu znajdzie zastosowanie; co zdaje się być samo dosyć już znaczną cyfrą na zrównoważenie wyżéj wymienionéj korzyści włościan. A zaś daléj co do strat ogólnych kraju, przy obawie przeciążenia wysokością czynszu dla pokrycia straty poniesionéj w kapitale, — jeżeli włościanie, znęceni własnością, przystaną na to podwyższenie, stracą wtedy więcéj aniżeli zyskać mogą; jeżeli zaś nie przystaną, będzie trwał bolesny stan tymczasowości, którego szkodliwość Sekcya już uznała. Tym sposobem wypaśdź musi albo zawada w całéj sprawie, albo téż krzywda dla włościan.

Głównym więc punktem baczenia naszego to byó powinno, aby wymagania nasze co do wysokości czynszu samego, nie były zawielkie; stopa zaś kapitalizowania jest rzeczą dla interesu nawet włościańskiego prawie że obojętną. Wszakże przyjęcie onéj z góry jako zasady, może się stać w przyszłości niebezpiecznem: skoro bowiem już nie z dobrowolnych obustronnych układów, ale z jakichś ogólnych względów, wypłynie uposażenie jednéj klassy ludności, — to pytanie czy następnie i inne klassy również podobnych ułatwień przystępu do ziemi dla siebie nie zażądają? Naostatek ponieważ liczba około tysiąca Członków Towarzystwa na tém posiedzeniu obecnych mało co więcéj jak ósmą może część obywatelstwa kraju stanowi, nie wypada jéj przeto decydować za wszystkich tak wielkiéj kwestyi, ale zosta-

wić natomiast swobodę działania delegacyi, nierównie będzie właściwszém.

C. T. *Małkowski Ludwik*, ubolewał nad wahaniem się zgromadzenia, odwoływał się do uczuć serca i przemawiał za ofiarą natychmiastową, by chłop zaraz zrozumiał ważność ustępstwa, jakie się dlań zrobiło, by dotykalnie przekonał się, że coraz mniejszy czynsz opłacać będzie. Na zmniejszenie zaś to jedynie wpłynąć może ofiara nasza, której nie skąpmy i którą w imieniu obywatelstwa całego kraju, niech wyrzeknie zgromadzenie Towarzystwa. Zarzut niekompetentności jego w téj mierze, nie ma wagi; jest daremną obawą: któryż bowiem z nieobecnych współobywateli odważy się zaprotestować przeciw interesowi dobra publicznego, przeciw aktowi najściślejszej sprawiedliwości młodszym braciom przez nas zapewnionéj? Stanowczo przeto za utrzymaniem zasady sta do sześciu obstając, proponował mowca nadto powołanie do Delegacyi samych wnioskodawców Tomasza hr. Potockiego i Aleksandra Jackowskiego.

C. T. *Tomasz hr. Potocki*, podziękowawszy zgromadzeniu za żywe poparcie propozycyi dopiero wymienionéj, co do powołania go do składu delegacyi, przyznał słuszność postąpienia Komitetu w tém, iż nienarzuca krajowi ofiary; nie mógł przecież pozostawić bez odpowiedzi zarzutów przez C. K. Górskiego wnioskowi jego poczynionych, a mianowicie wykazywał, że z przyjęcia zasady skapitalizowania czynszów po 6%, daleko większe będą korzyści dla włościan; już to raz że peryod spłaty będzie krótszym o lat 15 (41—56), już to powtóre że fundusz gromadzki więcéj i prędzéj wzrośnie. Co się zaś tycze strat właścicieli, te są tylko pozorne. Ci bowiem, którzy wpierw oczynszowali, widać że byli w lepszém położeniu, skoro to wykonać potrafili; dla

nich przeto ofiara ciężką być nie może; dla tych zaś, którzy ten obowiązek obecnie dopiero dopełnią, procent 6% nie będzie wydawać się zbyt uciążliwym, gdy zważą że podług stopy téj wszystkie potrzeby swe zaspakajać muszą. Nie odmawiajmy włościanom, kończył hr. Potocki, ustępstwa tego, pomnąc, że wczorajsze nasze postanowienie co do skupu, rozniosło się już telegrafem nietylko po całym kraju tutejszym, ale i po sąsiednich, a tak bliskich nam dziedzinach; cóż będzie jak następny telegraf doniesie żeśmy się ulękli jednego procentu?

Sekcya podzielając zdanie mowcy, domagała się zamknięcia dyskussyi.

C. T. *Dyonizy Skarzyński*, wniósł jeszcze, aby uchwała ta protokularnie spisaną i przez wszystkich obecnych na wieczną rzeczy pamiątkę podpisaną została.

Sekcya myśl tę z ogólném zadowoleniem przyjęła.

Przed zamknięciem ostateczném dyskussyi, otrzymał jeszcze głos C. K. *Węgleński* i objaśniał stanowisko Komitetu w téj kwestyi: że Komitet nie był i nie jest w opozycyi ze Zgromadzeniem; że Komitet na to jest przedstawicielem Towarzystwa, aby był niejako księgą otwartą wiadomości, mogących rzucić światło na każdą wątpliwość; księgą otwartą w czasie posiedzeń, dającą objaśnienia dopóty przynajmniéj, dopóki przy zabieranych głosach, chętnie są słuchane; że naostatek obowiązkiem Komitetu jest każdą stronę rzeczy obejrzeć, wszystkie przypadłości wymienić; czego gdyby nie uczynił, nie dopełniłby swego względem Towarzystwa obowiązku.

W odpowiedzi na to, C. T. *Dyonizy Skarzyński*, zaproponował wyrażenie Komitetowi podziękowania, przez wyrzeczenie Sekcyi, że Komitet dobrze się krajowi zasłużył.

Propozycya ta z ogólném i głośném zadowoleniem zatwierdzenie Zgromadzenia uzyskała.

Prezydujący odczytał raz jeszcze konkluzyę wniosku C. T. Aleksandra Jackowskiego i poddał ją pod wotowanie przez podniesienie rąk przez tych, którzyby takowéj byli przeciwnemi. Opponentów znalazło się zaledwo kilku, wniosek więc ostatecznie przyjętym został.

W dalszym ciągu obrad, poddał Prezydujący pod dyskussyę konkluzyę sprawozdania C. T. Kłobukowskiego, o funduszu gromadzkim, na posiedzeniu drugiém Sekcyi odczytanego, treści następującéj:

„Że równocześnie z oczynszowaniem, wytworzenie funduszu gromadzkiego, chociażby ofiarą własną, jest powinnością każdego dobro publiczne miłującego obywatela.“

W tym przedmiocie przemówił jedynie C. T. *Teofil Piotrowski.* Żądał on objaśnienia, czyli z funduszu gromadzkiego mają tylko korzystać włościanie oczynszowani, czyli też wszelka ludność wiejska? Po wyjaśnieniu ze strony Komitetu przez sprawozdawcę *Kłobukowskiego Alexandra*, że jakkolwiek z funduszu gromadzkiego mogą i będą korzystali wszyscy mieszkańcy w obrębie gromady oczynszowanéj żyjący, to jednak do zawiązku gromady powołanemi być tylko mogą na teraz włościanie na roli stale osiedli, konkluzya pod głosowanie poddana, przyjętą została.

Zaczém Prezydujący oznajmił Sekcyi, że z porządku obrad przychodzi pod rozbiór wniosek 140stu kilku Członków, jeszcze w r. z. złożony, w przedmiocie reorganizacyi Sekcyi Administracyjnéj, i wezwał Sekretarza Sekcyi C. T. Józefa hr. Skarbka, do odczytania takowego. Konkluzya rzeczonego wniosku była następująca:

„Aby na przyszłość Członkowie Towarzystwa, po odebraniu i rozpoznaniu projektów do Etatu, wyznaczali po jednym Członku delegowanym z ka-

żdego okręgu, którzy to delegowani wyłącznie składać będą na Zebraniu Ogólném Sekcyę Administracyjną, i aby projekta do Etatu przedyskutowane w téj Sekcyi z delegowanymi Komitetu, przedstawianemi następnie były do zatwierdzenia na walnych posiedzeniach.“

C. T. *Walchnowski*, jako jeden z podpisujących wniosek, motywował takowy przywodząc, iż pomiędzy wszystkiemi innemi Sekcyami a Sekcyą Administracyjną ta stanowcza zachodzi różnica, że gdy uchwały tamtych są tylko radami lub życzeniami, ostatnia wydaje obowiązujące decyzye; ztąd potrzebuje ludzi specyalniejszych, gruntownie z przedmiotami narad obeznanych. Wiadomo zaś, że o ile liczne zebrania mają swe zalety, o tyle też i na wadach im niezbywa; nie tajném również jest nikomu, ile urok wymowy wywiera wpływu w dyskussyach; trzeba więc do Sekcyi Administracyjnéj ludzi, którzyby nie dali się uwieść pięknym zwrotom myśli i którychby zalety, oraz kompetentność, ocenili inni, to jest współobywatele po okręgach. Najpożądańsza rzecz przeto, aby tacy mandataryusze, czy to po jednym, czy to po dwóch z właściwych okręgów, składali Sekcyę Administracyjną.

C. T. *Krzysztoporski* przemawiał za dotychczasowym porządkiem rzeczy w Sekcyi Administracyjnéj, która od lat czterech corocznie z należytym skutkiem obradowała. Wprawdzie bywały tam dyskussye (jak np. w r. z. o powiększenie funduszów na bibliotekę, z któréj ogół niekorzysta), może nieco burzliwsze jak w innych Sekcyach, jednak roztropność zawsze górę brała. W r. b. Sekcya ta w dwóch posiedzeniach ukończyła najodpowiedniéj zadanie swoje; cóż więc przewiniła, że jéj zagłada ma być wyrzeczoną? Komitet posiada dużo

środków działania; pojedyńczy zaś Członkowie mają tylko prawo robienia raz na rok wniosków i to nie inaczéj jak w pięciu; posiedzenia więc Sekcyi są jedyném polem dla pojedyńczéj inicyatywy. Niechże nie ścieśnia się to pole ich działalności. Że wymowa tam dużo działa,—tak zawsze i wszędzie było i być musi, i nie ma nic w tém złego; nie o cyfry, ale o ich kierunek idzie.

C. T. *Dąbrowski Józef*, był za wnioskiem i żądał, iżby Etat wcześniéj był rozsyłanym, aby delegaci okręgowi mieli czas należycie go rozebrać.

C. T. *Bobrownicki Alexander*, oświadczył się przeciwko wnioskowi, ale zgadzał się na żądanie wcześniejszego rozsyłania Etatów.

C. T. *Trzetrzewiński August*, przywodził znów, że Sekcya Administracyjna w r. b. skończyła już swoje narady i dobrze się sprawiła; pocóż tedy wprowadzać do niéj zmianę w Ustawie? Dosyć będzie jeśli wynurzemy życzenie, aby z każdego okręgu choć jeden zawsze Członek znajdował się na jéj obradach; ale za cóż pojedyńczy Członkowie mają być pozbawiani prawa przyjmowania udziału w jéj pracach i zabieraniu głosu?

Prezydujący objaśnił preopinanta, że dyskutowany wniosek nie dotycze wcale saméj Ustawy Towarzystwa, lecz tylko organizacyi Zebrania Ogólnego, co należy do atrybucyi Prezesa Towarzystwa.

C. T. *Jackowski Alexander*, opierając się na § 10 regulaminu, żądał aby wniosek był odesłanym do zadecydowania Prezesowi Towarzystwa.

C. K. *Węgleński* oświadczył, że Komitet nie myśli ani odpierać, ani bronić wniosku. Objaśnia tylko, iż nie byłoby tu żadnéj zmiany Ustawy, bo chodzi o sposób formowania Sekcyi. Prezesowi wprawdzie służy atrybucya dzielenia Zebrania Ogólnego na Sekcye, ale nie mo-

że tych Sekcyi ani tworzyć ani wskazywać osób, które mają do nich należeć. Co do wcześniejszego rozsyłania Etatu, to nie jest możliwém, bo przy układaniu projektu do takowego, należy się regulować do rezultatów w ubiegającym roku otrzymanych. Ostatni Etat rozesłanym został w dniu 1 grudnia r. z., to jest na 81 dni przed zebraniem obecném; wcześniéj przedstawiać go Komitet obowiązywać się nie może.

C. T. *Walchnowski*, usiłował motywa swoje, wyżéj już zamieszczone, poprzeć ogólnemi uwagami nad ważnością dyskussyi, jakie w Sekcyi Administracyjnéj miejsce mieć zwykły, a w których nie jeden głosu częstokroć zabierać nie śmie, by nie zostać następnie zaćmionym wymową innych, dla któréj przecież dobra ogólnego poświęcaćby nie należało. Trwał więc w przekonaniu, że ludzie specyalni, pełnomocnictwami Członków właściwych Okręgów opatrzeni, najwłaściwiéj celowi odpowiedzieć mogą. Co się tycze Etatu, ten dosyć wcześnie jest kommunikowanym.

C. T. *Krzysztoporski*, popierał podobnież zdanie swoje wyżéj już powiedziane. Burzliwość obrad, która głównie, jak się zdaje, wniosek wywołała, nie jest podług niego, takim występkiem, żeby aż na śmierć zasługiwał. Burzliwość uśmierza się właśnie wymową, a na tegorocznych obradach to i burzliwości nie było. Co zaś do kompetencyi, wszyscy Członkowie są kompetentni w materyi kierunku Towarzystwa; zresztą kto do czego kompetentniejszy, ten ku temu się zwraca, przyjmując udział w pracach właściwéj Sekcyi, już to rolnéj, leśnéj i t. p. Srodki wszelkie represyjne zawsze są złe i ci co ich używają zwykle potém tego żałują.

C. T. *Buchowiecki*, uważał, że co rok jesteśmy dojrzalszymi; co rok lepiéj radziemy. Zły będzie przykład:

zwinięcie Sekcyi jednéj, wywołać może w następstwie zwinięcie drugiéj i tak daléj.

C. T. *Lutosławski Franciszek*, wykazując ważność obrad Sekcyi Administracyjnéj, porównywał one z parlamentarnemi czynnościami podobnego rodzaju. Jeżeli budżeta państw całych przez deputowanych bywają rozbierane, dlaczegóżby Etaty Towarzystwa naszego, jedynego zbiorowego ciała w kraju, tym samym trybem roztrząsać się nie miały?

C. T. *Wołowski Feliks*, wynurzył żal, że własnemi rękami chcemy się dziesiątkować i niszczyć przeważne Towarzystwo nasze.

C. T. *Małkowski Ludwik*, jako jeden z motorów wniosku, czuł się w obowiązku usprawiedliwienia się. Spowodowało go do podpisania wniosku to głównie, że gdy inne Sekcye były zwykle puste, w Administracyjnéj był zawsze tłok, a kilku bliżéj stołu prezydyonalnego stojących, jedynie dyskutowało i decydowało. Etat po okręgach nie bywa nigdy należycie rozbieranym, i obradujący zawsze nieprzygotowani do Sekcyi przybywają. Nie idzie tu bynajmniéj o zniesienie Sekcyi, która zawsze istnieć będzie, ale o lepszy jéj mechanizm.

Prezydujący uważając dyskussyę za wyczerpaną, zapytał Sekcyę o zdanie: wniosek znaczną większością upadł.

Dalsze obrady Sekcyi do dnia następnego odroczone.

POSIEDZENIE PIĄTE

dnia 26 Lutego 1861 roku.

Prezydujący dał głos Członkowi *Ludwikowi Romockiemu*, który w poparciu wniosku Członka *Aleks. Jackowskiego* o wyznaczenie z łona Zebrania ogólnego Delegacyi dla wypracowania projektu skupu czynszów i dla ułatwienia wyboru osób delegacyę tę składać mających, zaproponował:

aby praesidia pięciu Sekcyi Zebrania Ogólnego podały po 9ciu kandydatów, a z całej liczby 45ciu Zebranie, na listach, wcześnie członkom wszystkim rozdanych, w dniu jutrzejszym, przez podkreślenie dziewięciu nazwisk, bezwarunkową większością głosów delegatów wybrało.

Tenże członek przypominał nadto Zgromadzeniu propozycyę Członka *Dyonizego Skarzyńskiego*, tak sympatycznie onegdaj przyjętą, podpisania przez wszystkich obecnych protokułu obejmującego uchwałę Delegacyi rzeczonej z dodatkiem przez Członka Hr. Tomasza Poto-

ckiego wniesionym, aby zasadą projektu skupu czynszów było kapitalizowanie tychże w stosunku 6ciu od sta wartości osad i aby jeden procent przeznaczony był na fundusz gromadzki.

Hr. *Tomasz Potocki* zwrócił uwagę Sekcyi na niezgodność wniosku Członka Skarzyńskiego z ustawą Towarzystwa i regulaminem obrad, według których protokuły winny być podpisywane przez Prezydującego i Sekretarza; a wykazując potrzebę ścisłego trzymania się przepisów jako warunków normalnego działania ciał uorganizowanych, oświadczył się za odrzuceniem wniosku w mowie będącego.

Prezydujący odczytał odpowiedni (38my) paragraf ustawy, będący zarazem regulaminowym punktem wszelkich obrad Zebrania Ogólnego.

Gdy zażądano dyskussyi w tym przedmiocie, C. K. *Węgleński* przełożył Zgromadzeniu iż zredagowanie na oddzielnym papierze uchwał, o których mowa, w formie wniosku i podpisanie takowych przez wszystkich Członków Tow. obecnych, uczyni zadość ogólnemu życzeniu bez poruszania regulaminowych kwestyj, skoro dokument do protokułu dołączony, i przy tymże zachowany zostanie.

Sekcya zgodziła się bez dalszych rozpraw na takową modyfikacyę wniosku Czł. *Skarzyńskiego.*

Co zaś do ułatwienia wyboru delegacyi według myśli Czł. Romockiego, zażądał natomiast sam promotor delegacyi, Czł. Jackowski, jako prezydujący w jednéj z Sekcyi, aby zebrani Członkowie Towarzystwa raczyli, dla ułatwienia prezydującym w sekcyach wyboru kandydatów do Delegacyi mającéj zająć się ułożeniem projektu instytucyi dla przyjścia w pomoc włościanom do

własności, wskazać tym prezydującym po 3ch kandydatów z każdego oddziału Towarzystwa Kredytowego.

Sekcya nie dyskutując obu propozycyi przychyliła się do podanéj dopiero przez Czł. Jackowskiego.

Poczém, mając sobie udzielony głos przez prezydującego, C. K. *Adolf Kurtz* wniósł, imieniem Komitetu, następującą motywowaną propozycyę C. T. *Łaszczyńskiego*, Gubernatora cywilnego gubernii Warszawskiiéj:

W rozwinięciu Ukazu Najwyższego z dnia 26 maja (7 czerwca) 1846 r. wydane postanowienie Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) Grudnia 1858 r. ma na celu, utrzymując rozległą zasądę dobrowolności umów, przeprowadzić zmianę stosunku pańszczyzniango, stawiając w to miejsce stosunek wieczysto czynszowy: Myśl ostatecznego oparcia reformy włościańskiéj na oczynszowaniu, musiała wprowadzić w to postanowienie Rady wiele zastrzeżeń i warunków, może drobiazgowych niekiedy i utrudzających dla stron, ale usprawiedliwionych tam, gdzie idzie o wieczyste uregulowanie stosunków. Z téj też zasady wypłynąć ma Instrukcya co do oznaczenia czynszu z urzędu, jaka w rozwinięciu tytułu 2go tegoż postanowienia ma być wydaną.

Na określoném temi przepisami polu, Delegacye powiatowe i Komitety gubernialne, w ciągu dwóch lat ubiegłych, bardzo słabą tylko rozwinęły działalność; popęd do oczynszowania w czynie nie objawiał się z tą stanowczością, jakiéj słusznie oczekiwać można było w obec tak powszechnie i żywo uczuwanéj potrzeby reformy stosunku pańszczyznianego, który zdaniem ogółu, już epokę swoją przeżył. Powodów zaś téj stagnacyi, w niektórych utrudzających formach postanowienia, zwłaszcza też w ścieśnioném prawie separacyi gruntów powiększéj części szukaćby wypadało.

Trwające jeszcze obrady Ogólnego Zebrania Towarzystwa Rolniczego, rzuciły na sprawę włościańską nader ważne światło, które w obec kardynalnéj zasady dobrowolności, jaka przewodniczyć ma u nas uskutecznieniu reformy, tém większego znaczenia, tém wyższéj nabiera powagi. Zbiorowe ciało rolników krajowych uznało jednomyślnie potrzebę pospiechu w oczynczowaniu; ale również jednomyślnie postawiono zasadę, że ozynszowanie nie ma być ostatniém słowem w urządzeniu naszych stosunkow włościańskich. Oczynszowanie uznano za drogę przejścia, za obrachunek, za likwidacyę między właścicielem a włościanami, za środek wynalezienia rzetelnéj wartości gruntu, za wstęp otwierający drogę przez skup czynszu do uwłaszczenia.

Taka opinia, takie życzenia obywateli krajowych w zapewnionéj dobrowolności umów mają rękojmię swobodnego wykonania. Ale zasada ta z drugiej strony, upraszczając zadanie roformy stosunków włościańskich, budzi zarazem nieodzowną potrzebę przejrzenia warunków Postanowienia Rady Administracyjnéj z dnia 16 (28) grudnia 1858 r. i zmiany tych, które odpowiadając pojęciu stosunków wieczysto czynszowych, nie godzą się i zbyteczne są w obec idei uwłaszczenia. Takich jest niemało w tém prawie, a przedewszystkiém cały tytuł 2gi, mowiący o rolnikach czynszowo-kontraktowych, byłby zbyteczny, jak niemniej też wygotować się mająca instrukcya do art. 18 i 19.

W takim więc stanie rzeczy, nader ważną dla zapewnienia pośpiechu potrzebą będzie, aby ogólne zebranie Towarzystwa Rolniczego uchwaliło:

Prosić Rząd krajowy, iżby dozwolić raczył Komitetowi Towarzystwa przejrzeć warunki postanowienia Rady Administracyjnej z dnia 16 (28)

grudnia 1858 r. i zaprojektować zmiany, jakie w obec wyrzeczonéj dążności do uwłaszczenia nieodzownemi być się okażą.

Zadaniem zaś Delegacyj powiatowych i Komitetów gubernialnych, ile można zwolnionych od nawału form, będzie czuwać, aby obrachowane do skupu czynsze nie przeciążały włościanina i odpowiadały wynalezionéj wartości gruntu.

Sekcya bez dyskussyi propozyę tę przyjęła.

Następnie zawezwał Prezydujący Cka. Tow. *Max. Oborskiego*, do wniesienia sprawozdania Delegacyi wyznaczonéj przez Zebranie Ogólne przeszłoroczne do *ustalenia i wskazania zasad obliczania czynszu z prestacyi.* (1)

Czł. K. *Adolf Kurtz* zarzucił sprawozdaniu temu, iż przyjęło najem za jedną z zasad obliczenia; coby być wcale nie powinno, gdyż najem, jako rzecz przypadkowa odmiennéj jest natury od stałych robót pańszczyznianych. Jedynie więc tylko koszt utrzymania ludzi i sprzężaju równoważną prestacyom wartość przedstawić może.

Czł. *Oborski* tłómaczył, iż delegacya praktyczną powodowała się dogodnością: są bowiem majątki, gdzie dnie najmu stałego pańszczyznę dopełniają.

Gdy wszakże Czł. K. *Ad. Kurtz* przy zarzucie swym obstawał, i zupełne usunięcie obliczenia najmu proponował, na zapytanie Prezydującego, Sekcya oświadczyła się zgodnie z propozycyą tą za usunięciem najmu jako czynnika w obliczaniu czynszów z prestacyi.

Sprawozdanie nie dało powodu do żadnéj dalszéj dyskussyi; z porządku zatém obrad słuchała Sekcya re-

(1) Sprawozdanie to już drukowane było w Nrze Roczników grudniowym, r. 1860.

feratu drugiéj Delegacyi przeszłorocznéj, mającéj *zaprojektować zmiany jakieby potrzebnemi się okazały w zastosowaniu skarbowych instrukcyi klassyfikacyjnych i detaksacyjnych do dóbr prywatnych.* Odczytał takowy sprawozdawca delegayi Czł. *Konstanty Górski.* (1)

Po wniesieniu konkluzyi, aby Sekcya uznała:

że zaprojektowanie zmian żądanych byłoby przedsięwzięciem chybioném, bo żadnego trwałego i zaspakajającego rezultatu przedstawić nie mogącém,

zabrał głos Czł. *Mittelstaedt.* Wykazywał on wielką i niezbędną potrzebę klassyfikacyi i detaksacyi ziem, mogącéj być zarazem środkiem assekuracyi onych od wierrzycieli, tak jak taksa zabudowań od ognia takowe zabezpiecza. Ale klassyfikacya taka wyłącznie do gleby i przyrodzonych czynników odnosić się powinna, bez mieszania innych czynników, środków i przynależności produkcyi. Taka klassyfikacya prędko i łatwo da się przeprowadzić. Mówiący proponuje w tym celu na każdy powiat Delegacyę z jednego Radcy Towarzystwa Kredytowego, dwóch obywateli i trzech taksatorów, którzyby bez uczonych badań, praktycznie, odmienności dołożenia i wegetacyi obserwując, dobroć warstwy rodzajnéj i spodniéj oceniając, plon obliczali, i dla powszechnéj zrozumiałości detaksacyi, włókę normalną ustanowili. Do dalszego dopiero obliczenia wartości ziem, potrzebném będzie ustanowienie normalnéj wagi bydła, a następnie kosztów utrzymania robotnika i sprzężaju, wreszcie kosztów transportu według odległości, słowem ogółu produkcyjnych nakładów; co wszystko trudności nieprzedstawia, a winno być staraniem i pracą Towa-

(1) Drukowany również w Rocznikach za Styczeń r. b.

rzystwa Rolniczego uskutecznione, bo jego to jest rzecz w obec rządu i kraju.

Czł. *Konstanty Massalski* popierał preopinanta, utrzymując, iż dobra wola obywateli wszystko tu może. Dzieląc również klassyfikacyę na dwie główne części, t. j. samą ziemię, z jéj uprawnością i plonem, i robociznę z wszelkiemi nakładami i kosztami produkcyi, sądził iż pierwsza da się ułożyć łatwo w szemata dla całego kraju stale wystarczające. Zalecał większe stopniowanie klass według ilości plonu, co choćby dziś było za obszerne, na przyszłość niewątpliwie posłuży. Tę więc część pierwszą klassyfikacyi za tak niezbędną uważał, iż zdaniem jego, pożądana tyle reforma włościańska bez niéj udaćby się nie mogła. Przyznawał potrzebę ludzi specyalnych, do takiéj pracy, lecz nie wątpił, iż znaleźć ich w kraju będzie można.

Odpowiadał obu preopinantom sprawozdawca Delegacyj Czł. *Konstanty Górski,* zwracając ich uwagę, iż Delegacya w pierwszéj swojéj konkluzyi, właściwym przedmiotem dyskusyi będącéj, wyrzekła tylko, iż poprawianie instrukcyi skarbowych byłoby bez pożytku, a bynajmniéj potrzeby klassyfikacyj w wątpliwość nie podawała.

Zarazem odczytał konkluzyę drugą:

że przy dobrowolnych o wysokość czynszu z włościanami układach, najsprawiedliwsze i najdostępniejsze skazówki dla obliczenia czystego dochodu z ziemi otrzymać można za pomocą miejscowych klassyfikacyj i detaksacyj gruntu.

Na to zażądał głosu C. K. *Ludwik Górski* i oświadczył imieniem Komitetu, iż tenże lubo opinie Delegacyi podzielał, w obec wszakże świeżéj uchwały o potrzebie

pośpiechu w oczynszowaniu, uznaje konieczność zaproponowania następującéj modyfikacyi 2giéj konkluzyi:

Zamiast wyrazów:

przy dobrowolnych o wysokość czynszu z włościanami układach, najsprawiedliwsze i najdostępniejsze skazówki,

zamieścić: najściślejsze skazówki.

Sprawozdawca Delegacyi zgodził się w jéj imieniu na takową poprawkę i wniósł zatém konkluzyę trzecią:

że należy wyznaczyć z Towarzystwa Rolniczego Delegacyę z 5ciu członków, któréj służyć będzie prawo przybrania stosownéj liczby techników ekonomicznych i stałego sekretarza, należycie wynagrodzonych, dla wspólnego wyrobienia instrukcyi co do sposobu jednostajnego wykonania klassyfikacyj i detaksacyj lokalnych i przysposobienia ułatwiających w téj mierze technicznych skazówek, obliczeń i szematów.

Zapytana przez Prezydującego Sekcya, przyjęła zgodnie wszystkie powyższe konkluzye, ze zmianą w 2giéj od Komitetu wniesioną.

Zaczém w dalszym onych ciągu zaprojektował Czł. K. *Ludwik Górski*, również jako wniosek Komitetu, konkluzyę 4tą:

Skoro instrukcya przez Delegacyę pomienioną wypracowaną zostanie, Komitet wybierze w każdym okręgu po Delegacyi z 3ch członków złożonéj. Delegacye te zasady klasyfikacyj okręgowych ułożą, a po ich ułożeniu komitetowi do przejrzenia i ogłoszenia przeszlą.

Aby jednak rzecz ta nie wstrzymywała obywateli od układów, dodał tenże Czł. Komitetu, wypadnie im

posługiwać się obliczeniem dochodu z prestacyi, albo z wartości podług ceny szacunkowéj ziemi, gdy takowa ciągle w większych i mniejszych częściach bywa sprzedawaną. Proponowane zresztą *w Poglądzie na sprawę czynszową* polubowne sądy, potrafią załatwić wszelkie spory w szczegółach wyniknąć mogące. W takim więc duchu wniósł mówiący jedną jeszcze, 5tą ze strony Komitetu, konkluzyę:

aby Zebranie Ogólne Towarzystwa uznało, iż dotychczasowy brak dobrych zasad klassyfikacyi i detaksacyi postępu oczynszowania wstrzymywać nie powinien.

Po stosownem zapytaniu Prezydującego, Zgromadzenie obie powyższe dodatkowe uchwały bez zmiany i dyskussyi przyjęło.

Przypadało z kolei do rozbioru Sekcyi pytanie:

Jak dalece ustalenie ze skutkiem hypotecznym granic każdéj nieruchomości ziemskiéj osiągniętém być może przez każdego właściciela, niezależnie od rozwinięcia prawa o normalném rozgraniczeniu.

W przedmiocie tym odczytał Czł. Tow. *Antoni Wrotnowski* poniższe wypracowanie.

1. W miarę rozwijania się prawa własności, dwa w każdém społeczeństwie spostrzegać się dają dążenia: dążenie do zabezpieczenia samego prawa do rzeczy nabytéj i dążenie do zabezpieczenia całości przedmiotu, prawu temu uległego. Pierwsze prowadzi do urządzenia hypotek; drugie do utrwalenia granic.

Rozbiór korzyści dokładnego systematu hypotecznego i wpływy hypotek na bezpieczeństwo prawa własności, na rozwój kredytu i wzrost gospodarstwa narodowego, nie wchodzi w zakres naszego pytania. Przedmiot to zresztą dziś dla nikogo nieobcy.

Tych samych korzyści i takiegoż wpływu oczekiwać można od utrwalenia granic; jeżeli bowiem hypoteka zabezpiecza właścicielowi samo prawo do rzeczy przez niego posiadanéj, utrwalone granice zabezpieczają go znowu co do tego, iż rzecz ta nie zostanie uszczuploną.

Istnieje przeto widoczny związek pomiędzy hypoteką i pewnością granic rzeczy, téj hypotece poddanych. O związku tym nie przepomnieli twórcy ustawy hypotecznéj, obowiązującéj w naszym kraju, skoro dział pierwszy wykazu zapełniać polecili „*wymienieniem nieruchomości i opisaniem jéj granic.* Pragnęli więc doprowadzić kraj do tego podwójnego celu: zabezpieczyć prawo do nieruchomości i samą nieruchomość przed wszelkiemi uszczupleniami osłonić zarazem.

2. Obadwa te dążenia twórców naszéj ustawy hypotecznéj, nie były wyłącznym udziałem dzisiejszych naszego kraju pokoleń; owszem, od czasów bardzo dawnych przodkowie nasi do tego podwójnego dojść pragnęli celu.

Na drodze hypotecznéj, już konstytucya z r. 1588, wyprzedzając prawodawstwa najucywilizowańszych narodów, zaprowadziła w Polsce zasadę jawności i pierwszeństwa wpisu, zasadę na któréj się opiera cały systemat dzisiejszéj naszéj hypoteki. (1)

(1) Vol. Leg. II, str. 1219 tyt. o Ważności Zapisów.

Na drodze utrwalenia granic, Statut Władysława Jagiełły z r. 1420 zaprowadził znowu zasadę: że kto przedawał dziedzictwo (to jest, dobra ziemskie), miał obowiązek przywołać przez woźnego sąsiednich dziedziców i przy nich kupującemu granice okazać; że jeżeli sąsiedzi nie stawili się i przez lat trzy i trzy miesiące sporu granicznego nie rozpoczęli, nowy nabywca dóbr przedawnieniem miał być osłoniętym. (1)

Te pożyteczne dla kraju prawa, nie doznały jednakowego losu. Kiedy bowiem zasada hypotek, w Konstytucyi z r. 1588 po raz pierwszy przyjęta, późniejszemi ustawami rozwijana(2), zespalała się z wyobrażeniami i z cywilnem życiem narodu; kiedy nie przestając urządzać stosunki majątkowe obywateli téj ziemi aż do upadku Rzeczypospolitéj, przygotowywała jéj mieszkańców

(1) Vol. leg. I, str. 76 tyt. *venditore haereditatis*. Ex consuetudine et jure antiquo servabatur, quod vendens haereditatem emptorem per tres annos et tres menses, ab impetitione quacunque, ad interveniendum et liberandum eundem sit adstrictus; sed quia multodies contingit, quod vicini illius venditae haereditasis, quorum limites etiam ipsam contingunt, intra praefatos tres annos et tres meuses emptorem vexare postponunt, donec venditor et intercessor praescriptione emtionis evadat, qua elapsa primo emptorem pro limitibus inquietare non formidant, licet venditioni praesentes exstiterint; ea propter volumus et statuimus, quod cum aliqua haereditas emptori per venditorem ostenditur, vicini illius haereditatis, per emptorem cum ministeriali evocentur, quod illi ostensioni intersint; qui si venire noluerint sic per ministerialem vocati, et intra tres annos et tres menses possessori quaestionem prolimitibus non moveant, tunc possesor, ad probationem suae emptionis cum testibus admittatur, praescriptioneque tanti temporis juvabitur.

(2) Vol. leg. VII, str. 708 tyt. *Złączenie Trybunału Koronnego*. Vol. leg VIII str. 178, tyt. *Ubezpieczenie długów*.

do chętnego przyjęcia ustawy hypotecznéj obecnie obowiązującéj; to przeciwnie ważna zasada, prowadząca do utrwalenia granic zapomocą przedawnienia, poszła wkrótce w zupłne zapomnienie.

Jakoż w prawach prowincyonalnych dla księstwa mazowieckiego wydanych, *excerptami Mazowieckiemi* zwanych, pod r. 1576 znajdujemy już przepis, że gdy między dwoma dziedzictwami nie ma granic, takowe postanowione być mają przez urząd ziemski według spokojnego posiadania, świadkami udowodnionego.(1) W sporze zaś o granice, okazać potrzeba znaki stare i kopce, stare i według nich swoje posiadanie i używanie udowonnić, a nadto dukt swój własną stwierdzić przysięgą. (2)

(1) Vol. leg. II str. 947 i 948, tyt. *o Czynieniu granic.* Gdy jeden szlachcic drugiemu szlachcicowi zacznie akcyą, aby między onym dziedzictwem ich sobie przyległym, kędy granice niebyły jedno używanie, a possessye stron sądownie zacząłby: tedy sąd ma skazać i posłać urzędniki ziemskie do tego należące, a która strona przed nimi lepsze i znaczniejsze znaki ukaże, y przez starsze y świadki wywiodłaby swoję spokojną posssesyą na onym imieniu, póki y przez które miejsce trzymała dziedzictwo swoje, a urzędnicy oni przyjęliby to, tedy tam mają być czynione granice y kopce nowe usypane, przez zbijania strony drugiéj. A jeśliby z obu stron żadnych znaków granicznych nie widzieli, albo nieprzyjęli, tedy pozwany będzie miał powództwo, y przez które miejsca pójdzie z świadkami y przysięże, pierwszego swego uchodu albo przeszcia nieprzestępując; a tedy kopce albo znaki graniczne mają być czynione, wedle dawnego obyczaju ziemie.

(2) Vol. leg. II, str. 948 tyt. *o Ponowieniu granic* Gdy jeden drugiego pozywa, aby z nim ponowił granice y kopce usypał przez stare znaki graniczne między dobrami ich, które znaki i ścianę starą albo kopce mianowałby na pozwie y one przysięgą potwierdzić podejmowałby się, taki z prawa będzie miał początek wywodu y probacyi przez starce z takich znaków, które jeśli Urząd Ziemski przyjmie, a strona druga będzie mu negowała powód z świadkami ma probować przez

Liczne zresztą statuta i konstytucye nakazywały dowodzić kierunek granic kopcami, starcami, to jest zeznaniami starych ludzi, i granicami naturalnemi jak np. kierunkiem rzeki. Zasada zaś z przedawnienia, w żadnych już prawach dawnėj Polski powtórzoną nie była. (1)

To téż przedawnienie, ta najsilniejsza rękojmia pewności granic, musiało być zupełnie przez przodków naszych porzuconém, skoro Łochowski w dziele swém o processie granicznym w r. 1641 wydaném, wyraża zdanie (zapewne na praktyce oparte), iż skargi graniczne przedawnieniu nie ulegają. (2) Rada Nieustająca zaś na zapytanie, czy prawa polskie przepisywały preskrypcyą dla spraw granicznych, na dniu 16tym marca 1781 wydała rezolucyą: iż żadne nie znajduje się prawo o preskrykpcyi granicznėj, któreby wszczynania processu granicznego zabraniało. (3)

przysięgę, iż te znaki stare są y prawdziwe graniczne między dobrami temi, albo starą ścianą, albo miedzą graniczną y kopce stare, wedle których znaków possessyą swoją y używanie wywieść ma, a tak za temi znakami, które przejdzie a przysięże, tam granice mają być czynione y kopce usypane.....

(1) Vol. leg. I str. 411. *Processus judiciarius observandus circa faciendos limites* z r. 1523. Vol. leg. VII, str. 705. tyt. *Złączenie Trybunału Koronnego.*

(2) *Łochowski Stan.* Castren. Opocznen. Notar. *Processus judicarius granicialis Regni Poloniae,* Cracoviae 1641, str. 161. In actionibus limitum nulla currit praescriptio: Actiones limitum praescriptione et evasione non tolluntur. Tęż samę zasadę powtórzył *Paciorkowski,* który dzieło Łochowskiego, z niejakiemi zmianami, pod własném imieniem przedrukował, w Częstochowie 1794, w Lublinie 1760 (ttr. 26) i znowu w Częstochowie 1776 r.

(3) *Rezolucye Rady Nieustającéj.* Część I, str. 80. Przepomnienie o istnieniu prawa z roku 1420 wyżej zacytowanego, tém bardziéj

Jezeli zaś przedawnienie, w sporach granicznych pomiędzy prywatnemi usunięte zostało przez praktykę sądową i w skutek puszczenia w zapomnienie owego mądrego przepisu, zamieszczonego w Statucie z r. 1420, to znowu w sporach granicznych pomiędzy dobrami prywatnemi i królewskiemi, wyraźna litera Ustaw przedawnienia nie dopuszczała. (1)

3. Wprawdzie posiadanie i używanie przestrzeni w sporze granicznym przez sąsiada poszukiwanéj, pomieszczone zostało pomiędzy środkami prawnego dowodu kierunku granic; ustępować wszakże musiało przed dowodami przeciwnemi, przed dokumentami, kopcami i t. d. Nie miało więc ani tego znaczenia, ani tak donośnego wpływu, jak podług prawodawstwa dzisiejszego.

Spory więc graniczne, nieprzecinane przedawnieniem, nieobraniane posiadaniem, musiały się uwieczniać, a same granice nie mogły dojść do pożądanego utrwalenia.

4. Taki stan rzeczy, wymagał stanowczego zaradzenia. Na sejmie czteroletnim w roku 1791 uchwalono przeto prawo o normalném rozgraniczeniu, przepisujące w jaki sposób oznaczane być mają granice pomiędzy dobrami ziemskiemi, granice, któreby już na zawsze pozostały stałemi.

Prawo to, ani o przedawnieniu, ani o posiadaniu nic nie wyrzekło; przedawnienie bowiem, jak to powie-

zadziwiać musi, gdy prawo to z Łaskiego, Przyłuskiego i Herburta, przytacza Szczerbic w swojem *Promptuarium* str. 142.

(1) Statut Zygmunta III z r. 1588, Vol. leg. II. str. 1212 tyt. *Bona nullo jure recepta. Rezolucya Rady Nieustającéj* z dn. 3 Maja 1785. część III, str. 94.

dziano wyżéj, do sporów granicznych zastosowania nie miało, a posiadanie, dokumentami, lub znakami granicznemi niepoparte, nie było decydującém. Jednakowoż artykuł 7my tego prawa, dozwalał iść za 10cio letniém posiadaniem, w tych przypadkach, gdzieby granice, dokumentem zgodnym ze znakami i położeniem miejsca, udowodnione nie były; w braku zaś takiego posiadania nakazywał dzielić ziemię dyfferencyjną na równe części.

Prawo to nie mogło wejść w wykonanie dla przyczyn każdemu znanych, o których przeto wspominać nie ma potrzeby. Przyczyny te, niedozwoliły urzeczywistnić wielu zbawiennych dla kraju zamiarów, udaremniły wiele przyjętych wówczas środków, mających na celu wszechstronny rozwój stosunków ekonomicznych i prawnych, do jakiego to rozwoju społeczność nasza zabierała się właśnie z ufnością, nadzieją i energią. Dla tychże samych przyczyn nie otrzymała skutku uchwała sejmu Grodzieńskiego z r. 1793, stanowiąca: iż projekt o normalném rozgraniczeniu ma być wygotowanym i na najbliższym sejmie przedstawionym, a właścicielom dóbr dozwalająca zawierania dobrowolnych o granice układów do czasu zatwierdzenia tego prawa. (1)

5. Pomimo to wszakże, chęć ustalenia granic pomiędzy dobrami ziemskiemi, była tak wyrobioną i powszechną, że zaraz po rozbiorze kraju, ziemia nasza została pokrytą jakby siecią kontrowersów i sporów granicznych. Spory te, okazały się liczniejszemi w części kraju do Pruss odpadłéj, dla tego, że sądy pruskie przedstawiały dla obywateli większą rękojmię bez-

(1) Prawa kardynalne sejmu Grodzieńskiego Nr. 36.

stronności i sprawiedliwości, a same do rozpoczynania spraw granicznych silny dawały popęd.

Pamiętny traktat w Tylży (1807), naznaczając kres panowaniu pruskiemu, nowemu sądownictwu Księztwa Warszawskiego, tysiące takich spraw, przekazał w spuściznie.

6. Z utworzeniem Księztwa Warszawskiego, zaprowadzone zostały do naszego kraju prawa dotąd obowiązujące.

Prawa te obejmują ważne przepisy co do spraw granicznych, dopuściły bowiem *przedawnienie*, a *posiadaniu* nadały szczególną donosność.

Pod względem *przedawnienia*, istnieje ogólny przepis, że każda sprawa, każda pretensya upada, wskutek niewytoczenia jéj przez czas 30-letni (1). Przedawnienie to zowie się w języku prawniczym przedawnieniem *uwalniającém*.

Wskutek tego przedawnienia, każdy właściciel dóbr zasłoniętym jest przed wszelkiemi roszczeniami sąsiadów, skoro oni przez czas 30-letni żadnego o granice nie wytaczali sporu. Każdy więc ma pewność, że z przestrzeni dóbr, przez lat 30, bez żadnego sporu przez siebie posiadanéj i używanéj, nic mu odjętém nie zostanie.

Oprócz powyższego przedawnienia 30-letniego, Kodex zaprowadził drugie przedawnienie 10-letnie, w języku prawniczym, przedawnieniem nabywczém zwane. (2)

Każdy nabywca dóbr za tytułem *sprawiedliwym* (np. kontraktem kupna) i w dobréj wierze, przez upływ lat 10 nabywa własność tych wszystkich przestrzeni, ja-

(1) Art. 2262 Kod. Napol.

(2) Art. 2265 Kod. Napol.

kie mu w dniu jego nabycia w posiadanie i używanie oddanemi zostały. Dobrą wiarę determinuje tu niewiadomość o istniejącym sporze ze strony sąsiada, do jakiéjkolwiek przestrzeni dóbr nabywanych.

W skutek więc tego przedawnienia, każdy nabywca dóbr wolnym jest od processu, mającego na celu oderwanie jakiegokolwiek obszaru od dóbr nabytych, byleby udowodnił, że od dnia nabycia dóbr posiadał ten obszar, przez ciąg lat 10. Każdy więc ma pewność, że z nabytéj przez siebie przestrzeni, a przez lat 10 bez żadnego sporu posiadanéj, nic mu odjętém być nie może.

Pod względem znowu *posiadania*, Kodex przyjął zasadę: że posiadanie, przy swym początku będące *czynem*, po upływie jednego roku przeistacza się w *prawo posiadania*; że mający prawo posiadania ma za sobą domniemanie samego prawa własności; że więc w sporze granicznym o własność jakiego obszaru, mający za sobą prawo posiadania tegoż obszaru, prawa tego nie inaczéj jak przed niewątpliwemi dowodami przeciwnemi może być pozbawionym. Tym sposobem posiadanie nabrało szczególnéj donośności: z jednéj strony bowiem za pomocą lat upływu, doprowadza posiadacza do przedawnienia, czyli do saméj własności, z drugiéj strony znowu, zaraz po roku, staje się tak silną w sporze granicznym obroną, iż tylko przeciwne a niewątpliwe dowody, własność obszaru spornego wykazujące, są zdolne przeciwko posiadaniu przeważyć.

Posiadanie więc w sporach granicznych stało się prawie zawsze decydującém, i w tym téż kierunku ustaliła się jurisprudencya najwyższéj Magistratury sądowéj naszego kraju.

7. Te wszystkie skutki powyższych przepisów,

nie mogły się urzeczywistnić w pierwszych zaraz latach po zaprowadzeniu Kodexu. O przedawnieniu przed upływem lat 10 lub 30, nie mogło być mowy; samo zaś posiadanie nie było jeszcze ustalone.

Taki stan rzeczy, obok wielkiéj liczby sporów granicznych, w epoce Rządów pruskiego i austryackiego powstałych, ukończenia wymagających, i ta ogólna niepewność granic, nieharmonizująca z systematem naszéj hypoteki, wywołały potrzebę prawa sejmowego o normalném rozgraniczeniu, uchwalonego w r. 1818 (1).

Prawo to miało tenże sam cel, co takież prawo, uchwalone na sejmie czteroletnim; przyswoiło téż sobie wszystkie jego zasady i przepisy, i stało się jakby jego wznowieniem.

Prawo to do dziś w wykonanie nie weszło.

8. Poczytywaliśmy za rzecz potrzebną powyższym rysem i zajrzeniem w naszą, co do spraw granicznych, przeszłość, poprzedzić rozbiór postawionego przez Komitet pytania. Uczyniliśmy to dla dwóch powodów: dlatego że przy każdém zadaniu, w kwestyach zwłaszcza żywotnych, w interesa Towarzystwa wnikających, umysł ludzki potrzebuje zdawać sobie sprawę ze swych postępów i błędów, i z doświadczenia wieków ubiegłych korzystać powinien; i dlatego iż odpowiedź na samo pytanie do treści ustaw, przedmiot rozgraniczenia urządzających, musi być zastosowaną.

Samo zaś pytanie przez Komitet stawione, dzieli się na dwie części.

Pierwsza ma na celu objaśnić ogół właścicieli ziemskich, czy w rzeczy ustalenia swych granic, na rozwinięcie prawa o normalném rozgraniczeniu koniecznie ocze-

(1) Dzien. Pr. Kr. Pol. Tom. IV. str. 290.

kiwać mają, czyli dziś zadaniu temu o własnych już siłach i środkami samoistnemi podołać nie są w możności. Celem zaś drugiéj części pytania, jest właśnie obmyślenie i wskazanie tych środków.

9. Wyżéj zestawione zasady prawa, obowiązującego w naszym kraju, mianowicie zaś zasady co do przedawnienia i posiadania, prowadzą do niewątpliwego wniosku, że na drodze ustalenia granic, na rozwinięcie prawa o normalném rozgraniczeniu oczekiwać nie mamy potrzeby.

I rzeczywiście, skoro Kodex Cywilny od lat przeszło 50 urządza nasze stosunki cywilne, czas przeto na przedawnienie 30-letnie i 10-letnie potrzebny oddawna upłynął; a ztąd wszystkie spory graniczne, za czasów przed-Kodexowych rozwinięte, po utworzeniu Księztwa Warszawskiego nie popierane, bezwarunkowemu uległy umorzeniu.

Przestrzenie wówczas przez sąsiada zakłócone, dziś są już wyłączną własnością tych, którzy je od wprowadzenia Kodexu posiadali.

Od lat zaś kilkunastu żadne nowe spory graniczne wynoszonemi nie są; każdy bowiem spór nowy, na zasadzie przedawnienia, zostałby przez Sądy oddalonym. (1)

(1) Ustawa hypoteczna z r. 1818 wynoszeniu nowych sporów granicznych na przeszkodzie nie stoi; a nawet Instrukcya Kommissyi Rządowéj Sprawiedliwości z d. 30 Czerwca 1819 w art. 92 wyraźnie objaśniła: że dopóki prawo o normalném rozgraniczeniu nie zostanie wykonaném, Wykaz hypoteczny ani za pewność granic, ani za rozciągłość dóbr nie daje rękojmi (Zbiór praw, urządzeń i instrukcyi hypotecznych, ułożony przez Szepietowskiego, 1840, str. 135). Przedawnienie więc jest jedyną przyczyną, dla któréj nowe spory graniczne nie mogą być wynoszonemi.

Tysiączne znowu spory graniczne, w epoce przed-Kodexowéj lub później przed upływem jednego z przedawnień rozpoczęte, już albo ostatecznie rozsądzone, albo drogą dobrowolnych układów tak dalece załatwione zostały, że tylko mała ich liczba rozsądzenia oczekuje.

Na liczbę tych spraw składają się najwięcéj dawno zaczęte spory graniczne z Prokuratoryą, lub te, do których wpływają nieletni.

Gdy zaś wszystkie dawne dokumenta graniczne, pod względem oznaczenia miejscowości i kierunku ówczesnych granic, z bardzo nielicznemi wyjątkami, nie przynoszą dziś dostatecznego wyjaśnienia; gdy znaki graniczne, jak np. krzyże i zaciosy na drzewach, a nawet same kopce, ręka czasu usunęła; gdy potomkowie tych, którzy w ubiegłym wieku istnienie nomenklatur, o jakich dokumenta wspominają i kierunek granic poświadczyć byli w możności, w poświadczeniu tém ojców swych wyręczyć nie są zdolni,—przeto i w téj małéj liczbie spraw granicznych dotąd nieukończonych, Sądy wyłącznie na posiadaniu opierać zwykły swoje wyroki. W razie zaś obustronnego posiadania lub wzajemnego tamowania posesyi, w razie istotnego kontrowersu, w którym żaden z sąsiadów, czynów używalności wykonywać nie był władnym, Sądy znajdują się w konieczności kontrowersa takie dzielić pomiędzy obu sąsiadów. Podział taki nie dzieje się wszakże dowolnie, na skutek samego tylko zwyczaju przez Sądy przyjętego; liczne bowiem przepisy podział kontrowersów za zasadę wyrokowania podały. I tak: zasada podziału czerpaną jest z ducha konstytucyi z r. 1647, stanowiącéj, że gdzie nie istnieją dokumenta lub zeznania starców, albo znaki naturalne granic, lub wreszcie gdzie obie strony mają do-

kumenta wątpliwe, w tych wypadkach miejsce sporne można rozdzielić po połowie, aby się wszelka do dalszych sporów zawarła droga. (1)

Takiż podział miejsca spornego upoważnionym był § 3 Patentu Króla Pruskiego, o rozgraniczeniu, z dnia 6 Sierpnia 1796 r., patentu obowiązującego poprzednio w naszym kraju. Na podział równy lub nierówny kontrowersu, w miarę zachodzących okoliczności, zezwala także Art. 67 prawa o normalném rozgraniczeniu z roku 1813. Wreszcie nauka prawa cywilnego, obowiązującego w naszym kraju, przyjmuje również zasadę podziału miejsca spornego, którego żaden z sąsiadów wyłącznie nie posiada. (2)

W obec takiego stanu dzisiejszego prawodawstwa, i kiedy od lat kilkunastu żadne nowe sprawy graniczne przybywać nie mogą, dawne zaś corocznie się rozsądza-

(1) Vol. leg. IV. str. 124 i 125 tyt. *Rozgranicz enie Województw Ruskiego, Bełzkiego i Wołyńskiego*: stosując się w tém rozgraniczeniu, wprzód *ad literatoria documenta* a. *in defectu na testimonia Senum*, i wedle Statutu *Signa naturalia et possibilitates*, *actoratum* jeśliby która strona miała, nieupośledzając; a jeśliby i tego nie było, a obiedwie stronie wątpliwe być miały dokumenta, to fundum controversum, wpół rozdzieić będą mogli, aby się wszelka do różnic zawarła droga. A taka Kommissya gdy stanie, nigdy wzruszoną być nie może.

(2) *Toullier. le droit civil français*, Tom II, Nro 176, str. 41. S'il n'y a de titres de part ni d'autre, la seule possession doit faire la regle. S'il y a de la différence entre les titres des deux voisins, la regle *melior est causa possidentis*, donne l'avantage à ceux du possesseur. Si l'un a des titres qui fixent l'étendue de sa portion, pendant que l'autre n'en représente pas, les titres doivent servir de regle.

Si les deux voisins ont des titres, mais qui ne fixent point l'étendue de leurs portions, il faut partager également et par moitié, toujours en supposant, qu'il n'y a pas de possession contraire, bien caractérisée.

ją, lub zgodnie załatwiają, jasną jest rzeczą iż i tych sporów liczba z każdym rokiem się zmniejsza; że wreszcie za lat kilka spory tego rodzaju zupełnie znikną.

Już przeto na pomoc prawa o normalném rozgraniczeniu oczekiwać nie ma potrzeby, skoro posiadanie jest w ogólności zasadą granic, a owe zadawnione spory graniczne istnieją tylko jako położenia wyjątkowe. Prawa zaś nie stanowią się dla wyjątków.

10. A więc granice dóbr ziemskich ustalić możemy samoistnie; a więc tylko dobréj woli i chęci naszéj potrzeba, a rzecz da się wykonać o naszych własnych siłach. Kiedy zaś jest to rzecz pożyteczna, dla kredytu i bezpieczeństwa własności potrzebna, Towarzystwu Rolniczemu przypada więc obowiązek, ogół właścicieli ziemskich do téj rzeczy zachęcić, i o sposobach jéj przeprowadzenia objaśnić.

Doszliśmy przeto do drugiéj części stawionego przez Komitet pytania: jakiemi środkami do powyższego zdążać można celu? do części, która odnosi się do sposobów praktycznych, jakie w różnych położeniach właścicielowi dóbr granice swe ustalić pragnącemu, posługiwać mają.

Na téj drodze napotkać on może jedno z trzech położeń, z których każde wypada oddzielnie rozjaśnić:

albo granice dóbr ziemskich nie są w sporze;

albo istnieje spór, ale posiadanie przedmiotu spornego wyłącznie przez właściciela jednych dóbr jest wykonywaném;

albo wreszcie istnieje spór o przestrzeń, przez żadnego z sąsiadów wyłącznie nie użytkowaną.

Smiało przyjąć możemy za ogólną regułę, iż położenie pierwsze będzie powszechném, dwa ostatnie tylko wyjątkowemi.

11. W pierwszém położeniu, które za powszechne przyjmujemy, ustalenie granic ze skutkiem hypotecznym żadnéj nie może napotkać trudności. Skoro bowiem pomiędzy sąsiadami żadnego sporu o granice nie ma, usypaniu kopców trwałych lub ich odnowieniu nic już na przeszkodzie nie stoi.

A więc właściciele dóbr sąsiednich, zawezwawszy jeometrę przysięgłego, który rys linii granicznéj sporządzić i na niéj każdy kopiec oznaczyć winien, tudzież miejscowego Rejenta, który znowu protokół téj czynności spisze, rzecz całą w krótkim czasie, wspólnym a niewielkim kosztem, raz na zawsze uporządkują. A żaden z sąsiadów, od takiego ustalenia granic odbiegać nie ma powodu, skoro możność rozgraniczenia się podług posiadania i wspólnym kosztem, jest przez Art. 646 Kodexu Cywilnego „każdemu zapewnioną.“ Każdy więc może być do czynności téj, nawet Wyrokiem zobowiązanym, na skutek pozwu „Akcyą finium regundorum“ zwanego. Idzie więc tylko o to, by pomiędzy sąsiadami pozwów, wyroków i nieużytecznych kosztów uniknąć. W protokóle Rejenta zamieszczać należy oświadczenie obu sąsiadów, iż linię graniczną na rysie jeometry oznaczoną, za wieczną pomiędzy dobrami swemi granicę przyjmują; że więc zezwalają na wniesienie protokułu tego wraz z rysem jeometry do właściwych ksiąg hypotecznych, i na zapisanie odpowiednich treści do Wykazu hypotecznego. Każda zaś narożnośc przyjętą być winna w tymże samym protokule, przez wszystkich właścicieli do narożności dotykających.

Z tych dwóch aktów zapisaną zostanie do Wykazów hypotecznych w Dziale I. treść taka:

„Stosownie do Aktu, zdziałanego w dniu . . przed Rejentem X., granicę pomiędzy dobrami w téj Księdze

wieczystéj uregulowanemi, a dobrami X. oznacza linia literami A. B. C. D. wskazana, na mappie Jeometry X., do zbioru dowodów złożonéj. Co tu wskutek powyższego Aktu zapisano na wniosek uczyniony w Księdze Wieczystéj dnia . . "

Cała ta czynność jest łatwą i nie kosztowną; do jéj wykonania żadnéj nie ma przeszkody; jeżeli zaś każdy właściciel ziemski, bez ociągania się i bez oczekiwania na przymus, i sam do czynności téj się zabierze, i sąsiadom swoim Akta, o jakich mowa, chętnie podpisać zechce,—wkrótce cały niemal kraj normalnie ze *skutkiem hypotecznym* zostanie rozgraniczonym.

Przekonywamy się więc, jak dalece trudniejszém było położenie naszych Ojców, w rzeczy ustalenia granic, kiedy nie jak oni na działanie ustaw oczekiwać, ale naszemi dobremi chęciami, zupełnie samoistnie, do tak dwukrotnie przez nich pożądanego rezultatu dojść możemy.

Ustalenie zaś granic ze skutkiem hypotecznym pociągnie za sobą to jeszcze następstwo, że prawo własności każdéj przestrzeni ziemi, obecnie rocznemi czynami używalności sąsiada stanowczo zagrożone, od zagrożenia tego na zawsze zostanie uwolnioném.

Już bowiem żadne czyny używalności pomiędzy sąsiedniemi właścicielami dóbr przeciwko osnowie Wykazu hypotecznego wykonywane, do nabycia posiadania doprowadzić nie będą zdolne, i wówczas cała zasada Kodexu, o utracie possessyi przestanie mieć pomiędzy sąsiadami swoje zastosowanie.

Ważność tego następstwa dla każdego właściciela ziemskiego jest do ocenienia łatwą i dłużéj nad nią zatrzymywać się nie widzimy potrzeby. Każdy bowiem dostrzega, iż samo usypanie kopców, bez ujawnienia

kierunku granic w Wykazach hypotecznych, nie nadawałoby tym granicom trwałości, skoro nie zasłaniałoby przed utratą possessyi; nie przeszkadzałoby przedawnieniu ze strony sąsiadów, nie nabierałoby więc znaczenia, siły i skutków, jakich po normalném rozgraniczeniu oczekujemy. Ujawnienie przeto kierunku granic w Wykazach hypotecznych powinno być głównym każdego właściciela celem.

12. Przechodzimy z kolei do drugiego z położeń, w którém istnieć będzie spór graniczny ze strony sąsiada; posiadanie wszakże przestrzeni spornéj jest wykonywaném wyłącznie przez właściciela do ustalenia granic przystępującego. W położeniu tém posiadanie, nawet w razie sądowego o granice sporu, byłoby niewątpliwie decydującém; ten przeto z sąsiadów, który przestrzeń sporną ma w swojém użytkowaniu, może być pewnym, że nawet na drodze Sądowego rozpoznania sporu, przy własności téj przestrzeni byłby utrzymanym (1). Sąsiad zaś który posiadania nie ma, popierając spór naraziłby się jedynie na znaczne koszta, bez żadnéj nadziei wygranéj.

W interesie więc obu sąsiadów należałoby posiadanie za zasadę rozgraniczenia przyjąwszy, istniejący

(1) Nie mówimy tu już o posiadaniu 30 lub 10-letniém, przez które posiadacz na skutek przedawnienia stał się niewzruszalnym właścicielem posiadanéj przestrzeni, żadnych więc sporów windykacyjnych obawiać się nie ma powodu, Wyjaśnić téż pragniemy to tylko: że gdy we wszystkich prawie sporach granicznych, przedawnieniem nie umorzonych, strony spór wiodące, albo dokumentów nie mają wcale, albo pokładają takie, które na gruncie z *zupełną pewnością* przystosować się nie dają, przeto można za ogólną przyjąć regułę, że posiadanie (z zasad pod § 0 wskazanych), jest w sporach granicznych decydującém.

spór umorzyć i postąpić w taki sposób, jaki wyżéj dla położenia pierwszego został wskazanym.

13. W ostatniém zresztą z położeń, tam gdzie istnieje rzeczywisty kontrowers, a mianowicie gdzie do własności pewnéj przestrzeni obadwaj sąsiedzi roszczą prawo, i w skutku tego obadwaj o użytkowanie z niéj się ubiegają, gdzie zatém posiadanie żadnéj ze stron nie ma przymiotów przez prawo wymaganych, nie jest wyłączném i spokojném, gdzie więc w duchu ustalonéj jurisprudencyi Sądowéj, podział przestrzeni spornéj na dwie równe połowy może być przewidywanym,—należałoby rezultat taki uprzedzić, i cały kontrowers równo pomiędzy sąsiadów podzielić. I tu przeto zgodne załatwienie sporu nie powinno być trudne, a korzyść takiego załatwienia jest widoczną dla stron obu, skoro obie unikną znacznych na process wydatków, obie do sąsiedzkiéj harmonii powrócą i obie przydadzą sobie wzajemnie jeden z warunków do kredytu i postępu gospodarstwa prowadzących.

Takie zgodne załatwienie sporu dokonaném być może nawet wtedy, gdy do interesu wpływają nieletni; zatwierdzenie bowiem komplanacyi spór kończącéj nie dozna ze strony Sądów trudności. Tylko koszta w przypadkach o których tu mowa muszą być nieco znaczniejsze; zawsze jednak cyfra tych kosztów będzie małą zaledwie częścią wydatków, jakieby process sądowy za sobą pociągnął.

A tak pozostałyby się dla drogi procesu Sądowego same tylko spory graniczne z Prokuratoryą wiedzione; Władza ta bowiem w rzadkich jedynie razach do załatwiania sporu na drodze komplanacyi jest upoważnioną. Gdyby zaś w położeniu właścicieli o jakiém obecnie mowa, bezpośrednie ich porozumienie się nastręczało

trudności, pozostaje im zawsze najprzyzwoitsza droga, zdania sprawy na wspólnych przyjaciół, czyli inaczéj utworzenia Sądu polubownego.

A kiedy o Sądach polubownych w łonie Towarzystwa Rolniczego jest mowa, zamilczeć nie podobna, że Sądy te nie dość często do wyrokowania są przyzywane; że więc dla dobra obywateli życzyćby należało, iżbyśmy idąc za przykładem ubiegłych pokoleń, nie tylko w sprawach granicznych, ale zawsze ilekroć temu ważne przyczyny na przeszkodzie nie staną, właśnie u osób nam życzliwych i bliskich ostatecznego szukali Sądu.

Po załatwieniu sporu, samo uporządkowanie granicy ze skutkiem hypotecznym, dopełnić można tak, jak to wyżéj zostało podaném.

14. Dobiegliśmy więc do kresu uwag, tworzących odpowiedź na pytanie przez Komitet stawione. Za uwagami temi idąc, każdy z właścicieli ziemskich granice swoje uporządkować i na zawsze ustalić łatwo potrafi, o ile się spotka z życzliwą pomocą sąsiadów. Rozbudzenie ducha téj zgody i pomocy, jest właśnie zadaniem Towarzystwa Rolniczego; ku temu zaś celowi posłuży przeświadczenie ogółu o tém, że gdy rzecz przez Towarzystwo Rolnicze zalecana, jest rzeczą i dla każdego z osobna i dla wszystkich razem pożyteczną, że gdy rzecz ta jest przez kraj upragnioną, że przeto niechęć i przeszkadzanie uporządkowaniu granic, nie zgadzałyby się z pojęciem o obowiązkach obywatelskich.

Tą zasadą przejęci, poważamy się uczynić wniosek:

„Ażeby Ogólne Zebranie Towarzystwa Rolniczego wyrzekło: iż wzajemne ułatwianie czynności, mających na celu ustalenie granic ze skutkiem hypotecznym, wchodzi w poczet obowiązków obywatelskich."

Mówił następnie Czł. Tow. *Stamierowski*, dopełniając i rozwijając niektóre części wywodu poprzednika. W ustaleniu granic uznawał on nie tylko ustalenie własności, ale i kredytu, wykazując szczegółowo i obszernie, jak dalece pod tym ostatnim względem i dlaczego niedostateczne są hypoteczne urządzenia. Konkludował zaś życzeniem, aby z uwagi iż najwięcej jest sporów granicznych między prywatnemi a rządem, mogły być wyjednane u Władz krajowych ułatwienia w przeprowadzaniu tego rodzaju processów.

Dalszych rozpraw nie było i Prezydujący zapytał Sekcyę o zdanie co do konkluzyi C. T. *Wrotnowskiego*. Takowa zgodnie uchwalona; zaś co do wniesionéj następnie przez C. T. *Stamierowskiego*, gdy tenże nie sformułował jéj na piśmie, Sekcya zgodnie z propozycyą Prezydującego ograniczyła się na wynurzeniu życzenia w niéj zawartego i takowe do protokułu posiedzenia wciągnąć zaleciła.

Oświadczył następnie Prezydujący, iż lubo jeden jeszcze pozostał przedmiot w programie tegorocznych zatrudnień Sekcyi, a mianowicie materyały do poradnika czynszowego, dla swéj atoli obszerności już w wigilję zamknięcia posiedzeń, traktowanym byćby nie mógł. Gdy Sekcya słuszność téj uwagi uznała, zakończył Prezydujący jéj obrady temi słowy:

Panowie!

Zamykamy posiedzenia tegoroczne Sekcyi Ogólnéj; część tylko mała przedmiotów stojących na programie kończących się obrad, została wzięta pod rozbiór. Ważność rozbieranych konkluzyi wywołała długie i sumien-

ne rozprawy, podtrzymywane ciągłą i natężoną uwagą obradujących.

Uznaliśmy, Panowie, pośpiech w oczynszowaniu za potrzebę kraju; uznaliśmy dobrowolność umów za najwłaściwszą podstawę działania w przemianie stosunków włościańskich, dopóki nie będą wyczerpane wszelkie środki w zakresie téj zasady będące, a obmyślenie i stosowanie tych środków za obowiązek obywatelski poczytaliśmy.

Objawiliśmy życzenie, aby przez właściwie obmyślaną operacyę kredytową, skup czynszu na celu mającą, włościanie doprowadzeni byli do własności posiadanych gruntów. Uznaliśmy konieczność funduszu gromadzkiego, stale i stanowczo z wykupem złączonego.

Wybieramy z pomiędzy siebie delegacyę i poruczamy jéj ułożenie projektu do operacyi kredytowéj w celu skapitalizowania czynszów w stosunku sta do sześciu.

Uznaliśmy za konieczne wytworzenie funduszu gromadzkiego, chociażby z własną ofiarą.

Przeszliśmy i przyjęli skazówki do kontraktu wieczysto-czynszowego. Wysłuchaliśmy sprawozdań dwóch delegacyi i konkluzye przez nie podane po wprowadzeniu przedstawionych popraw i dodatkowych konkluzyi, przyjęliśmy.

Wprowadzone pytanie o normalném rozgraniczeniu i tak dawno kraj zajmujące, ważne wyjaśnienie pozyskało.

Od początku swego powstania, jak nam podanie niesie, ród ludzki walczy z trudnościami w zaspokojeniu pierwszych potrzeb. Po sześciu tysiącach lat téj wal-

ski, oparte na różnych zasadach religijnych, na różnym stopniu rozwoju nauk, praw, instytucyi, przemysłu, doszły rozmaite narodowości, w téj całości rodu ludzkiego rozróżnione ciała zbiorowe, do rozmaitych stopni zamożności ogólnéj. Pomimo tego pierwszy ten wyrok—„będziesz pracował w pocie czoła na chleb codzienny,“—nawet w najbogatszych krajach zatartym nie został. Walka ta przeto z biedą i ubóstwem jest przeznaczeniem rodu ludzkiego; historya ubiegających sześćdziesięciu wieków nam to jak najsilniéj stwierdza. Lecz pasowanie się z biedą, będącą udziałem człowieka, nie jest walką uboższego przeciwko bogatszemu, lecz winna być uorganizowanem spólnem usiłowaniem biedniejszych i bogatszych ku zwalczeniu ubóstwa.

Na téj tylko drodze pożądanego przez wszystkich postępu ku zamożności ogólnéj spodziewać się można.

Ta myśl, Panowie, przewodniczyła waszym tegorocznym uchwałom.

Uznaliście konieczność przemiany zasad dotychczasowéj pracy rolniczéj; postanowiliście usiłowania wasze zwrócić ku temu celowi i ponieść chętnie potrzebne ofiary, lecz nieprzekroczyliście granic wielowiekowém uznaniem uświęconych: uszanowaliście prawa własności.

Wkrótce, Panowie, każdy z nas powróci do swéj zagrody; każdy własnym rozmyślnym i dobrowolnym czynem przyczyni się do urzeczywistnienia tego, cośmy sobie uroczyście w tych dniach przyrzekli.

Panowie, jedyną siłą tak jednozgodnie przyjętych uchwał, jest dobrowolne a czynne ich wykonanie; w razie przeciwnym pozostałyby li tylko czczém słowem i życzeniem.

Nie taka jednak przyszłość nas czeka. Sprawa oczynszowania postępować będzie na zasadach roztropności, sprawiedliwości, a parta gorliwością w wywiązaniu się z danych uroczystych przyrzeczeń obywateli Królestwa Polskiego, pożądaną przyszłość nam zapowiada.

ROZMAITOŚCI.

Uprawa bulwy (Helianthus tuberosus). — Bulwa zwana także *topinambury*, dotąd jeszcze mało u nas upowszechniona, zasługuje na uwagę rolników, chociaż na pokarm przez ludzi mało jest używaną, ponieważ daje wiele i wybornej paszy dla wszystkich zwierząt domowych. Wprawdzie gospodarstwa dobrze urządzone, mają już uprawę roślin okopowych znacznie rozwiniętą, one bowiem są jedynym środkiem przedłużenia w jesieni i w zimie żywności tak pożytecznéj dla bydła: jednak obok ziemniaków, buraków i marchwi, bulwa może zająć w gospodarstwie miejsce równie korzystne; ponieważ jéj uprawa jest łatwą, wymagania stosunkowo do plonu małe, i nie ustępuje im ze względu na żywienie bydła i wartość ziemi jéj poświęconéj. W rzeczy saméj, bulwa ma za sobą ważną zaletę, iż się udaje na gruncie, który nie jest ani dosyć głębokim, ani dosyć silnym, do wydania dobrego plonu innych roślin korzeniowych; opiera się długiéj suszy lata, silnym mrozóm zimy, szerokiemi liściami zabiera tyle pokarmów z atmosfery co

i z ziemi, a tém samém mniéj ją wyczerpuje. Ściśle biorąc, może się obejść bez gnoju; jednak na gruntach nim zasilanych lepiéj się wypłaca, wydając plon stosunkowo wyższy niż ziemniaki. Wreszcie, bulwa może zimę wytrzymać w gruncie, niepotrzebuje więc zsypywania w kopce i starań o ich przechowanie, lecz na wiosnę wybiera się w miarę potrzeby i dostarcza paszy zdrowéj, w chwili gdy zapasy innych korzeni zwykle są wyczerpane. Słowem, bulwa z wielu względów ma wyższość nad innemi korzeniami, a uprawa jéj w pewnych warunkach może być dla rolnika dogodną i korzystną; dla tego zasługuje, ażeby tak była upowszechnioną, jak w Czechach, Alzacyi, Baden, Bawaryi i t. d.

Bulwa jest rośliną trwałą, wyrasta w łodygę 6—10 stóp wysoką, twardą; kwitnie późno w jesieni; ziarna jéj niedojrzewają, dla tego rozmnaża się podobnie jak ziemniaki, za pomocą kłębów korzeniowych, podziemnych. Wszystkie jéj części są w gospodarstwie użyteczne; głównie jednak uprawia się dla tych kłębów mięsistych i słodkich, które silnie się rozrastają i raz zająwszy ziemię, trudne są do wydziedziczenia.

Odróżniają dwie główne odmiany bulwy: czerwoną i żółtą. Pierwsza jest więcéj upowszechniona; druga niedawno z Francyi do Niemiec wprowadzona, jest nieco plenniejszą.

Bulwa udaje się na każdym gruncie, byle nie był mokrym; lecz podobnie jak inne rośliny uprawiane, na złym wydaje plon mały, jednak stosunkowo wyższy niż ziemniaki; na dobrym zaś, mianowicie głęboko spulchnionym i ciepłym, obficie rodzi. Dlatego grunta ciężkie, jako mniéj ciepłe i pulchne, dają niższe zbiory niż grunta lekkie, między któremi piasek gliniasty, żyzny

i w humus bogaty, pod uprawę téj rośliny zdaje się jest najwłaściwszym.

Wielu sądzi, że bulwa niewymaga gnojenia; jednak nie radzimy sadzić jéj w gruntach wycieńczonych, ponieważ tylko na ziemi bogatéj albo świeżo gnojonéj, hojnie się wypłaca. Potrzeba gnój wkładać przynajmniéj w bruzdy przez pług otwarte, w które się bulwy kładzie. O koniecznéj potrzebie takiego zasiłku, przekonywa ilość materyi mineralnych, znajdujących się w popiołach bulwy. Według podania Langsdorfa wiadomo, że mórg polski wydać może 472 cent. bulwy czerwonéj, 620 cent. żółtéj. Dr Nessler oznaczał w nich 2,25% materyi azotowéj; 1% popiołów w bulwie czerwonéj, 1,2% w odmianie żółtéj. Z jednego więc morga zabieramy w plonie bulwy:

	czerwonéj	żółtéj
Materyi azotowéj	1068 f.	1395 f.
Popiołów . . .	472 f.	744 f.

Girardin i Du Breuil oznaczyli w popiołach 11% kwasu fosforycznego, 44,2% potażu, grunt przeto traci:

Kwasu fosforycznego . .	81,84 f.
Potażu	328 f.

Wypadki te okazują, że dla otrzymania dobrego plonu bulwy, potrzeba gnoju w azot i w te pierwiastki bogatego. Ona więcéj wyczerpuje ziemię niż plony zbożowe. Dlatego bulwa jako przedplon, wpływać będzie niekorzystnie na zasiew następny; potrzeba więc po niéj gnojenia przynajmniéj słabego, pod rośliny podobne, szczególniéj pod bulwę powtórnie sadzoną i pod rośliny na paszę zieloną przeznaczone; lecz to nie powinno odstręczać od jéj uprawy, zważając że plon bulwy wiele się przyczynia do pomnożenia gnoju.

Sadzenie bulwy następuje w kwietniu; odbywa się

podobnie jak ziemniaków, według przepisu Jakóba Bujault, rzędami 80—90 cent. (33 — 36 cali) odległemi, w linii zaś co 25 cali (60 centim.). Doniol próbował gęstszego sadzenia, lecz się przekonał że rzadkie jest korzystniejsze, daje bowiem plon o połowę wyższy i kłęby większe. Na mórg potrzeba około 9 korcy nasienia; lecz według podania Theron de Montangé, wystarcza 5 korcy; nawet można kłęby krajać bez obawy gnicia, jeżeli grunt nie jest mokry. Po zejściu bulwy, należy ją silnie zbronować; następnie w początku czerwca dla zniszczenia chwastów okopuje się, gracą konną między rzędami, w liniach zaś ręcznie. Później rośliny ocieniają ziemię i chwasty tłumią.

Zbiór kłębów powinien ile możności późno następować, ponieważ rosną aż do nastania mrozów. Nienależy jednak całego plonu w jesieni wykopywać; bulwy bowiem z ziemi wydobyte, niedługo się utrzymują w kopcach i piwnicach; dlatego zwykle największą część zostawiają w gruncie, i dopiero na wiosnę aż do początku maja, wybiera się częściowo, w miarę potrzeby (a). W razie niespodziewanych przymrozków, jeżeli niema zapasów, żywienie bydła bulwami musi być przerwane.

Wybieranie bulwy odbywa się podobnie jak zbiór ziemniaków. Kłęby obu odmian niejednakowo są w ziemi umieszczone. Czerwone zwykle leżą 6—8 cali głęboko, tworzą przy łodydze gniazda na 8 cali szerokie. Odmiana zaś żółta przenika do głębokości 14—15 cali, w gruncie nawet tylko do 8 cali spulchnionym, i w ob-

(a) Hofman podaje, że kłęby bulwy złożone w kopce, podobnie jak buraki, dobrze się przez zimę przechowują, gdy warstwy ich na 1 stopę grube, przesypywano warstwami ziemi 6 cali grubemi. Zewnątrz kopce obsypano ziemią, na 1 i pół stopy grubo. Również doskonale je przechowano w szopach, na warstwie słomy.

wodzie 10—12 cali kłęby swoje rozkłada; dlatego zbiór ich jest więcéj zachodny, lecz o $^1/_5$ wyższy. Wysokość plonu bulwy w ogóle rozmaicie podają, zależy bowiem od stanu uprawy gruntu pod nią przeznaczonego. Z morga pols. można otrzymać 70—200 korcy kłębów, 40—50 cent. liści suchych, 50—60 cent. łodyg. Du Chambon de Massilac miał otrzymać 400 metr. szes. z hektaru. Według podania Boussingault, w Alzacyi zbierają 26,000 K^0=416 hektolitrów. W napływach zaś Rodanu ma dochodzić 50—60 tysięcy kilogramów. W najlepszym gruncie łagodnym, gliniastym, dobrze gnojonym, Langsdorff otrzymał z morga badeńskiego (1,4 mor. prusk.) 319 cent. bulwy czerwonéj, 390 cent. żółtéj, czyli na morgu polskim 472 cent. odmiany czerwonéj, 620 cent. żółtéj, gdy w tymże roku, zbiór ziemniaków z mor. bad. wynosił 121 cent. (190 cent. z morga pols.), w ogóle zaś plon dochodził 60—80 cent. z mor. bad. (95—125 cent. z mor. pols.) Wypadki te widocznie okazują, że bulwa w równych warunkach daje plon nierównie wyższy od ziemniaków.

Liście bulwy są także wyborną paszą dla owiec. Jeżeli ich nie użyto na zielono w październiku i listopadzie, potrzeba je wraz z łodygami suszyć, jak liście drzew z gałęziami zebrane. Łodygi zwykle używano do palenia, lecz według podania Laurens, prezesa towarzystwa rolniczego Dpt Ariège, bydło pożywa je tak dobrze albo nawet chętniéj niż kukuruzę.

Z wypadków wyżéj przytoczonych, trudno ściśle oznaczyć korzyści z uprawy bulwy wypływające; dane liczebne zdaje się są zbyt wygórowane, wzięte z gruntów w wysokiéj kulturze utrzymywanych; musiemy więc jako zasadę do obliczenia przyjąć, plon zebrany na gruncie lekkim, pod uprawę innych roślin korzenio-

wych niezdatnym. Na takim, Laurens otrzymywał w przecięciu:

11,000 k. = 176 hektol. kłębów
3,000 k. łodyg na powietrzu suszonych.

Z doświadczeń jego i Villeroy, można przyjąć: że pożywność kłębów bulwy wyrównywa połowie siana, wartość zaś łodyg $^1/_4$ siana.

Wedle tych danych, ziemia pod bulwę użyta produkuje:

w kłębach $\frac{11,000}{2}$ = 5,500 k. siana
włodygach $\frac{3,000}{4}$ = 750 k. siana
razem . 6,250 k. siana

to jest tyle co najlepsza łąka. Gdyby nawet kłęby obliczono na $^1/_3$ wartości siana, inny płon nie wydałby także téj ilości.

Wszystkie zwierzęta gospodarskie chętnie pożywają bulwę, surową lub gotowaną. Bydłu, koniom i owcom, daje się razem z sieczką po zagrzaniu, które słomę odmiękcza i czyni smaczniejszą. Dobrze jest do téj paszy dodać makuchów. Bydło chciwie zjada bulwę surową, niedoznając skutków, jakie sprawiają ziemniaki. Krowy nią żywione, dają więcéj mleka; konie robocze w ciężkiej nawet pracy, utrzymują się bardzo dobrze, ponieważ oprócz materyi cukrowéj i cellulozy, zawiera pod skórką, podobnie jak owies, pierwiastek aromatyczny pobudzający. Świnie chciwie bulwę jedzą i kłęby z ziemi wybierają. Po ugotowaniu, bulwa jest łatwiejszą do assymilacyi i lepszą dla bydła opasowego.

W składzie chemicznym bulwa różni się od ziemniaków; niezawiera krochmalu, lecz pierwiastek do niego zbliżony *Inulin*; jest bogatą w cukier, dlatego ma smak

słodki. Wypadki rozbiorów są dosyć zmienne. Girardin i du Breuil podają w niéj, materyi stałéj 18,7%; Payen i Poinsot 24%. Materyi azotowych znalazł: 0,99% Braconnot, 3,68% Herth. Inulinu 1,9 Payen, a 3% Braconnot. Tylko co do cukru otrzymano dosyć zgodne wypadki = 14,7—14,9%, przy zasobie 23—24% materyi stałych; lecz sądząc ze smaku bulwy, taki zasób cukru gotowego zdaje się jest niepodobnym do prawdy. Buraki cukrowe przy 11—13% cukru, są nierównie słodsze.

W rozbiorze przez Nesslera wykonanym, otrzymano:

	Bulwy czerwone wielkie	Bulwy czerwone małe	Bulwy żółte wielkie	Bulwy żółte małe
Włókna	2,73	2,43	1,55	2,22
Inulinu	1,34	1,33	0,87	0,99
Cukru	4,30	5,20	5,20	4,52
Pektynu i materyi rozpuszczalnych oprócz białka, cukru i soli .	8,36	8,24	9,92	8,44
Materyi białkowych .	2,24	2,25	2,07	2,26
Popiołów	1,05	1,00	1,34	1,07
Materyi stałych .	19,32	20,45	20,95	19,51
Wody	80,68	79,55	79,05	80,49
Razem .	100,00	100,00	100,00	100,00

Stosunek materyi azotowych do bezazotowych (bez włókna) = 1: 6,2.

Materye pod rubryką „Pektyn i materye rozpuszczalne, prócz cukru i soli,“ przez samo gotowanie łatwo w cukier przechodzą; dla tego bulwa po ugotowaniu jest słodsza od surowéj. Z powodu tego smaku, jest tak ponętną paszą dla zwierząt domowych.

Z uwag powyższych widzimy, że bulwa jest rośliną

użyteczną, i dla gospodarstwa rolnego ważną; lecz obok swoich zalet, ma także niedogodności. Można jéj zarzucić że długo zajmuje ziemię, ponieważ sadzona w marcu lub kwietniu, dopiero we wrześniu lub październiku kwitnie, zużywa się w marcu i kwietniu. Cały więc rok zostaje w ziemi, i oprócz tego potrzebuje drugiego roku uprawy, jeżeli chcemy grunt z niéj oczyścić, ponieważ tak łatwo się odradza, że w następnym roku całe pole pokrywa odroślami cząstek w gruncie pozostających. Plon przeto wyżéj obliczony na 6,250 K° wartości siana, należy rozdzielić na 2 lata, co o wiele zmniejsza korzyści z uprawy bulwy spodziewane. Wprawdzie można ją na tém samém miejscu produkować, przez kilkanaście lat bez przerwy, na polach osobnych płodozmianem nieobjętych: lecz i tu nie można zaniedbywać uprawy i corocznego sadzenia; doświadczenie bowiem nauczyło, że gdy sama się odradza, wydaje coraz słabsze rośliny, i bardzo mały plon kłębów. Unikając tego ograniczenia w użyciu ziemi, starano się wynaleść drogę do wprowadzenia bulwy w koléj płodozmianu, bez straty roku ugorowania, które jest potrzebném do skutecznego wytępienia téj rośliny, lecz korzyść jéj uprawy do połowy zniża. W tym celu Langsdorff podaje następującą koléj:

1 rok bulwa,
2 — wyka z owsem i koniczyną, po lekkiém gnojeniu,
3 — koniczyna,
4 — ozimina.

W téj rotacyi młode pędy bulwy nieszkodzą wyce, ponieważ przed stwardnieniem łodygi zostają skoszone, i do zasiewu oziminy ani ślady bulwy niezostają.

Laurens myślał także nad obraniem rośliny, któraby po bulwie na wiosnę wykopanéj mogła nastąpić, zostawując dosyć czasu do oczyszczenia pola, i była stosowną do natury gruntu i letniéj posuchy. (Jour. d'Ag. prat. 1861. N. 6). Warunkom tym odpowiada proso ber (panicum italicum) i koniczyna szkarlatna (Trif. incarnatum). Postępowanie więc będzie następujące. Po wybraniu kłębów bulwy w marcu, puszcza się wszystkie świnie na pole, ażeby ziemię przeryły szukając bulwy, która jest smaczną dla nich paszą; potém daje lekką uprawę i kłębom pozostałym wyrosnąć dozwala; w maju gdy się pole odroslami pokrywa, puszcza owce które wkrótce je wyjadają. Druga orka niszczy co zostało. W czerwcu lub lipcu zasiewa się proso, z koniczyną szkarłatną w plewie, lekko zabronowaną. Zbiór prosa następuje we wrześniu; daje średnio z hektaru 12—15 hektol. ziarn ($4\frac{1}{2}-5\frac{1}{2}$ korcy z morga) i około 1000 K^o słomy, którą równo z sianem cenią. Inkarnatka daje dobre pastwisko w jesieni i wiele paszy zielonéj na wiosnę. W ciągu więc 3 lat, na gruncie miernym ze zwyczajném gnojeniem, otrzymuje się: 1) Zbiór bulwy wyrównywający dobremu zbiorowi siana. 2) Zbiór prosa w ziarnie i słomie, wyrównywający przynajmniéj czynszowi z gruntu. 3) Pastwisko i wyborną paszę zieloną. Zostaje przytém 4—5 miesięcy ugorowania, w ciągu których ziemia może być przygotowana pod zasiew owsa lub żyta, zwłaszcza jeżeli się nagnoi. Jest to więc prawdziwy płodozmian, w którym grunt małéj dobroci, tyle paszy dla bydła wydaje co najlepszy, a zatém odpowiada pierwszéj potrzebie naszego rolnictwa i jego postępu.

S. Z.

Wybór i przygotowanie ziarn kukuruzy do siewu.— Uprawa téj rośliny ze wszystkich względów zasługuje na upowszechnienie; wielu rolników naszych już ją wprowadziło, wielu zapewnie przykład ten naśladować będzie: sądzimy przeto że nie zostanie bez pożytku krótka wiadomość, jak staranni rolnicy ameryka ńscy postępują przy wyborze ziarna; jak je do siewu przygotowują i przez to zapewniają sobie dobre i pewne zbiory.

Gdy kukuruza tyle dojrzała, że szyszki zdają się suche, a zatém na kilka dni przed zbiorem, wyszukują w rzędach najsilniejsze łodygi i z nich biorą szyszki, przechowują przez zimę, obierają z pochew i najsilniejsze przeznaczają do siewu. Po takim wyborze, oddzielają ziarna z dolnego i górnego końca szyszki, są bowiem zwykle mniéj doskonałe i mocne; reszta zostaje wyłuskaną. Między ziarnami tak otrzymanemi, przebierają ziarna mające punkt czarny na końcu, którym były przymocowane w owocu (często plamka jest zaledwie wielkości główki szpilkowéj), to bowiem dowodzi, że szyszka była wilgotną i zagrzała się w przechowaniu; ziarna więc z niéj pochodzące, są niezdatne do wydania silnych roślin. Po takim doborze ziarn, na 4 metze drezd. (6 ½ garncy pols.) używa się 2 uncye saletry, rozpuszczonéj z 12 kan. (prawie tyleż kwart) letniéj wody, i w tym rozcieku moczy się przez 12 godz. Potém odlewa się nadmiar wody, ziarnom zaś dają dobrą powłokę smoły, którą posypują popiołem albo wapnem lasowaném, ażeby się niezlepiały i zaraz sadzą 3 cale głęboko, przestrzegając ażeby grudy na nich nieleżały. Saletra chroni ziarna od owadów i robaków, smoła ochrania kiełek w porze zimnéj i wilgotnéj; przelegający popiół lub wapno tudzież moczenie ziarna, ułatwiają prędszy i silniejszy wzrost rośliny.

Sposób ten podał Iphofen po powrocie swoim z Ameryki; oparty na własném doświadczeniu, zaleca go jako najlepsze i najpewniejsze przygotowanie ziarna kukuruzy do zasiewu. Z ciekawością wyglądamy, czy próby w naszym kraju robione, okażą jego wyższość nad zwykłym zasiewem. — (*Amtsblatt. 1860 r.*)

Skład chemiczny makuchów zielonych i brunatnych. — Pomiędzy pokarmami kupnemi znakomitéj pożywności, niezaprzeczenie makuchy rzepakowe ważne miejsce zajmują. Jako materyał bogaty w ciała proteinowe, których do 30% zawiera, służą do poprawienia paszy w te pierwiastki ubogiéj; oprócz tego pozostający w nich oléj (12—14%) w tlen ubogi, może $2^1/_2$ razy większą ilość krochmalu, albo innego ciała tegoż składu, zastąpić w procesie oddychania. Wedle nowszych badań, olej ułatwia strawienie materyi na pokarm użytych, i przez to przyczynia się do zupełniejszego ich zużytkowania; tém makuchy odróżniają się od innych pokarmów stężonych. Nakoniec trwałość w przechowaniu i łatwy transport, dozwalają sprowadzać je z odległych stron, w których postępowanie przy wyciskaniu oleju używane, na ich dobroć wiele wpływać może. W istocie, siła prassy i stopień ogrzania zmielonego rzepaku, są powodem, że ilość oleju bywa od 7—14 procent; przyczém także stosunek materyi proteinowych musi się zmieniać, co wpływa na wartość pożywną makuchów.

W dzisiejszéj fabrykacyi oleju, mąka rzepakowa ogrzewa się parą, w temperaturze zaledwie 70° R. dochodzącéj, dlatego makuchy z niéj wytłoczone mają ko-

lor zielonawo-żółty i przy tym sposobie wyrobienia, w składzie ich nie zachodzą znaczne różnice. Lecz jeżeli mąkę prażą na gołym ogniu, przyczém łatwo 80° R. przekroczyć, albo gdy makuchy pierwszym sposobem otrzymane, po zmieleniu poddają na wyższe ciepło, często 90—100° R. dochodzące, ażeby więcéj oleju otrzymać: makuchy takie mają kolor więcéj brunatny w różnych odcieniach, stosownie do temperatury. Ponieważ je nieco taniéj na paszę dla bydła sprzedają, przeto Krocker chcąc porównać te gatunki makuchów, poddał je badaniu chemicznemu, które okazało że zachodzi między niemi różnica, nietylko co do ilości ale i jakości materyi proteinowych, tudzież co do zasobu oleju. Dla przekonania się o rozpuszczalności i usposobieniu do strawienia pierwszych, uważał jak działa woda ciepła i słabo kwasem zaostrzona, naśladując kwasowe działanie soku żołądkowego.

Wypadki doświadczenia były następujące:

	Makuchy a) brunatne	Makuchy b) zielonawo-żółte
1. Wilgoci	5,8	10,50%
2. Materyi proteinowych	41,12	28,18
3. Materyi proteinowych rozpuszczalnych w wodzie na 32° R. i 1% kwasu zaostrzonéj. . . .	15,43	21,03
4. Materyi rozpuszczalnych w czystéj wodzie ciepłéj na 32° . . .	24,24	31,82
5. Materyi rozpuszczalnych w wodzie z 1% kwasu solnego	35,20	50,00
6. Oleju	9,0	12,00
7. Innych materyi bezazotowych wyjąwszy włókno)	21,08	30,75

8. Włókna roślinnego nierozpuszczalnego	15,40	12,54
9. Popiołów	7,60	6,02
10. Zapas azotu	6,58	4,51

Z tego się okazuje, że makuchy brunatne przy wyższym zasobie włókna nierozpuszczalnego (8), zawierają mniéj oleju (9); materyi proteinowych więcéj (2), lecz przez silniejsze ogrzanie rozpuszczalność ich wiele się zmniejszyła (5), i z tego względu stoją niżéj od makuchów zielonych, w materye proteinowe uboższych. Do tego jeszcze dodajemy, że w mocniejszém ogrzaniu nie można uniknąć produktów przypalonych, które wartość pożywną paszy zmniejszają. Jeżeli zaś znajdują się w większéj ilości i bydło jest obficie makuchami żywione, działanie ich na organa trawienia zapewnie bez skutku niepozostanie.

Zasób tłustości i materyi proteinowych rozpuszczalnych, w gatunku brunatnym i zielonym jest w stosunku 3 : 4. Zważając do tego, że brunatne mają więcéj włókna roślinnego i zawierają produkta przypalone, można ich wartość oceniać na ⅔ ceny makuchów zielonych.

Ze względu zaś że są tańsze, zawierają więcéj azotu i popiołów, mogą mieć pierwszeństwo w użyciu za materyał nawozowy.

Niektóre uwagi co do wapnowania.—Nieprzypuszczamy, jak wiadomo, ażeby wapno na pola rozrzucone, miało wpływ korzystny przez podzielenie mechaniczne gruntu, jak to niektóre osoby utrzymują. Piaski i grunta łupkowate już dosyć rozdrobnione, często doznają do-

brych skutków wapna, równie jak grunta ścisłe. Wszelako, rolnicy z okolic gliniastych utrzymują, że ich pole wapnowane kruszeje na korzyść zbiorów i mówią, że jeżeli wapno działa fizyologicznie wprowadzając pierwiastek użyteczny, na którym ziemi brakowało, również daje poznać swoje korzystne działania, rozdzielając cząstki w warstwie ziemi ornéj.

Jeszcze raz nie wierzymy w to działanie mechaniczne, ponieważ 80—100 hektolitrów wapna rozdzielone na hektarze na lat 7, 8, 9, nie mogą dokazać widocznego skruszenia. Malagutti jest w tym względzie z naszem zdaniem zgodny. Gdybyśmy poszukali między praktykami i uczonemi mającemi powagę, możebyśmy jeszcze więcéj zwolenników znaleźli.

Jednakże ludzie godni wiary zapewniają, że gliny wapnowane są łatwiejsze do uprawy, niż gliny niewapnowane; gdy się więc obserwacye takie powtarzają, potrzeba na nich przestać i rozważyć. Byłoby niesprawiedliwie i nietrafnie zaprzeczać faktowi, jedynie dla tego, że się zdaje niepodobnym do prawdy, i w téj chwili nie ma dla niego rozsądnego objaśnienia. Z naszéj strony przyjmujemy go za prawdę, i postaramy się zdać sobie z niego sprawę.

Dowiedziono że wapno jest korzystném, dla gruntów zbitych i glin ciężkich, lecz dla tego szczególniéj, że wprowadza nowy pierwiastek, działający fizyologicznie i chemicznie. Co ztąd wynika? Rośliny po wapnowaniu biesiadują, lepiéj się rozwijają, są mocniejsze i piękne. Przez to samo, że takie rośliny więcéj wymagają, zużycie pokarmów jest większe; ziemia wapnowana więcéj zużywa próchnicy niż niewapnowana.

Znając to, należy sobie przypomnieć, że korzenie roślin biorą tylko sole rozpuszczone w wodzie i nie mo-

głyby ich wziąć w innym stanie, a po kłębku dojdziemy, że im więcéj soli spożytych przez plony, tém więcéj one wody zużyły.

Cierpliwości! może jesteśmy na drodze odkrycia. Od chwili, w któréj nasze plony więcéj soli zużywają i piją, widoczna, że grunt nasz ubożeje w pokarmy i wodę; że dobra część tego co było w ziemi, przeszła nad ziemię dla utworzenia zboża lub innych roślin. Co do soli nikt nie wątpi; lecz co do wody, która je rozpuszcza i wprowadza do ciała rośliny, nikt zdaje się nie zastanowił się z uwagą, a jednak rzecz warta trudu.

Wszak woda czyni glinę zwięzłą i trudną do uprawy, i to jest tak prawdą, że w niektórych gruntach gliniastych, jakie się i u nas znajdują, dosyć jest deszczu 24ro godzinnego, do przeszkodzenia uprawie pługiem przez 8—15 dni. Lecz skoro usuniemy wodę, usuniemy trudnośc uprawy. Skutek ginie z przyczyną.

Otóż jak się wziąść, ażeby wodę z ścisłéj ziemi usunąć. Drenujemy albo głęboko wsruszamy ją pogłębiaczem, co w istocie jest także drenowaniem. Dodajmy w końcu, że zabieramy wodę fabrykując piękne zbiory, ponieważ łodygi które żyją i dobrze się mają, są że tak powiem kanałami, które w powietrzu funkcyonują jak kanały w ziemi.

Jest to niewątpliwem, że im silniejsze i gęstsze zboże, tém więcéj korzenie wysuszają ziemię. Zdejmmy darń z łąki, wyrwijmy drzewo, przeorzmy ścierń pięknego zboża: a łatwo poznamy że ziemia jest suchszą pod darniną niż w polu uprawionem. Suchsze blisko korzeni drzewa, niż w pewnéj odległości; nakoniec suchsza pod ściernią przeoraną, niż w ugorze martwym. Możemy nawet pomnożyć swoje obserwacye i potwierdzić, że pole

pod bogatym plonem jest suchsze, niż pod zbiorem chybionym.

Wychodząc z tego przyznamy, że gdy wapnowanie gruntu gliniastego podwyższa produkcyą, to podwyższenie pociąga za sobą większe spotrzebowanie wody niż przed wapnowaniem; że od chwili, w któréj zaczyna się większy niezwykły ubytek wody, musi w nim nastąpić mniejsza ścisłość, a tém samém łatwiejsza uprawa.

Jestto proste przypuszczenie które czynimy; lecz się nam nie zdaje iżby niedorzeczném było, i jeżeli będzie przyjętém, objaśni w sposób zadawalniający fakt jeszcze nie wytłumaczony. Skromnie podajemy je zdaniu ludzi naukowych. — *(P. Joigneaux, La feuille du Cultivateur 1860).*

Obejście z końmi roboczemi na wiosnę. — Wiosna jest porą roku, w ktoréj choroby zwierząt do pracy w rolnictwie używanych, najwięcéj panują i są najcięższe. — Zależą one od wielu przyczyn, które winny być rolnikowi znane; wtenczas bowiem można je usunąć, albo użyciem środków hygienicznych złagodzić

Ze wszystkich zwierząt roboczych, koń najwięcéj jest usposobionym do chorób wiosennych. Przepędzając zimę w spoczynku i nieczynności, z żywą jego naturą niezgodnéj, staje się miękkim, limfatycznym; lecz przy pierwszéj pracy, wychodząc niejako z niewoli, z zapałem chce rozpocząć życie pracowite i czynne. Ta jednak jego ochotna czynność jest nastrojoną, więcej pozorną niż rzeczywistą. Wkrótce, bo w pierwszych już pracach, po tym zapale następuje zmęczenie i znękanie. Ciało jego oblewa pot obfity, który jak w gąbkę wsiąka

w bogatą szerść zimową i nowo wyrastającą dla jéj zastąpienia. Na wiosnę koń ma pokrycie najgrubsze i najcieplejsze; w stopniowéj przemianie, którą lenieniem nazywamy, skóra jego przygotowywa się do przyjmowania wpływów powietrza, ciepła i wilgoci. Jeżeli więc w tych warunkach miękkości i limfatyzmu, bez powolnego przejścia, koń zostaje nagle użyty do uprawy ziemi, następuje znużenie muskułów (zerwanie nóg, courbature), schwacenie (apoplexia w kopycie, fourbure). Pot obfity trudno wysycha, z powodu obfitości szerści; dla tego konie są wystawione na wstrzymanie transpiracyi, z czego wywiązują się ciężkie przypadłości gardła i piersi.

Żywienie także wiele usposabia konie do chorób. W czasie zimy, szczędzą koniom pokarmów tonicznych i wzmacniających; poprzestają tylko na pokarmie bytowym. Obrok składa się z paszy mniéj pożywnéj. Rodzaj ten żywienia jest oszczędnym; w rolnictwie téż, jak wiadomo, oszczędność jest warunkiem pomyślności i korzyści; dlatego dalecy jesteśmy od czynienia przymówki rolnikowi oszczędnemu, lecz chcemy go tylko ochronić od zgubnych skutków téj oszczędności, podając środki, jak bez niebezpieczeństwa dla zdrowia, przeprowadzić konie z porcyi paszy bytowéj do paszy jaką winien dostawać w pracy.

Po wskazaniu dwóch głównych przyczyn chorób wiosnowych, przejdźmy środki ich złagodzenia.

1. Jako przejście ze spoczynku do życia pracowitego na wiosnę, potrzeba przynajmniej przez dni piętnaście, zająć konie pracą stopniową.— Jeżeli nie ma robót lekkich, mało ważnych, co się rzadko zdarza, potrzeba zacząć przejażdżki najprzód krótkie, najwięcéj godzinę trwające, następnie coraz więcéj stopniowo je przedłużać i więcéj utrudzającemi uczynić.

Ćwiczenia te powinny następować w godzinę po napasieniu.

Anglicy mają zwyczaj, przeczyszczać swoje konie przed wielkiemi robotami, jak przeczyszczają psy przed otwarciem polowaniem; lecz u nas środki te mało są używane.

2. W tym czasie potrzeba nieznacznie doprowadzić konia do obroku roboczego, to jest do racyi owsa i siana.

3. Przy tych pierwszych ćwiczeniach, potrzeba przedłużyć czyszczenie ręką, to bowiem ułatwia lenienie, pobudza funkcye skóry i muszkuły wzmacnia.

4. Temperatura wiosnowa zwykle jest dosyć zmienna i wymaga ważnych ostrożności, dla uniknienia smutnych następstw wstrzymania transpiracyi, głównéj przyczyny wielu ciężkich chrób. Potrzeba umiarkowanie używać popasów czyli wytchnień podczas zaciągu, który w pierwszych dniach winien być krótki; lepiéj nawet rozdzielić pracę na dwa zaciągi (attelées). Za powrotem do stajni, należy konie dobrze wytrzyć, potém na grzbiecie pokryć słomą wzdłuż położoną, którą przewiązuje się powrósłem słomianém. Jest to deka najprostsza, ale ze wszystkich najkorzystniejsza. Drzwi i okna powinny być w tym czasie zamknięte, dla uniknienia przeciągów.

5. Koń spocony, w początkach pracy, zwykle jest mocno spragniony. W tym czasie nigdy nie należy mu napoju dawać. Jeżeli się go prowadzi do wody, nie można mu dozwalać wejść głęboko, pod pozorem mycia. Takie mycie i kąpiele wiosnowe, może ułatwiają pracę czyszczenia, lecz często mają bardzo złe skutki dla kieszeni właściciela.

W każdym razie łatwo przeszkodzić koniowi do picia nad miarę; zawsze należy poić w stajni z kubła, w którym wodę można wydzielać i przez dosypanie trochy otrąb zdrowszą uczynić (*Mariot-Didieux*, *Jour. d'ag. de Belgique, 1861 Janvier*).

Nowe odmiany koniczyny szkarłatnej. — Inkarnatka późna, czerwono kwitnąca, od kilku lat zajęła należne jéj stanowisko obok zwyczajnéj; upowszechnienie jéj uprawy w krótkim czasie i dążenie do jeszcze większego rozszerzenia, potwierdzają uznanie jéj przymiotów.

W istocie, ona przedłuża czas trwania paszy zielonéj, któréj plony wedle potrzeby rozdzielić można. Nowa odmiana, *inkarnatka późna, biało kwitnąca,* zdaje się wspiera późną czerwoną, jak ta zwyczajną, którą należałoby nazywać *wczesną,* dla odróżnienią od obu drugich odmian.

Jeden znakomity rolnik blisko Chartres, który zajął się rozmnożeniem tych nowych gatunków, z spostrzeżeń swoich podaje, że inkarnatka biała późna, przychodzi około 10 dni później niż czerwona późna. Z innych doświadczeń nad nią zebranych okazało się, że inkarnatka biała daje plon obfitszy niż czerwona późna; ta zaś jest wydajniejszą niż zwyczajna. Następujące zestawienie okazuje różnicę, co do dojrzewania i czasu użycia:

1. Zwyczajna inkarnatka, przekwita.
2. Czerwona późna, zaczyna przekwitać.
3. Biała późna, jeszcze niezupełnie zakwita.

Możemy zalecać rolnikom wprowadzenie uprawy obu tych gatunków inkarnatki późnéj; ponieważ w latach w paszę ubogich jest nadzwyczaj ważnem, przez te

nowe gatunki czas trwania paszy zielonéj blisko na trzy tygodnie przedłużyć.—*(Schl. Landw. Zeit. 1861 Nr. 12).*

Najlepsze gatunki buraków. — Wiele osób zajmowało się długiém i trudném badaniem, wcelu oznaczenia, jakim gatunkom buraków dać pierwszeństwo w wielkiéj uprawie, ze względu na bogactwo w cukier i pożywność paszy przez nich dostarczanéj. Sądzimy więc, że oddamy przysługę tym osobom, udzielając im wypadki długiego osobistego doświadczenia w tym przedmiocie. — Uprawa buraków ogranicza się na czterech odmianach: żółte kuliste (globe-jaune), czerwone kuliste (globe-rouge). żółte długie i czerwone długie (longue-jaune et longue-rouge), w których nie można dostrzedz znacznych różnic co do ilości plonu, chociaż w własnościach swoich wiele od siebie odstępują.

Gatunki długie, mają ważną niedogodność trudnéj uprawy. Co do gatunków żółtych, mogliśmy się przekonać, że są kruche, lecz mało pożywne, gdy czerwone są najsoczystsze, najtwardsze, i zwierzęta najchciwiej je pożywają. Zresztą jest to niezawodném, że w korzeniach jakiego bądź gatunku, mocne zafarbowanie jest pewnym znakiem znacznéj ilości materyj pożywnych. Z buraków białych szląskich można zrobić dobre piwo; lecz z odmian czerwonych można fabrykować wino bardzo pożywne, mocno zafarbowane i tańsze niż ze słodu.

Co do własności buraków, ze względu na żywienie zwierząt domowych, należy uważać, że dając im na pokarm buraki żółte kuliste, starte na miazgę pomięszaną z sieczką, bydło wybornie się utrzymuje; lecz jeżeli w miejsce żółtych kulistych, podstawi się czerwo-

ne długie, bydło zjada więcéj słomy i z tego pokarmu jeszcze w wyższym stopniu korzysta niż z pierwszego i tylko głodem przyciśnione wraca do buraków żółtych; przeciwnie, buraki czerwone z chciwością zjada, gdy na nowo będą mu podane.

Między temi dwoma gatunkami zachodzi znaczna różnica co do soczystości; zółte kuliste, zamienione na miazgę i w koszyki włożone, pozostają prawie suche; z buraków zaś czerwonych sok wypływa. Niewspominamy tu o burakach czerwonych kulistych, niemając doświadczenia osobistego co do téj odmiany; lecz mamy powody do wnioskowania, że co do ilości materyj pożywnych w sobie zawartych, są wyższe od buraków żółtych.

Nakoniec zwracamy uwagę, że buraki żółte długie, wydają wiele liści; silnie wyczerpują ziemię, mało produkują materyj pożywnych, dlatego wcale nie są uprawiane. — *(Jour. de la sociètè. d'agric. de Belgique. 1861. Mars).*

PRZEGLĄD WIADOMOŚCI

PRZEZ KORRESPONDENTÓW

TOWARZYSTWA ROLNICZEGO W KRÓLESTWIE POLSKIÉM,

za miesiąc **Marzec** *1861 roku nadesłanych.*

---

1. Postrzeżenia meteorologiczne: Zjawiska nadzwyczajne. **2**. Płody pól i łąk: Oziminy. Zasiewy. **3**. Inwentarze i ich produkta. **4**. Leśnictwo. Ogrodnictwo. **5**. Różne gałęzie przemysłu wiejskiego. **6**. Wiadomości handlowe.

---

1. *Postrzeżenia meteorologiczne.* — Miesiąc Marzec odznaczał się oddawna niepamiętném ciepłém i wiosenną temperaturą. Wprawdzie do jego połowy temperatura była dosyć zmienną, więcéj wilgotną i mroźną, aniżeli ciepłą, częste bowiem deszcze ze śniegiem przechodziły w téj porze, ale za to od 15go Marca pogoda ustaliła się, ciepło dochodziło w południe do 16stu a nawet 19stu stopni R. Wegetacya ozimin przy takiém cieple szybko postępować zaczęła; około 26go Marca, czeremchy, bzy, wiśnie, agrest i inne krzewy, zaczęły puszczać listki; w tym dniu w niektórych okręgach widziano

przelatujące bociany. Roboty około roli i zasiewy zbóż jarych szybko postępowały i cała natura przybrała postać wiosenną, którą ostatnie ciepła niespodziewanie prędko sprowadziły.

— Ze zjawisk nadzwyczajnych w tym miesiącu, notujemy pojawienie się zorzy północnéj w okręgach Gostyńskim i Kowalskim; w obu tych okręgach widzianą ona była w dniu 19tym Marca, około godziny 10téj w nocy, w postaci słupów czerwonych, rozprzestrzeniających się w końcu na horyzoncie.

2. *Płody pól i łąk.*—Jakkolwiek bądź w jesieni stan ozimin nie był zadowalniający, jednakże sprzyjająca dla nich zima w początkach średnio mroźna, następnie w śniegi obfita, a w końcu umiarkowanie i powolnie znikająca, suchy i niezwykle ciepły marzec, znakomicie na polepszenie ozimin wpłynęły. Wegetacya ozimin i rzepaków, szczególniéj téż w okręgach najbardziéj ku południowi położonych, znacznie jest ożywioną. Tak żyta jako i pszenice pięknie się zielenią i szybko rosną, i jeżeli się sprawdzi dawne przysłowie: „Suchy Marzec, ciepły Kwiecień, mokry Maj, dają zboże gdyby gaj,“ to o tegorocznych zbiorach pomyślnie wróżyć można. Niektórzy z Korrespondentów narzekają na chwasty zanieczyszczające żyta, a których wegetacya skutkiem ciepła nader bujną się okazała; w ogóle jednak stan ozimin za bardzo pomyślny, jak na tę porę, uważać można. Nie słychać narzekań na wyprzenie ich pod śniegami lub zniszczenie przez robaki; jeden tylko Kor. z Pileckiego żali się na szkody, jakie szczególnego rodzaju robaczki zrządziły w życie. W wielu miejscach tego okręgu żyta pobielały, co zwykle albo wylegnięciu albo wymrożeniu przez ostre marcowe wiatry przypisują, w tym jednak roku pisze Kor. tego okręgu, ani pierwszemu, bo oziminy

w ogóle nierozkrzewiły się tak mocno, ani drugiemu, bo zima była bardzo łagodna, a wiatrów mroźnych w Marcu nie było. Przyczyną tego są robaki, znajdujące się wewnątrz roślinki, które zjadając takową, niszczą ją zupełnie. Okazy tych robaczków których niekiedy po kilka w jednéj roślince się znajduje, nadesłane zostały przez Szanownego Kor., są one białe lub czerwone, długie na ¼ cala, a niegrubsze od nitki grubéj bawełny.

— Siewy wiosenne nadzwyczaj wcześnie w tym roku się rozpoczęły, powolne topnienie śniegów niesprowadziło nigdzie powodzi, ani zbytniéj wilgoci gruntu, dla tego téż uprawa roli przy sprzyjającém cieple wcześnie rozpocząć się mogła. W niektórych okręgach siano groch już około 16go Marca, w ogóle zaś w całym kraju siew w tym miesiącu rozpoczęto, ziemniaki zaczęto również sadzić w końcu Marca i wielu gospodarzy rokuje sobie, że to wczesne sadzenie wypadnie korzystnie, ochroni bowiem ziemniaki od zarazy.

— Na łąkach trawy silnie się téż ruszyły, wielu Korrespondentów narzeka na małą troskliwość właścicieli, w obchodzeniu się z łąkami, brak kapitału a w części także i niedbałość, kładą Korrespondenci za główny powód zaniedbania łąk, téj najsilniejszéj dźwigni każdego bezwyjątku gospodarstwa. Małe usiłowania jakie w tym względzie widzieć się dają, ograniczają się do zwykłych i prostych sposobów rozbijania kęp, rozrzucania kretowizn, nawożenia łąk mchem porosłych piaskiem i t. p. Irrygacyi łąk, tyle korzystne skutki wydającéj, mało gdzie dotąd widzieć można i po większéj części przedsiębraną ona jest tylko na małych przestrzeniach w wyjątkowych gospodarstwach. Najwięcéj dbałości o polepszenie jakości siana i powiększenie jego produkcyi, widziemy w okr. Lipnowskim (Od. II). Już przed

20stu laty do dóbr Zbójno w okr. tym położonych, sprowadzonym był niemiec irrygator, który przez kilka lat łąki w tym majątku urządzał, poddając jedną ich połowę sztucznéj irrygacyi, drugą zaś jako bliżéj jezior położoną, prostemu nawodnianiu pozostawił. Urządzenie takie łąk produkcyę siana blizko w dwójnasób zwiększyło, znacznie przytém jego gatunek polepszając, na tych łąkach w czasie suszy nie rosną żadne chwasty, jakie na innych zdarza się widzieć, a osiadająca z wodą mada zasilając łąkę, rozsiane na niéj prochy sienne i plewy koniczynne do silnéj roślinności pobudza. Chociaż więcéj podobnie urządzonych łąk, pisze Kor. tegoż okręgu, w okolicy naszéj widziałem, usilna jednak dążność do doprowadzenia ich do coraz większéj doskonałości, w bardzo wielu miejscowościach widzieć się daje, i tak jedni wycięciem kęp przez lata narosłych i zrównaniem powierzchni, inni przez nawożenie piaskiem do dobrego stanu łąki mało użyteczne doprowadzili. Wielu także łąki bronami żelaznemi bronuje, popiołami posypuje, gnojówkami polewa, walcuje i t. p., słowem mówi w końcu Kor., niema prawie miejscowości, w któréjby o polepszaniu łąk niepomyślano, a pomysłu za dobry uznanego w miarę możności niewykonywano. Mówiąc o łąkach, wypada nam jeszcze wspomnieć o zaprowadzonéj od lat kilku w dobrach Bielawie uprawie łąk, o którój nam Kor. z Warszawskiego donosi, a która przynosząc dobre rezultata, zasługiwałaby na naśladowanie. Corocznie pewną część łąk torfowych dostatecznie osuszonych, podkłada się na zimę, podorywkę tę obsiewają na wiosnę prosem, które się tu zwykle nieźle udaje. Prośniska podoruje się w jesieni zimową porą, nawozi się mierzwą końską po przykryciu, któréj sadzi się kapusta. W 3cim roku sieje się tu

owies z koniczyną i nasieniem traw, głównie groszków i wyki łąkowéj, owies kosi się wcześnie na zieloną paszę, a tak uprawiona i obsiana rola zapuszcza się znów na łąkę.

3. *Inwentarze i ich produkta.*— W dziale tym niespotykamy żadnych szczególniejszych wiadomości. Stan inwentarzy jest bardzo zadowalniającym. Obfitość paszy dozwoliła na odpowiednie przezimowanie inwentarzy, które téż zdrowo się chowają i przejście na zieloną paszę, zwykle mniéj lub więcéj w początkach niekorzystnie na zdrowie inwentazzy oddziaływające, tego roku niepowinno się dać bardzo uczuć. Stan owiec które takie budziły obawy, jest również bardzo pomyślnym. Kotelnica wiosenna zaczyna się odbywać, jagnięta są zdrowe, matki mają dosyć mleka. W wielu miejscach owce wychodzą już w pole, dostając przytém dwa razy dziennie suchą paszę w owczarni, na któréj tego roku nie zbywa.

— Kilku z Korrespondentów nadesłało wiadomości, tyczące się chowu trzody chlewnéj: z wiadomości tych przekonywamy się, że ta gałęź gospodarstwa wiejskiego, mogąca bezwątpienia znaczne przynosić korzyści, nieprowadzi się nigdzie na większą skalę. Dwory ograniczają się tylko do zaspokojenia własnych potrzeb, za to włościanie wszyscy prawie chowają świnie. Najbardziéj rozwinięty chów trzody chlewnéj jest w okręgach po nad granicą pruską położonych, gdzie odbyt większy opłaca korzystnie utrzymanie trzody chlewnéj. Niewidać jednak żadnéj staranności w wydoskonaleniu ras i ustaleniu pewnego stałego w hodowli kierunku.

4. *Leśnictwo, ogrodnictwo.* — Porównywając wiadomości nadesłane obecnie w tym dziale z wiadomościami, jakieśmy przed rokiem otrzymywali, znajduje-

my w nich znaczną a bardzo pocieszającą różnicę. Postęp w tych tyle ważnych a zarazem uprzyjemniających życie wiejskie gałęziach gospodarstwa, jest bardzo widocznym i daje się widzieć nie tylko u większych właścicieli wiejskich, ale nawet i u włościan. Narzekania na zaniedbanie lasów, nieracyonalne ich gospodarstwo i hurtowne sprzedaże, ustąpiły miejsca wiadomościom o większéj staranności w obchodzeniu się z tą ważną częścią bogactwa krajowego, o dążnościach do racyonalnego ich zagospodarowania i o tak korzystném obsiewaniu i obsadzaniu wydm piasczystych i halizn. Nie będziemy tu wyszczególniać wszystkich pojedynczych wiadomości, jakie podają Korrespondenci, poprzestajemy na zanotowaniu samego faktu, który wymownie przekonywa, że przy dobrych chęciach właścicieli, lasy nasze odzyskać by mogły swą niegdyś tyle świetną przeszłość.

— O ogrodnictwie to samo powiedzieć można: ogrody, szkółki drzew owocowych licznie bywają zakładane, a włościanie wstępują w ślady większych właścicieli i z ich pomocą i radą, troskliwiej ze swemi ogródkami obchodzić się zaczynają.

— Jedno tylko rybołówstwo nie zyskało jeszcze czynniejszego zajęcia się sobą i jak dawniéj tak i dotąd niepomyślne o jego stanie odbieramy wiadomości. Tyloliczne jednak korzyści, jakie na drodze tak moralnego jak i materyalnego postępu w ciągu kilku lat ostatnich przy wzajemném zjednoczeniu się sił naszych, odnieśliśmy, dozwalają spodziewać się, że i ta część gospodarstwa powoli podniesie się i rozwinie w odpowiedni do potrzeb krajowych sposób.

5. *Różne gałęzie przemysłu wiejskiego.*—Gorzelnie już mało gdzie są w ruchu, wysoka cena ziemniaków te-

go roku i stosunkowo nizki z nich wydatek, nie dozwalają zaliczyć tegorocznéj kampanii do rzędu pomyślniejszych. Wydatki z żyta i kukurydzy najbardziéj były zadowalniającemi, próby czynione z burakami nie ze wszystkiém odpowiedziały oczekiwaniom.

W ogóle cena okowity uległa była dość znacznemu w porównaniu do cen poprzednich zniżeniu, co mocno zatrwożyło właścicieli gorzelni, znaczne posiadających zapasy, wysokie bowiem ceny produktów naraziłyby ich na straty, i dlatego o większych sprzedażach nie słychać, każden w oczekiwaniu podniesienia się ceny okowity, ze sprzedażą takowéj się wstrzymuje.

— Cukrownie zaledwie na 1go Maja ukończyć będą mogły zwykłą kampanję; Kor. z Gostyńskiego pisze, iż w tym roku o połowę za wiele posiadały buraków, pomimo ograniczenia ilości mórg i ograniczenia, iż więcéj nad 100 korcy z morga 300-prętowego nie będą przyjmować, zaledwie na 1go Maja skończyć będą mogły kampanję, a połowa buraków z przyczyny wyrastania i zgnilizny, marnuje się. Tenże Kor. pisze, iż na rok przyszły o dostawę buraków zawierane są na nowo kontrakty, których zasady pozostają mniéj więcéj te same co i zwykle, tylko z większym jeszcze ograniczeniem co do liczby mórg, sadzić się mających, czemu zresztą dziwić się nie można, bo właściciele cukrowni skutkiem niemożności przerobienia zazbyt wielkiéj ilości buraków, na oczywiste bywają narażeni straty.

— Z innych przemysłowych zakładów wypada nam wspomnieć o fabryce drożdży suchych w dobrach Lipkowie w okręgu Warszawskim istniejącéj. Fabryka ta jedyna, o ile nam wiadomo, dziś w kraju istniejąca, urządzoną została przed kilku laty przez samego właściciela dóbr Lipków, który wyjechawszy w tym celu do

Berlina i Wiednia, pomimo utrudnionego w rzeczonych miastach przystępu do tego rodzaju zakładów, zdołał jednak dostateczne w tym względzie zebrać wiadomości. Dziś wyłożony na fabrykę kapitał, pomimo uciążliwéj konkurencyi z drożdżami zagranicznemi, przyzwoicie procentuje, a jest nadzieja że przy dalszém rozwinięciu téj fabryki, pieniądze nasze przestaną wychodzić za granicę za ten przynajmniéj wyrób.

6. *Wiadomości handlowe.* — W ostatnich czasach handel zbożowy doznał pewnéj stagnacyi, a ceny bynajmniéj się niepodniosły. Brak pokupu tłómaczyć się daje świętami wielkanocnemi, a niepodnoszenie się cen znaczną, jak zwykle w tym czasie, chęcią sprzedaży. Zapasów niema nigdzie znacznych, a zbliżający się przednówek robił nadzieję, że ceny koniecznie podnieść się będą musiały.

— Cena koniczyny białéj tam gdzie się znajduje, bo nader trudno w tym roku o to ziarno, jest bardzo wysoka i dochodzi do złp. 300 za korzec, czerwonéj złp. 200 korzec.

— Okowita, któréj wszędzie prawie znaczne znajdują się zapasy, znacznemu uległa zniżeniu, przeciętnie przyjąć ją można na złp. 5 garniec, chociaż robiono sprzedaże na złp. 4 gr. 18, a nawet na złp. 4 gr. 10, narzekania na brak kupców i tu słyszeć się dają.

— O wełnę nie pytano się jeszcze, wielu Kor. z Olkuskiego wspomina tylko, iż kupcy zagraniczni a raczéj ich agenci, ofiarowali za ten produkt ceny nieco wyższe od cen zeszłorocznych.

Berlina i Wrocławia, pewnie utrudnionego w rzeczonych miastach przystępu do tego rodzaju zakładów, założył jednak dostatecznie w tym względzie zebrać wiadomości. Dziś wyłożony na fabrykę kapitał pomimo uciążliwej konkurencyi z fabrykami zagranicznemi, przyzwoicie procentuje, a jest nadzieja że przy dalszém rozwinięciu téj fabryki, pieniądze nasze przestaną wychodzić za granicę za ten przyjemny wyrób.

6. *Wiadomości handlowe.* — W ostatnich czasach handel zbożowy doznał pewnéj stagnacyi, a ceny bynajmniéj się nie podniosły. Brak podaży, tłómaczyć się daje świętami wielkanocnemi, a niepodniesienie się cen znaczne, jak zwykle w tym czasie, chęcią sprzedaży. Zapasów niema nigdzie znacznych, a zbliżający się przednówek robić nadzieję, że ceny koniecznie podnieść się będą musiały.

— Cena koniczyny białéj tam gdzie się znajduje, bo nader trudno w tym roku o to ziarno, jest bardzo wysoka i dochodzi do złp. 300 za korzec, czerwonéj złp. 200 korzec.

— *Okowita*, któréj wszędzie prawie znaczne znajdują się zapasy, rozumie się uległa zniżeniu; przeciętnie przyjąć ją można na złp. 5 garniec, choćby robiono sprzedaże na złp. 4 gr. 18, a nawet na złp. 4 gr. 10, narzekania na brak kupców, i na [illegible] się dają.

— O wełnie nic pytano się jeszcze, wielu Kor. z Olkuskiego wspomina tylko, iż kupcy zagraniczni a raczéj ich agenci, ofiarowali za ten produkt ceny nieco wyższe od cen zeszłorocznych.

DOSTRZEŻENIA METEOROLOGICZNE

W OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNEM

WARSZAWSKIÉM.

LUTY 1861 ROK.

Miejsce dostrzeżeń wzniesione jest 367,6 stóp paryzkich nad poziom morza, jego szérokość geogr. 52°13′5″, długość w czasie 1g. 14m. 45s.,7 czyli w łuku 18°41′25″,5 na wschód względem południka paryzkiego.

Dnia	Odmiany księżyca	BAROMETR w milimetrach sprowadzony do 0°					TERMOMETR stustopniowy					Wilgotność średnia dzienna	STAN NIEBA				KIERUNEK WIATRU				Ilość wody co do wysokości w milim. z		Wyso. wody na Wiśle	
		6 go. rano	10 go. rano	4 go. wiec.	10 go. wiec.	średni dzienny	6 go. rano	10 go. rano	4 go. wiec.	10 go. wiec.	średni dzienny		6 godzi. rano	10 godzi. rano	4 god. wieczór	10 god. wieczór	6 g. rano	10 g. rano	4 go. w.	10 go. w.	dészczu	śniegu	stóp	cali
1		755.24	754.72	754.77	754.94	754.92	— 0°.9	— 0°.6	— 2°.1	— 1°.6	—1°.30	—	pochmurny	pochmurny	poch. mgła	pochmurny	Z.	Z.	Z.	Z.			10	5
2	☾.	757.97	754.36	753.86	753.71	754.22	— 0.7	— 0.7	+ 0.1	+ 0.7	— 0.15	—	pochmurny	poch. mgła	poch. dészcz	pochmurny	Z.	Z.	Z.	Z.	0.5		12	5
3		756.31	755.22	749.72	747.86	752.28	— 0.6	+ 0.3	+ 0.1	+ 0.5	+ 0.08	—	pochmurny	pochmurny	poch. śn.	pochmurny	PnZ.	Z.	Z.	Z.		4.9	12	2
4		747.24	748.85	748.80	747.39	748.07	+ 1.7	+ 1.8	+ 1.6	+ 1.0	+ 1.52	—	pochmurny	poch. mgła	poch. mgła	poch. dészcz	Z.	Z.	Z.	PdZ.	1.0		11	4
5		744.54	745.62	746.12	747.30	745.89	+ 0.7	+ 1.4	+ 1.5	+ 1.1	+ 1.17	—	pochmurny	pochmurny	poch. mgła	pochmurny	Z.	Z.	Z.	Z.			10	8
6		748.74	749.80	750.84	751.40	750.19	+ 0.7	+ 1.8	+ 1.8	— 0.9	+ 0.85	—	pochmurny	poch. mgła	pochmurny	pogodny	Z.	PdZ.	Z.	PdZ.			10	3
7		750.30	750.12	749.14	750.06	749.97	— 2.1	— 0.2	+ 3.0	— 0.9	— 0.05	—	pogodny	pog. mgła	pogodny	pogodny	Pd.	PdW.	Pd.	Pd.			9	11
8		749.86	750.42	750.32	750.92	750.38	— 3.0	— 0.6	+ 3.1	— 1.1	— 0.40	—	poch. desz.	pog. mgła	pogodny	pogodny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			9	7
9	●.	749.37	749.98	748.76	748.62	749.18	— 1.1	+ 1.6	+ 5.0	+ 2.2	+ 1.92	90.7	pochmurny	napół pog.	nap. pog.	poch. dészcz	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			9	7
10		746.22	745.11	742.76	742.08	744.04	+ 0.6	+ 2.0	+ 2.2	+ 1.4	+ 1.55	98.2	pochmurny	pochmurny	poch. dészcz	pochmurny	PdW.	PdW.	Pd.	Z.	1.5		9	8
11		744.30	746.56	746.60	742.39	744.96	+ 1.4	+ 1.6	+ 1.6	+ 1.2	+ 1.45	91.0	pochmurny	nap. pogo.	pochmurny	dészcz	Z	PdZ.	PdW.	W.			9	9
12	Rów.	735.76	738.06	744.28	748.50	741.65	+ 1.8	+ 2.0	+ 0.2	— 2.4	+ 0.30	96.7	pochmurny	pochmurny	pogodny	pogodny	PdW.	PdZ.	Z.	PdZ.	2.0		9	9
13	Apog.	751.82	753.32	753.32	753,79	753.06	— 4.0	— 1.7	+ 0.4	— 1.3	— 1.65	90.2	pogodny	pogodny	pogodny	pochmurny	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.			9	11
14		754.15	754.38	754.20	756.98	754.93	— 2.7	+ 1.0	+ 3.3	— 0.1	+ 0.38	88.2	pochmurny	pochmurny	pochmurny	pochmurny	Pd.	Pd.	Z.	Z.			10	5
15		758.39	759.07	758.69	757.70	758.46	— 1.1	— 0.4	+ 1.5	— 2.7	— 0.67	93.2	pochmurny	poch. mgła	pochmurny	pogodny	Z.	Z.	Z.	PdW.			11	4
16		754.93	753.91	752.26	751.64	753.19	— 3.0	+ 0.4	+ 3.1	— 0.2	+ 0.05	95.0	pogodny	nap. pog.	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			12	2
17		750.49	750.21	749.54	749.60	749.96	— 0.5	+ 1.8	+ 2.0	+ 0.6	+ 0.97	94.0	śniég. dr.	dészcz dr.	poch. mgła	poch. mg.	PdW.	Pd.	Z.	Z.	2.0		12	5
18	☽.	748.20	748.80	748.90	750.00	748.67	+ 0.4	+ 0.3	+ 0.3	— 0.9	+ 0.02	99.5	poch. mgła	dészcz i śn.	poch. mgła	pochmurny	PdW.	Pn.	PnZ.	Pn.Z.	2.3		13	5
19		751.33	752.90	754.24	755.51	754.49	— 1.7	— 0.5	+ 1.0	— 0.5	— 0.42	93.2	pochmurny	pochmurny	pochmurny	pochmurny	Z.	Z.	PdZ.	PdW.			11	0
20		756.35	757.09	755.97	755.02	756.16	— 0.3	+ 1.2	+ 1.9	+ 0.6	+ 0.85	89.5	pochmurny	pochmurny	pochmurny	pochmurny	W.	W.	PdW.	PdW.			9	9
21		752.10	752.38	752.94	753.37	752.69	+ 0.7	+ 1.4	+ 2.0	+ 0.1	+ 1.05	97.0	poch. mgła	poch. mgła	poch. mgła	mgła gr.	PdW.	W.	W.	W.			9	3
22		752.17	752.14	751.51	751.90	751.93	+ 0.4	+ 1.8	+ 8.5	+ 3.7	+ 3.60	92.8	poch. mgła	poch. mgła	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	Pd.	PdW.			8	7
23		751.40	752.09	750.94	750.42	751.21	+ 2.2	+ 5.2	+ 9.5	+ 3.7	+ 5.15	91.5	pochmurny	pog. mgła	pr. poch.	nap. pogo.	PdW.	Pd.	PdW.	Pd.			8	6
24		749.76	749.97	749.52	749.78	749.76	+ 0.9	+ 3.5	+ 7.3	+ 4.2	+ 3.97	95.2	poch. mgła	poch. mgła	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			9	6
25	○.	751.71	754.14	757.01	758.50	755.41	+ 2.5	+ 3.1	+ 4.5	+ 2.3	+ 3.10	99.2	nap. pogo.	poch. mgła	poch. mgła	poch. mgła	Z.	PnZ.	Z.	PdW.			8	4
26	Rów. Perig.	758.98	759.69	758.77	757.79	758.81	+ 1.6	+ 4.2	+ 5.4	+ 3.3	+ 3.62	92.7	pochmurny	poch. mgła	pochmurny	pochmurny	W.	PdW.	PdW.	PdW.			8	11
27		756.45	756.19	754.22	753.56	755.10	+ 1.8	+ 2.2	+ 2.3	+ 2.0	+ 2.08	90.2	pochmurny	pochmurny	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	Pd.	Pd.			9	9
28		751.68	751.67	750.44	750.13	750.98	+ 1.8	+ 3.1	+ 8.7	+ 3.7	+ 4.32	93.0	poch. mgła	poch. mgła	nap. pog.	pochmurny	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.			9	11
śre.		751.16	751.68	751.38	751.45	751.43	+ 0°.09	+1°.32	+2°.83	+0°.70	+1°.19	93.5									9.3	4.9	10	3.7

		m.	c.	f.	
Średnia wysokość barometru miesięczna		751.43	27	9.105	
Najwyżéj barometr dochodził d. 26 o g. 10 r.		759.69	28	0.768	
Najniżéj — — d. 12 o g. 6 r.		736.76	27	2.170	
Średnia dzienna zmiana barometru		3.27		1.45	
Największa dzienna zmiana barometru d. 12—13 o g. 6 r.		16.06		7.11	
Średnia wysokość barometru jest większa o		1.278		0.566	
od stanu normalnego z 35 lat poprzedzających		750.152	27	8.538	
Średnia temperatura lutego wynosi	+	1°.19	C. +	0°.95	R.
Największe ciepło dochodziło d. 23 o g. 4 w.	+	9.5	„ +	7.6	„
Największe zimno d. 13 o g. 6 r.	—	4.0	„ —	3.2	„
Średnia zmiana dzienna temperatury		1.36	„	1.08	„
Największa zmiana dzienna temperatury d. 21—23 o g. 4 wieczór		6.5	„	5.2	„
Średnia temperatura lutego jest większa o		4.56	„	3.64	„
od stanu normalnego z 35 lat poprzedzających	—	3.37	„ —	2.69	„

Termometrograf wskazał: Maximum + 8°.5 R. d. 23 po południu.
Minimum — 3°.2 „ d. 13 rano.

Średnia wilgotność powietrza miesięczna jest 93.5 biorąc 100 za zupełne nasycenie atmosfery parą wodną albo co do ciężaru 5.44 gramów na jednym metrze sześciennym powietrza; wilgotność ta jest większa o 1 setną od normalnéj (92.6).

Ilość wody spadłéj z dészczu co do wysokości wynosi 0.3 mil. czyli 4.12. lin. par.; ze śniegu 4.9 mil. czyli 2.17 lin. par. razem wody z dészczu i śniegu 14.2 mil. czyli 6.29 lin. par.; mniejsza o 16.38 mil. czyli o 7.26 lin. par.; od ilości wody jaka u nas średnio w lutym spada (30.58 mil. czyli 13.55 lin. par.)

Stan elektryczności atmosferycznéj co do jéj natężenia średni miesięczny jest 15.8 stopni; największe natężenie siły elektrycznéj 48 stopni d. 8 o g. 10 r.

Dni pogodnych było 2, napół pogodnych 8, pochmurnych 18.

Dni dészczu 8 (d. 2, 3, 4, 10, 11, 12, 17, 18).
— śniegu 4 (d. 2, 3, 17, 18).
— mgły 17 (d. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28).

Wichrów 1 (Z 1).

Wiatrów mocnych 11 (6 Z., 1 PdZ., 1 W., 2 PdW., 1 PdZ).

Wiatry panujące Południowo-Wschodni i Zachodni.

luty r. b. był niepogodny, wilgotny, mglisty lecz o 3.64 stop. R. ciepłejszy niż zwykle, a nawet cieplejszy o 0.62 stop. R. od marca w stanie normalnym. Ostatnie siedm dni były szczególnie ciepłe. Najzimniejsze były dni: 1, 2, 8, 13, 15. W ogóle stan powietrza w tym miesiącu był łagodny i wiosenny. Zmiany temperatury były częste; największa zmiana dzienna wynosząca 4.64 stop. R. przypadła d. 12— 13 w czasie przejścia księżyca przez równik niebieski, druga zmiana 5.2 stop. R. przypadła d. 21 — 22. Barometr utrzymywał się dosyć wysoko osobliwie d. 26 po pełni i przejściu księżyca przez równik. Największa zmiana dzienna barometru wynosząca 7.11 lin. par. przypadła d. 12— 13 jednocześnie ze zmianą temperatury w czasie przejścia księżyca przez równik. Deszcze i śniegi padały rzadko i nie obficie; mgły były częste. Pod względem stanu powietrza miesiąc ten był mniej pogodny niż zwykle; albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 3, 9: 7, 4: 17, 7 w r. b. stosunek tychże dni jest jak 2: 8: 18.

Na słońcu pokazywały się liczne plamy.

Wisła pod Warszawą stanęła d. 2 stycznia r. b. w południe.

Dnia 17 o godz. 10½ wieczorem wody na Wiśle pod Warszawą ruszyły.

Średnia wysokość wody na r. Wiśle stóp 10 cali 3.7 n. m. polsk.
Wysokość wody największa dochodziła „ 13 „ 5 d. 18 „
„ „ najmniejsza „ „ 8 „ 4 d. 25. „

W tym miesiącu podobnie jak w poprzednich, przesyłano telegrafem elektrycznym do St. Petersburga, postrzeżenia meteorologiczne czynione w Obserwatoryum Astronomicznem Warszawskiem co dzień o godzinie 8 rano.

DOSTRZEŻENIA METEOROLOGICZNE

W OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNEM

WARSZAWSKIÉM.

MARZEC 1861 ROK.

Marzec, 1861. **Dostrzeżenia Meteorologiczne w Obserwatoryum Astronomicznem Warszawskiem.**

Miejsce dostrzeżeń wzniesione jest 367,6 stóp paryzkich nad poziom morza, jego szérokość geogr. 52°13′5″, długość w czasie 1g·14m·45s.,7 czyli w łuku 18°41′25″,5 na wschód względem południka paryzkiego.

Dnia	Odmiany księżyca	BAROMETR w milimetrach sprowadzony do 0° 6 go. rano	10 go. rano	4 go. wiec.	10 go. wiec.	średni dzienny	TERMOMETR stustopniowy 6 go. rano	10 go. rano	4 go. wiec.	10 go. wiec.	średni dzienny	Wilgotność średnia dzienna	STAN NIEBA 6 godzi. rano	10 godzi. rano	4 god. wieczór	10 god. wieczór	KIERUNEK WIATRU 6 g. rano	10 g. rano	4 go. w.	10 go. w.	Ilość wody co do wysokości w milim. z dészczu	śniegu	Wyso. wody na Wiśle stóp	cali
1		748.42	748.00	747.82	749.20	748.36	+ 2°.7	+ 4°.4	+ 5°.4	+ 3°.5	+4°.00	93.8	poch. mgła	poch. mgła	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	Z.	PdZ.	1.5		9	10
2	☾.	749.83	749.80	747.88	748.82	749.08	+ 0.4	+ 3.5	+ 7.5	+ 3.7	+ 3.78	91.8	pogodny	pogodny	pogodny	dészcz	Pd.	Pd.	Pd.	Z.	1.0		8	11
3		749.63	749.33	748.18	736.95	746.77	+ 2.5	+ 4.8	+ 7.0	+ 3.9	+ 4.55	85.0	pochmurny	pochmurny	pochmurny	dészcz	Z.	PdZ.	Pd.	PdZ.	4.5		8	4
4		734.01	735.59	741.15	743.10	738.46	+ 4.8	+ 1.6	+ 2.1	+ 1.3	+ 2.45	95.2	poch. dészcz	poch. śn.	pochmurny	pochmurny	Z.	Z.	Z.	Z.	1.8		7	11
5		746.77	749.63	751.86	754.25	750.63	+ 0.2	+ 1.7	+ 3.1	+ 0.5	+ 1.12	84.7	pochmurny	pochmurny	pochmurny	pochmurny	Z.	Z.	PnZ.	PdZ.			7	6
6		754.69	755.27	752.49	749.42	752.97	— 0.8	+ 2.5	+ 4.7	+ 1.5	+ 1.97	81.0	pogodny	napół pog.	pochmurny	pochmurny	Pd.	PdZ.	PdZ.	PdZ.		1.8	7	1
7		743.44	742.10	742.40	745.98	743.48	+ 0.8	+ 3.3	+ 3.3	+ 3.9	+ 2.82	90.0	pochmurny	dészcz	dészcz	pochmurny	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	4.7		6	8
8		750.66	751.92	748.84	744.84	749.06	— 0.4	+ 1.8	+ 5.6	+ 3.0	+ 2.35	79.0	pogodny	pogodny	nap. pog.	dészcz	Z.	Z.	Z.	PdZ.	1.5		6	2
9		739.24	735.52	739.90	740.76	738.65	+ 4.2	+ 4.4	+ 3.3	+ 1.4	+ 3.32	94.2	poch. dészcz	dészcz	pochmurny	dészcz	PdZ.	PdZ.	PnZ.	Z.	6.5	2.5	5	11
10		742.85	743.63	742.40	739.06	741.99	+ 0.6	+ 2.1	+ 2.8	+ 0.6	+ 1.52	92.5	pochmurny	pr. poch.	pochmurny	śniég	Z.	PnZ.	PnZ.	Pd.		1.5	5	9
11	●.	730.23	729.77	731.16	728.56	729.93	+ 2.3	+ 5.8	+ 5.4	+ 3.1	+ 4.15	85.2	pochmurny	poch. dészcz	pochmurny	pochmurny	PdZ.	Z.	Z.	PdZ.	6.2		5	8
12	Rów.	725.95	726.47	726.95	728.35	726.93	+ 2.3	+ 3.7	+ 4.1	— 0.0	+ 2.50	83.0	pochmurny	pochmurny	pochmurny	pogodny	Z.	Z.	Z.	Z.			5	9
13	Apog.	729.96	732.01	736.84	742.10	735.23	— 0.3	— 0.9	— 0.2	— 3.0	— 0.65	95.5	pochmurny	poch. mgła	pochmurny	nap. pogo.	Z	Pn W.	Pn.	PnZ.		1.5	6	3
14		746.62	748.94	751.70	754.11	750.34	— 3.7	— 2.3	— 1.9	— 3.1	— 2.75	82.8	pochmurny	pochmurny	pochmurny	nap. pogo.	PnZ.	PnZ.	PnZ.	PnZ.		1.5	6	10
15		754.67	755.35	754.27	754.05	754.58	— 6.6	— 3.1	— 0.2	— 3.1	— 3.22	75.8	pogodny	pogodny	pogodny	pogodny	PnZ.	PnZ.	PnZ.	PdZ.			7	6
16		751.40	751.58	752.42	753.05	752.11	— 2.3	— 0.2	+ 2.0	+ 0.1	— 0.10	96.5	pochmurny	śniég. dr.	pochmurny	pogodny	PdZ.	PdZ.	Z.	PdZ.		1.3	8	8
17		752.03	751.28	748.88	748.22	750.10	— 1.5	+ 3.3	+ 6.9	+ 3.3	+ 3.00	82.5	pog. mgła	nap. pog.	pochmurny	pochmurny	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.			8	10
18		746.44	745.04	742.53	742.04	744.01	+ 1.7	+ 5.4	+ 7.9	+ 0.6	+ 3.90	88.2	poch. mgła	poch. mgła	nap. pog.	pogodny	Pd.	PdW.	PdW.	PdW.			8	4
19	☽.	739.68	738.76	736.69	735.76	737.72	— 0.2	+ 2.7	+ 6.6	+ 2.7	+ 2.95	78.8	pochmurny	pogodny	pr. pogodny	pogodny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			7	4
20		735.87	736.91	739.03	741.80	738.40	— 0.0	+ 5.0	+ 8.7	+ 4.6	+ 4.57	80.2	pogodny	nap. pogo.	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	Pd.	Pd.			6	5
21		741.28	739.56	736.35	733.73	737.73	+ 2.9	+ 5.8	+ 6.0	+ 6.4	+ 5.28	80.2	pochmurny	nap. pogo.	dészcz dr.	pochmurny	Pd.	Pd.	Pd.	Pd.	1.4		5	10
22		738.36	741.02	741.81	742.89	741.02	+ 0.6	+ 4.1	+ 6.5	+ 2.5	+ 3.42	73.2	nap. pogo.	pochmurny	pochmurny	pochmurny	PdZ.	Z.	PdZ.	PdZ.	1.4		5	5
23		744.39	756.45	747.58	751.53	747.23	— 0.2	+ 4.8	+ 5.2	+ 0.0	+ 2.45	78.5	nap. pogo.	pr. pog.	pochmurny	pogodny	Z.	Z.	PnZ.	PnZ.			5	2
24		754.39	745.43	757.09	758.12	756.51	— 1.1	+ 2.5	+ 8.5	+ 1.7	+ 2.90	77.5	pog. mgła	pogodny	pogodny	pogodny	Pn.Z.	Pd.	PnW.	PdW.			5	0
25	Rów.	757.75	756.33	753.14	751.94	754.79	— 0.2	+ 4.8	+ 11.0	+ 6.4	+ 5.50	83.2	poch. mgła	pochmurny	pogodny	pogodny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			4	11
26	○.	751.47	750.91	748.73	748.69	749.95	+ 1.9	+ 9.7	+ 16.0	+ 7.5	+ 8.78	72.5	pogodny	pogodny	pogodny	pogodny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			5	0
27	Perig.	747.98	747.90	747.42	747.42	747.68	+ 2.0	+ 8.2	+ 16.6	+ 7.5	+ 8.57	65.7	pogodny	pogodny	pogodny	pogodny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			5	5
28		746.50	747.20	746.96	748.01	747.17	+ 2.7	+ 7.5	+ 12.5	+ 6.2	+ 7.22	73.2	poch. mgła	pochmurny	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			6	0
29		748.21	748.75	748.14	748.52	748.40	+ 1.2	+ 7.0	+ 15.4	+ 9.3	+ 8.22	71.0	pochmurny	nap pogo.	pochmurny	pochmurny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			5	11
30		749.87	750.15	750.34	750.93	750.32	+ 3.7	+ 11.1	+ 19.5	+ 8.9	+10.80	77.0	pogodny	pogodny	pogodny	pogodny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			5	7
31		751.21	751.63	750.07	750.55	750.86	+ 3.0	+ 10.1	+ 18.1	+ 9 4	+10.15	70.7	pogodny	pogodny	pogodny	pogodny	PdW.	PdW.	PdW.	PdW.			5	6
śre.		745.28	745.55	745.48	745.66	745.49	+ 0°.78	+4°.09	+7°.06	+3°.01	+3°.73	82.5									30.5	10.1	6	7.5

		m.	c.	f.	
Średnia wysokość barometru miesięczna		755.49	27	6.473	
Najwyżej barometr dochodził d. 24 o g. 10 w.		758.12	28	0.071	
Najniżej — — d. 12 o g. 6 r.		725.95	26	9.811	
Średnia dzienna zmiana barometru		5.46		2.42	
Największa dzienna zmiana barometru d. 13—14 o g. 4 w.		16.93		8.60	
Średnia wysokość barometru jest mniejsza o		3.55		1.57	
od stanu normalnego z 35 lat poprzedzających		749.037	27	8.045	
Średnia temperatura marca wynosi	+	3°.73 C.	+	2°.99	R.
Największe ciepło dochodziło d. 30 o g. 4 w.	+	19.5 „	+	15.6	„
Największe zimno d. 15 o g. 6 r.	—	6.6 „	—	5.28	„
Średnia zmiana dzienna temperatury		1.99 „		1.59	„
Największa zmiana dzienna temperatury d. 25—26 o g. 4 wieczór		5.0 „		4.0	„
Średnia temperatura marca jest większa o	+	3.34 „	+	2.68	„
od stanu normalnego z 35 lat poprzedzających	+	0.39 „	+	0.31	„

Termometrograf wskazał: Maximum + 16°.2 R. d. 30 po południu.
Minimum — 5°.3 „ d. 15 rano.

Średnia wilgotność powietrza miesięczna jest 82.5 biorąc 100 za zupełne nasycenie atmosfery parą wodną albo co do ciężaru 5.57 gramów na jednym metrze sześciennym powietrza; wilgotność ta jest blizko o 5 setnych mniejsza od normalnéj (87.2).

Ilość wody spadłej z dészczu co do wysokości wynosi 30.5 mil. czyli 13.51. lin. par.; ze śniegu 10.1 mil. czyli 4.47 lin. par. razem wody z dészczu i śniegu 40.6 mil. czyli 17.98 lin. par.; prawie równa normalnéj (41.42 mil. czyli 18.35 lin. par.).

Stan elektryczności atmosferycznéj co do jéj natężenia średni miesięczny jest 17.5 stopni; największe natężenie siły elektrycznéj dochodziło: 34 stopni d. 24 o godz. 10 r.

Dni pogodnych było 8, napół pogodnych 11, pochmurnych 12.
Dni dészczu 17 (d. 1, 3, 7, 8, 9, 11, 21).
— śniegu 7 (d. 4, 6, 9, 10, 13, 14, 16).
— mgły 7 (d. 1, 13, 17, 18, 24, 25, 28).
Wichrów 4 (Pd. 2, PdZ. 1, Z. 1).
Wiatrów mocnych 15 (7 Z., 4 PdZ., 2 PdW., 1 Pn., 1 Pd.).
Wiatr panujący Południowo-Wschodni.

Marzec r. b. był pogodny, ciepły i suchy osobliwie w drugiéj połowie miesiąca, o 2.68 stop. R. cieplejszy niż zwykle. Ostatnie sześć dni były tak ciepłe jak w porze letniéj, wyjąwszy trzy dni środkowe: 13, 14, 15, które były mroźne, cały miesiąc był ciepły. Największa zmiana temperatury wynosząca 8,6 lin. par. przypadła dnia 13—14 w czasie największego oddalenia księżyca od ziemi. Stan powietrza osobliwie w drugiéj połowie był suchy. Deszcze w pierwszéj połowie miesiąca padały często ale nie obficie. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był pogodniejszy niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5,4:11,4:13,0; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 8 : 11 : 12.

Na słońcu pokazywały się liczne i wielkie plamy.

Średnia wysokość wody na rzece Wiśle . , ... stóp 6 lin. 7,5 n. m. polsk.
Wysokość wody największa dochodziła d. 1 . . . . stóp 9 „ 10 „ „
„ „ najmniejsza „ d. 25 . . . stóp 4 „ 11 „ „

W tym miesiącu podobnie jak w poprzednich, przesyłano telegrafem elektrycznym do St. Petersburga, postrzeżenia meteorologiczne czynione w Obserwatoryum Astronomicznem Warszawskiem co dzień o godzinie 8 rano.

LISTA

CZŁONKÓW CZYNNYCH

TOWARZYSTWA ROLNICZEGO

W KRÓLESTWIE POLSKIEM

na rok 1861.

Podług § 8go Najwyżéj zatwierdzonéj Ustawy: Prezydujący w Radzie Przemysłowéj przy Kommissyi Rządowéj Spraw Wewnętrznych i Duchownych, wszyscy Gubernatorowie Cywilni i Gubernialni Marszałkowie Szlachty, oraz Dyrektor Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie, są z urzędu Członkami Towarzystwa, — nadto, podług § 17go tejże Ustawy stałymi z Urzędu Członkami w *Komitecie* Towarzystwa są: Prezydujący w Radzie Przemysłowéj przy Kommisyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Dyrektor Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie.

Ner bieżący ogólny	NAZWISKO I IMIĘ.
	WARSZAWA.
1	Antoni Fijałkowski, *JX. Arcybiskup, Metropolita Warszawski.*
2	Badeni Józef.
3	Banzemer Adolf.
4	Baraniecki Grzegorz.
5	Barciński Antoni.
6	Berezowski Piotr.
7	Beyer Karol.
8	Bielecki Leonard.
9	Bobr Teodor.
10	Bobrownicki Alexander.
11	Borejsza Michał.
12	Branicki Aleksander.

Ner bieżący ogólny	NAZWISKO I IMIĘ.
13	Breza Hipolit.
14	Brzeziński Jan.
15	Brzozowski Teofil.
16	Burba Klety.
17	Bystrzanowski Jan Kazimierz.
18	Chmielecki Stanisław.
19	Chmielowski Alexander.
20	Chrzanowski Tadeusz.
21	Cichocki Teofil.
22	Cichorski Władysław.
23	Cieszkowski August.
24	Czacki Władysław.
25	Czartkowski Walenty.
26	Czepiński Michał.
27	Czudowski Michał.
28	Dangel Zygmunt.
29	Dekuciński Władysław.
30	Deskur Andrzéj.
31	Dębowski Ignacy.
32	Dębski Henryk.
33	Dmochowski Franciszek Salezy.
34	Dobrzański Kazimierz.
35	Dotkiewicz Stanisław.
36	Dowgiełło Stanisław.
37	Drzewiecki Karol.
38	Dutkowski Jan.
39	Dymsza Kleofas.
40	Evans Douglas.
41	Fiszer Konstanty Józef.
42	Flatt Oskar.
43	Gadomski Stanisław.
44	Gadon Michał.
45	Garbiński Andrzej.
46	Garbiński Władysław, *Sekretarz Towarzystwa.*
47	Gąsiorowski Franciszek.
48	Gebethner Gustaw.
49	Glass Edward.
50	Głębocki Juljan.

Ner bieżący ogólny	NAZWISKO I IMIĘ.
51	Goleński Fryderyk.
52	Gołemberski Władysław.
53	Górski Konstanty.
54	Grabowski Michał.
55	Gregorowicz Jan Kanty.
56	Gregorowicz Karol.
57	Grochowski Józef.
58	Gruszecki Konstanty.
59	Gruszecki Władysław, *C. K.*
60	Hauke Alexander.
61	Hauke Maurycy.
62	Hilke Henryk.
63	Jabłoński Ludwik.
64	Jagmin Paweł.
65	Jakubowski August.
66	Jakubowski Karol.
67	Jankowski Narcyz.
68	Janowski Stanisław.
69	Jaroszyński Henryk.
70	Jasiński Alexander.
71	Jasiński Leon.
72	Jasiński Stanisław.
73	Jodko Tomasz.
74	Jundziłł Jan.
75	Jundziłł Jan.
76	Karnicki Jan.
77	Kaszowski Adolf.
78	Kenig Józef.
79	Klemensowski Marcin.
80	Komorowski August.
81	Kończa Medard.
82	Korabiewski Wiktor.
83	Kossakowski Stanisław.
84	Kossakowski Stanisław Kazimierz.
85	Kosztulski Jan.
86	Kozakowski Józef.
87	Kozielski Franciszek.
88	Krajewski Alexander.

Ner bieżący ogólny	NAZWISKO I IMIĘ.
89	Krasicki Marceli.
90	Krasicki Wacław.
91	Kraszewski Józef Ignacy.
92	Kremky Władysław.
93	Kronenberg Leopold.
94	Krosnowski Antoni.
95	Kropiwnicki Kazimierz.
96	Kropiwnicki Stanisław Zygmunt.
97	Królikowski Alexander.
98	Kucz Karol.
99	Kuczalski Leon.
100	Kurjerow Józef.
101	Kurnatowski Stanisław.
102	Lachnicki Cypryan.
103	Laski Władysław.
104	Le Brun Tomasz.
105	Ledóchowski Kazimierz.
106	Lesser Stanisław.
107	Leszczyński Ignacy.
108	Lewiński Jakób.
109	Lewiński Michał.
110	Lilpop Stanisław.
111	Limprecht Henryk.
112	Lubomirski Eugeniusz.
113	Lubomirski Kazimierz.
114	Lubomirski Stanisław.
115	Lubomirski Tadeusz.
116	Lubomirski Władysław.
117	Lubomirski Zygmunt.
118	Łabęcki Hieronim.
119	Łaszczyński Zygmunt.
120	Łempicki Artur.
121	Łęski Adam.
122	Łubieński Henryk.
123	Łubieński Tomasz.
124	Łuszczewski Wacław.
125	Machczyński Konrad.
126	Malhomme Ludwik.

Ner bieżący ogólny	NAZWISKO I IMIĘ.
127	Mańkowski Emeryk.
128	Mańkowski Wacław.
129	Mańkowski Walery.
130	Marczewski Bronisław.
131	Michalski Józef.
132	Michałowski Erazm.
133	Mieczyński Adam.
134	Mierzwiński Antoni.
135	Milowicz Leon.
136	Miłosz Franciszek.
137	Minter Karol.
138	Moldaur Alexander.
139	Morawski Henryk.
140	Moycho Karol.
141	Nagórny Antoni.
142	Neyhoff Ley Romuald.
143	Niemirowski Tytus.
144	Nowowiejski Stanisław.
145	Ornowski Józef.
146	Ostrowski Władysław.
147	Ostrowski Zygmunt.
148	Otto Jan.
149	Papi Jan.
150	Paprocki Emeryk.
151	Parissot Alexander.
152	Piaskowski Włodzimierz.
153	Pietrusiński Ludwik.
154	Plater de Broel Włodzimierz Stanisław.
155	Podczaszyński Bolesław.
156	Podgórski Józef.
157	Potocki Antoni.
158	Potocki Stanisław.
159	Prokopowicz Wincenty.
160	Pruszyński Mieczysław.
161	Przezdziecki Alexander.
162	Przezdziecki Mieczysław.
163	Przybysławski Kazimierz.
164	Przyrębel Bolesław.
165	Pusłowski Ksawery.

Ner bieżący ogólny	NAZWISKO I IMIĘ.
166	Pusłowski Wandalin.
167	Quapil Antoni.
168	Radgowski Antoni.
169	Radomiński Józef Maryan.
170	Radziwiłł Konstanty.
171	Rawicz Józef.
172	Reszke Jan.
173	Rodkiewicz Aleksander.
174	Rogoziński Michał.
175	Rolbiecki Nepomucen.
176	Römer Edward.
177	Rosenwerth Józef.
178	Rossman Henryk.
179	Ruczyński Eustachy.
180	Rudzki Konstanty.
181	Rusyan Wincenty.
182	Rybiński Józef.
183	Rytschel Józef.
184	Siecheń Przemysław.
185	Skibicki Franciszek.
186	Skomorowski Antoni.
187	Skorobohaty Teodozyusz.
188	Słubicki Eugeniusz.
189	Solnicki Walenty.
190	Sporny Józef.
191	Stadnicki Paweł.
192	Stecki Henryk.
193	Stecki Józef, JX.
194	Stojakowski Piotr, JX.
195	Stronczyński Kazimierz.
196	Strzyżewski Alexander.
197	Sulatycki January.
198	Sulimierski Marceli.
199	Sumowski Joachim.
200	Swieszewski Józef Lucyan.
201	Szamota Stanisław.
202	Szaniawski Józef.
203	Szembek Józef.
204	Szlenker Ksawery.

Nr bieżący ogólny	NAZWISKO I IMIĘ.
205	Szumlański Konstanty.
206	Szymanowski Ignacy.
207	Thieme Karol.
208	Toczyski Józef.
209	Toeplitz Henryk.
210	Tomorowicz Władysław.
211	Trautsolt Karol.
212	Trzetrzewiński August.
213	Trzetrzewiński Wojciech.
214	Turno Gotard.
215	Tymieniecki Lucjan.
216	Uruski Seweryn.
217	Walewski Stanisław.
218	Wierniewicz Szczepan.
219	Willand Karol.
220	Wisłocki Mikołaj.
221	Wojda Maurycy.
222	Wojewódzki Emiljan.
223	Wojtaszyński Karol.
224	Wokulski Henryk.
225	Wolff Robert.
226	Wołowski Adam.
227	Wołowski Alexander.
228	Wyrzykowski Mieczysław.
229	Wysiekierski Bolesław.
230	Zaborowski Walenty.
231	Zaleski Xawery.
232	Zaleski Zenon.
233	Załęski Maurycy.
234	Zamoyski Andrzéj (junior).
235	Zamoyski Józef.
236	Zamoyski Karol.
237	Zamoyski Stanisław.
238	Zamoyski Stefan.
239	Zapolski Ignacy.
240	Zarzecki Józef.
241	Zawisza Jan.
242	Zdrojewski Jan.
243	Zdzitowiecki Władysław.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
		I. Powiat Warszawski.		
		1) Okręg Warszawski.		
244	1	Bentkowski Leon	Mikołajówka	Warszawa.
245	2	Budziszewski Kazim, JX.	Słomczyn	Góra Kalwarya.
246	3	Bunge Henryk	Opalin	Warszawa.
247	4	Chełmicki Henryk	Marymont	ditto.
248	5	Cejsinger Antoni	Lesznowola	Piaseczno.
249	6	Cramer Karol	Pęcice	Warszawa.
250	7	Czarnowski Juljan	Chylice	Piaseczno.
251	8	Deskur Stanisław	Ożarów	Warszawa.
252	9	Dzimiński Józef	Małocice	Nowy Dwór.
253	10	Domaradzki Wiktor	Wieliszew	Warszawa.
254	11	Gąsiorowski Józef	Czerniaków	ditto.
255	12	Głogowski Tomasz	Mokotów	ditto.
256	13	Goldberg Wilhelm	Raków	ditto.
257	14	Heinrich Władysław	Sielce	ditto.
258	15	Horodyski Antoni	Lewicpol	ditto.
259	16	Jasiński Adam	Babice	ditto.
260	17	Jasiński Józef	Pelaszków	ditto.
261	18	Jezierański Jan	Łosia-Wólka	ditto.
262	19	Jezierański Stanisław	ditto.	ditto.
263	20	Kamiński Antoni	Piaseczno	Piaseczno.
264	21	Kicki Kajetan	Szamocin	Warszawa.
265	22	Koelichen Karol	Włochy	ditto.
266	23	Kostecki Wincenty	Elsnerów	ditto.
267	24	Kropiwnicki Alfons	Zielonki	ditto.
268	25	Leski Jan, JX.	Łomna	ditto.
269	26	Łabęcki Władysław	Okęcie	ditto.
270	27	Łaszczyński Jakób	Bliżne	ditto.
271	28	Łaszczyński Józef	ditto.	ditto.
272	29	Łempicki Henryk	Grochów	ditto.
273	30	Łęski Ludwik	Ząbki	ditto.
274	31	Michałowski Władysław	Jabłonna	Jabłonna.
275	32	Miecznikowski Alexander	Lipków	Warszawa.
276	33	Miecznikowski Ludwik	ditto.	ditto.
277	34	Mikulski Franciszek, JX.	Mokotów	ditto.
278	35	Mikulski Konstanty	ditto.	ditto.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
279	36	Miśkiewicz Łukasz	Wólka Kozadowska	Warszawa.
280	37	Nolken Karol	Kazuń	ditto.
281	38	Okęcki Adam	Służewiec	ditto.
282	39	Osterloff Fryderyk	Gocławek	ditto.
283	40	Osterloff Wilhelm	Grochów	ditto.
284	41	Paschalis Franciszek	Lipków	ditto.
285	42	Pilchowski Ludwik	Dębina	Nowy Dwór.
286	43	Pohl Edward	Grabówek	Warszawa.
287	44	Popławski Leon	Pęcice	ditto.
288	45	Poths Karol	Młociny	ditto.
289	46	Poths Ludwik	ditto	ditto.
290	47	Potocki August	Willanów	ditto.
291	48	Potocki Maurycy	Jabłonna	Jabłonna.
292	49	Potocki Stanisław	Helenów	Warszawa.
293	50	Potulicki Piotr	Obory	ditto.
294	51	Potulicki Stanisław	ditto	ditto.
295	52	Potulicki Włodzimierz	ditto	ditto.
296	53	Rossman Ludwik	Bielawa	Piaseczno.
297	54	Rostworowski Juljusz	Opacz	Warszawa.
298	55	Schouppe Apolinary	Moszna	Pruszków.
299	56	Segno Henryk	Jeziorna	Piaseczno.
300	57	Skarbek Henryk	Wyczołki	Warszawa.
301	58	Szymanowski Jakób	Zbików	Błonie.
302	59	Taraszkiewicz Jan Wład.	Służew	Warszawa.
303	60	Trębicki Alexander	Łomna	ditto.
304	61	Trębicki Antoni	Dziekanów	ditto.
305	62	Trzciński Felicyan	Jeziorna	ditto.
306	63	Werner Karol	Wólka Załęska	Góra Kalwarya
307	64	Zawisza Czarny Wiktor	Umiastów	Warszawa.
308	65	Żelazowski Jan	Domaniew	ditto.
		2) Okręg Błoński.		
309	1	Brunwey Juljusz	Słubice	Warszawa.
310	3	Celiński Józef	Grudów	Grodzisk.
311	2	Cybulski Stefan	—	—
312	4	Cybulski Włodzimierz	Piekary	Mszczonów.
313	5	Czarniecki Stefan	Książenice	Grodzisk.
314	6	Folkierski Piotr	Radonie	ditto.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
315	7	Gryżewski Wiktor	Wolskie	Błonie.
316	8	Janasz Adolf	Płochocin	ditto.
317	9	Janiszowski Rudolf	Czubin	ditto.
318	10	Januszewski Józef	Leszno	ditto.
319	11	Krasiński Adam	Radziejowice	Ruda Guzowska.
320	12	Krasnodębski Władysław	Czarnocin	Baby.
321	13	Krause Adolf	Radzików	Błonie.
322	14	Królikowski Rudolf	Otrębusy	Mszczonów.
323	15	Lasocki Leon	Zaborów	Błonie.
324	16	Łubieński Feliks	Izdebno	Grodzisk.
325	17	Łubieński Piotr	Gole	Warszawa.
326	18	Malinowski Łukasz	Bożęcin	Błonie.
327	19	Marylski Eustachy	Książenice	Grodzisk.
328	20	Mieszkowski Klemens	Konotop	Błonie.
329	21	Milewski Franciszek, JX.	Błonie	ditto.
330	22	Mokronoski Alexander	Chlewnia	Grodzisk.
331	23	Mokronoski Ewaryst	Jordanowice	ditto.
332	24	Mokronoski Stanisław	Chrzanów	ditto.
333	25	Moldenhawer Konstanty	Faszyce	Błonie.
334	26	Myszczyński Kazimierz	Chylice	Grodzisk.
335	27	Nakielski Marcelli	Bieniew	Błonie.
336	28	Nakielski Oktawian	Żaby	ditto.
337	29	Nowakowski Józef	Łubiec	ditto.
338	30	Paschalis Alexander.	Grądy	ditto.
339	31	Paschalis Jakubowicz Fel.	Swięcice	ditto.
340	32	Pawłowski Franciszek	Badowo-Danki	Mszczonów
341	33	Phul Henryk	Rochale	Błonie.
342	34	Piotrowski Jakób	Leszno	ditto.
343	35	Piotrowski Teofil	ditto	ditto.
344	36	Piotrowski Michał	Wilkowa wieś	ditto.
345	37	Piotrowski Władysław	Domaniew	ditto.
346	38	Plater-Zyberg Kazimierz	Pass	ditto.
347	39	Poths Adolf	Boża wola	ditto.
348	40	Przyłuski Feliks	Many	Tarczyn.
349	41	Radoszewski Ignacy	Grądy	Błonie.
350	42	Rostafiński Michał	Kłudno	Warszawa.
351	43	Rychłowski Stanisław	Milanówek	Grodzisk.
352	44	Ryx Franciszek	Radziejowice	Ruda Guzowska.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa.
353	45	Skrutkowski Stanisław	Gawartowa Wola	Błonie
354	46	Tarnowski Wincenty	Umiastów	ditto.
355	47	Ulicki Antoni, JX.	Brwinów	ditto.
356	48	Wasiutyński Hermogenes	Rochaliki	Warszawa.
357	49	Wilski Walenty	Józefpol	Mszczonów.
358	50	Wodziński Józef	Zaborówek	Błonie.
359	51	Wolchybner Alexander	Załęże Duże	Tarczyn.
360	52	Wołowski Felix	Osuchów	Mszczonów.
361	53	Wysocki Kazimierz, JX.	Leszno	Błonie.
362	54	Zelt Antoni	Łuszczewek	ditto.
		3) Okręg Czerski.		
363	1	Adelt Kazimierz	Sadków szlachecki	Grójec.
364	2	Bedliński Felix	Oczesały	ditto.
365	3	Brzozowski Seweryn	Kośmin	ditto.
366	4	Chudzyński Felix	Zalesie	ditto.
367	5	Ciborowski Aleksander	Wysoka	ditto.
368	6	Ciechomski Wojciech	Budzieszyn	ditto.
369	7	Czarnocki Ludgard	Przęsławice	ditto.
370	8	Dal-TrozzoAntoniHenryk	Michałów	Białobrzegi.
371	9	Dangel Jan	Głosków	Piaseczno.
372	10	Daszewski Alexander	Pniewy	Grójec.
373	11	Daszewski Marceli	Grabie	ditto.
374	12	Dobiecki Wincenty	Miechowice	ditto.
375	13	Dobiecki Wincenty	ditto	ditto.
376	14	Domański Antoni	Jasieniec	ditto.
377	15	Domański Stansław	Jarochy	ditto.
378	16	Golcz Józef	Prace małe	Tarczyn.
379	17	Górski Stanisław	Uleniec	Grójec.
380	18	Gostomski Hieronim	Brzostowiec	Białobrzegi.
381	19	Grzegorzewski Mieczy.	Czarny Las	Góra Kalwarya.
382	20	Hildebrandt Jan	Janówka	Grójec.
383	21	Huba Mieczysław	Falencin	ditto.
384	22	Huba Stanisław	ditto	ditto.
385	23	Iwanicki Władysław	Ogrodzienice	ditto.
386	24	Jackowski Marceli	Promna	Białobrzegi.
387	25	Jackowski Tomasz	Wodziczna	Grójec.
388	26	Jasiński Stanisław Kostka	Ząbków	Sokołów.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
389	27	Jasiński Wojciech	Głudna	Grójec.
390	28	Jaszowski Stanisław	Łychowska Wola	ditto.
391	29	Kapliński Józef	Jastrzębie	ditto.
392	30	Kapliński Juljan	ditto	Mogielnica.
393	31	Kiciński Kazimierz	Lubanice	Grójec.
394	32	Kijewski Gustaw	Błędów	ditto.
395	33	Kijewski Jan Chryzostom	ditto	ditto.
396	34	Kotarski Tomasz	Cychry	Mszczonów.
397	35	Kozłowski Korneli	Czaplin	Góra Kalwarya
398	36	Krysiński Michał	Gniejewice	Warszawa
399	37	Krzywoszewski Bolesław	Drwalew	Grójec.
400	38	Lasocki Ludwik	Głuchów	ditto.
401	39	Leski Gustaw	Kunie	ditto.
402	40	Leszczyński Jan Nepom.	Lisów	Warszawa.
403	41	Łaszcz Ludwik	Staniszewice	Góra Kalwarya.
404	42	Łącki Aleksander	Budziszynek	Grójec.
405	43	Łączyński Konstanty	Przęsławice	ditto.
406	44	Łączyński Zygmunt	Żyrów	ditto.
407	45	Minasowicz Juljan	Potycza	Góra Kalwarya.
408	46	Miniewski Bronisław	Zalesie	Grójec.
409	47	Miniewski Władysław	Wilcze Średnie	ditto.
410	48	Mirecki Konstanty	Krężel	ditto.
411	49	Mysyrowicz Józef	Łoś	Grójec.
412	50	Mysyrowicz Władysław	Falencice	Tarczyn.
413	51	Neumann Aleksander	Żelazna	Góra Kalwarya.
414	52	Okęcki Józef	Krobów	Grójec.
415	53	Olkowicz Karol	Promna	Białobrzegi.
416	54	Otocki Tomasz	Miedzechów	Grójec.
417	55	Prószkowski Seweryn	Biejków	Białobrzegi.
418	56	Puchała Kalikst	Zaborówek	Grójec.
419	57	Radyszkiewicz Ireneusz	Branków	Białobrzegi.
420	58	Rogojski Stanisław	Tomczyce	Mogielnice.
421	59	Rogojski Władysław	ditto	ditto.
422	60	Rostworowski Feliks	Lesznowola	Grójec.
423	61	Rostworowski Joachim	ditto	ditto.
424	62	Ryx Bronisław	Prażmów	ditto.
425	63	Schuch Adolf	Nowa wieś	Mniszew.
426	64	Serwatowicz Aleksander	Mała wieś	Grójec.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa
427	65	Siwers Ludwik	Gośniewice	Grójec.
428	66	Skrzyński Cypryan	Załuski	ditto.
429	67	Skrzyński Ignacy	Dąbrówka	ditto.
430	68	Słubicki Wincenty	—	—
431	69	Sokołowski Władysław	Biejkowska Wola	Białobrzegi.
432	70	Stadnicki Michał	Swidno	Mogielnica.
433	71	Suski Filip	Danków	Grójec.
434	72	Suski Grzegórz	Łaski	Mniszew.
435	73	Suski Piotr	Kłopoczyn	Grójec.
436	74	Suski Władysław	Opozdrzewo	Mniszew.
437	75	Szamota Walery	Łubna	Warszawa.
438	76	Szymanowski Józef	Wilków	Grójec.
439	77	Targowski Józef	Lewiczyn	ditto.
440	78	Tąkiel Lucyan	Sielec	ditto.
441	79	Trąbczyński Konstanty	Odrzywołek	ditto.
442	80	Watraszewski Marceli	Wola Chynowska	ditto.
443	81	Werner Edward	Jurki	ditto.
444	82	Wilkoński Tomasz	Trzylatków	ditto.
445	83	Wiśniewski Franciszek	Nosy Poniatki	Mszczonów.
446	84	Wolff August	Głuchów	Grójec.
447	85	Wołowski Xawery	Konary	Góra Kalwarya
448	86	Woyda Kazimierz	Szczaki	Tarczyn.
449	87	Wychowski Seweryn	Gołków	Piaseczno.
450	88	Zaleski Władysław	Kurczowa Wieś	Grójec.
451	89	Zieliński Juljan	Turowice	ditto.
		II. Pow. Stanisławowski.		
		4) Okr. Stanisławowski.		
452	1	Arkuszewski Teodor	Krupki	Mińsk.
453	2	Czapski Stanisław	Miąże	Radzymin.
454	3	Godlewski Antoni	Kamionna	Węgrów.
455	4	Górski Ksawery	Finkały	ditto.
456	5	Hornowski Józef	Łochów	Mińsk.
457	6	Jaźwiński Walenty	Rudzienko	ditto.
458	7	Izdebski Bronisław	Wólka Kozłowska	ditto.
459	8	Komierowski Michał	Kraszew	Radzymin.
460	9	Koskowski Wincenty	Chrzęsne	ditto.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
461	10	Krajewski	Radzymin	Radzymin.
462	11	Krzywiński Onufry	Pogorzelec	Wyszkow.
463	12	Kurella Józef	Tuł	Radzymin.
464	13	Kurella Rajmund	ditto	ditto.
465	14	Kurtz Juljan	Dembe małe	Mińsk.
466	15	Kuszel Lucyan	Pogorzelec	Wyszkow.
467	16	Lasocki August	Czarnow	ditto.
468	17	Lasocki Józef	Czernik	Mińsk.
469	18	Lelewel Prot	Wola Cygowska	Radzymin.
470	19	Łubieński Jan	Okóniew	Miłosna
471	20	Matuszewski Leon	Jasiennica	Radzymin.
472	21	Meyer Ludwik	Wołomin	ditto.
473	22	Młocki Emilian	Wola Rasztowska	ditto.
474	23	Morawski Karol	Jakubów	Kałuszyn.
475	24	Murawski Antoni	Dobczyn	Radzymin.
476	25	Norwid Ksawery	Łochów	ditto.
477	26	Nowakowski Antoni	Guzowątka	Radzymin.
478	27	Olexiński Wojciech	Olexianka	Mińsk.
479	28	Pieniążek Witalis	Kobełka	Radzymin.
480	29	Rossman Fryderyk	Czarna	ditto.
481	30	Rossman Edward	ditto	ditto.
482	31	Remiszewski Jerzy	Lipka	ditto.
483	32	Sieroszewski Leopold	Wólka kozłowska	ditto.
484	33	Słomczyński Jan	Ładzyn	Mińsk.
485	34	Stypułkowski Andrzej JX.	Klębów	Radzymin.
486	35	Szepietowski Józef	Jaźwie	ditto.
487	36	Szuszkowski Stanisław	Tłuszcz	ditto.
488	37	Szymanowski Felix	Cygów	Warszawa.
489	38	Werner Konstanty	Kamionna	Węgrów.
490	39	Wiktor Józef JX.	ditto	ditto.
491	40	Zamoyski Andrzéj, *Prezes*	Jadów	Warszawa.
492	41	Zamoyski Władysław	Lipiny	ditto.
493	42	Zieliński Ignacy	Wólka Słupska	Radzymin.
494	43	Zieliński Józef	ditto	ditto.
495	44	Żymirski Józef	Klembów	ditto.
496	45	Żymirski Władysław	Stojadła	Mińsk.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
		5) Okręg Siennicki.		
497	1	Antoszewski Felix	Nowy Dwór	Mińsk.
498	2	Antoszewski Ignacy	ditto	ditto.
499	3	Antoszewski Ludwik	ditto	ditto.
500	4	Bogusławski Józef	Zglechów	ditto.
501	5	Bogusławski Wiktor	ditto	ditto.
502	6	Böhm Karol	Piaseczno.	ditto.
503	7	Buczyński Lucyan	Sinołęka	Kałuszyn.
504	8	Bull Jan	Janów	Mińsk.
505	9	Carossi Bogusław	Lasomin	ditto.
506	10	Cieszkowski Wacław	Duchnów	ditto.
507	11	Czachowski Antoni	ditto.	ditto.
508	12	Dembowski Wacław	Ruda	Mińsk.
509	13	Drzewiecki	Chruścice	Kałuszyn.
510	14	Fanshave Jerzy	Wielgolas	Mińsk.
511	15	Flatt Jan	Żaków	ditto.
512	16	Gas Tomasz (kol. czynsz)	Rudno	Dąbrowa.
513	17	Gastell Adam	Kiczki	Mińsk.
514	18	Gutowski Józef	Otwock	Miłosna.
515	19	Horodyński Witold	Starogród	Mińsk.
516	20	Jarkiewicz	Anielin	ditto.
517	21	Jezierski Karol *C. K.*	Mińsk	ditto.
518	22	Karski Henryk	Dębe Małe	ditto.
519	23	Karski Mścisław	Strachomin	ditto.
520	24	Kiwerski Andrzéj	Dobrzyniec Wielki	Stara Wieś.
521	25	Kuczyk Ziemomysł	Łękawica	Mińsk.
522	26	Kurtz Jan	Otwock	Miłosna.
523	27	Kuszell Józef	Czarna	Mińsk.
524	28	Lisicki Romuald	Kuflew	ditto.
525	29	Łukomski	Janówek	Kałuszyn.
526	30	Markowski Władysław	Rudno	Stara Wieś.
527	31	Meyer Ewaryst	Stojadła	Mińsk.
528	32	Nowakowski Władysław	Wola Sufczyńska	Stara Wieś.
529	33	Rembieliński Gustaw	Waliska	Kałuszyn.
530	34	Scypio Maurycy	Łaziska	Mińsk.
531	35	Skierkowski Konrad	Huta Piaseczna	ditto.
532	36	Stępowski JX.	Latowicze	ditto.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
533	37	Suchodolski Edward	Bośmie	Kałuszyn
534	38	Swiniarski Michał	Wierzbno	ditto.
535	39	Szeliski Aleksander	—	Sochaczew.
536	40	Szeliski Konstanty	Kąty	Mińsk.
537	41	Torens Szymon	Radochówka	ditto.
538	42	Trzciński Stanisław	Długa Kościelna	ditto.
539	43	Werner Marceli	Mistów	ditto.
540	44	Wiland Jan Romuald	—	Stara Wieś
541	45	Wilczyński Albert	Makowiec	Kałuszyn.
542	46	Wojcicki Adam	Gadka	Stara Wieś.
543	47	Wyczałkowski Kazimiérz	Kałuszyn	Kałuszyn.
544	48	Zabłocki Ludwik	Dobrzyniec	Stara Wieś
545	49	Zaleski Kazimierz	Gołębiówka	Kałuszyn.
546	50	Załęski Lucyan	Brzozówka	ditto.
547	51	Zawadzki Maksymiljan	Sobiekursk	Stara Wieś.
548	52	Żukowski Edward	Cisie	Mińsk.
549	53	Żukowski Michał	ditto	ditto.
		III. Powiat Rawski.		
		b) Okręg Rawski.		
550	1	Bagniewski Adam	Mała Wieś	Rawa.
551	2	Bauerfeind Adolf	Biernik	Radziwiłłów.
552	3	Bauerfeind Gustaw	ditto	ditto.
553	4	Bieliński Jan	Nowe Miasto	Nowe miasto nad Pilicą.
554	5	Bogatko Jan	Byliny	Rawa.
555	6	Brauliński Ignacy JX.	Cielądz	ditto.
556	7	Brinken Stanisław	Strzyboga	Skierniewice
557	8	Bykowski Rafał	Rudki	Rawa.
558	9	Celiński Konstanty	—	Nowe miasto nad Pilicą.
559	10	Celiński Ludwik	Żelazna	Skierniewice.
560	11	Ceysinger Konrad	Korabiejewice	Ruda Guzowska.
561	12	Dołęgowski Paweł JX.	Łęgonice	Nowe miasto nad Pilicą.
562	13	Frydrychs Edward	Boguszyce	Rawa.
563	14	Górski Felix	Gotartowice	ditto.
564	15	Górski Jan	WolaPękoszewska	Mszczonów.
565	16	Górski Konstanty	ditto	Skierniewice.
566	17	Gostomski Stanisław	Zalesie	Rawa.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIE.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
567	18	Grabiński Józef	Lewin	Rawa
568	19	Grabowski Aleksander	Raducz	ditto
569	20	Grabowski Józef	ditto	ditto
570	21	Grefkowicz JX.	Kurzeszyn	ditto
571	22	Grodzicki Ludwik Filip	Chrzczonowice	ditto
572	23	Grodziński Felix	Dąbrowice	Skierniewice
573	24	Grodziński Leon	Dębowa Góra	ditto
574	25	Grudziński Władysław	Wylezinek	Rawa
575	26	Horbowski Adam	Doleck	Skierniewice
576	27	Jabłoński Stanisław	Wałowice	Rawa
577	28	Jackowski Jakób	Gostomia	Nowe-Miasto n. Pilicą
578	29	Jacobson Flawian	Bujały	ditto
579	30	Jański Seweryn	Kaleń	ditto
580	31	Jański Władysław	ditto	ditto
581	32	Jaśkowski Jan	Chociw	Rawa
582	33	Jaworski Dyonizy	Lesiew	ditto
583	34	Jaworski Teofil	Wolucza	ditto
584	35	Jenike Jan	Bartoszówka	ditto
585	36	Kownacki Kazimierz	Regnowo	ditto
586	37	Kurzewski Józef	Osowice	ditto
587	38	Kurzewski Walery	Brzozówka	ditto
588	39	Kuwieczyński Dyonizy	Żurawka	ditto
589	40	Lechowski Bolesław	Soszyce	ditto
590	41	Lechowski Władysław	Studzianki	ditto
591	42	Lemański Jan	Suliszewo	ditto
592	43	Łuszczewski Felix	Zalesie	Skierniewice
593	44	Łuszczewski Romuald	Żelazna	ditto
594	45	Łuszczewski Wiktor	Rzeczków	Rawa
595	46	Majewski Ambroży	Konopnica	ditto
596	47	Makomaski Ludwik	Trębaczew	Białobrzegi
597	48	Makomaski Wincenty	ditto	ditto
598	49	Małachowski Władysław	Nowe-Miasto	Nowe-Miasto n. Pilicą
599	50	Muszyński Alfons	Podskarbiec	Rawa
600	51	Okęcki Jakób	Babsk	ditto
601	52	Okęcki Stanisław	ditto	ditto
602	53	Popławski Józef	Turowa Wola	Mszczonów
603	54	Potkański Witold	Trębaczew	Rawa
604	55	Radwan Ludwik	Kłopoczyn	Mogielnica

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący kręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
605	56	Rayzacher Marcin	Kurzeszyn	Rawa
606	57	Rayzacher Roman	Biernik	Warszawa
607	58	Rudnicki Stanisław	Nowy Dwór	Rawa
608	59	Rudnicki Stanisław	Białobrzegi	Solec
609	60	Rzeszotarski Dominik	Stolniki	Białobrzegi
610	61	Siedliski Adolf	Zdżary	Białobrzegi
611	62	Skrzypkowski Henryk	Chodnów	Rawa
612	63	Sokolnicki Jan	Domaniewice	ditto
613	64	Sokołowski Stanisław	Lisowola	Radziwiłłów
614	65	Stamirowski Feliks	Reczula	Rawa
615	66	Stamirowski Józef	Rosocha	ditto
616	67	Sułowski Aleksander	Szwejki	ditto
617	68	Sułowski Mieczysław	Gołyń	ditto
618	69	Sułowski Sławomir	Rysk Duży	ditto
619	70	Sufczyński Stefan	Ossa	ditto
620	71	Szweycer Wincenty	Rzeczyca	ditto
621	72	Szyndler Leopold	Kamion	Skierniewice
622	73	Turobojski Apolinary	Wojska	Rawa
623	74	Turobojski Mikołaj	Rzędków	Skierniewice
624	75	Walewski Alexander	Zglinno	Rawa
625	76	De Verny Aleksander,	Gzdów	Mszczonów
626	77	Więckowski Franciszek	Olszowa Wola	Nowe miasto
627	78	Wilski Leonard	Wilkowice	Nowe Miasto nad Pilicą
628	79	Wojciechowski Szymon	Strobów	Skierniewice
629	80	Wolff Andrzéj	Cieląż	Rawa
630	81	Wolff Władysław	ditto	ditto
631	82	Wylazłowski Stanisław	Łęgonice	Nowe Miasto nad Pilicą
632	83	Zawadzki Leon	Białła	Rawa
633	84	Zawisza Czarny Aleksander	Sadkowice	ditto
634	85	Zawisza Czarny Maryan	ditto	ditto
635	86	Zmorowski Błażej	Stara Wieś	ditto
		7) Okr. Brzeziński.		
636	1	Bagniewski Dyonizy	Wola Łokotowa	Rogów
637	2	Bagniewski Piotr	Jankowice	ditto
638	3	Barski Feliks	Glinnik	Tomaszów Mazowiecki
639	4	Bein Aleksander	Sierznia	Brzeziny

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIE	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
640	5	Berent Łukasz	Kołacin	Brzeziny
641	6	Bieńkowski Jan	Klęk	Stryków
642	7	Biesiadowski Alexander	Leszczyny	Rogów
643	8	Chmielewski Franc. JX.	Ujazd	Rokiciny
644	9	Chociszewski Władysław	Zaborów	Tomaszów Mazow
645	10	Dąbrowski Józef	Jeżów	Rogów
646	11	Dietrich Antoni JX.	Tomaszów Mazow	Tomaszów Mazow
647	12	Dobiecki Teodor	Kołacinek	Brzeziny
648	13	Dobrzański Franciszek	Szczawin	Stryków
649	14	Górski Piotr	Michałów	Rogów
650	15	Herman Władysław	Złota	Rawa
651	16	Hussarzewski Teodor	Wągry	Rogów
652	17	Ingersleben Karol	Budziszewice	Rokiciny
653	18	Jasiński Karol JX.	Dobra	Stryków
654	19	Jerzmanowski Włodzim.	Moskwa	Brzeziny
655	20	Kobyłecki Edmund	Smardzew	Zgierz
656	21	Kochanowski Andrzej	Niesułków	Stryków
657	22	Kraków Ludwik	Bratoszewice	ditto
658	23	Krauze Karol	Łaznów	Rokiciny
659	24	Krukowiecki Aleksander	Popień	Rogów
660	25	Lemański Kazimierz	Bratoszewice	Stryków
661	26	Lenczowski Wincenty	Wągry	Rogów
662	27	Lesser Levy	Lubochnia	Rokiciny
663	28	Lewiński Ludwik	Rzeczyca	Rawa
664	29	Magnuski Władysław JX.	—	Skierniewice
665	30	Marszewski Andrzej	Buków	Rokiciny
666	31	Matuszewski Emanuel	Tymianka	Stryków
667	32	Mieszkowski Jan	Zalesie	Brzeziny
668	33	Olszowski Szymon	Niewiadów	Rokiciny
669	34	Ostrowski Antoni	Zawada	Rawa
670	35	Patzer Leopold	Rogów	Rogów
671	36	Pieniążek Czesław	Dobra	Stryków
672	37	Plichta Włodzimierz	Byszewy	Brzeziny
673	38	Płonczyński Ignacy	Wykno	Rokiciny
674	39	Podkoński Józef	Witkowice	Brzeziny
675	40	Pruski Kazimierz	Dobieszków	Stryków
676	41	Rzewuski August	Będków	Rokiciny
677	42	Skarbek Karol	Drzazgowa Wola	Wolbórz

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
678	43	Słupski Karol JX.	Budziszewice	Rokiciny
679	44	Smoleński Stanisław	Glinnik	Zgierz
680	45	Stokowski Kazimierz	Koluszki	Brzeziny
681	46	Szamowski Kazimierz	Buczek	ditto
682	47	Szatkowski Józef	Koziołki	ditto
683	48	Turski Jan	Olsze	Rogów
684	49	Wasiutyński Leonard	Długie	Brzeziny
685	50	Wiśniewski Jan JX.	Będków	Rokiciny
686	51	Wylazłowski Seweryn	Prażki	ditto
687	52	Zabłocki Aloizy	Paprotnia	Brzeziny
688	53	Załęski JX.	Jeżów	Rogów
		IV. Powiat Łęczycki.		
		8) Okr. Łęczycki.		
689	1	Bagniewski Adam	Gledzianów	Warszawa
690	2	Bardziński Floryan	Lisice	Dąbie
691	3	Boether Łukasz	Siedlce	Łęczyca
692	4	Byszewski Floryan	Drzewce	Kłodawa
693	5	Byszewski Henryk	ditto	ditto
694	6	Byszewski Romuald	Kotków	ditto
695	7	Chodecki Julian	Mętlew	Łęczyca
696	8	Ciemniewski Artur	Wróblew	Czarków
697	9	Czarnocki Józef	Janków	ditto
698	10	Dworzaczek Karol	Topola Król.	ditto
699	11	Dzierzbicki Kazimierz	Tkaczew	ditto
700	12	Fedorenko Alexander	Kłodawa	Kłodawa
701	13	Gąsiorowski Stanisław	Borysławice	ditto
702	14	Gilewski Tomasz	Chełmno	Łęczyca
703	15	Gliński Adolf	Koryta	ditto
704	16	Gozimirski Romuald	Dąbrówka	Kłodawa
705	17	Grabowski Mikołaj	Łęczyca	Łęczyca
706	18	Grabski Apolinary	Kuchary Grabskie	Kutno
707	19	Iłowiecki Stanisław	Borysławice Zamkowe	Kłodawa
708	20	Jamnicki Edward	Tarnówka Ponętowska	Koło
709	21	Jarociński Józef	Wola Niedźwiedzka	Łęczyca
710	22	Karnkowski Adolf	Leszno	Kutno
711	23	Kłobski Wojciech	Kozuby Średnie	Łęczyca

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
712	4	Kosobudzki Alexander	Upale	Łęczyca
713	5	Krąkowski Ignacy	Tarnówka Popętowska	Koło
714	6	Kwiatkowski Józefat	Tum	Łęczyca
715	7	Lesiewski Franciszek	Sławęcin	ditto
716	8	Lesiewski Stanisław	Jarochów	Krośniewice
717	9	Maciążkiewicz Antoni JX.	Mazew	ditto
718	30	Maciejowski Kazimierz	ditto	ditto
719	31	Morawski Henryk Roman	Kupinin	Dąbie
720	32	Mszczonowski Franciszek	Sławoszew	Łęczyca
721	33	Myszczyński Xawery	Sierpów	ditto
722	34	Oczkowski Waleryan	Psary	ditto
723	35	Orpiszewski Władysław	Rysiny	Kłodawa
724	36	Orsetti Józef	Byszew p. Witanie	Kutno
725	37	Orsetti Wilhelm	ditto	ditto
726	38	Parczewski Paweł	Kadzidłowa	Kłodawa
727	39	Pawłowski Bronisław	Wąkczew	Łęczyca
728	40	Perkowski Józef	Błonie	ditto
729	41	Pieniążek Wojciech	Wargawa	ditto
730	42	Polkowski Władysław JX.	Góra św. Małgorzaty	ditto
731	43	Prądzyński Władysław	Leźnica Wielka	ditto
732	44	Pruszkowski Jan	Gawrony	ditto
733	45	Rejszel Ludwik	Łęczyca	ditto
734	46	Schlabitz Adolf	ditto	ditto
735	47	Skałecki Leon	Borów	ditto
736	48	Skrzyński Alexander	Nowa Wieś	ditto
737	49	Słucki Józef	Złota	Kłodawa
738	50	Smarzyński Józef	Łęczyca	Łęczyca
739	51	Sojecki Leon	Ostrówek	Kłodawa
740	52	Sojecki Stanisław	Piaski	Łęczyca
741	53	Sojecki Władysław	Oraczew	ditto
742	54	Stępowski Jan	Srebrna	Kłodawa
743	55	Stępowski Jakób	Błonie	Łęczyca
744	56	Stokłosiński Stanisław	Łęczyca	ditto
745	57	Szamowski Eugeniusz	Witaszewice	ditto
746	58	Szamowski Napoleon	Borszyn	ditto
747	59	Szubert Adam	Ostrów	Dąbie
748	60	Trzaskowski Alexander	Krzykosy	Kłodawa
749	61	Tuszyński Bolesław	Zawada	Łęczyca

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
750	62	Weisflog Karol	Różyce Grochowe	Łęczyca
751	63	Wendorf Karol	Umienie	Kłodawa
752	64	Werner Ferdynand	Zawada	Łęczyca
753	65	Wężyk Michał	Karszew	Dąbie
754	66	Wiesiołowski Roman	Byszew p. Grabów	Kłodawa
755	67	Wodzyński Gabryel	Zieleniew	Kutno
756	68	Wodzyński Tomasz	Ktery	ditto
757	69	Zabokrzecki Julian	Orszewice	Łęczyca
758	70	Zabokrzecki Julian	Umień	Kłodawa
759	71	Zieleniewski Jan	Smolice	ditto
760	72	Zieliński Andrzéj	Żale	ditto
761	73	Zieliński Ignacy	Gaj	Piątek
762	74	Zielonka Leopold	Mniewo	Kłodawa
		9) Okręg Zgierski.		
763	1	Bajkowski Adam	Ciężków	Góra Bałdrzychowska
764	2	Bajkowski Józef	Fułki	ditto
765	3	Bielicki Piotr	Łęka	Piątek
766	4	Byszewski Arnold	Idzikowice Jener.	ditto
767	5	Dembowski Józef	Chojny	Łódź
768	6	Domański Włodzimierz	Pludwiny	Stryków
769	7	Dzierzbicki Felix	Boguszyce	Piątek
770	8	Gajer Ludwik	Łódź	Łódź
771	9	Goski Henryk	Modlna	Ozorków
772	10	Gotartowski Henryk	Nowe Młyny	ditto
773	11	Grabski Felix	Sladków Rozlazły	ditto
774	12	Kossowski Antoni	Żdżychów	Góra Bałdrzychowska
775	13	Koźmiński Karol	Bedoń	Łódź
776	14	Lebelt Jan	Zgniłe Błoto	Alexandrów
777	15	Lebelt Wilhelm	Sokołów	Zgierz
778	16	Lubiatowski Józefat	Sikawa	Łódź
779	17	Łebkowski Maxymilian	Pęcławice	Piątek
780	18	Łoskowski Felix	Janowice	ditto
781	19	Łubieński Paweł, C. K.	Pokrzywnica	ditto
782	20	Mielęcki Roman	Szydłów	Lutomiersk
783	21	Mittelstaedt Seweryn	Bryski	Łęczyca
784	22	Ogrodowicz Franciszek	Goślub	ditto
785	23	Olkowski Franciszek	Rąbień	Alexandrów

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
786	24	Orzechowski Michał	Malanów	Lutomiersk
787	25	Ostrowski Ludwik	Łubnica	Warszawa
788	26	Pryliński Józef	Mirosławice	Lutomiersk
789	27	Raczyński Ludwik	Balków	Piątek
790	28	Rojewski Jan	Czerników	ditto
791	29	Rzodkiewicz Władysław	Gozdów	Stryków
792	30	Rzuchowski Karol	Sliwniki	Ozorków
793	31	Starzyński Henryk	Sokolniki	ditto
794	32	Skwarski Leopold	Włostowice	Piątek
795	33	Stokowski Ignacy	Pieskowice	Ozorków
796	34	Suchecki Stanisław	Mileszki	Łódź
797	35	Szołowski Antoni	Sarnów	Łutomiersk
798	36	Tarnowski Józefat	Witów	Piątek
799	37	Trębicki Stanisław	Piekary	ditto
800	38	Truszkowski Julian	Jagodnica Złota	Łódź
801	39	Urbanowski Ignacy	Kęblin	Zgierz
802	40	Wardęski Władysław	Dalików	Gostków
803	41	Wehr Juliusz	Wielka Wieś	Ozorków
804	42	Werner Adolf	Karsznice	ditto
805	43	Werner Karol	Puczniew	Lutomiersk
806	44	Wessel Michał	Roguźno	Piątek
807	45	Wężyk Jan	Bełdów	Alexandrów
808	46	Wieluński Szymon	ditto	Warszawa
809	47	Wilkoszewski Teodor	Jąsionna	Piątek
810	48	Zabokrzecki Alexy	Żeronice	Warszawa
811	49	Zachert Samuel (junior)	Nakielnica	Alexandrów
812	50	Zakrzewski Napoleon	Poddębice	Gostków
813	51	Zawadzki Władysław	Biała Góra	Łęczyca
814	52	Zieliński Adam	Piaski	Piątek
815	53	Ziemięcki Antoni	Radogoszcz	Łódź
		V. Powiat Łowicki.		
		10) Okręg Łowicki.		
816	1	Bielicki Ludwik Henryk	Domaradzyn	Osiny
817	2	Byszewski Adam	Waliszew	Bielawy
818	3	Byszewski Władysław	Złaków	Łowicz
819	4	Danecki Józef	Oszkowice	Piątek

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
820	5	Dąbrowski Izydor	Glinnik	Osiny
821	6	Delert Andrzej, JX.	Bąków	Plecka Dąbrowa
822	7	Dzimiński Szymon, JX.	Bielawy	Bielawy
823	8	Gawiński Jan	Łowicz	Łowicz
824	9	Grabiński Stanisław	Walewice	Bielawy
825	10	Grabowski Antoni	Mroga	ditto
826	11	Jerzmanowski Ignacy	Mikuły	Rogów
827	12	Jóźwicki Andrzej	Psary	Bielawy
828	13	Lociński Józef	Bąków	Łowicz
829	14	Łowiński Ignacy	Łyszkowice	Skierniewice
830	15	Mazaraki Kazimierz	—	ditto
831	16	Meizner Gustaw	Borówek	Bielawy
832	17	Nakwaski Anatol	Gosławice	ditto
833	18	Pawłowski Alexander	Wola Gocławska	ditto
334	19	Rossman Alexander	Piotrowice	Łowicz
835	20	Sakowicz Alexander	Kompina	ditto
836	21	Sokołowski Ernest	Wiskienice	Plecka Dąbrowa
837	22	Sygietyński Edmund	Bogorya	ditto
838	23	Szwejcer Kazimierz	Kałęczew	Osiny
839	24	Wolski Walenty	Łowicz	Łowicz
840	25	Zaborowski Ignacy	Zalesie	Plecka Dąbrowa
841	26	Zawisza August	Sobota	ditto
842	27	Żmijewski Józef JX.	Złaków	Łowicz
		11) Okręg Sochaczewski.		
843	1	Bielawski Alexander	Młodzieszyn	Sochaczew
844	2	Brinken Władysław	Cmiszew	ditto
845	3	Bromirski Władysław	Łazy	ditto
846	4	Burski Tomasz	Piasecznica	ditto
847	5	Burski Żelisław	ditto	ditto
848	6	Ciechomski Józef	Brzozowa	ditto
849	7	Ciechomski Ludwik	Sucha	ditto
850	8	Czarnowski Kazimierz	Scymine	ditto
851	9	Domański Edmund	Kurdwanów	Ruda Guzowska
852	10	Garbolewski Bolesław	Czerwonka	Sochaczew
853	11	Gębka Antoni	Rybno	ditto
854	12	Godlewski Jakób JX.	Mikołajew	Ruda Guzowska
855	13	Górski Karol	Szwarocin	Sochaczew

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
856	14	Grzegorzewicz Michał	Łasieczniki	Łowicz
857	15	Halpert Artur	Cholewy	Błonie
858	16	Halpert Ludwik	Seroki	Sochaczew
859	17	Halpert Tytus	ditto	ditto
860	18	Handtke Bernard	Drybus	Ruda Guzows.
861	19	Hauszyld Antoni	Kozłów Biskupi	Sochaczew
862	20	Iwanicki Teofil JX.	Kaski	Błonie
863	21	Krąkowski Józef	Ostrowce	Sochaczew
864	22	Lasocki Władysław	Brochów	ditto
865	23	Łaszczyński Adam	Kampinos	ditto
866	24	Łubieński Tadeusz JX. Bis.	Wiskitki	ditto
867	25	Łuszczewski Jan	Jeżówka	ditto
868	26	Małkowski Ludwik	Giżyce	ditto
869	27	Maringe Leonard	Jasieniec	ditto
870	28	Maringe Wiktor	ditto	ditto
871	29	Morski Antoni JX.	Sochaczew	ditto
872	30	Myszczyński Józef	Wola Szydłowiecka	Ruda Guzows.
873	31	Naimski Alexander	Rokotów	Sochaczew
874	32	Natanson Ignacy	Guzów	Ruda Guzows.
875	33	Natanson Jakób	ditto	ditto
876	34	Nowiński Wincenty	Oryszew	ditto
877	35	Pomianowski Felix	Kawęczyn	Sochaczew
878	36	Prüffer August	Nieborów	Łowicz
879	37	Radziwiłł Zygmunt	ditto	ditto
880	38	Roztropowicz Hannibal	Skotniki	Sochaczew
881	39	Siennicki Franciszek JX.	Młodzieszyn	ditto
882	40	Sliwowski Władysław	Żylin	ditto
883	41	Smoliński Sylwester JX.	Kampinos	ditto
884	42	Sobański Felix	Obodówka	Tulczyn
885	43	Sztembart Kazimierz	Szymanów	Błonie
886	44	Tomicki Władysław	Kożuszki	Sochaczew
887	45	Towiański Adam	Żelazowa Wola	ditto
888	46	Trzetrzewiński Leon	Chodaków	ditto
889	47	Twarowski Jan	Wola Miedniewska	Ruda Guzows.
890	48	Witowski Roman	Szymanów	ditto
891	49	Woyno Kazimierz	Sokule	ditto
892	50	Woroniecki Lucyan	Bielice	Sochaczew
893	51	Wyszomirski Antoni	Szeliwy	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
894	52	Zabłocki Karol	Rybno	Sochaczew
		VI. Powiat Gostyński.		
		12) Okręg Gostyński.		
895	1	Antoszewski Roman	Sieraków	Kutno
896	2	Bardziński Zygmunt	Sokołów	ditto
897	3	Ciechomski Mateusz	Ciechomice	Gombin
898	4	Czajkowski Zenon	Sałki	Gostynin
899	5	Czaki Jan	Sanniki	Gombin
900	6	Czarnowski Ignacy	Kąty	ditto
901	7	Czarnowski Wiktor	Waliszew	ditto
902	8	Dąbski Stanisław	Leśniewice	Gostynin
903	9	Dembowski Teodor	Tokary	Gombin
904	10	Dzierzbicki Bolesław	Krzyżyk	Łowicz
905	11	Epstein Stanisław Mikołaj	Osiny Kiernozkie	ditto
906	12	De Fuhrmann	Łąck	Gombin
907	13	Garczyński Walenty	Szczawin Kościelny	ditto
908	14	Górecki Jan	Sajkowice	ditto
909	15	Grabski Majol	Luszyn	Piecka Dąbrowa
910	16	Gryczyński Jan JX.	ditto	ditto
911	17	Higersberger Felix	Skrzany	Gostynin
912	18	Kaniewski Stanisław	Reszko	Gombin
913	19	Karłowski Ludwik	Gostynin	Gostynin
914	20	Kleniewski Bolesław	Sieraków ek	ditto
915	21	Krosnowski Eustachy	Koszelew	Gombin
916	22	Krzyżanowski Edmund	Dąbrówka	Gostynin
917	23	Lasocki Józef	Czerniew	Łowicz
918	24	Lasocki Stanisław	Kiernozia	ditto
919	25	Lesiewski Antoni	Muchnice	Kutno
920	26	Lesiewski Jan	Rataje	Gostynin
921	27	Lüttichau Gustaw	Lucień	ditto
922	28	Łabęcki Antoni	Wola Trębska	Kutno
923	29	Łącki Leopold	Słup	Gombin
924	30	Łubieński Władysław	Grabie	ditto
925	31	Matłaszyński Julian	Sanniki	ditto
926	32	Mielęcki Seweryn	Trębki	Kutno
927	33	Mikutowicz Stanisław	Staw	Gombin

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
928	34	Mleczko Henryk	Wólka Słubicka	Gombin
929	35	Pielaszewski Szymon	Osiny Gostyńskie	ditto
930	36	Pruszak Benon	Podczachy	ditto
931	37	Pruszak Felix	Sierakówek	Gostynin
932	38	Pruszak Józef	Konki	Gombin
933	39	Roesler Karol	Pacyna	Plecka Dąbrowa
934	40	Rynkiewicz Dominik	Walentynów	ditto
935	41	Rządkowski Adam	Kamień	Gombin
936	42	Rządkowski Józef	ditto	ditto
937	43	Sapieha Leon	Sanniki	ditto
938	44	Skarzyński Alexy	Suserz	ditto
939	45	Skarzyński Alfons	Studzieniec	ditto
940	46	Skarzyński Felix	Pobórz	Kutno
941	47	Słubicki Jan	Brodne	Łowicz
942	48	Stawowski Julian	Rybie	Gombin
943	49	Tschirschnitz Gustaw	Strzelce	Kutno
944	50	Wiewiórowski Leon	Siemianów	ditto
945	51	Wodziński Władysław	Stępów	Plecka Dąbrowa
946	52	Zabłocki Józef	Swiniary	Gombin
947	53	Zaborowski Gustaw	Zaborów Nowy	Gostynin
948	54	Zakrzewski Piotr	Pieryszew	Gombin
949	55	Zgórecki Ludwik JX.	Sanniki	ditto
950	56	Zieliński Bronisław	Łuszczanów	ditto
951	57	Zieliński Maryan	ditto	ditto
952	58	Ziemięcki Andrzej	Potrzasków	ditto
		13) Okręg Orłowski.		
953	1	Antoszewski Adam	Wola Kułkowa	Plecka Dąbrowa
954	2	Bardziński Franciszek	Głaznów	Krośniewice
955	3	Bardziński Karol	Bielice	ditto
956	4	Białowiejski Ludwik	Dobrzelin	Plecka Dąbrowa
957	5	Bogucki Jan	Gnojno	Kutno
958	6	Borakowski Władysław	Pniewo	Plecka Dąbrowa
959	7	Byszewski Józef	Piotrów	Lubień
960	8	Chrzanowski Przemysław	Miksztal	Krośniewice
961	9	Cielecki Felix	Sójki	Kutno
962	10	Cielecki Zdzisław	ditto	ditto
963	11	Czarnowski Alexander	Mirosławice	Plecka Dąbrowa

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I MIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
964	12	Czarnowski Artur	Mirosławice	Plecka Dąbrowa
965	13	Czarnowski Jan	Łęki	Kutno
966	14	Czyński Kazimierz	Szubsko	ditto
967	15	Dąbrowski Jan	Pawlikowice Duże	Krośniewice
968	16	Dębowski Konstanty	Solec	Gostynin
969	17	Dzierzbicki Józef	Święciny	Krośniewice
970	18	Gliński Ludomir	Sklęczki	Kutno
971	19	Górski Franciszek	Leszczynek	ditto
972	20	Grotowski Władysław	Mnich	ditto
973	21	Grużewski Floryan	Dębowa Góra	Plecka Dąbrowa
974	22	Grzybowski Eugeniusz	Skrzeszewy	ditto
975	23	Guziński Konstanty	Wroczyny	Kutno
976	24	Gzowski Henryk	Wychny	Krośniewice
977	25	Hagemejster Edward	Krzyżanów	Kutno
978	26	Jerzmanowski Franciszek	Krośniewice	Krośniewice
979	27	Karnkowski Sylwester	Młogoszyn	Kutno
980	28	Kondracki Walenty JX.	Żychlin	Plec' a Dąbrowa
981	29	Konrad Władysław	Kutno	Kutno
982	30	Körner Otton	Chodów	Krośniewice
983	31	Kossowski Tadeusz	Wojszyce	Plecka Dąbrowa
984	32	Krasiński Wincenty.	Siemienice	Kutno
985	33	Krzymuski Józef	Głogowa	Krośniewice
986	34	Kurdwanowski Dyonizy	Ostałów	ditto
987	35	Lissowski Karól	Szołajdy	ditto
988	36	Łabęcki Włodzimierz	Sleszyn	Plecka Dąbrowa
989	37	Łempicki Eugeniusz	Głogowiec	Kutno
990	38	Łubieński Władysław	Dobrzelin	Gostynin
991	39	Majewski Józef	Podczachy	Kutno
992	40	Mniewski Felix	Kutno	ditto
993	41	Mniewski Witold	ditto	ditto
994	42	Moszczyński Alexander	Pawlikowice Małe	Krośniewice
995	43	Orzechowski Ignacy	Raków	Plecka Dąbrowa
996	44	Pawłowski Karol	Orłów	ditto
997	45	Petrellewicz Walenty	Rustów	Kutno
998	46	Piaszczyński Karol	Dobrów	Plecka Dąbrowa
999	47	Podoski Julian	Puśniki	Kutno
1000	48	Pokrzywnicki Teodozyusz	Koserz	Krośniewice
1001	49	Ptaszyński Ferdynand	Kutno	Kutno

Ner bieżący bieżący	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1002	50	Rembieliński Alexander	Krośniewice	Krośniewice
1003	51	Rudnicki Jakób	Krzyżanów	Warszawa
1004	52	Skarzyński Engeniusz	Pomarzany	Kutno
1005	53	Skarzyński Jan	Skłoty	Krośniewice
1006	54	Skarzyński Rudolf	Łanięta	Kutno
1007	55	Skarzyński Rajmund	Suchodębie	ditto
1008	56	Śliwiński Jan	Kaszewy Dworne	Kutno
1009	57	Śliwiński Piotr	Rybie	ditto
1010	58	Śliwiński Władysław	Konary	ditto
1011	59	Słomiński Józef	Baranowizna	Warszawa
1012	60	Sokolnicki Michał	Pawłowice	Kutno
1013	61	Sokolnicki Zenon	Kaszewy Kościelne	ditto
1014	62	Sokolnicki Tadeusz	Pawłowice	ditto
1015	63	Sokołowski Karol	Plecka Dąbrowa	Plecka Dąbrowa
1016	64	Sumiński Jan	Głaznów	Krośniewice
1017	65	Sygietyński Leon	Stradzew	Plecka Dąbrowa
1018	66	Szadkowski Antoni	Orątki	ditto
1019	67	Tarnowski Józef	Witów	Krośniewice
1020	68	Trzaskowski Konstanty	Rustów	Kutno
1021	69	Trzciński Gorgoniusz	Malina	ditto
1022	70	Walewski Ignacy	Dzierzbice	Kłodawa
1023	71	Walewski Władysław	Miłonice	Krośniewice
1024	72	Wilkoszewski Walenty	Bedlno	Plecka Dąbrowa
1025	73	Wojciechowski August	Grochów	Krośniewice
1026	74	Zabłocki Ludwik	Oporów	Kutno
1027	75	Zdrojewski Józef	Grodno	Krośniewice
1028	76	Żukowski Antoni	Konary	Kutno
1029	77	Żwan Antoni	Szczyt	ditto
		VII. Powiat Włocławski.		
		14) Okręg Włocławski.		
1030	1	Bzowski Adam	Bielawy	Brześć Kujawski
1031	2	Chrząszczewski Alexander	Wierzbinek	Sompolno
1032	3	Fiszer Józef	Lubraniec	Brześć Kujawski
1033	4	Fiszer Konstanty	Sokołowo	ditto
1034	5	Gliński Jan	Otmianowo	ditto
1035	6	Golcz Włodzimierz	Kiełczew	Koło

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1036	7	Golcz Wiktor	Radoszewice	Izbica
1037	8	Górski Michał	Swierczyn	ditto
1038	9	Górski Józef	Boguszyce	Sompolno
1039	10	Gostomski Adam	Borucin	Osięciny
1040	11	Jezierski Konstanty	Milrzyn	Brześć Kujawski
1041	12	Karnkowski Piotr	Bogusławice	Koło
1042	13	Karnkowski Teodor	Czamanin	Izbica
1043	14	Karnkowski Edward	Bogusławice	Koło
1044	15	Karnkowski Władysław	Paniewek	Osięciny
1045	16	Karski Wawrzyniec	Galczyce	Sompolno
1046	17	Kłobukowski Nepomucen	Borucinek	Osięciny
1047	18	Kosmak Herman	Kuczyna	Brześć Kujawski
1048	19	Krzymuski Ludwik	Sompolinek	Sompolno
1049	20	Krzymuski Marcin	Wierzbie	ditto
1050	21	Krzymuski Tadeusz	Kruszyn	Włocławek
1051	22	Krzymuski Marcin	Zagrodnica	Izbica
1052	23	Kunkel Bogumił	KonkowaWola	Brześć Kujawski
1053	24	Miączyński Mieczysław	Wieniec	ditto
1054	25	Mielęcki Jan	Smólsk	ditto
1055	26	Mielęcki Kazimierz	Nowa Wieś	ditto
1056	27	Mielęcki Prot	Popowiczki	ditto
1057	28	Mierzwiński Stanisław	Kruszynek	Włocławek
1058	29	Mierzyński Henryk	Rozkoszna	Brześć Kujawski
1059	30	Mierzyński Władysław	Morzyce	Osięciny
1060	31	Mittelstaedt Jan	Dąbie	ditto
1061	32	Modelski Nepomucen	Sierakowy	Izbica
1062	33	Morzycki Antoni	Ruszków	Sompolno
1063	34	Przedpełski Franciszek	Włocławek	Włocławek
1064	35	Przyłubski Hipolit	Falbórz	Brześć Kujawski
1065	36	Rakowski Ignacy	Mchówko	Izbica
1066	37	Rekowski Konstanty	Wójcin	Sompolno
1067	38	Rojewski Walenty	Koziejaty	Izbica
1068	39	Rozdejczer Karol	Kryszkowice	Kalisz
1069	40	Słubicki Albin	Ozorzyn	Sompolno
1070	41	Sokołowski Michał	Głuszyn	Osięciny
1071	42	Sulimierski Korneli	Swierczynek	ditto
1072	43	Tabaczyński Makary	Redecz Wielki	Brześć Kujawski
3073	44	Ulejski Wincenty	Jądrowice	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1074	45	Walewski Julian	WrzącaWielka	Koło
1075	46	Wodziński Kazimierz	Sułkowo	Brześć Kujaw.
		15) Okr. Radziejowski.		
1076	1	Berner Juljan	Poczałkowo	Służewo
1077	2	Berner Robert	Sierzchowo	Nieszawa
1078	3	Biesiekierski Adolf	Bodzanowo	Osięciny
1079	4	Biesiekierski Antoni	Wincentowo	Służewo
1080	5	Biesiekierski Jan	Koszczały	Osięciny
1081	6	Biesiekierski Maryan	Piołunowo	ditto
1082	7	Biesiekierski Roman	Jarantowice	ditto
1083	8	Biesiekierski Wincenty	Koneck	Służewo
1084	9	Biesiekierski Juljan	ditto	ditto
1085	10	Bogatko Edward	Seroczki	ditto
1086	11	Bogusławski Włodzimierz	Faliszewo	Osięciny
1087	12	Bogusławski Henryk	Siniarzewo	Nieszawa
1088	13	Celiński Maksymilian	Sędzin	Służewo
1089	14	Czernicki Józef	Dobre	Osięciny
1090	15	Czyński Józef	Turzenek	Służewo
1091	16	Dzierzbicki Konstanty	Jaranowo	Osięciny
1092	17	Dzierzbicki Tadeusz	Osłonki	ditto
1093	18	Gąsiorowski Kazimierz	Bełszewo	ditto
1094	19	Gończa Stanisław, JX.	Koneck	Służewo
1095	20	Gregor Jan	Czołowo	Radziejowo
1096	21	Grochowalski Jan	Michałowo	Służewo
1097	22	Grodzicki Karol	Ostrowąs	ditto
1098	23	Grodzicki Władysław	Chromowola	ditto
1099	24	Hildebrandt Gustaw	Raciążek	Nieszawa
1100	25	Ignatowski Roman	Ciechocinek	Ciechocinek
1101	26	Jabłoński Aleksander	Żakowice	Osięciny
1102	27	Kochowicz Wojciech, JX.	Broniewo	Radziejowo
1103	28	Kosiński Wojciech	Swięte	Nieszawa
1104	29	Kryński Józef	Wysocin	Osięciny
1105	30	Kunkel Bogusław	Zagajewice	ditto
1106	31	Kwiatkowski Dominik	Przywieczerzyn	Nieszawa
1107	32	Lewiński Tadeusz	Słomkowo	ditto
1108	33	Łempicki Antoni	Janowice	Włocławek
1109	34	Łempicki Piotr	Krotoszyn	Osięciny

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1110	35	Markowski Leonard	Straszewo	Służewo
1111	36	Mąkowski Ignacy	Klonowo	Osięciny
1112	37	Moczarski Andrzéj	Bodzanówek	ditto
1113	38	Modliński Józef	Krzywosądz	Służewo
1114	39	Pogonowski Konstanty	Szczebletowo	Osięciny
1115	40	Rojewski Fryderyk	Ciechocinek	Nieszawa
1116	41	Rudnicki Antoni	Bronisław	Radziejowo
1117	42	Skarbek Józef	Osięciny	Osięciny
1118	43	Trojanowski Władysław	Białebłota	Służewo
1119	44	Turski Alfons	Bądków	Osięciny
1120	45	Wereszczyński Nazaryusz	Paruchowo	Służewo
1121	46	Wodziński Leon	Służewo	ditto
1122	47	Wolff Ludwik	Nieszawa	Nieszawa
1123	48	Wolski Juljan	Łówkowice	ditto
1124	49	Zieliński Antoni	KościelnaWieś	Osięciny
1125	50	Zmijewski Feliks. JX.	Ostrowąs	Służewo
		16) Okr. Kowalski.		
1126	1	Bayer Edward	Łania	Izbica
1127	2	Bogusz Adam	Ołgonowo	Kowal
1128	3	Gąsiorowski Aleksander	Nakonowo	ditto
1129	4	Górski Antoni	Zawady	ditto
1130	5	Guziński Antoni	Lubieniec	ditto
1131	6	Józefowicz Ludomir	Pierowa Wola	Lubień
1132	7	Komecki Ludwik	Bogusławice	ditto
1133	8	Kretkowski Bronisław	Więsławice	ditto
1134	9	Kretkowski Emilian	Baruchowo	ditto
1135	10	Krzymuski Józef	Bielna	Lubień
1136	11	Lange Wilhelm	Chocim	Kowal
1137	12	Leski Ludwik	Kowal	ditto
1138	13	Lipski Ignacy	Chodeczek	Lubień
1139	14	Lipski Karol	Strzygi	ditto
1140	15	Łukowski Błażéj	Łączewna	Przetycz
1141	16	Markiewicz Józef	Smołowice	Kowal
1142	17	Morzycki Konstanty	Sobieszewy	Lubień
1143	18	Muzolff Wincenty	Szczytno	ditto
1144	19	Nast Edward	Żurawice	Izbica
1145	20	Orpiszewski Lucjan	Kłubka	Kowal

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1146	21	Ossowski Kazimierz	Olszowa	Lubień
1147	22	Piniński Władysław	Pyszków	Izbica
1148	23	Rutkowski Maryan	Kamienna	Lubień
1149	24	Sokołowski Konstanty	Rzegocin	Kowal
1150	25	Sokołowski Wiktor	Kołomyja	Lubień
1151	26	Szrejber Napoleon	Borzymowice	Kowal
1152	27	Tułodziecki Antoni	Osiecz Wielki	Kłodawa
1153	28	Tryniszewski Antoni	Borzymie	Brześć Kujawski.
1154	29	Waliszewski Władysław	Gole	Lubień
1155	30	Wichrowski Józefat	Beszyn	ditto
1156	31	Wodzyński Feliks	Smiłowice	ditto
1157	32	Zaborowski Stanisław	Zbijewo	ditto
1158	33	Zieliński Józef.	Katarzyn	Kłodawa
		VIII. Powiat Kaliski.		
		17. Okręg Kaliski.		
1159	1	Arnold Józef	Pietrzyków	Kalisz
1160	2	Biernacki Kwiryn	Giżyce	ditto
1161	3	Biernawski Antoni	Koźminek	ditto
1162	4	Bogdański Wincenty	Nakwasin	Kalisz
1163	5	Bogusławski Nepomucen	Stok	Błaszki
1164	6	Borzęcki Ignacy, JX.	Koźminek	Kalisz
1165	7	Celiński Antoni	Ceków	Ceków
1166	8	Czartkowski Juljan	Kamień	Kalisz
1167	9	Czartkowski Nestor	ditto	ditto
1168	10	Doruchowski Feliks	Mycielin	Ceków
1169	11	Gajewski Józef	Kosmów	Kalisz
1170	12	Gołembowski Aleksander	Żydów	ditto
1171	13	Górski Hipolit	Staw	Błaszki
1172	14	Grodzicki Filip	Słuszków	Ceków
1173	15	Gurowski Józef,	Kalisz	Kalisz
1174	16	Harwat, JX.	Dembe	ditto
1175	17	Jeleniewski Adam	Stropieszyn	Ceków
1176	18	Kobyliński Piotr, JX.	Dubrzec Wielki	Kalisz
1177	19	Kozieradzki Franciszek	Kosmów	ditto
1178	20	Kuczkorski Roman	Borków	ditto
1179	21	Malinowski, JX.	Kraszewice	Błaszki

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1180	22	Niemojewski Kazimierz	Marchwacz	Kalisz
1181	23	Ordęga Maciej	Strzegocin	Kutno
1182	24	Przeradzki Witold	Jastrzębniki	Kalisz
1183	25	Raczyński Teodor	Czartki	ditto
1184	26	Radoliński Aleksander	Żelazków	ditto
1185	27	Radoliński Roman	Zborów	ditto
1186	28	Radoliński Stanisław	Złotniki	ditto
1187	29	Radoński Teodor	Jarantów	ditto
1188	30	Repphan Wilhelm	Petryki	ditto
1189	31	Rudnicki Saturnin	Piętno	Turek
1190	32	Szcześniewski Robert	Radliczyce	Błaszki
1191	33	Suchorski Teodor	Smaszków	ditto
1192	34	Sulmierski Franciszek	Strachanów	Warta
1193	35	Wągrowski Romuald	Sobiesenki	Błaszki
1194	36	Wężyk Mikołaj	Rukowice	Sieradz
1195	37	Wołowski Maryan	Oszczeklin	Kalisz
1196	38	Wyganowski	Piotrów	ditto
1197	39	Wyganowski Zygmunt	Warszówka	ditto
1198	40	Zaborowski Wiktor.	Korzenica	ditto
		18. Okręg Wartski.		
1199	1	Arnold Juljan	Błaszki	Błaszki
1200	2	Arnold Mateusz	ditto	ditto
1201	3	Biernacki Kazimierz	Bartochów	Warta
1202	4	Błeszyński Bonawentura	Żelisław	Błaszki
1203	5	Błeszyński Zdzisław	ditto	ditto
1204	6	Bogdański Tomasz	Miłkowice	Dobra
1205	7	Borzęcki Roman	Głuchów	ditto
1206	8	Chrzanowski Konstanty	Zimotki	Turek
1207	9	Czyżewski Karol	Piekary	Dobra
1208	10	Dąbrowski Feliks	Mikołajewice	Warta
1209	11	Dzierżawski Ksawery	Mikulice	Dobra
1210	12	Ewest Teodor	Słomów Kościelny	Turek
1211	13	Falęcki Henryk	Ner	Uniejów
1212	14	Falęcki Roman	Ostrów Wartski	Warta
1213	15	Fidler Wincenty	Orzeszków	Uniejów
1214	16	Gałczyński Artur	Różniatów	Dąbie
1215	17	Gierałtowski Ksawery	Balin	Uniejów

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1216	18	Golcz Hipolit	Kalinowa	Błaszki
1217	19	Gorczycki Cypryan	Poniatów	Warta
1218	20	Huisson Jan	Zbylczyce	Dąbie
1219	21	Iłowiecki Ignacy	Biernacice	Uniejów
1220	22	Jabłkowski Józef	Cielce	Błaszki
1221	23	Jabłkowski Ludwik	Siedlątków	Dobra
1222	24	Jabłkowski Bolesław	ditto	ditto
1223	25	Karwowski Kazimierz	Świnice Wartskie	Dąbie
1224	26	Kęszycki Józef	Bronczyna	Błaszki
1225	27	Kokieli Adolf	Wilczków	Dobra
1226	28	Komarnicki Zygmunt	Wrząca	Turek
1227	29	Kozanecki Mieczysław	Kraski	Dąbie
1228	30	Kurcewski Andrzej	Zakrzew	Warta
1229	31	Linke Juljan	Korytków	Turek
1230	32	Lisiecki Feliks	Biernacice	Uniejów
1231	33	Malinowski Józef	Dobra	Dobra
1232	34	Mieszczański Kazimierz	Głaniszew	Warta
1233	35	Mirowski Aleksander	Słomów Górny	Turek
1234	36	Mniewski Teodor	Wągłczew	Błaszki
1235	37	Nejgebauer Józef	Wichertów	Turek
1236	38	Nieniewski Cypryan	Sędzice	Błaszki
1237	39	Otocki Nikodem	Spędoszyn	Gostków
1238	40	Otocki Szymon	Wola Świnecka	Dąbie
1239	41	Pętkowski Zenon	Zagórki	Warta
1240	42	Piaszczyński Edward	Poniatów	ditto
1241	43	Pieczyński Ignacy	Czepów Górny	Gostków
1242	44	Pieczyński Teofil	Rożniatów	ditto
1243	45	Piskorski Tomasz, JX.	Błaszki	Błaszki
1244	46	Potworowski Ferdynand	Lubola	Warta
1245	47	Pstrokoński Ignacy	Ustków	ditto
1246	48	Radoszewski Józefat	Krempa	Uniejów
1247	49	Ramzer Edward	Potworów	Dobra
1248	50	Rychłowski Ksawery	Pięczniew	Warta
1249	51	Schoeppe Henryk	Żeroniczki	Dobra
1250	52	Sękowski Karol	Psary	Turek
1251	53	Skólimowski Cypryan	Popów	Warta
1252	54	Skólimowski Heliodor	Brodnia	ditto
1253	55	Skupieński Antoni	Kaznów	Dąbie

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1254	56	Słodkowski Józef JX.	Wielenin	Uniejów
1255	57	Suchorski Marceli	Sędów	ditto
1256	58	Szuer Edward	Słodków	Turek
1257	59	Szumowski Antoni	Dominikowice	Uniejów
1258	60	Toll Aleksander	Kościelnica	ditto
1259	61	Truszkowski Michał	Piekary	Dobra
1260	62	Urbanowski Zygmunt	Kozanki Wielkie	Uniejow
1261	63	Weicht Ludwik	Kamionna	Błaszki
1262	64	Weil Wilhelm	Skęczniew	Dobra
1263	65	Werner Józef	Parski	Łęczyca
1264	66	Zaborowski Aleksander	Chocim	Dobra
1265	67	Zakrzewski Józef	Niewierz	Uniejów
1266	68	Zakrzewski Teobald	Kwaskowo	Błaszki
1267	69	Załuskowski Józef	Czepów Dolny	Uniejów
1268	70	Żychliński Artur	Tądów Dolny	Warta
		IX. Powiat Koniński.		
		19. Okręg Koniński.		
1269	1	Bronikowski Adam	Rumin	Konin
1270	2	Bronikowski Rafał	Żychlin	ditto
1271	3	Bystrom Mikołaj	Sławsk	ditto
1272	4	Byszewski Seweryn	—	—
1273	5	Chłapowski Antoni	Jarosławice	Konin
1274	6	Czapski Hipolit	Bodziasłów górny	Koło
1275	7	Danysz Antoni	Chylin	Konin
1276	8	Dobrski Stanisław	Wrząca Mała	Koło
1277	9	Dziembowski Władysław	Goranin	Kleczew
1278	10	Gałczyński Antoni	Kuchary Kościelne	ditto
1279	11	Gurowski Mikołaj	Wyszyn	Konin
1280	12	Karski Kajetan	Rychwał	ditto
1281	13	Kłobukowski Aleksander	Powiercie	Koło
1282	14	Kłobukowski Józef	ditto	ditto
1283	15	Kłokocki Bolesław	Smaszew	—
1284	16	Komierowski Antoni	Stare Miasto	Konin
1285	17	Kosmalski Wiktor JX.	Kramsk	Koło
1286	18	Kowalski Henryk	Posada	Konin
1287	19	Kowalski Władysław	ditto	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1288	20	Kożuchowski Józef	Brudzeń	Turek
1289	21	Krzymuski Kazimierz	Wilczyn	Kleczew
1290	22	Kurnatowski Alfred	Brudzew	Koło
1291	23	Kwilecki Władysław	Gosławiec	Konin
1292	24	Lalewicz Wiktor	Wysokie	Koło
1293	25	Lutostański Józef	Nieboszyn	Konin
1294	26	Lutostański Władysław	Cząstków	ditto
1295	27	Makarewicz Ksawery	Kramsk	Koło
1296	28	Mielżyński Karol	Kazimierz	Konin
1297	29	Mielżyński Maciej	ditto	ditto
1298	30	Mierzyński Tadeusz	Wąsosze	ditto
1299	31	Milewski Józef	Mikorzyn	ditto
1300	32	Mittelstaedt Aleksander	Łuszczewo	Kleczew
1301	33	Młoszewski Jan	Gadów	Turek
1302	34	Morawski JX.	Morzysław	Konin
1303	35	Ołdakowski Władysław	Leszne	Koło
1304	36	Ostrowski Mścisław	Konin	Konin
1305	37	Potworowski Adam	Krągola	ditto
1306	38	Potworowski Kazimierz	Dąbroszyn	ditto
1307	39	Prus Serafin, JX.	Rusocin	Turek
1308	40	Przechadzki Józef	Galew	ditto
1009	41	Przyłubski Edmund	Osiek Mały	Koło
1310	42	Przyłubski Władysław	Dęby szlacheckie	ditto
1311	43	Puławski Czesław	Janiszew	ditto
1312	44	Puławski Ludomił	Piorunów	ditto
1313	45	Puławski Mieczysław	Janiszewice	ditto
1314	46	Puławski Wojciech	Grzymiszew	Turek
1315	47	Rogoziński Teodor, JX.	Tuliszków	Konin
1316	48	Taylor Robert	Ostrowąs	Kleczew
1317	49	Trompczyński Aleksy	Golina	Konin
1318	50	Ulatowski Stanisław	Kraśnica	ditto
1319	51	Walewski Antoni	Mostki	Sompolno
1320	52	Walknowski Józef	Sleszyn	Konin
1321	53	Wieniawski Julian	Góry	Kleczew
1322	54	Zajączek Teodor	Łęka	Koło
		20) Okręg Pyzdrski.		
1323	1	Bogucki Piotr, JX.	Ostrowite	Kleczew

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1324	2	Chełmski Władysław	Łukom	Pyzdry
1325	3	Chmielewski Nepomucen	Radolina	Konin
1326	4	Chmielewski Tadeusz	Chrusty	ditto
1327	5	Chrzanowski Leopold	Mieczownica	Słupca
1328	6	Dąbrowski Aleksander	Ostrowite	Kleczew
1329	7	Gliszczyński Zygmunt	Tomice	Pyzdry
1330	8	Głoskowski Lucyan	Koszuty	Słupca
1331	9	Golcz Józef	Ciążeń	ditto
1332	10	Golcz Józef.	Ratyń	ditto
1333	11	Gościmski Michał	Młodojewo	ditto
1334	12	Grabski Konstanty	Ciemierów	Pyzdry
1335	13	Gusłowski Wincenty	Piotrowice	Słupca
1336	14	Jenike Wilhelm	Kopojno	Konin
1337	15	Kaszewski Teodor JX.	Ciążeń	Słupca
1338	16	Kostanecki Nepomucen	Myszaków	Pyzdry
1339	17	Lewandowski Antoni, JX.	Kowalewo	Słupca
1340	18	Lipski Wacław	Szymanowice	Pyzdry
1341	19	Łaszczyński Antoni	Wilcznia	Słupca
1342	20	Matecki Jan	Kuchary Borowe	Konin
1343	21	Miączyński Włodzimierz	Trębczyn	ditto
1344	22	Mittelstaedt Edward	Naprusewo	Słupca
1345	23	Murzynowski Karol	Ruda	Pyzdry
1346	24	Otocki Nepomucen	Wrąbczynek	ditto
1347	25	Pągowski Piotr	Myślibórz	Konin
1348	26	Radoński Wincenty	Siernicze Wielkie	Kleczew
1349	27	Rudnicki Józef	Sługocinek	Konin
1350	28	de Santis Konstanty	Kowalewo	Słupca
1351	29	Siennicki Jan	Tarnowa	Pyzdry
1352	30	Skupieński Julian, JX.	Żgów	Konin
1353	31	Szarzyński Antoni	Obory	Pyzdry
1354	32	Szarzyński Jan	ditto	ditto
1355	33	Witowski Antoni	Łagiewniki	Konin
1356	34	Zalewski Karol	Ciążeń	Słupca
1357	35	Zbijewski Wiktor	Żgów	Konin

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
		X. Powiat Sieradzki.		
		21) Okręg Sieradzki.		
1358	1	Białecki Władysław	Dębołęka	Sieradz
1359	2	Bielski Lucyan	Przyborów	Widawa
1360	3	Brodowski Ludwik	Grabówka	Złoczew
1361	4	Dangel Tomasz	Chojno	Sieradz
1362	5	Domaniewski Antoni	Ostrów	Złoczew
1363	6	Domaniewski Apolinary	ditto	ditto
1364	7	Domaniewski Tomasz	Nieczuj	ditto
1365	8	Grodzicki Ludwik	Równa	Błaszki
1366	9	Grodzicki Tadeusz	Wrząca	ditto
1367	10	Jan y Kazimierz, JX.	Brzyków	Widawa
1368	11	Jarnicki Michał, JX.	Burzynin	ditto
1369	12	Kobierzycki Antoni	Witów	ditto
1370	13	Kobierzycki Michał	Pyszków	Złoczew
1371	14	Kobierzycki Władysław	Majaczewice	Widawa
1372	15	Kotnowski Piotr	Grabów	ditto
1373	16	Kożarski Józef	Ochle	ditto
1374	17	Krauttofer Bolesław	Złoczew	Złoczew
1375	18	Madaliński Ignacy JX.	Stolec	Złoczew
1376	19	Murzynowski Konstanty	ditto	ditto
1377	20	Neugebauer Rudolf	Gruszczyce	Błaszki
1378	21	Nowicki Stefan	Ruszków	Sieradz
1379	22	Olszowski Antoni	Niechmierów	Złoczew
1380	23	Rembowski Lucyan	Nowa Wieś	ditto
1381	24	Rogowski Ksawery	Dąbrowy Rusieckie	Widawa
1382	25	Rozdrażewski Aleksy	Kościerzyn	Sieradz
1383	26	Rzeszotarski Jan	Kłock	ditto
1384	27	Schüsler Ludwik	Starce	Złoczew
1385	28	Sidziński Bolesław	Łeszczyn	ditto
1386	29	Siemiątkowski Józef	Biskupice	Sieradz
1387	30	Sokolnicki Nereusz	Wielka Wieś	Widawa
1388	31	Stawiski Bronisław	Bukowice	Błaszki
1389	32	Stawiski Jan	Kocinna	Widawa
1390	33	Strzeszewski Leopold	Dąbrówka Sieradz.	Sieradz
1391	34	Świątkowski Andrzej	Broszęcin	Szczerców
1392	35	Szymanowski Seweryn	Niemojów	Kalisz

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa.
1393	36	Tarnowski Ignacy	Kluczków Mały	Błaszki
1394	37	Walewski Leon	Charłupia Wielka	Sieradz
1395	38	Wężyk Władysław	Sokołów	ditto
1396	39	Wierzycki Walenty	Brzezno	Złoczew
1397	40	Załuskowski Erazm	Jesionna	Błaszki
1398	41	Załuskowski Hilary	Cieki	ditto
1399	42	Zaremba Józef	Gronów	Złoczew
1400	43	Zieliński Franciszek JX.	Sieradz	Sieradz
		22) Okręg Szadkowski.		
1401	1	Aranowski Hieronim, JX.	Drużbin	Szadek
1402	2	Bem Wincenty	Beleń	Zduńska Wola
1403	3	Chrzanowski Edmund	Widawa	Widawa
1404	4	Chrzanowski Jan Nepom.	Dzbanki	Szczerców
1405	5	Cielecki-Głodziński Józef	Charchów Pański	Szadek
1406	6	Cielecki Maksymilian	Zygry	ditto
1407	7	Cielecki Władysław	Rososzyca	ditto
1408	8	Cordée Leon	Kamionaczyk	Sieradz
1409	9	Droszewski Piotr	Suchoczasy	Zduńska Wola
1410	10	Gątkiewicz Cezar	Przyrownica	Szadek
1411	11	Jabłkowski Teodor	Ralewice	ditto
1412	12	Jackowski Franciszek	Dąbrówka	Góra Bałdrzychows.
1413	13	Jarociński Karol	Zadzim	Szadek
1414	14	Jarociński Wojciech	Sieradz	Sieradz
1415	15	Jasiński Józef JX.	Zadzim	Szadek
1416	16	Karczewski Antoni	Chajczyny	Łask
1417	17	Kawiecki Józef	Dzierżążna Rządowa	Warta
1418	18	Kobierzycki Bolesław	Kalinowa	Zduńska Wola
1419	19	Kobierzycki Jarosław	Podul	ditto
1420	20	Kokieli Władysław	Boczki	Szadek
1421	21	Kołdowski Józef, JX.	Łaski	Łask
1422	22	Kołodziejski Francisz. JX.	Lutomiersk	Lutomiersk
1423	23	Kostanecki Paweł	Wola Przatowska	Szadek
1424	24	Kozarski Bolesław	Willamów	Zduńska Wola
1425	25	Kozarski Michał	Prusinowice	Szadek
1426	26	Kożuchowski August	Dobra	Łask
1427	27	Lazarew Konstanty	Żytowice	Pabijanice
1428	28	Leopold Antoni	Szadkowice	Szadek

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Satcya pocztowa
1429	29	Leopold Ignacy	Łopatki	Łask
1430	30	Leopold Józef	Kwiatkowice	Lutomiersk
1431	31	Lubowidzki Karol	Widzew	Pabijanice
1432	32	Łaszczyński Feliks	Wola Krokocka	Szadek
1433	33	Łukomski Franciszek	Borki Drużbieńskie	Bałdrzychów
1434	34	Makulski Józef, JX.	Restarzew	Szczerców
1435	35	Morzycki Mieczysław	Wola Łobudzka	Szadek
1436	36	Myszkowski Emanuel	Zapolice	Zduńska Wola
1437	37	Neumann Julian	Pudłów	Bałdrzychów
1438	38	Okołowicz Gustaw	Widzew	Pabijanice
1439	39	Parczewski Hipolit	Wodzierady	Lutomiersk
1440	40	Piaszczyński Ignacy, JX.	Wygiełzów	Łask
1441	41	Poradowski Zygmunt	Grabia	Zduńska Wola
1442	42	Prądzyński Ignacy	Bilew	Łask
1443	43	Rojek Antoni	Bratków	Bałdrzychów
1444	44	Romocki Korneli	Lutomiersk	Lutomiersk
1445	45	Rutkowski Jan Nepomucen	Podgórze	Widawa
1446	46	Ślepowroński Antoni, JX.	Strońsk	Zduńska Wola
1447	47	Stanisławski Kazimierz	Łęki	Ludomiersk
1448	48	Stawiski Edmund, C. K.	Podłężyce	Sieradz
1449	49	Stawiski Feliks	Rembieszów	Zduńska Wola
1450	50	Stegeman Leopold	Suchorzyn	Warta
1451	51	Sulimierski Maciéj	Zielęcice	Łask
1452	52	Szaniawski Józef	Chodaki	Szadek
1453	53	Szaniawski Karol	Zalesie	Widawa
1454	54	Szeliski Michał	Wólka Marzyńska	Łask
1455	55	Tocki Józef, JX.	Zduńska Wola	Zduńska Wola
1456	56	Walewski Ludwik	Pstrykonie	ditto
1457	57	Wierzchlejski Teodozyusz	Karśnice	Łask
1458	58	Wituski Antoni	Jeżew	Szadek
1459	59	Złotnicki Juliusz	Ptaszkowice	Zduńska Wola
		XI Powiat Wieluński.		
		23) *Okręg Wieluński.*		
1460	1	Baranowski Eugeniusz	Ostrówek	Wieruszów
1461	2	Białecki Michał	Skrzynno	Wieluń
1462	3	Bojanowski Józef	Dymki	Złoczew

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa
1463	4	Brzostowski Adam	Czarnożyły	Wieluń
1464	5	Chełmicki Antoni	Galewice	Wieruszów
1465	6	Chrzanowski Juljan	Kaski	ditto.
1466	7	Cielecki Pelagiusz	Świątkowice	Naramice
1467	8	Darewski Kazimierz	Wójcin	Wieruszów
1468	9	Dzierżanowski Bolesław	Kuszyna	Wieluń
1469	10	Geldner Paweł	Kowale	Prażka
1470	11	Górski Józef JX.	Osiaków	Wieluń
1471	12	Gorzeński Zenon	Bębnów	Złoczew
1472	13	Gostkowski Konstanty	Zajączki	Krzepice
1473	14	Guillaume Chryzostom	Raduczyce	Wielnń
1474	15	Kaniewski Marcin JX.	Dzietrzniki	ditto.
1475	16	Karczewski Franciszek	Krzentle	Widawa
1476	17	Karoński Piotr	Naramice	Naramice
1477	18	Karśnicki Jan	Łyskornia	Wieluń
1478	19	Kokczyński Apolinary	Wielgie	Złoczew
1479	20	Kożarski Henryk	Konopnica	Widawa
1480	21	Kręski Edward	Masłowice	Wieluń
1481	22	Łubieński Napoleon	Starzenice	ditto.
1482	23	Madaliński Bolesław	Łaszów	ditto.
1483	24	Madaliński Stanisław	Brzoza	ditto.
1484	25	Magnuski Ferdynad	Parcice	ditto.
1485	26	Marliński Michał	Nowa wieś	ditto.
1486	27	Mąkowski Józef JX.	Dzietrzkowice	ditto.
1487	28	Morawski Hipolit	Wieruszów	Wieruszów
1488	29	Mycielski Józef	Dymki	Wieluń
1489	30	Myszkowski Antoni	Galewice	Wieruszów
1490	31	Nasiorowski Aleksander	Wierzchlas	Wieluń
1491	32	Niemojowski Ludwik	Radoszewice	Działoszyn
1492	33	Nieszkowski Alfred	Chotów	Wieluń
1493	34	Olszowski Bolesław	Kuźnica Nowa	Krzepice
1494	35	Paciorkowski Franciszek	Mierzyce	Wieluń
1495	36	Pauli	Mieleszyn	Wieruszów
1496	37	Potocki Michał	Prażka	Prażka
1497	38	Potocki Stanisław	ditto.	ditto
1498	39	Potocki Tomasz	ditto.	Warszawa Foxal
1499	40	Psarski Ewaryst	Osiaków	Wieluń
1500	41	Psarski Wiktor	Kraszkowice	Wieluń

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
1501	42	Sadowski Antoni	Rudlice	ditto.
1502	43	Sadowski Tadeusz	Wydrzyn	ditto.
1503	44	Skarzyński Jerzy	Radoszewicc	Działoszyn
1504	45	Sobolewski Konstanty, JX.	Prażka	Prażka
1505	46	Stadnicki Seweryn	Skrzynki	Wieruszów
1506	47	Stawowski Adolf	Wiktorów	Naramice
1507	48	Stępowski Feliks	Radoszewice	Działoszyn
1508	49	Stopierzyński Franciszek	Czernice	Wieluń
1509	50	Sulimierski Antoni	Rychłocice	Widawa
1510	51	Szczytnicki Wacław	Wierzchlas	Wieluń
1511	52	Taczanowski Emanuel	Ruda	ditto.
1512	53	Taczanowski Leon	Lututów	Naramice
1513	54	Trepka Tadeusz	Mokrzsko	Wieluń
1514	55	Trzciński Władysław	Lipnik	Działoszyn
1515	56	Walewski Karol, *C. K.*	Parzymiechy	Krzepice
1516	57	Walewski Piotr	ditto.	ditto.
1517	58	Walewski Władysław	Strobin	Widawa
1518	59	Wądołowski Tomasz, JX.	Mokrzsko	Wieluń
1519	60	Węsierski Wincenty	ditto.	ditto.
		24) Okr. Częstochowski.		
1520	1	Błeszyński Erazm	Walenczew	Kłobucko
1521	2	Czarniecki August	Rząsawy	Częstochowa
1522	3	Dembiński Sylwester	Nieznanice	Kłomnice
1523	4	Dobrowolski Roman	Rudniki	Częstochowa
1524	5	Gaszyński Walery	Zdrowa	Kłomnice
1525	6	Gorzechowski Józef	Kłomnice	ditto.
1526	7	Kołaczkowski Tadeusz	Kiedrzyn	Częstochowa
1627	8	Korulski Kazimiérz	Wyczerpy	ditto.
1528	9	Kośmiński Józef	Zawada	Kłomnice
1529	10	Kozłowski Walenty, JX.	Borowno	ditto.
1530	11	Królikiewicz Bolesław	Kuźnica Stara	Krzepice
1531	12	Krótkiewski Roman	Mirów	Częstochowa
1532	13	Lemański Edward	Kłobucko	Kłobucko
1533	14	Lesiński Aleksander	Borówno	Częstochowa
1534	15	Lesiński Ludwik	ditto	ditto.
1535	16	Łuszczewski Józef	Wancerzów	ditto.

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1536	17	Majewski Stanisław	Krasice	Kłomnice
1537	18	Majewski Wincenty	ditto	ditto
1538	19	Miączyński Władysław	Miedzna	Częstochowa
1539	20	Noffok Jan	Jaskrów	ditto
1540	21	Pawłow Prokop	Mykanów	ditto
1541	22	Podczaski Romuald	Kruszyna	Kłomnice
1542	23	Podczaski Stanisław	Nowa wieś	Częstochowa
1543	24	Proszowski Łukasz	Konopiska	ditto
1544	25	Raczyński Dyonizy	Baby	Kłomnice
1545	26	Rubach Daniel	Brzeziny	Częstochowa
1546	27	Rudnicki Godzimierz	Kościelec	ditto
1547	28	Rudzki Leopold	Stany	Krzepice
1548	29	Saint-Paul Alfred	Rędziny	Częstochowa
1549	30	Saint-Paul Emil	ditto	ditto
1550	31	Skotnicki Władysław	Lubojenka	ditto
1551	32	Śląski Teofil	Mokrzesze	Św. Anna
1552	33	Wajchert Henryk	Błeszno	Częstochowa
1553	34	Weichan Jan	Sielce	ditto
1554	35	Wysocki Stanisław	Małuse wielkie	Kłomnice
		XII. Powiat Piotrkowski.		
		25) Okr. Piotrkowski.		
1555	1	Arkuszewski Karol	Dąbrowa	Widawa
1556	2	Arkuszewski Konstanty	Grabica	Piotrków
1557	3	Bossowski Józef	Cieszanowice	Gorzkowice
1558	4	Buczyński Bronisław	Sobaków	ditto
1559	5	Burchard Karol	Mierzyn	ditto
1560	6	Bykowski Władysław	Głupice	Bełchatów
1561	7	Chełmski Stanisław	Wola kamocka	Piotrków
1562	8	Chronikowski Jan	Wilkoszewice	ditto
1563	9	Chrzanowski Adam	Szynczyce	Baby
1564	10	Chrzanowski Alfred	Wdowin	Piotrków
1565	11	Chrzanowski Władysław	Żuchowice	Gorzkowice
1566	12	Chwiejewski Jan	Wola kazubowa	Tuszyn
1567	13	Cieśliński Izydor	Sobakówek	Gorzkowice
1568	14	Dąbrowski Michał	Szczepanowice	ditto
1569	15	Englert Stanisław	Raciborowice	Warszawa

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1570	16	Gołembowski Leopold	Bogdanów	Piotrków
1571	17	Górecki Ignacy	Łęczno	ditto
1572	18	Jeziorański Michał	Byki	ditto
1573	19	Kaczkowski Edward	Domięchowice	Bełchatów
1574	20	Kaczkowski Aleksander	Bełchatów	ditto
1575	21	Kamocki Aleksander	Dłutów	Pabijanice
1576	22	Keller Adam	Piotrków	Piotrków
1577	23	Kłyszyński Piotr	Wolbórz	Wolbórz
1578	24	Krzyżtoporski Klemens	Kruszów	Tuszyn
1579	25	Lewandowicz, JX.	Rzgów	ditto
1580	26	Łuszczewski Wacław	Grabica	Piotrków
1581	27	Malcz Wilhelm	Borowa	ditto
1582	28	Malinowski Erazm	Piotrków	Piotrków
1583	29	Miniszewski Franciszek	Witów	ditto
1584	30	Muśnicki Józef	Dziwle	Tuszyn
1585	31	Olszowski Antoni	Krzepczów	Piotrków
1586	32	Orłowski Leon	Gorzkowice	ditto
1587	33	Ostrowski Ignacy	Łękawa	Gorzkowice
1588	34	Płodowski Jędrzej	Żeromin	Tuszyn
1589	35	Płonczyński Zygmunt	Lubiatów	Baby
1590	36	Podczaski Feliks	Blizin	Piotrków
1591	37	Przyłuski Antoni	Majków	ditto
1592	38	Psarski Stanisław	Jeżów	ditto
1593	39	Reichel Amon	Zamoście w Kotlinach	Rokiciny
1594	40	Rychłowski Jan	Gorzkowiczki	Gorzkowice
1595	41	Sadowski Jan	Moszczenica	Baby
1496	42	Sapalski Władysław	Trzepnica	Gorzkowice
1597	43	Skalski Hipolit	Górki Małe	Tuszyn
1598	44	Strzelecki Kazimierz	Niechcice	Gorzkowice
1599	45	Strzelecki Konstanty	Łochyńsko	Piotrków
1600	46	Suchecki Brunon	Suchcice	ditto
1601	47	Suchecki Jan	Rozprza	ditto
1602	48	Sulimierski Władysław	Lubiec	Bełhatów
1603	49	Szerszeński Bolesław	Wiskitno	Łódź
1604	50	Tarło Ignacy	Dobrzenice	Przedbórz
1605	51	Turski Feliks	Krzemieniewice	Gorzkowice
1606	52	Tymowski Józef	Mąkolice	Piotrków
1607	53	Tymowski Seweryn	Chucisko	ditto

Nr bieżący ogólny	Nr bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1608	54	Wiśniewski Wawrzyniec	Gomolino	Piotrków
1609	55	Wojciechowski Aleksand.	Piotrków	ditto
1610	56	Wolski Władysław	Kociszew	Łask
1611	57	Wyczyński Michał	Cisów	—
1612	58	Żabicki Józef	Płucice	Gorzkowice
1613	59	Żychliński Bolesław	Brzoza	Piotrków
		26) Okręg Radomskowski.		
1615	1	Biedrzycki Edward	Strzałków	Radomsk
1614	2	Biedrzycki Tomasz	ditto	ditto
1616	3	Blumer Jan	Janki	ditto
1617	4	Chrzanowski Salezy	Rzeki Wielkie	Kłomnice
1618	5	Cielecki Leopold	Zagórze	Przedbórz
1619	6	Czarnomski Izydor	Bartodzieje	Radomsk
1620	7	Czarnomski Stanisław	Dubidze	Brzeźnica
1621	8	Dobiecki Aleksy	Saniki	Radomsk
1622	9	Gołembowski Bolesław	Biała	Działoszyn
1623	10	Grodzicki Ksawery	Garnek	Kłomnice
1624	11	Heller Wilhelm	Rzejowice	Radomsk
1625	12	Janiszewski Michał	Okołowice	Św. Anna
1626	13	Karśnicki Ignacy	Siemkowice	Działoszyn
1627	14	Koch Rudolf	Dworszowice	Radomsk
1628	15	Kołaczkowski Józef	Cielętnik	Kłomnice
1629	16	Komornicki Ludwik	Kobiełe Wielkie	Radomsk
1630	17	Krompoltz Stanisław	Strzelce Małe	Przedbórz
1631	18	Kruszewski Stanisław	WoźnikiSzlacheckie	Radomsk
1632	19	Kulesza Adam	Budzów	ditto
1633	20	Kulikowski Onufry	Cieśle	Gorzkowice
1634	21	Kupczyński. JX.	Kobiele Wielkie	Radomsk
1635	22	Łubieński Seweryn	Przeręb	Gorzkowice
1636	23	Majewski Władysław	Dylów	Radomsk
1637	24	Marczewski Wiktor	Gosławice	Warszawa Nr. 1580
1638	25	Morżkowski Ignacy	Wólka Prusicka	Radomsk
1639	26	Nidecki Pius	Widzów	ditto
1640	27	Ostrowski Aleks. *Vice.Pre.*	Maluszyn	ditto
1641	28	Ostrowski August	Maluszyn	Radomsk
1642	29	Ostrowski Włodzimierz	Konary	Kłomnice
1643	30	Paszkowski Władysław	Kobiele Małe	Radomsk

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
1644	31	Pretwic Adam	Wiewiorów	Radomsk
1645	32	Rogawski Antoni	Kodręb	ditto
1646	33	Rogawski Stefan	Lgota	Kłomnice
1647	34	Rutkowski Ignacy	Borzyków	Radomsk
1648	35	Sapalski Kazimierz	Bartodzieje	Gorzkowice
1649	36	Siemieński Karol	Żytno	Żytno
1650	37	Siemieński Leon	Masłowice	Przedbórz
1651	38	Siemieński Władysław	Żytne	Radomsk
1652	39	Siemieński Zygmunt	Sinnica	ditto
1653	40	Skoczyński Stanisław	Korytno	Przedbórz
1654	41	Szańkowski Antoni	Dąbrowa	Św. Anna
1655	42	Trzciński Adolf	Rząśnia	Brzeźnica
1656	43	Turski Anastazy	Szulmierzyce	Radomsk
1657	44	Turski Ksawery	ditto	ditto
1658	45	Tymowski Jarosław	Ulesie	Św. Anna
1659	46	Tymowski Kajetan	Kobiele Wielkie	Radomsk
1660	47	Walewski Konrad	Jedlno	ditto
1661	48	Walewski Stanisław	Zielencin	ditto
1662	49	Walewski Wincenty	Stróża	ditto
1663	50	Walewski Wincenty	Wydrzyna Wola	Brzeźnica
1664	51	Wągrowiecki Stanisław	Orzegów	Działoszyn
1665	52	Wodzyński Henryk	Wola Życińska	Żytno
1666	53	Wzdulski Józef	Strzelce Wielkie	Brzeźnica
1667	54	Wzdulski Konstanty	Sokola Góra	Przedbórz
1668	55	Wzdulski Władysław	ditto	ditto
1669	56	Załuskowski Antoni	ZakrzewWielki	Radomsk
1670	57	Zaremba Jan	Pytowice	Gorzkowice
1671	58	Zbijewski Franciszek	Chorzów	Działoszyn
1672	59	Zielonka Józef	Skrzydłów	Kłomnice
1673	60	Żeliński Kazimierz	Zamoście	Brzeźnica
		XIII. Powiat Radomski.		
		27) Okręg Radomski.		
1674	1	Asłanowicz Bronisław	Długojów	Radom
1675	2	Bajer Maciej	Radom	ditto
1676	3	Biernacki Jan	Dąbrówka Nagórna	ditto
1677	4	Bielski Łukasz	Górki Maryackie	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
1678	5	Boski Ignacy	Boże	Białobrzegi
1679	6	Brzozowski Edward	Taczów	Radom
1680	7	Chlebowski Ksawery	Grabów nad Pilicą	Mniszew
1681	8	Chojnacki Władysław	Boska Wola	Białobrzegi
1682	9	Cichocki Ludwik	Dąbrowa	Radom
1683	10	Czarnecki Kazimierz	Borów	ditto
1684	11	Dąbrowski Emil	Radom	ditto
1685	12	Deskur Henryk	Kosów	ditto
1686	13	Dołasiński Rudolf	Chronów	ditto
1687	14	Dunin Sulgostowski Mar.	Bardzice	ditto
1688	15	Dzianott Józef	Borki	Jedlińsko
1689	16	Dzianott Konstanty	Zameczek	Radom
1690	17	Fijałkowski Stanisław, JX.	Kowale Stępocin	—
1691	18	Gajewicz Józef	Cerekiew	Radom
1692	19	Gautier Marceli	Wośniki	Warszawa
1693	20	Gordon Karol	Lisów	Jedlińsko
1694	21	Grabiński Bronisław	Młodynie Górne	Białobrzegi
1695	22	Grodziński Władysław	Zakrzów	Radom
1696	23	Hirosz Józef	Gołębiów	ditto
1697	24	Jakubowski Teofil, JX.	Błotnica	Jedlińsko
1698	25	Jankowski Heliodor	Wieniawa	Radom
1699	26	Jasieński Maksymilian	Jabłonna Żerdź	ditto
1700	27	Jastrzębowski Ludomił	Podkanna	ditto
1701	28	Jaszowski Artur	Brzeście nad Pilicą	Białobrzegi
1702	29	Jawornicki Władysław	Wysocko	Radom
1703	30	Jaworski Franciszek	Ryki	Białobrzegi
1704	31	Kalinka Kazimierz	Radom	Radom
1705	32	Kalisz Paweł	Branica	Białobrzegi
1706	33	Kalisz Piotr	Korznetów	ditto
1707	34	Kawalski Marcin	Rogolin	ditto
1708	35	Kiciński Tadeusz	Radzanów'	ditto
1709	36	Kolnarski Ludwik	Korzeń	ditto
1710	37	Kołłątaj Dyonizy	Michałowice	Michałowice
1711	38	Komarnicki August	Grabów nad Pilicą	Mniszew
1712	39	Komarnicki Stanisław	ditto	ditto
1713	40	Kornaszewski Jan	Stawiszyn	Białobrzegi
1714	41	Kozłowski Stanisław	Niedabyl	ditto
1715	42	Krótkiewski Jan	Brzeska Wola	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1716	43	Kurdwanowski Jan Nep.	Klwatki	Radom
1717	44	Kurosz Ludwik	Wrzeszczów	ditto
1718	45	Lessel Stanisław	Konary	ditto
1719	46	Lessel Artur	ditto	ditto
1720	47	Linda Antoni	Brzeska Wola	Białobrzegi
1721	48	Lubowiecki Józef	Polany w kluczu Mierów	Radom
1722	49	Łazowski Bronisław	Klonowiec Kurek	ditto
1723	50	Łubkowski Roman	Sulistrowice	Warszawa
1724	51	Łuniewski Henryk	Wieniawa	Radom
1725	52	Makomaski Hipolit	Kiełbów	Białobrzegi
1726	53	Malczeski Juljan	Radom	Radom
1727	54	Malczeski Franciszek	Dąbrówka Warszaw.	ditto
1728	55	Małecki Henryk	Rajec	ditto
1729	56	Miklaszewski Kazimierz	Ociesc	ditto
1730	57	Mirecki Aleksander	Chraściechów	Białobrzegi
1731	58	Morzkowski Józef	Strzałków	Radom
1732	59	Panczykowski Walenty	Czarnocin	Białobrzegi
1733	60	Pawłowski Jan	Błotnica	Jedlińsk
1734	61	Pruszak Aleksander	Gozów	Orońsk
1735	62	Przychodzki Michał	Radom	Radom
1736	63	Romanowski Leon	ditto	ditto
1737	64	Roszkowski Józef	Jedlnia	ditto
1738	65	Rudzki Adolf	Radom	ditto
1739	66	Sadkowski Lucyan	Brudnowo	ditto
1740	67	Slewiński Kajetan	Bogusławice	ditto
1741	68	Sokołowski Jan	Pierzchnia	Białobrzegi
1742	69	Sołtyk Franciszek	Piastów	Jedlińsko
1743	70	Sołtyk Marceli	ditto	ditto
1744	71	Surdykowski Władys. JX.	Bukowno	Białobrzegi
1745	72	Strzembosz Ludwik	Dłuska Wola	Radom
1746	73	Stortz Paweł	Owadów	ditto
1747	74	Szymanowski Leon	Jankowice	Jedlińsko
1748	75	Trzciński Seweryn	Jedlanka	ditto
1749	76	Wąsowicz Stefan	Wola Zakrzewska	Radom
1750	77	Wesołowski Jan	Amelków	Jedlińsko
1751	78	Wielobycki Aleksander	Kadłub	ditto
1752	79	Wieruski Agaton	Kobylany	Radom
1753	80	Więczkowski Józef	Rożniszewo	Mniszew

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya Pocztowa
1754	81	Wojciechowski Jan Daniel	Radom	Radom
1755	82	Wolski Leonard	Dąbrówka Nagórna	ditto
1756	83	Wroblewski Jan Chryzos.	Radom	ditto
1757	84	Wrotnowski Antoni	Kadłubska Wola	Warszawa
1758	85	Zakrzewski Franciszek	Bukowno	Radom
1759	86	Zdziechowski Edward	Mleczków	ditto
1760	87	Zdzitowiecki Mieczysław	Chometów	ditto
1761	88	Zieliński Kajetan, JX.	Wrzeszczów	ditto
1762	89	Żarski Kazimierz	Ninków	Szydłowiec
		28) Okręg Kozienicki.		
1763	1	Bogucki Malachijasz	Policzna	Zwoleń
1764	2	Boski Feliks	Sielce	Ryczywół
1765	3	Boski Gustaw	Lipa	ditto
1766	4	Boski Juljusz	Bobrowniki	Jedlińsko
1767	5	Boski Karol	Leżenice	Ryczywół
1768	6	Boski Konstanty	Góra Puławska	N. Alexandrya
1769	7	Boski Maurycy	Lipa Głowaczów	Ryczywół
1770	8	Boski Otton	Tymienica	Zwoleń
1771	9	Chodorowicz Michał	Łękawica	Ryczywół
1772	10	Cichocki Dominik	Brzezinki	Zwoleń
1773	11	Czempiński Ignacy	Janowice	N. Alexandrya
1774	12	Domaszewski Bolesław	Końsko Wola	ditto
1775	13	Dyski Konstanty	Słowiki	Kozienice
1776	14	Frankowski Juljusz	Sieciechów	ditto
1777	15	Gacki Józef, JX.	Jedlnia	Radom
1778	16	Gliński Jan	Wilczkowice Dolne	Zwoleń
1779	17	Iżycki Juljan	Czarnolas	ditto
1780	18	Jurzyński Wawrzyniec, JX.	Mniszew	Mniszew
1781	19	Karpiński Jan	Studzianki	Ryczywół
1782	20	Kołakowski Stefan	Samwodzie	Kozienice
1783	21	Krassowski Karol	Garbatka	Zwoleń
1784	22	Kruszyński Władysław	Magnuszew	Mniszew
1785	23	Kurosz Bolesław	Smogorzew	Gniewoszów
1786	24	Lewicki Stanisław	Regowa	ditto
1787	25	Lipski Ludwik	Klikawa	N. Alexandrya
1788	26	Lisowski Michał	Przyłęka	Zwoleń
1789	27	Łuczyński Jan	Piotrkowice	Kozienice

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1790	28	Mączewski Józef, JX.	Magnuszew	Mniszew
1791	29	Mirecki Szymon	Chechty	Zwoleń
1792	30	Moczydłowski Sewer. JX.	Janowice	Kazimierz
1793	31	Morżkowski August	Sycyna	Radom
1794	32	Morżkowski Ludwik	Wylezin	Zwoleń
1795	33	Mroczkowski Henryk. JX.	Głowaczew	Ryczywół
1796	34	Narzymski Józef	Bronowice	N. Aleksandrya
1797	35	Oczarski Franciszek	Magnuszew	Ryczywół
1798	36	Olszewski Ksawery	Ługowa Wola	Zwoleń
1799	37	Olszewski Ludwik	Janików	Kozienice
1800	38	Osławski Ignacy	Oblasy	Kazimierz
1801	39	Ozdonkiewicz August, JX.	Sucha	Zwoleń
1802	40	Ożarowski Adam	Brzuza	Ryczywół
1803	41	Patek Aleksander	Bronowice	N. Aleksandrya
1804	42	Pieniążek Floryan	Łagów	Zwoleń
1805	43	Płonczyński Edward	Kozienice	Kozienice
1806	44	Podczaski Dyonizy	Zielonka	Zwoleń
1807	45	Podczaski Edward	Niedarczów	ditto
1808	46	Podczaski Gracyan	Grabna Wola	Ryczywół
1809	47	Reklewski Alfred	Góra Puławska	N. Aleksandrya
1810	48	Sławiński Ignacy	Pachno Wola	ditto
1811	49	Słonczyński Antoni	Sarnów	Gniewoszów
1812	50	Sospowski Ludwik	Zbyczyn	ditto
1813	51	Staniszewski Władysław	Dębowa Wola	Ryczywół
1814	52	Staszewski Ant. Adam, JX.	Swierze Górne	ditto
1815	53	Swieżyński Rajmund	Strykowice	Zwoleń
1816	54	Szczepański Józef, JX.	Gniewoszów	Gniewoszów
1817	55	Tyborowski Aleksander	Wola Magnuszews.	Mniszew
1818	56	Werner Tomasz	Góra Puławska	N. Aleksandrya
1819	57	Wojciechowski Antoni	Świetlikowa Wola	Zwoleń
1820	58	Wolski Adam	Kroczów	ditto
1821	59	Woźnicki Karol, JX.	Zwoleń	ditto
1822	60	Zawadzki Józef	Strykowice Górne	ditto

XIV. Powiat Kielecki.

29) Okręg Kielecki

1823	1	Bieroński Nestor, JX.	Małogoszcz	Małogoszcz

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1824	2	Bronikowski Aleksander	Kielce	Kielce
1825	3	Centkowski Edward	Nieznanowice	Włoszczowa
1826	4	Dobiecki Eustachy	Łopuszno	Kielce
1827	5	Formiński Antoni	Kielce	ditto
1828	6	Górecki Antoni, JX.	Łopuszno	ditto
1829	7	Hiller Herman	Kielce	ditto
1830	8	Jelski Józef	Masłów	ditto
1831	9	Kalinka Aleksander	Kielce	ditto
1832	10	Kłossowski Adam	Lipno	Małogoszcz
1833	11	Krzyszkowski Ludwik	Bebelno	Kielce
1834	12	Kuleszyński Aleksander	Rudniki	Włoszczowa
1835	13	Kuleszyński Franciszek	Kuszelów	ditto
1836	14	Lewiecki Henryk	Lasochów	Małogoszcz
1837	15	Majerczak Maciej, JX.	Kielce	Kielce
1838	16	Makulski Roman	Dąbie	Włoszczowa
1839	17	Mieszkowski Wojciech	Kielce	Kielce
1830	18	Niemojewski Stanisław	Lasocin	Włoszczowa
1841	19	Nowakowski Józef	Ropocice	ditto
1842	20	Olszowski Gustaw	Mieronice	Małogoszcz
1843	21	Oraczewski Edward	Morawice	Kielce
1844	22	Oraczewski Ludwik	ditto	ditto
1845	23	Popławski Stanisław	Konieczno	Włoszczowa
1846	24	Przyłęcki Sabin	Krassów	ditto
1847	25	Różycki Erazm	Kielce	Kielce
1848	26	Rzewuski Napoleon	Kozłów	Małogoszcz
1849	27	Rzewuski Mateusz	Włoszczowa	Włoszczowa
1850	28	Saski Jan	Ruda	Małogoszcz
1851	29	Sielski Edward	Kielce	Kielce
1852	30	Slaski Juliusz	Brzeziny	ditto
1853	31	Slaski Stanisław	Zgórsko	ditto
1854	32	Stojowski Alfred	Wygnanów	Małogoszcz
1855	33	Stojowski Bolesław	Żarczyce większe	ditto
1856	34	Stojowski Hipolit	Krasocin	Włoszczowa
1857	35	Straszewski Romuald	Rogienice	ditto
1858	36	Turski Antoni	Kluczysko	ditto
1859	37	Turski Maksymilian	Komorniki	ditto
1860	38	Zaremba Franciszek	Żerczyce Wielkie	Małogoszcz

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya Pocztowa
		30) Okr. Jędrzejowski.		
1861	1	Bajer Kajetan	Krzcięcice	Wodzisław
1862	2	Blaski Leopold	Raszków	Szczekociny
1863	3	Borkiewicz Honorat	Piołunka	Jędrzejów
1864	4	Borkowski Stanisław	Jaronowice	Kielce
1865	5	Bzowski Konstanty	Prząsław	Jędrzejów
1866	6	Cheliński Franciszek	Potok Wielki	ditto
1897	7	Chwalibóg Stefan	Zagaje	ditto
1868	8	Dunin Bolesław	Ludynia	Włoszczowa
1869	9	Gaszyński Aleksy	Cierno	Jędrzejów
1870	10	Kobyliński Ludwik	Sudół	ditto
1871	11	Kollatorowicz Franciszek	Konary	Wodzisław
1872	12	Komornicki Józef	Dalechowy	Jędrzejów
1873	13	Kosicki Julian	Nagłowice	Kielce
1874	14	Koskowski Maryan	Bieganów	Szczekociny
1875	15	Kozłowski Józef	Łowinia	Jędrzejów
1876	16	Kozłowski Konstanty	Mękarzów	Szczekociny
1877	17	Kozłowski Romuald	Rembieszyce	Małogoszcz
1878	18	Lanckoroński Kazimierz	Motkowice	Wodzisław
1879	19	Laskowski Antoni	Opatkowice Murowane	Jędrzejów
1880	20	Laskowski Roch	Różnica	Wodzisław
1881	21	Linowski Ludwik	Zdanowice	Jędrzejów
1882	22	Makolski Józef	Dzierzgów	Jaronowice
1883	23	Makolski Walenty	Lasków	Jędrzejów
1884	24	Michalczewski Maksymil.	Mierzwin	ditto
1885	25	Michałowski Antoni	Psary	Szczekociny
1886	26	Mieroszewski Andrzej	Wolica	Jędrzejów
1887	27	Morsztyn Władysław	Czaryż	Wodzisław
1888	28	Niemojewski Adolf	Słupia	ditto
1889	29	Oraczewski Paweł	Boleścice	Jędrzejów
1890	30	Potocki Antoni	Moskorzew	Wodzisław
1891	31	Potocki Henryk, *C. K.*	Koniecpol	Radomsk
1892	32	Potocki Rodryg	ditto	ditto
1893	33	Reinhold Józef	Opatowice Drewniane	Jędrzejów
1894	34	Russocki Julian	Węgrzynów	Żarnowiec
1895	35	Russocki Kwiryn	Sędziszów	Wodzisław
1896	36	Stadnicki Józef	Obichów	Szczekociny

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1897	37	Suchecki Ignacy	Rokoszyn	Jaronowice
1898	38	Stoiński Józef	MokszkoGórne	Podzamcze
1899	39	Swoboda Jakób	Sędowice	Wodzisław
1900	40	Sznaga Konstanty	Motkowice	ditto
1901	41	Szuwalski Adam	Przyłęk Poduchowny	ditto
1902	42	Tiede Ignacy	Karsznice	Małogoszcz
1903	43	Wielowiejski Kazimierz	Lubcza	Wodzisław
1904	44	Wiszniewski Karol	Warzyn	Jędrzejów
1905	45	Życieński Rudolf	Radków	Jaronowice
		XV. Powiat Sandomierski.		
		31) Okr. Sandomie ski.		
1906	1	Baczyński Józef	Jankowice Wąwozne	Ożarów
1907	2	Baczyński Stanisław	Smiłów	ditto
1908	3	Bełdowski Antoni	Gerlachów	Sandomierz
1909	4	Bełdowski Mieczysław	Włonice	Ożarów
1910	5	Bełdowski Sobiesław	Wlonice	ditto
1911	6	Borycki Leon	Stodoly	ditto
1912	7	Cichowski Roman	Linów	ditto
1913	8	Dobiecki Napoleon	Ożarów	Ożarów
1914	9	Dowbór Roman	Garbów	Zawichost
1915	10	Dutrepi Franciszek	Słaboszowice	Sandomierz
1916	11	Goltz Saturnin, JX.	Sobótka	Ożarów
1917	12	Gołoński Karol	Pęchów	Opatów
1918	13	Haenel Atanazy	Gorzyczany	Sandomierz
1919	14	Hempel Józef	Janowice Bagniste	Ożarów
1920	15	Horoch Wacław	Mierzanowice	ditto
1921	16	Jabłoński Aleksander	Chobrzany	Sandomierz
1922	17	Jasieński Ksawery	Bidziny	Ożarów
1923	18	Jasieński Leon	Wojciechowice	ditto
1924	19	Jordański Wincenty	Żurawica	Sandomierz
1925	20	Kamocki Włodzimierz	Chwatki	ditto
1926	21	Karczewski Patrycy	Złota	ditto
1927	22	Karczewski Stanisław	ditto	ditto
1928	23	Karski Kazimierz	Ryłowice	ditto
1929	24	Karski Stanisław	Włostów	Opatów
1930	25	Konarski Konstanty	Wilczyce	Sandomierz

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1931	26	Kotkowski Stefan	Mściów	Sandomierz
1932	27	Leszczyński Michał	Buszkowice	Opatów
1933	28	Leszczyński Władysław	Słupia Nadbrzeżna	Ożarów
1934	29	Łaski Konstanty	Lipnik	Sandomierz
1935	30	Łempicki Kazimierz	Gierczyce	Opatów
1936	31	Marczewski Erazm	Łukawa	Sandomierz
1937	32	Ośniałowski Ignacy	Słupcza	Zawichost
1938	33	Ośniałowski Maryan	Sobótka	Ożarów
1939	34	Piasecki Adam	Tułkowice	Sandomierz
1940	35	Popiel Hipolit	Zajezierze	ditto
1941	36	Posturzyński Jan	Janowice Bagniste	Ożarów
1942	37	Przystojecki Roman	Samborzec	Sandomierz
1943	38	Reklewski Tymoteusz	Leszczkowo	Warszawa
1944	39	Reklewski Zdzisław	ditto	Opatów
1945	40	Ropelowski Konstanty	Zdanów	Sandomierz
1946	41	Skotnicki Jarosław	Skotniki	ditto
1947	42	Swieżyński Kryspin	Góry Wysokie	ditto
1948	43	Świerzyński Władysław	Dwikozy	ditto
1949	44	Tymiński Adam	Kolecin	Zawichost
1950	45	Wiśniewski Wojciech	Wielogóra	Sandomierz
1951	46	Załęski Juljusz	Przezwody	ditto
1952	47	Zglinicki Jan	Jakóbowice	Ożarów
		32) Okręg Staszowski.		
1953	1	Arkuszewski Ignacy	Radostów	Łagów
1954	2	Białoskórski Edward	Jurkowice	Opatów
1955	3	Bobrownicki Włodzimierz	Byszów	Opatów
1956	4	Borkowski Dunin Mieczysł.	Swiniary	Sadomierz
1957	5	Dobrzański Jan Henryk	Łoniów	ditto
1958	6	Drabikowski Jan	Trzykosy	ditto
1959	7	Gletzmer Piotr	Tursk	Staszów
1960	8	Glezmer Władysław	ditto	ditto
1961	9	Jakubowski Piotr	Wiśniowa	ditto
1962	10	Jawornicki Antoni	Kiełczyn	Iwaniska
1963	11	Krzesimowski Stanisław	Rembów	Łagów
1964	12	Leszczyński Maksymilian	Ruszcza	Sandomierz
1965	13	Lewandowski Wincenty	Sieragi	Staszów
1966	14	Łempicki Ludwik	Planta	Iwaniska

Nr bieżący ogólny	Nr bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1967	15	Łempicki Stanisław	Planta	Iwaniska
1968	16	Morsztyn Julian	Sulisławice	Sandomierz
1969	17	Niemierycz Juliusz	Raków	Łagów
1970	18	Orsetti Jan	Ujazd	Iwaniska
1971	19	Plewczyński Stanisław	Tursk	Staszów
1972	20	Pogodin Bazyli	Dzięki	ditto
1973	21	Potocki Adam	Staszów	ditto
1974	22	Prost Andrzéj	Górki	Opatów
1975	23	Rajski Czesław	Koprzewnica	Sandomierz
1976	24	Rohoziński Ignacy	Domaradzice	Iwaniska
1977	25	Rostworowski Gabryel	Łopacianka	ditto
1978	26	Russocki Julian	Suliszów	Sandomierz
1979	27	Russocki Konstanty	Dobra	Staszów
1980	28	Stryjeński Paweł	Gieraszowice	Sandomierz
1981	29	Swida Septym	Wola Gieraszowsk.	ditto
1982	30	Urbański Kazimierz	Wysoczki	Iwaniska
1983	31	Wierzbicki Władysław	Ossala	Staszów
1984	32	Zarzycki Roch	Błonie	Sandomierz
		XVI. Powiat Opatowski.		
		33) Okręg Opatowski.		
1985	1	Fijałkowski Wiktor	Kossowice	Ostrowiec
1986	2	Jasieński Antoni	Opoki	Łagów
1987	3	Jasieński Władysław	Boksyce	Ostrowiec
1988	4	Kaczkowski Julian	Gromadzice	Opatów
1989	5	Karski Wincenty	Żochcinek	ditto
1990	6	Karwicki Wincenty	Chybice	Brody
1991	7	Kłokocki Kazimierz	Nietulisko	Ostrowiec
1992	8	Kochnowski Stanisław	Warszówek	ditto
1993	9	Konarski Rafał	Oziembłów	Opatów
1994	10	Kossecki Samuel	Rudniki	ditto
1995	11	Kotkowski Józef	Bodzechów	Ostrowiec
1996	12	Kotkowski Marcelli	ditto	ditto
1997	13	Kotkowski Seweryn	ditto	ditto
1998	14	Kuczewski Piotr	Brzostowa	ditto
1999	15	Leszczewski Franciszek	Ostrowiec	ditto
2000	16	Macherski Tomasz	Chybice	Brody

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2001	17	Malinowski Stanisław	Niekisiałka	Opatów
2002	18	Przyłęcki Teodor	Milowice	ditto
2003	19	Reklewski Jan	Mirogonowice	Ostrowiec
2004	20	Reklewski Leon	Skoszyn	ditto
2005	21	Rusocki Konstanty	Grzegorzowice	Opatów
2006	22	Sosnowski Karol	Pękosławice	Ostrowiec
2007	23	Targowski Stanisław	Czajęczyce	Opatów
		34) Okręg Solecki.		
2008	1	Boski Maksymilian	Chwałowice	Iłża
2009	2	Czarnecki Jan	Bąkowa	Zwoleń
2010	3	Czarnecki Ludwik	Daniszów	Solec
2011	4	Czarnecki Mieczysław	Boiska	ditto
2012	5	Dobiecki Stanisław	Bujak	Iłża
2013	6	Dyganowicz Leon, JX.	Solec	Solec
2014	7	Gajewski Stefan	Rzechów	Iłża
2015	8	Herniczek Antoni	Wola Sienińska	Ostrowiec
2016	9	Herniczek Ignacy	Jedlonka	Iłża
2017	10	Jeliński Roman	Tarnówek	ditto
2018	11	Karczewski Feliks	Wielgie	Zwoleń
2019	12	Karczewski Joachim	Ciepielów	ditto
2020	13	Kiniorski Walery	Pętkowice	Ożarów
2021	14	Kochanowski Roman	Rataje	Wąchock
2022	15	Kostewicz Ignacy	Zemborzyn	Solec
2023	16	Kruszewski Walenty	Gardzienice	Zwoleń
2024	17	Leszczyński Rafał	Buszkowice	Iłża
2025	18	Lipiński, JX.	Wielgie	Zwoleń
2026	19	Marcinkowski Ksawery	Wola Pawłowska	Kaliszany
2027	20	Młodecki Stanisław	Gaworzyn	Iłża
2028	21	Niemierycz Włodzimierz	Borja	Ożarów
2029	22	Nowakowski Teofil	Brzozowa	ditto
2030	23	Nowosielski Karol	Sienno	Ostrowiec
2031	24	Piotrowski Stanisław	Czerwona	Iłża
2032	25	Prendowski Józef	Mirzec	Wąchock
2033	26	Przybysławski Józef	Iłża	Iłża
2034	27	Rolland Franciszek	Seredzice	ditto
2035	28	Roszkowski Adam	Czekarzowice	Ożarów
2036	29	Roupert Leon	Rzeczniów	Ostrowiec

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2037	30	Rudnicki Stanisław	Białobrzegi	Solec
2038	31	Schummer Władysław	Wólka Modrzejows.	Iłża
2039	32	Skórkowski Karol	Kijanka	Zwoleń
2040	33	Szelągowski Czesław	Wola Pasztowa	Iłża
2041	34	Targowski Józef	Raj	Solec
2042	35	Targowski Teodor, JX.	Lipsk	ditto
2043	36	Tymiński Maciéj, JX.	Ciepielów	Zwoleń
2044	37	Wydrychiewicz, JX.	Sienno	Iłża
		XVII. Powiat Opoczyński.		
		35) Okręg Opoczyński.		
2045	38	Barcikowski Ignacy	Chrzczonów	Opoczno
2046	39	Bąkowski Antoni	Kraśnica	ditto
2047	40	Biesiekierski Wiktor	Studzianna	ditto
2048	41	Bogusławski Ignacy	Przymusowa Wola	ditto
2049	42	Boski Eustachy	Wistko	Przysucha
2050	43	Bratkowski Wiktor	Kamień Wielki	Opoczno
2051	44	Buceń Jacek	Mniszów	ditto
2052	45	Cebulski Filip	Stok	ditto
2053	46	Choromański Karol	Kunice	ditto
2054	47	Czekierski Izydor	Komorów	Przysucha
2055	48	Czermiński Erazm	Smardzewice	Tomaszów Mazowiecki
2056	49	Drużbacki Ignacy	Zameczek	Opoczno
2057	50	Dzianott Juliusz	Zychorzyn	Przysucha
2058	51	Goliszewski Aleksander	Modrzewie	Opoczno
2059	52	Gordon Stanisław, JX.	Drzewica	ditto
2060	53	Gorzeński Piotr	Starostwo Opoczyńskie	ditto
2061	54	Grabkowski Ferdynand	Rdzuchów	Przysucha
2062	55	Jobkiewicz Józef, JX.	Sławno	Opoczno
2063	56	Kamieniecki Konstanty	Sokolniki Mokre	Przysucha
2064	57	Karwicki Teodor	Karwice	Opoczno
2065	58	Krasiński Bolesław	Janików	Przysucha
2066	59	Krzywoszewski Dominik	Przysucha	ditto
2067	60	Kurtz Adolf, *C. K.*	Rusinów	ditto
2068	61	Łacki Marceli	Strzeszkowice	Opoczno
2069	62	Manugiewicz Józef	Paszkowice	Żarnów
2070	63	Morzkowski Michał	Zbożenna	Przysucha

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I MIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2071	64	Olszewski Stanisław	Unewel	Tomaszów Mazowiecki
2072	65	Piwarski Konstanty, JX.	Studzianna	Opoczno
2073	66	Pytowski Sylwester	Brzustowie	ditto
2074	67	Reyski Artur	Drzewica	ditto
2075	68	Rostkowski Józef	Zachorzew	ditto
2076	69	Rostkowski Julian	Trzebiatów	Tomaszow Mazowiecki
2077	70	Rudzki Karol	Dłużniewice	Opoczno
2078	71	Rudzki Stanisław	Zajączków	Tomaszów Mazowiecki
2079	72	Rutsch Juliusz	Żabia Wola	Grodzisk
2080	73	Skórkowski Kazimierz	Wielka Wola	Opoczno
2081	74	Skórkowski Teodor	Kuniczki	ditto
2082	75	Szymoński Walenty	Kotuszów	Piotrków
2083	76	Turski Teodor	Goździków	Przysucha
2084	77	Wąsowicz Karol	Smogorzew	ditto
2085	78	Wężyk Paweł	Niewierszyn	—
2086	79	Wielobycki Franciszek	Radzice	Opoczno
2087	80	Więckowski Kazimierz	Jastrząb	ditto
2088	81	Więckowski Mieczysław	Janków	ditto
2089	82	Więckowski Wojciech	Wójcin	ditto
2090	83	Wydrakiewicz Józef	Dębowa Góra	Sulejów
2091	84	Zakrzewski Stanisław	Kruszewice	Opoczno
		36) Okręg Koniecki.		
2092	1	Bocheński Franciszek	Ruda Maleniecka	Końskie
2093	2	Bocheński Józef	ditto	ditto
2094	3	Czaplicki Leopold	WolaŁapczyna	Przedbórz
2095	4	Czaplicki Stefan	Dobromierz	ditto
2096	5	Exner Kacper	Radoszyce	Radoszyce
2097	6	Gratkowski Henryk	Dziebałtów	Końskie
2098	7	Jakubowski Józef	Fałków	Przedbórz
2099	8	Jakubowski Julian	ditto	ditto
2100	9	Jakubowski Stanisław	Skórnice	ditto
2101	10	Kłossowski Stanisław	Rączki	ditto
2102	11	Kraszkowski Hieronim	Budków	Opoczno
2103	12	Lipski Jacek	Skąpe	Radoszyce
2104	13	Małachowski Gustaw	Końskie	Końskie
2105	14	Małachowski Henryk	ditto	ditto
2106	15	Małachowski Włodzimierz	ditto	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1107	16	Mittelstaedt Maurycy	Białaczew	Opoczno
2108	17	Swiątkowski Tomasz, JX.	Fałków	Przedbórz
2109	18	Tarnowski Manswet	Korytków	Końskie
2110	19	Trziński Władysław	Jachimowice	Radoszyce
2111	20	Urbańczyk Paweł (włości.)	ditto	ditto
2112	21	Walewski Jan	Trojanowice	Opoczno
2113	22	Wielogłowski Feliks	Ruda Maleniecka	Przedbórz.
2114	23	Wielowiejski Ludwik	Sobień	Końskie
2115	24	Wolski Jacek	Bedlno	Opoczno
2116	25	Wzdulski Edward	Kłucko	Mniów
2117	26	Zajączkowski Adam	Szabsk	—
2118	27	Zajączkowski Ferdynand	Stara	Przedbórz
3119	28	Zaremba Józef	Pilczyce	Radoszyce
		37) Okręg Szydłowiecki.		
2120	1	Baliński Antoni	Promnik	Kielce
2121	2	Bülner Leopold	Zaborowo	Szydłowiec
2122	3	Dobiecki Wincenty	Piekoszów	Kielce
2123	4	Domaradzki Wojciech	Omięcin	Szydłowiec
2124	5	Gagatnicki Józef	Oblęgów	—
2125	6	Herniczek Konstanty	Bąków	Orońsk
2126	7	Kietliński Edmund	Redestów	Przysucha
2127	8	Kołłątaj Hugo	Wólka Kłucka	Kielce
2128	9	Krüger Andrzej	Rzuców	Szydłowiec
2129	10	Łazowski Antoni	Ostałów	ditto
2130	11	Łubkowski Karol	Korzyce	ditto
2131	12	Płużański Leon	Borkowice	ditto
2132	13	Pniewski Witold	Ziomaki	ditto
2133	14	Rychłowski Henryk	Broniów	ditto
2134	15	Tarło Henryk	Hełmce	Kielce
		XVIII. Powiat Miechowski.		
		38) Okręg Miechowski.		
2135	1	Bielski Władysław	Gebułtów	Miechów
2136	2	Bukowski Edward	Tczyce	ditto
2137	3	Bzowski Aleksander	Racławice	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2138	4	Bzowski Józef	Nieszków	Miechów
2139	5	Ciszewski Feliks	Wielkanoc	ditto
2140	6	Czerny Piotr	Zielenice	Słomniki
2141	7	Dąbski Jan	Kalina Wielka	Miechów
2142	8	Gadomski Jan Kanty	Swojczany	ditto
2143	9	Godlewski Kornel	Pogwizdów	ditto
2144	10	Godlewski Robert	Kempie	ditto
2145	11	Haller Cezar	Mianocice	ditto
2146	12	Helcel Józef Tadeusz	Rzędowice	ditto
2147	13	Henisz Aleksander	Radziennice	Słomniki
2148	14	Janowski Edward	Jaxice	Miechów
2149	15	Katerla Kudwik	Zarogów	ditto
2150	16	Kośmiński Konstanty	Mały Książ	Wodzisław
2151	17	Kucieński Jan	Szczepanowice	Miechów
2152	18	Malski Dominik	Przełaj	Żarnowiec
2153	19	Massalski Konstanty	Lelowice	Miechów
2154	20	Mayzel Józef	Zagajowo	Słomniki
2155	21	Michałowski Adam	Wężerów	ditto
2156	22	Mieroszewski Leonard	Uniejów	Miechów
2157	23	Niedzielski Antoni	Sławicę Duchowne	ditto
2158	24	Nowacki Hieronim	Markocice	ditto
2159	25	Olszewski Włodzimierz	Zbigały	ditto
2160	26	Pace Józef	Mstyczów	Zarnowiec
2161	27	Piątkowski Wincenty	Charsznica	Miechów
2162	28	Radziejowski Rafał	Witowice	ditto
2163	29	Radziejowski Władysław	Szarkówka	ditto
2164	30	Rokossowski Adam	Sławice	ditto
2165	31	Rudzki Franciszek	Jelcza	Żarnowiec
2166	32	Rudzki Józef	Słomniczki	Słomniki
2167	33	Rudzki Piotr	Dziewięcioły	ditto
2168	34	Schütz Teofil	Rzerzuszna	Miechów
2169	35	Sławecki Floryan	Wodzisławie	Kielce
2170	36	Taborski Karol, JX.	Słaboszów	Miechów
2171	37	Wielowiejski Adam	Rogów	Wodzisław
2172	38	Wiesiołowski Władysław	Dziaduszyce	Miechów
2173	39	Wolicki Władysław	Przysieka	ditto
2174	40	Żarski Gabryel	Grodno	Warszawa Nr. 17

Nr bieżący ogólny	Nr bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
		39) Okręg Proszowski.		
2175	1	Bajer Ludwik	Rawałowice	Słomniki
2176	2	Bukowski Jan	Makocice	Proszowice
2177	3	Gadomski Adolf	Książewice Wielkie	Koszyce
2178	4	Gostkowski Aleksander	Szczytniki	Proszowice
2179	5	Gostkowski Józef	Opatowice	ditto
2180	6	Gostkowski Romuald	Zagrody Proszow.	ditto
2181	7	Kamocki Ludwik	Piekary	ditto
2182	8	Kamocki Stefan	Kościelec	ditto
2183	9	Kochanowski Julian	Dobranowiec	Dobranowiec
2184	10	Koszutski Hipolit	Mniszów	Brzesko
2185	11	Kozłowski Apolinary	Więckowice	Proszowice
2186	12	Lenczewski Maksymilian	Wronin	ditto
2187	13	Lipczyński Ignacy	Wierzbno	ditto
2188	14	Maczakiewicz Antoni, JX.	Koniusza	ditto
2189	15	Mazarski Ludwik	Lubożyca	ditto
2190	16	Mieszkowski Rudolf	Kowala	ditto
2191	17	Milewski Alfred	Biorków	ditto
2192	18	Nitkowski Józef	Przezwody	ditto
2193	19	Nowosielski Seweryn	Błogocice	ditto
2194	20	Ratomski Zefiryn	Siedliska	ditto
2195	21	Rzewuski Franciszek	Kuchary	Kielce
2196	22	Sadowski Michał	Majkowice	Koszyce
2197	23	Smołuchowski Mateusz, JX.	Proszowice	Proszowice
2198	24	Średnicki Ludwik	Karwin	ditto
2199	25	Straszewski Ludwik	Rzędowice	ditto
2200	26	Walewski Konstanty	Przesławice	ditto
2201	27	Wędrychowski Józef	Smiłowice	Brzesko
2202	28	Wędrychowski Piotr	Maciejowice	Proszowice
2203	29	Wiesiołowski Hipolit	Dalowice	Słomniki
2204	30	Wodzicki Władysław	Niedźwiedź	ditto
2205	31	Wróblewski Wincenty	Łaganów	Proszowice
2206	32	Zagórski Edmund	Gniazdowice	ditto
2207	33	Zakrzeński Władysław	Wierzbno	ditto
2208	34	Zapalski Tadeusz	Żydów	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
		40) Okr. Szkalbmierski.		
2209	1	Bayer Henryk	Jakubowice	Szkalbmierz
2210	2	Brzeski Jan	Kuchary	Korczyn
2211	3	Chwalibóg Feliks	Jurków	Szkalbmierz
2212	4	Chwalibóg Mieczysław	Węchadłów	Wodzisław
2213	5	Czarnowski Bronisław	Chołdowice	Szkalbmierz
2214	6	Dembiński Juliusz	Góry Szkalb.	Wodzisław
2215	7	Fritsch Józef	Cieszków	Szkalbmierz
2216	8	Frölich Jan	Januszowice	ditto
2217	9	Jarzębski Bartłomiej, JX.	Stawiszyn	ditto
2218	10	Kamocki Antoni	Kościelec	Proszowice
2219	11	Koźmiński Józef	Swoszowice	Szkalbmierz
2220	12	Krzyżanowski Józef	Cudzynowice	ditto
2221	13	Lebowski Stanisław	Przemyków	Brzesko
2222	14	Linowski Kazimierz	Ziemblice	Szkalbmierz
2223	15	Lubienicki Zdzisław	Soboszów	ditto
2224	16	Łubieński Franciszek	Kazmierza Wielka	ditto
2225	17	Łubieński Kazimierz	ditto	ditto
2226	18	Macharzyński Ignacy	Gónów	ditto
2227	19	Majewski Karol	Dębiany	ditto
2228	20	Mayzel Adam	Zagajów	Wodzisław
2229	21	Mayzel Piotr	ditto	ditto
2230	22	Masłowicz Marcelli	Kamionna	N. M. Korczyn
2231	23	Morsztyn Tadeusz	Kobylniki	Szkalbmierz
2232	24	Nurkowski Norbert	Niezwojowice	ditto
2233	25	Paszkowski Józef	Zakrzów	ditto
2234	26	Potocki Józef	Donosy	ditto
2235	27	Rzewuski Antoni	Topola	ditto
2236	28	Wędrychowski Żelisław	Drożejowice	ditto
2237	29	Wielopolski Zygmunt	Chroberz	Wodzisław
2238	30	Wodzicki Franciszek	Złota	Szkalbmierz
2239	31	Żwan Tomasz	Koryta	ditto
		XIX. Powiat Olkuski.		
		41) Okręg Olkuski.		
2240	1	Borkowski Antoni	Ząbkowice Rząd.	Częstochowa

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
2241	2	Bukowski Roman	Klucze	Olkusz
2242	3	Bukowski Stefan	Tarnawa	Wolbrom
2243	4	Chrzanowski Henryk	Szczodrkowice	Michałowice
2244	5	Chrzanowski Józef	ditto	ditto
2245	6	Derych Józef	Cianowice	ditto
2246	7	Gąsiorowski Józef JX.	Gołonóg	Dąbrowa Górnicza
2247	8	Gerlach Hugo	Gzichów	Sosnowce
2248	9	Kucieński Roman	Bentkowice	Michałowice
2259	10	Kucieński Samuel	Laski	Słomniki
2250	11	Kucieński Wojciech	Bentkowice	Michałowice
2251	12	Linowski Stanisław	Szreniawa	Wolbrom
2252	13	Lisicki Bolesław	Klimontów	Dąbrowa górniczna
2253	14	Mycielski Feliks	Bolesław	Olkusz
2254	15	Niepielski Wincenty, JX.	Sławków	Sławków
2255	16	Nowak Stanisław	PieskowaSkała	Wolbrom
2256	17	Odolski Jacek	Rodaki	Olkusz
2257	18	Ostaszewski Kazimiérz	Ulina Wielka	ditto
2258	19	Piekarski Jan	Parcze	ditto
3269	20	Pietrzycki Józef	Owczary	Michałowice
2260	21	Rogowski Karol	Lgota Wielka	Wolbrom
2261	22	Seldmeyer Józef	Korzkiew	Michałowice
2262	23	Siemieński Jacek	Zagórze	Granica
2263	24	Siemieński Wincenty	Gzichów	Sosnowce
2264	25	Slaski Władysław	Rzeplin	Olkusz
2265	26	Wagner Adolf	Braciejówka	ditto
2266	27	Wesołowski Feliks	Budzyń	Wolbrom
2267	28	Wężyk Franciszek	Minoga	Michałowice
2268	29	Wężyk Teofil	ditto	ditto
2279	30	Widerakiewicz Ignacy	Żurada	Olkusz
2270		*42) Okręg Lelowski.*		
	1	Arnd Aleksander	Sulików	Siewierz
2271	2	Barankiewicz Władysław	Żarki	Żarki
2272	3	Byszewski Ludwik	Ujejsce	Dąbrowa górn.
2273	4	Ciechanowski Jan	Grodzice	ditto
2274	5	Gorczycki Józef	Kotowice	Żarki
2275	6	Grabiański Jan	Tąpkowice	Dąbrowa górn.
2276	7	Grabiański Ludwik	Twardowice	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2277	8	Grządzielski Jan, JX.	Grodzice	Dąbrowa górn.
2278	9	Hubicki Stefan	Trzebiesławice	Łazy
2279	10	Jabłoński Adam	Włodowice	Zawiercie
2280	11	Jakubowski Władysław	Dobieszowice	—
2281	12	Jarzyński Feliks	Niegowa	Żarki
2282	13	Lohman Franciszek	Podlesie	Ş. Anna
2283	14	Marciszewicz Piotr	Trzebniów	Żarki
2284	15	Ordęga Karol	Myszków	Myszków
2285	16	Osterloff Karol	Żarki	Żarki
2286	17	Poleski Józef	Rokitno Szla.	Zawiercie
2287	18	Schütz Adolf	Biała Wielka	Pradła
2288	19	Sokólski Karol	Lgota	S. Anna
2289	20	Stojowski Kazimierz	Pinczyce	Myszków
2290	21	Świderski Faustyn	Mzurów	Żarki
2291	22	Trzciński Aleksander	Rudniki	Zawiercie
2292	23	Zalassowski Hipolit	Żelisław	Siewierz
2293	24	Zwierkowski Mścisław	Drochlin	Koniecpol
2294	25	Zwierkowski Tadeusz	Turczyn	ditto
2295	26	Zwierkowski Wincenty	Drochlin	ditto
		43) Okręg Pilicki.		
2296	1	Cheliński Hieronim	Zabrodzie	Żarnowiec
2297	2	Dobrzański Józef	Lgota murow.	Zawiercie
2298	3	Hackębeil August	Pilica	Zawiercie
2299	4	Hubicki Tadeusz	Smoleń	Pilica
2300	5	Kiślański Antoni	Blanowice	Zawiercie
2301	6	Kiślański Fortunat	ditto	ditto
3302	7	Kmita Jan	Wilków	Pradła
2303	8	Kozłowski Ludwik	Podzamcze ogrodzienieckie	Łazy
2304	9	Krajewski Rudolf	Pradła	Pradła
2305	10	Laskowski Seweryn	Jeziorowice	Szczekociny
2306	11	Łubieński Artur	Wierzchowisko	Wolbrom
2307	12	Łuczycki Ildefons	Dąbrowica	Szczekociny
2308	13	Moes Krystyan	Pilica	Pilica
2309	14	Morsztyn Jan	Wola Libertowska	Żarnowiec
2310	15	Rajski Konstanty	Białobłotna	Pradła
2311	16	Rajski Teofil	ditto	ditto
2312	17	Schajer Anastazy	Wysoka Pilicka	Łazy

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa.
2313	18	Schultz Stanisław	Irządze	Pradła
2314	19	Schultz Wilhelm	Zawady Pilickie	Szczekociny
2315	20	Sikorski Julian	Poręba Dzierżna	Wolbrom
2316	21	Stojowski Józef	Bodziejowice	Pradła
2317	22	Stojowski Michał	Pradła	ditto
2318	23	Trzetrzewiński Józef	Grabowa	Łazy
2319	24	Wietcki Paweł	Małoszyce	Szczekociny
2320	25	Zaremba Leon	Witów	ditto
2321	26	Zbijewski Michał	Siedliska	ditto
		XX. Powiat Stopnicki.		
		44) Okręg Stopnicki.		
2322	1	Bieńkowski, JX.	Szczebaków	N. Miasto Korczyn
2323	2	Bogdański Karol	Strzelce	Stopnica
2324	3	Bzowski Bolesław	Bilczew	Busk
2325	4	Chyliński Stanisław	Kostki	ditto
2326	5	Fibich Aloizy	Badrzychowice	N. Miasto Korczyn
2327	6	Godeffroy Julian	Włosnowice	Stopnica
2328	7	Godeffroy Karol	Zborów	ditto
2329	8	Gojski Seweryn	Stopnica	ditto
2330	9	Humnicki Adolf	Oblekoń	ditto
2331	10	Komar Feliks	Piestrza	ditto
2332	11	Kossowski Teofil, JX.	N. Miasto Korczyn	N. Miasto Korczyn
2333	12	Kownacki Aleksander	Górki	ditto
2334	13	Królikiewicz Piotr	Rzegocin	ditto
2335	14	Kuszel Atanazy	Skowronna	Pińczów
2336	15	Lohmann Konstanty	Topola	Stopnica
2337	16	Lubowidzki Władysław	Gorysławice	Busk
2338	17	Łuniewski Franciszek	Mietel	Stopnica
2339	18	Majzel Hieronim	Kikowo	ditto
2340	19	Sadowski Leopold	Skarysławice	Busk
2341	20	Straszewski Kacper	Żerniki	ditto
2342	21	Strondało Ludwik, JX.	Gorysławice	ditto
2343	22	Świerczewski	Wojcza	Stopnica
2344	23	Wołoszowski Tomasz	Pęczelice	Busk
2345	24	Woronicz Antoni	Oblekoń	Warszawa
2346	25	Zaborowski Karol	Oleśnica	Stopnica

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa
		45) Okr. Szydłowski.		
2447	1	Brockhusen Zygmunt	Sędziejowice	Chmielnik
2348	2	Bronikowski Józef	Niecieslawice	Stopnica
2349	3	Chajęcki Jan	Brzozówka	ditto
2350	4	Głuski Karol	Tuczępy	Szydłów
2351	5	Humnicki Ignacy	Lubania	Chmielnik
2352	6	Humnicki Zygmunt	ditto	ditto
2353	7	Kozierowski Eugeniusz	Strojnów	ditto
2354	8	Krosnowski Romuald	Drochów	Kielce
2355	9	Lipiński Józef	Strzałków	Stopnica
2356	10	Lossow Roman	Grzymała	ditto
2357	11	Lubieniecki Hipolit	Balice	Chmielnik
2358	12	Łuniewski Edward	Gnojno	ditto
2359	13	Majzel Jan	Dobrów	Szydłów
2360	14	Mrozowicki Stanisław	Sieczków	Stopnica
2361	15	Nowakowski Aleksander	Balice	Chmielnik
2362	16	Okólski Władysław	Sichów	Staszów
2363	17	Popiel Paweł	Kurozwęki	ditto
2364	18	Przystojecki Ignacy	Grzybów	ditto
2365	19	Rakowski Władysław	Mikułowice	Busk
2366	20	Reyski Eckmül	Szaniec	ditto
2367	21	Slaski Aleksander	Borzyków	Chmielnik
2368	22	Sołtyk Emilian	Mianowice	Pinczów
2369	23	Szczepanowski Józef	Brzeście	ditto
2370	24	Tański Karol	Łagiewniki	Chmielnik
2371	25	Walchnowski Ludwik	Niziny	Stopnica
2372	26	Wendorf Józef	Drugnia	Chmielnik
2373	27	Wolski Lucyan	Włoszczowice	ditto
		XXI. Powiat Lubelski.		
		46) Okręg Lubelski.		
2374	1	Baranowski Wal. JX. Bis.	Lublin	Lublin
2375	2	Bieliński Aleksander	Turka	ditto
2376	3	Bobrowski Antoni	Snopków	ditto
2377	4	Bobrowski Józef	Piaski Wielkie	ditto
2378	5	Boduszyński Antoni	Pliszczyn	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2379	6	Brzeziński Antoni	Strzeszkowice	Bełżyce
2380	7	Brzeziński Konstanty	Bielżyce	ditto
2381	8	Brzeziński Witold	ditto	ditto
2382	9	Drzewiecki Emilian	—	—
2383	10	Finke Seweryn	Tatary	Lublin
2384	11	Gerlicz Jakób	Wronów	ditto
2385	12	Gintowt Mikołaj	Bychawka	ditto
2386	13	Gołembiowski Jan	Trzeszkowice	ditto
2387	14	Grodziecki Aureli	Jakóbowice murow.	ditto
2388	15	Grodziecki Ewaryst	Zawieprzyce	ditto
2389	16	Grodziecki Felicyan	Wojciechów	ditto
2390	17	Hempel Antoni	Lublin	ditto
2391	18	Klamborowski Franciszek	Strzyżewice	ditto
2392	19	Koporski Ignacy	Kozice	ditto
2393	20	Kowalski Ignacy	Mełgiew	ditto
2394	21	Koźmian Aleksander	Zaraszów	Bychawa
2395	22	Koźmian Henryk	Gałęzów	Lublin
2396	23	Koźmian de Rzeczyca Sew.	Wierzchowiska	ditto
2397	24	Koźmiński Michał	Lublin	ditto
2398	25	Krzyżanowski Leopold	ditto	ditto
2399	26	Le Brun Ludwik	Kawenczyn	Piaski
2400	27	Ligocki Aleksander	Bronice	Lublin
2401	28	Lizenbarth Jan	Babin	Bielżyce
2402	29	Mazurkiewicz Gustaw	Bystrejowice	Lublin
2403	30	Mikulicz Radecki Aloizy	Lublin	ditto
2404	31	Milżecki Ferdynand	Kozice dolne	ditto
2405	32	Morawski Piotr	Jastków	Jastków
2406	33	Morchonowicz Władysław	Trawniki	Piaski Wielkie
2407	34	Moskalewski Feliks	Sieprawki	Jastków
2408	35	Piasecki Celestyn	Sieprawice	Lublin
2409	36	Piasecki Władysław	Kierz	ditto
2410	37	Plewiński Piotr	Krzesimów	ditto
2411	38	Plewiński Tadeusz	ditto	ditto
2412	39	Popławski August	Łysołaje	Piaski
2413	40	Popławski Józef	ditto	ditto
2414	41	Popławski Wiktor	Bystrejowice	Lublin
2415	42	Przewłocki Józef	Wola Gałęzowska	ditto
2416	43	Rohland Roman	Żabia Wola	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2417	44	Rojewski Henryk	Bystrzyca	Lublin
2418	45	Rüdigier Fryderyk	Zemborzyce	ditto
2419	46	Sawicki Franciszek	Krępiec	ditto
2420	47	Sawicki Kazimierz	Janowice	ditto
2421	48	Serednicki Teodor	Siedliszczki	Piaski
2422	49	Serwiński Franciszek	Wola Piasecka	Lublin
2423	50	Stadnicki Juljusz	Osmolice	ditto
2424	51	Stadnicki Stanisław	ditto	ditto
2425	52	Stelmaszewicz Hipolit	Wilozopol	ditto
2426	53	Stelmaszewicz Stanisław.	ditto	ditto
2427	54	Strojnowski Feliks	Abramowice	ditto
2428	55	Swieżawski Wincenty.	Palikije	ditto
2429	56	Tarnowski Jan	Piotrowice	ditto
2430	57	Trzciński Franciszek	Chmielnik	Bełżyce
2431	58	Węgleński Feliks	Motycz	Lublin
2432	59	Węgleński Seweryn	Ziołków	Łęczna
2433	60	Węgleński Stanisław	Radowczyk	Lublin
2434	61	Węgleński Teofil	Zezulin	Łęczna
2435	62	Wierzbicki Leon	Niemce	Lublin
2436	63	Zaborowski Wincenty	Gutanów	Kurów
2437	64	Zaruski Jan	Lublin	Lublin
2438	65	Zbyszewski Wiktoryn	Markuszów	Kurów
		47. Okręg Lubartowski.		
2439	1	Andrychiewicz Władysław	Przybysławice	
2440	2	Celiński Leonard	Żurawieniec	Kock
2441	3	Cieszkowski Kajetan	Starościn	Jastków
2442	4	Grabowski Ludwik	Łęczna	Łęczna
2443	5	Grodzicki Leopold	Ostrówek	Kock
2444	6	Horodyski Juljan	Marcinów	Kurów
2445	7	Iżycki Józef	Wielkie	ditto
2446	8	Kąsinowski Władysław	Dębiny	ditto
2447	9	Koncewicz Konstanty	Wygnanów	Kock
2448	10	Kotarbiński Józef	Czemierniki	Radzyń
2449	11	Kunszteter Władysław	Baranów	N. Aleksadrya.
2450	12	Leszczyński Józef	Fajsławice	Lublin, Piaski
2451	13	Mycielski Stanisław	Lubartów	Lubartów
2452	14	Ostrowski Stanisław.	Zawieprzyce	Warszawa

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2453	15	Piotrowski Andrzéj	Rudzienko	Kurów
2454	16	Piotrowski Henryk	ditto	ditto
2455	17	Rogalski Karol	Szczekarków	Lubartów
2456	18	Rzewuski Józef	Piotrowice Wielkie	Jastków
2457	19	Sierakowski Antoni	Dembica	Kock
2458	20	Skracha Aleksander	Kozłówka	Lublin
2459	21	Suffczyński Juljusz	Łańcuchów	Łęczna
2460	22	Trzciński Dyonizy	Leśce	Jastków
2461	23	Wojniłłowicz Lucyan	Samoklęski	Kurów
2462	24	Wrześniewski Bolesław, JX.	Łęczna	Łęczna
2463	25	Zaleski Kamil	Brzeźnica Książęca	Lubartów
2464	26	Zamoyski Jan	Kozłówka	Warszawa
		48. Okręg Kazimierski.		
2465	1	Bielski Wincenty	Głusko	Opole
2466	2	Brzeziński Adam	Szczuczno	Kazimierz
2467	3	Brzozowski Waleryan	Kamień nad Wisłą	ditto
2468	4	Doliński Emil	Józefów nad Wisłą	Kaliszany
2469	5	Flindt Adolf	Brok	Ostrów
2470	6	Gawlikowski Józef	Jakóbowice	Lublin
2471	7	Gerlitz Teofil	Karczewice	Opole
2472	8	Gosiewski Mikołaj	Radlin	Bełżyce
2473	9	Hermanowski Symforyan	Klimontowice	Kurów
2474	10	Hryszkiewicz Konstanty	Wolica	Opole
2475	11	Iżycki Józef	Kurów	Kurów
2476	12	Kamieniecki Cezary	Kośmin	—
2477	13	Kierglewicz Franciszek	Skoków	Opole
2478	14	Klemensowski Ludwik	Celejów	N. Aleksandrya
2479	15	Manowski Józef	Poniatów	Opole
2480	16	Modelski Ignacy	Skoków	ditto
2481	17	Orłowski Jan	Kowale	ditto
2482	18	Paprocki Klemens	Chruślina	Urzędów
2483	19	Pieniążek Henryk	Wylągi	Kazimierz
2484	20	Plewiński Antoni	Polanówka	ditto
2485	21	Plewiński Feliks	ditto	ditto
2486	22	Pniewski Jan	Karczmiska	ditto
2487	23	Rakowski Henryk	Nałęczów	Kurów
2488	24	Szczepanowski Aleksander	Kaliszany	Kaliszany

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2489	25	Trzciński Seweryn	Godów	Opole
2490	26	Wessel Ignacy	Rzerzyn	Moszczanka
2491	27	Wotowski Teofil	Borowa	Iwangrod
2492	28	Wydrychiewicz Kazimierz.	Opole	Opole
		XXII. Powiat Krasnystawski.		
		49. Okręg Krasnystawski.		
2493	1	Bielski Antoni	Piaski	Lublin
2494	2	Bielski Henryk	ditto	ditto
2495	3	Błeszyński Władysław	Gorzków	Krasnystaw
2496	4	Chądzyński Floryan	Baranica	ditto
2497	5	Chądzyński Medard	Oleśniki	Piaski Wielkie
2498	6	Czyżewski Władysław	Tarnogóra	Chomęciska
2499	7	Darowski Weryka Teodor	Pilaszkowicze	Piaski Wielkie
2500	8	Drewnowski Franc., JX.	Gorzków	Krasnystaw
2501	9	Głogowski Michał	Bzowiec	Żółkiewka
2502	10	Głogowski Seweryn	Chłaniów	ditto
2503	11	Głogowski Walenty	Suchelipie	ditto
2504	12	Goniewski Konstanty	Sobieska Wola	ditto
2505	13	Grodzicki Antoni	Tarnawka	—
2506	14	Jełowicki Zdzisław	Chorupnik	Krasnystaw
2507	15	Jórski Konstanty	Hajowniki	Zamość
2508	16	Kołaczkowski Brunon	Suchodoły	Piaski Wielkie
2509	17	Kostecki Teodor	Wielkopole	Krasnystaw
2510	18	Łaniewski Adam	Hajowniki	Zamość
2511	19	Majewski Starża Feliks	Studziańska Wola	Kraśnik
2512	20	Mostowski Aleksander	Olchowice	Żółkiewka
2513	21	Niesiołowski Józef	Wierzchowina	ditto
2514	22	Ostroróg Władysław	Dąbie	Piaski Wielkie
2515	23	Podgórski Włodzimierz	Bzowiec Górny	Zółkiewka
2516	24	Podlewski Tomasz	Czernięcin	ditto
2517	25	Preszel Mieczysław	Żółkiew	ditto
2518	26	Rembieliński Ludwik	Rybczewice	Piaski Wielkie
2519	27	Rzewuski Bronisław	Siostrzytów	ditto
2520	28	Skawiński Wincenty	Białka	Krasnystaw
2521	29	Skomorowski Jordan	Romanów	ditto
2522	30	Strażyński Władysław	Dębina Czysta	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2523	31	Szydoczyński Jan, JX.	Częstoborowice	Piaski Wielkie
2524	32	Turczyński Jan	Bobrowe	Krasnystaw
2525	33	Węss Ludomir	Łopiennik	ditto
2526	34	Załęski Roman	Mościska	Żółkiewka
		50. Okręg Chełmski.		
2752	1	Bielski Wincenty	Uher	Chełm
2528	2	Bogdanowicz Jan	Nadrybie	Łęczna
2529	3	Bogdanowicz Kazimierz	ditto	ditto
2530	4	Ciechanowski Feliks	Pokrówka	Chełm
2531	5	Ciemniewski Adam	Paryspa	ditto
2532	6	Ciemniewski Artur	Bukowa Mała	ditto
2533	7	Fudakowski Ignacy	Lipowiec	Berdyczów
2534	8	Fudakowski Kazimierz	Klesztów	Dryszczów
2435	9	Gałęzowski Ksawery	Husynne	Dubienka
2536	10	Gołuchowski Józef	Swięcica	Siedliszcze
2537	11	Grabowiecki Wincenty	Wierzchowiny	Chełm
2538	12	Grodzicki Michał	Skurdyów	ditto
2539	13	Hempel Aleksander	Tarnów	Krasnystaw
2540	14	Kosiński Antoni	Krasne	ditto
2541	15	Kozerski Faustyn	Staw	Chełm
2542	16	Kuhn Jan	Kolemczyce	Dubienka
2543	17	Kukiel Jan	Wojsławice	Wojsławice
2544	18	Łaski Kalikst	Kulig	Siedliszcze
2545	19	Maciejowski Ign. Ksawery	Dorohucz	—
2546	20	Mierzejewski Antoni	Hutcze	Chełm
2547	21	Mierzejewski Juljan	ditto	ditto
2548	22	Niemirowski Juljusz	Nowosiołki	ditto
2549	23	Niemirowski Leon	ditto	ditto
2550	24	Osiecki Henryk	Teosin	ditto
2551	25	Osiecki Józef	Czerniejów	ditto
2552	26	Pestrakiewicz Józef, JX.	Siennica	Wojsławice
2553	27	Piotrowicz Michał	Krobonosz	Chełm
2554	28	Piotrowski Adolf	Bezek	ditto
2555	29	Piotrowski Tytus	Mogilnica	Siedliszcze
2556	30	Piotrowski Waleryn	Chojno Nowe	Krasnystaw
2557	31	Plewiński Wojciech	Serebryszcze	Chełm
2558	32	Poletyłło Aureli	Rakołupy	Wojsławice

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
2559	34	Poletyłło Leopold	Wojsławice	Wojsławice
2560	35	Rulikowski Antoni	Swierszczów	Piaski Wielkie
2561	36	Rulikowski Henryk	Świerże	Chełm
2562	37	Siekłucki Władysław	Puchaczów	Łęczna
2563	38	Smorczewski Adolf	Zdżanne	Krasnystaw
2564	39	Stępiński A., JX.	Chełm	Chełm
2565	40	Suchodolski Teofil	Dorohusk	ditto
2566	41	Tatarowicz Teofil	Stryjna	Piaski Wielkie
2567	42	Tramecourt Bogumił	Kumów	Chełm
2568	43	Wasiutyński Tomasz	Krzywowola	ditto
2569	44	Węgleński Napoleon	Chełm	ditto
2570	45	Węgleński Wojciech	Siedliszcze	Fajsławice
2571	46	Wojcicki Józef, JX.	Chełm	Chełm
2572	47	Wokulski August	Niedziałowice	Krasnystaw
2573	48	Woroniecki Adam	Rejowiec	ditto
2574	49	Woroniecki Henryk	ditto	ditto
		XXIII. Pow. Hrubieszowski.		
		51) Okręg Hrubieszowski.		
2575	1	Bormann Jan	Masłomęcz	Hrubieszów
2576	2	Domher Aleksander	Wołajowice	ditto
2577	3	Gąsiorowski Stanisław	Dobromirzyce	ditto
2578	4	Głogowski Ignacy	Podhorce nad Bugiem	ditto
2579	5	Grothus Edmund	Dziekanów	ditto
2580	6	Grzymała Wincenty	Obrowiec	ditto
2581	7	Hempel Karol	Bohutycze	ditto
2582	8	Horodyński Lucyan	Metelin	ditto
2583	9	Horodyński Romuald	Wołajowice	ditto
2584	10	Horodyński Władysław	Mołodyatycze	ditto
2585	11	Jórski Klemens	Iłowiec	Wojsławice
2586	12	Kaczkowski Gustaw	Moniatycze	Hrubieszów
2587	13	Kiciński Tomasz	Białopole	Dryszczów
2588	14	Korytyński Nikodem	Łotoszyny	Hrubieszów
2589	15	Kruzenstern Aleksander	Koniuchy	Zamość
2590	16	Lichocki Stanisław	Ornatowice	Wojsławice
2591	17	Lubowiecki Antoni	Malice	Hrubieszów
2592	18	Łaski Karol	Świdniki	Wojsławice

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
2593	19	Łempicki Karol	Cześniki	Zamość
2594	20	Madan Seweryn	Kozodawy	Hrubieszów
2595	21	Malczeski Kornel	Sitno	Zamość
2596	22	Malczyński Julian, JX.	Peresołowice	Hrubieszów
2597	23	Milowicz Karol	Modryniec	ditto
2598	24	Milowicz Władysław	ditto	ditto
2599	25	Nowakowski Franciszek	Miączyn	Zamość
2600	26	Piasecki Marcelli	Zaborce	Hrubieszów
2601	27	Poletyłło Witold	Strzelce	Dubienka
2602	28	Radziejewski Józef	Siedliszcze Bramowe	Dryszczów
2603	29	Rakowski Jan	Kopytów	Stepankowice
2604	30	Ratomski Ferdynand	Zawalów	Zamość
2605	31	Ratomski Stanisław	Drohiczany	Wojsławice
2606	32	Sielski Jakób, JX.	Trzeszczany	Hrubieszów
2607	33	Skawiński Jan	Nowosiołki	ditto
2608	34	Sobieszczański Wiktor	Antonówka	ditto
2609	35	Starzeński Franciszek	Moroczyn	ditto
2610	36	Stefanowicz Ambroży	Kobło	ditto
2611	37	Suffczyński Kacper	Hostynne	ditto
2612	38	Świdziński Antoni	Bohutycze	ditto
2613	39	Świdziński Julian	Bereście	ditto
2614	40	Świrski Albin	Gdeszyn	ditto
2615	41	Szydłowski Antoni	Werbkowice	ditto
2616	42	Szydłowski Feliks	Uchanie	Wojsławice
2617	43	Teleżyński Feliks	Neledew	Hrubieszów
2618	44	Teleżyński Michał	Łuszczów	ditto
2619	45	Troszczyński Feliks, JX.	Hrubieszów	ditto
2620	46	Tuszowski Roman	Chyżowice	ditto
2621	47	Tuszowski Sylwester	Czortowice	ditto
2622	48	Tuszyński Karol	Tuczępy	Wojsławice
2623	49	Walewski Józef	Peresołowice	Hrubieszów
2624	50	Węgleński Francisz. *C. K.*	Miączyn	Zamość
2625	51	Węgleński Gustaw	ditto	ditto
2626	52	Węgleński Tadeusz	Świdniki	Wojsławice
2627	53	Wieniawski Kajetan	Horodło	Stepankowice
2628	54	Wieniawski Sobiesław	Łuszków	ditto
2629	55	Wołowski Adolf	Szwajcary	Hrubieszów
2630	56	Wronowski Adam	Cześniki	Zamość

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
2631	57	Wydżga Bogusław	Raciborowice	Dryszczów
2632	58	Załuski Maurycy	Trzeszczany	Hrubieszów
2633	59	Załuski Zdzisław	ditto	ditto
2634	60	Zbyszewski Józef	Zawalów	Zamość
		52) Okręg Tomaszowski.		
2635	1	Arczyński Hipolit	Gródek	Tomaszów Ordynacki
2636	2	Bzowski Antoni, JX.	Oszczów	Dołhobyczów
2637	3	Chrzanowski Aleksander	Kryłów	Hrubieszów
2638	4	Chrzanowski Leander	Tuczapy	ditto
2639	5	Dąbrowski Józef	Dołhobyczów	Dołhobyczów
2640	6	Deboli Stanisław	Zwiartów	Krynice
2641	7	Dębicki Zygmunt	Mircze	Hrubieszów
2642	8	Dobiecki Kazimierz	Podhorce	Tomaszów
2643	9	Dobrzelewski Robert	Niewierków	Zamość
2644	10	Drohojewski Władysław	Nabroż	Tyszowce
2645	11	Dzieduszycki Włodzimierz	Tarnowatka	Tomaszów Ordynacki
2646	12	Garbaczewski Jan, JX.	Kryłów	Hrubieszów
2647	13	Głogowski Feliks	Łachowce	Tyszowce
2648	14	Głogowski Konstanty	Niemirówek	Krynice
2649	15	Głogowski Stanisław	Krynice	ditto
2650	16	Hulewicz Antoni	Majdan górny	Tomaszów Ordynacki
2651	17	Jeżewski Julian	Hołubie	Dołhobyczów
2652	18	Kiełczewski Seweryn	Wiszniów	Tyszowce
2653	19	Korczyński Julian	Niemirowiec	Zamość
2654	20	Lange Karol	Tarnowatka	Tomaszów Ordynacki
2655	21	Makomaski Antoni	Turkowice	Hrubieszów
2656	22	Małuja Michał	Przeworsk	Tomaszów Ordynacki
2657	23	Paszkiewicz Władysław	Hołubie	Dołhobyczów
2658	24	Rakowski Adolf	Stara Wieś	Tyszowce
2659	25	Rakowski Floryan	ditto	ditto
2660	26	Rakowski Ludwik	Czartowiec Wielki	Hrubieszów
2661	27	Rastawiecki Edward, *C. K.*	Dołhobyczów	Warszawa
2662	28	Rulikowski Edward	Mircze	Hrubieszów
2663	29	Rulikowski Gabryel	Szychowice	ditto
2664	30	Rulikowski Stanisław	Łasków	ditto
2665	31	Rulikowski Władysław	Mircze	ditto
2666	32	Serednicki Jan	Dobużek	Tyszowce

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2667	33	Siemiątkowski Włodzim.	Perespa	Tyszowce
2668	34	Skrzyński Eustachy	Posadów	ditto
2669	35	Skrzyński Stanisław	ditto	ditto
2670	36	Studziński Antoni. JX.	Rzeplin	Dołhobyczów
2671	37	Suffczyński Kajetan	Oszczów	ditto
2672	38	Suffczyński Stanisław	Honiatyn	ditto
2673	39	Świeżawski Eustachy	Łykoszyn	Tyszowce
2674	40	Świeżawski Romuald	Kadłubiska	Dołhobyczów
2675	41	Świeżawski Seweryn	Dutrów *b.*	ditto
2676	42	Świeżawski Wacław	Żerniki	Tyszowce
2677	43	Tarnowski Adam	Łabunie	Zamość
2678	44	Tarnowski Gustaw	ditto	ditto
2679	45	Wejchert Emilian	Sniatycze	ditto
2680	46	Wiercieński Gustaw	Radostów	Dołhobyczów
2681	47	Wojciechowski Tytus	Poturzyn	ditto
2682	48	Wydżga Marcelli	Wożuczyn	Krynice
2683	49	Wydżga Władysław	Piaski ruskie	Chomęciska
2684	50	Wysoczański Antoni	Dutrów *a.*	Tyszowce
2685	51	Wyszyński Bolesław	Miękkie	ditto
2686	52	Żelkowski Wojciech	Zawadki	Tomaszów Ordynac.
		XXIV. Powiat Zamojski.		
		53) Okr. Zamojski.		
2687	1	Grabowski Kajetan	Wirkowice	Chomęciska
2688	2	Grabowski Leon	Jarosławiec	Zamość
2689	3	Horodeński Narcyz	Gorajec	Zwierzyniec
2690	4	Kasperowski Jan	Radecznica	ditto
2691	5	Krzyczkowski Karol	Pniówek	Zamość
2692	6	Kurtz Adam	Borowina Staro-Zamoj.	Chomęciska
2693	7	Lenkiewicz Michał, JX.	Sułów	Zwierzyniec
2694	8	Lipczyński Jan	Borowina Sitaniecka	ditto
2695	9	Lisicki Antoni	Bortotycze	ditto
2696	10	Lotz	Stary Zamość	Chomęciska
2697	11	Maliszewski Leon	ditto	ditto
2698	12	Paszkiewicz Józef	Suchowola	Zamość
2699	13	Pomianowski Michał	Podlesie	Zwierzyniec
2700	14	Rolbiecki Teodor	Peczary	Niemirów

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya Pocztowa
2701	15	Rożycki Antoni	Borowina Staro-Zamojsk.	Zamość
2702	16	Stobiński Antoni	Adamów	ditto
2703	17	Stonowski Józef	Złojce	Chomęciska
2704	18	Sznuk Konstanty	Ciotusza	Zamość
2705	19	Tarnowski Jan	Podzamcze	Radziwiłłów
2706	20	Woszczyński Francisz. JX.	Stary-Zamość	Chomęciska
2707	21	Zamoyski Tomasz	Zwierzyniec	Warszawa
2708	22	Żółtowski Antoni	Mokrelipie.	Zwierzyniec
2709	23	Żukowski Bazyli	Janowice	ditto
2710	24	Żukowski Feliks	Hucisko Tomasz.	ditto
		54) Okręg Tarnogrodzki.		
2711	1	Krzęciewski Hilary	Radzięcin	Lublin, Frampol
2712	2	Puchała Juliusz	Kąty	Biłgoraj
2713	3	Rosenwerth Witold	Smaryń	Lublin, Frampol
2714	4	Rusyan Emilian	Teodorówka	Biłgoraj
2715	5	Sawicki Feliks	Dyle	ditto
		55) Okręg Kraśnicki.		
2716	1	Bogdański Aleksander	Wierzchowiska	Janów Ordynacki
2717	2	Borowski Stanisław	Księżomin	Rachów
2718	3	Chmurski Serapion, JX.	Kraśnik	Kraśnik
2719	4	Chojeński Chryzogon, JX.	Modliborzyce	Janów Ordyn.
2720	5	Czarnecki Kacper	Żabrze	Żółkiewka
2721	6	Ferężewicz Antoni	Borów	Janów Ordynacki
2722	7	Ferężewicz Julian	Lute	ditto
2723	8	Foltański Hipolit	Luśnik	Zawichost
2724	9	Gintowt Karol	Olbięcin	Kraśnik
2725	10	Grabowski Bronisław	Rzeczyca	ditto
2726	11	Grabowski Wojciech	Zakrzówek	ditto
2727	12	Hempel Joachim	Skorczyce	Urzędów
2728	13	Herniczek Jan	Boiska	ditto
2729	14	Jabłoszewski Wiktor	Mazanów	ditto
2730	15	Kaszewski Leon, JX.	Popkowice	ditto
2731	16	Kuczyński Józef	Kłodnica górna	Bełżyce
2732	17	Kuszell Ignacy	Modliborzyn	Janów Ordynacki
2733	18	Łempicki Konstanty	Stojeszyn	ditto
2734	19	Malhomme Władysław	Gruszka Zaporska	Chomęciska

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2735	20	Mazurkiewicz Andrzej	Kraśnik	Lublin
2736	21	Paprocki Adam	Polichna	Kraśnik
2737	22	Piasecki Antoni	Popkowice	Urzędów
2738	23	Piasecki Feliks	Kłodnica dolna	Bełżyce
2739	24	Prószyński Józef	Potok stary	Kraśnik
2740	25	Przanowski Adam	Zdzechowice	Rachów
2741	26	Siekierzyński Michał, JX.	Wilkołaz	Kraśnik
2742	27	Sierakowski Mieczysław	Łysaków	Janów Ordyn.
2743	28	Solmann Ignacy	Wolica	Janów Ordynacka
2744	29	Solmann Karol	Borów	Zawichost
2745	30	Staniszewski Władysław	Zdziechowice	Kraśnik
2746	31	Szczepanowski Tomasz	Rachów	Rachów
2747	32	Wolski Tadeusz	Dąbrówka	Kraśnik
2748	33	Wybranowski Józef	Wojciechów	Janów Ordynacki
2749	34	Zaremba Stanisław	Studzianki	Kraśnik
2750	35	Zembrzuski Ludwik	Mon'aki	Urzędów
		XXV. Powiat Siedlecki.		
		56) Okręg Siedlecki.		
2751	1	Bielawski Feliks	Kamionowa Wólka	Siedlce
2752	2	Boczkowski Władysław	Chodów	ditto
2753	3	Boniecki Ludwik	Zaliwie	ditto
2754	4	Bujno Franciczek	Brzosków	Warszawa
2755	5	Chłusowicz Adolf	Kotuń	Siedlce
2756	6	Chomiczewski Jan	Wola Wodyńska	ditto
2757	7	Cieszkowski Paweł	Sucha	Kałuszyn
2758	8	Dobraczyński Aleksander	Szóstka	Siedlce
2759	9	Egersdorff Stanisław	Czuryły	ditto
2760	10	Firsiukowski Teodor, JX,	Zbuczyn	ditto
2761	11	Gąsiorowski Józef	Skopy	ditto
2762	12	Gorzechowski Hipolit	Iganie	ditto
2763	13	Grabowski Maksymilian	Żuków	ditto
2764	14	Hildebrandt Karol	Wiszniew	ditto
2765	15	Janczewski Ignacy	Ługo	ditto
2766	16	Izdebski Aleksander	Nakóry	ditto
2767	17	Iżycki Henryk	Krześlin	ditto
2768	18	Kosiński Teodor	Żelków	ditto

Ner bieżący ogólny.	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2769	19	Kuliński Eustachy	Krzymosze	Siedlce
2770	20	Kuszell Juljan	Niwiski	ditto
2771	21	Marchocki Klemens	Krzesk	Międzyrzec
2772	22	Marcinkowski Franciszek	Wola Suchożebrska	Siedlce
2773	23	Matliński Jan	Zbuczyn	ditto
2774	24	Orzechowski Lucyan	Łupiny	ditto
2775	25	Poleski Sabin	Chlewiska	ditto
2776	26	Potocki Ignacy	Czarnowąż	Kałuszyn
2777	27	Przyłęcki Maryan	Grodziska	Siedlce
2778	28	Pszczołkowski Franciszek	Oleśnica	ditto
2779	29	Raciborski Piotr	Siedlce	ditto
2780	30	Rakowiecki Jarosław	Grala Dąbrow.	. ditto
2781	31	Schmidt Antoni	Siedlce	ditto
2782	32	Skrzyszowski Aleksander	Olszyca	ditto
2783	33	Stokowski Wincenty	Bzów	ditto
2784	34	Szamota Antoni	Rzebki Kośmidry	Międzyrzec
2785	35	Szeliski Antoni	Opole	Siedlce
2786	36	Szwarc Józef	Dziewule	Siedlce
2787	37	Werner Bogusław	Olszyce	ditto
2788	38	Zaliwski Adolf	Wesołki	ditto
2789	39	Zembrzuski Jan	Mordy	ditto
		57) Okręg Węgrowski		
2790	1	Bądzyński Władysław	Czekanów	Sokołów
2791	2	Bekierski Józef. JX.	Jabłonna	ditto
2792	3	Brand Włodzimierz	Kołodziąż	Węgrów
2793	4	Bujalski Emilian	Suchodół	Sokołów
2794	5	Bujalski Franciszek	Olszewo	Sterdyń
2795	6	Chojecki Artur	Grodek	Sokołów
2796	7	Chrzanowski Jan	Wyszków	Węgrów
2797	8	Cielecki Konstanty	Paplin	ditto
2798	9.	Clemens Edward	Sterdyń	Sterdyń
2779	10	Dernatowicz Doria Tadeusz	Repki	Sokołów
2780	11	Dobrowolski Juljan	Rozbity Kamień	ditto
2801	12	Dziobkowski Stanisł., JX.	Ceranów	Sterdyń
2802	13	Golicyn Sergiusz	Stara Wieś	Węgrów
2803	14	Górski Ludwik, *C. K.*	Sterdyń	Sterdyń
2804	15	Grabowski Seweryn	Łazów	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2805	16	Hirszman August	Przewóz Nurski	Nur
2806	17	Irzykiewicz Antoni	Stranków	ditto
2807	18	Irzykiewicz Bronisław	Wólka Nadbuż	ditto
2808	19	Irzykiewicz Julian	Długie Kamieńs.	ditto
2809	20	Jezierski Stefan	Przewóz Nurski	ditto
2810	21	Karnicki Andrzéj: JX.	Sokołów	Sokołów
2811	22	Kobyliński Ignacy	Mołmotki	ditto
2812	23	Krzymowski Aleksander	Kupiętyn	ditto
2813	24	Kuszell Ignacy	Nowa wieś	Sterdyń
2814	25	Kuszell Teodor	Kossów	ditto
2815	26	Lees Ansley	Zofjówka	Węgrów
2816	27	Łubieński Stanisław	Ruchna	ditto
2817	28	Maliszewski Antoni	Sokołów	Sokołów
2818	29	Morawski Julian, JX.	Rozbity Kamień	ditto
2819	30	Oborski Maksymilian	Proszew	Kałuszyn
2820	31	Ochenkowski Karol	Skrzeszew	Sokołów
2821	32	Pietkiewicz Jan	Chrószczówka	Sterdyń
2822	33	Podczaski Artur	Skwierczyn	Siedlce
2823	34	Popiel Wacław	Turna	Węgrów
2824	35	Radomyski Jan, JX.	Korytnica	ditto
2825	36	Rawicz Władysław	Grochów	ditto
2826	37	Ronikier Jaxa Adam	Korytnica	ditto
2827	38	Rzewuski Gracyan, JX.	Liw	ditto
2828	39	Rzewuski Jan	Orzeszówka	ditto
2829	40	Rzewuski Ludwik	ditto	ditto
2830	41	Szajbe Gustaw	Górki	ditto
2831	42	Schuch Ignacy	Elzbietów	Sokołów
2832	43	Scięgosz Ignacy, JX.	Bałki	ditto
2833	44	Siennicki Wincenty, JX.	Kossów	Sterdyń
2834	45	Skibniewski Stanisław	Telaki	ditto
2825	46	Stempkowski Sylwester	Tosie	ditto
2836	47	Szalawski Władysław	Stara Wieś	Węgrów
2837	48	Szepietowski Józef	Andropol	Korczew
2838	49	Slaski-Bieliński Antoni	Rytele	Sterdyń
2839	50	Szydłowski Edward	Kupientyn	Sokołów
2840	51	Trębicki Stanisław	Kurowice	Sterdyń
2841	52	Tyborowski Aleksander	Tąkele	Sokołów
2842	53	Walewski Stanisław	Wirów	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Satcya pocztowa
2843	54	Wierzbicki Stanisław	Jabłonna	Sokołów
2844	55	Wojakowski Andrzéj	Kowiesy	ditto
2845	56	Wyleżyński Stanisław	Kurowice	ditto
2846	57	Zawistowski Józef, JX.	Skrzeszew	ditto
		XXVI. Powiat Łukowski.		
		58) Okr. Łukowski.		
2847	1	Babski Karol	Ruda	Łuków
2848	2	Białkowski Józef	Trzebieszów	ditto
2849	3	Byszewski Adam JX.	Tuchowicze	ditto
2850	4	Chrzanowski Bolesław	Stok	ditto
2851	5	Czyżewicz Władysław	Sętki	ditto
2852	6	Dmochowski Aleksy	Burzec	ditto
2853	7	Dmochowski Antoni	Jeleniec	ditto
2854	8	Dmochowski Zygmunt	Burzec	ditto
2855	9	Domaszewski Antoni	Domaszewnica	ditto
2856	10	Górski Rudolf	Ławki	ditto
2857	11	Hempel Aleksy	Tuchowicze	ditto
2858	12	Hempel Joachim	ditto	ditto
2859	13	Jaźwiński Feliks	Wola Osowińska	Kock
2860	14	Komierowski Konstanty	Łuków	Łuków
2861	15	Koźmiński Jerzy	ditto	ditto
2862	16	Krzesiński Sebastyan	Wola Zastaw.	ditto
2863	17	Makowski Jan	Lipniak	ditto
2864	18	Nowowiejski Karol	Gąski	ditto
2865	19	Nowowiejski Stanisław	Łazy	ditto
2866	10	Olędzki Aleksander	Szaniawy	ditto
2867	21	Ostrowski Józef	Gołąbki	ditto
2868	22	Radzikowski Aloizy, JX.	Trzebieszów	ditto
2869	23	Roszkowski Jakób, JX.	Łuków	ditto
2870	24	Suchodolski Edmund	Wojcieszków	ditto
2871	25	Telatycki Konstanty	Terespol	Terespol
2872	26	Wawrowski Franciszek	Przezdziatka	Sokołów
2873	27	Wilczyński Leon	Popławy	Łuków
		59) Okręg Garwoliński.		
2874	1	Abramowicz Władysław	Kamionka	Garwolin

Nr bieżący ogólny	Nr bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2875	2	Balcewicz August, JX.	Górzno	Garwolin
2876	3	Brzosko Konstanty	Przyłęk	Gończyce
2877	4	Chaniewski Aleksander	Rowy	Garwolin
2878	5	Deskur Jan	Ruda Talubska	ditto
2879	6	Eysymontt Mieczysław	Kobyla wola	ditto
2880	7	Gąsowski Paweł	Miastków	ditto
2881	8	Gąsowski Stanisław	ditto	ditto
2882	9	Gosławski Aleksander	Czyżków	ditto
2883	10	Grejber Marceli	Gończyce	Gończyce
2884	11	Jezierski Władysław	Sobienie murowane	Garwolin
2885	12	Kiwerski Henryk	Sokół	Gończyce
2886	13	Laurysiewicz Roman	Sobienie Kiełczewskie	Garwolin
2887	14	Ledóchowski Jan	Łaskarzew	Gończyce
2888	15	Makowski Feliks	Prawda	Żelechów
2889	16	Mrowiński Edmund	Łętów	Garwolin
2890	17	Olszewski Eugenjusz	Oziemkówka	ditto
2891	18	Orlewski Jan Kanty	Parysew	ditto
2892	19	Orlewski Juliusz	Stodzew	ditto
2893	20	Pławski Edward	Skurcza	ditto
2894	21	Poraziński Antoni	Garwolin	ditto
2895	22	Sierzputowski Ferdynand	Chęciny	ditto
2896	23	Słonecki Henryk	Izdebno	ditto
2897	24	Stalkowski Ludwik	Głosków	ditto
2898	25	Świderski Wągl Julian	Sulbiny Górne	ditto
2899	26	Świniarski Napoleon	Żabieniec	ditto
2900	27	Wierzbicki Jan, JX.	Garwolin	ditto
2901	28	Wilkoński Piotr	Górzno	ditto
2902	29	Woyszyk Jan	Borowie	ditto
2903	30	Wyczołkowski Józef	Dąbrowa	ditto
2904	31	Załuski Franciszek	Dziecinów	ditto
2905	32	Zaszczyński Julian	Górki	ditto
2906	33	Zednik Władysław	Wilga	ditto
		60) Okręg Żelechowski.		
2907	1	Boski Marceli	Życzyn	Warszawa
2908	2	Bucelski Wojciech, JX.	Korytnica	Gończyce
2909	3	Bujalski Bolesław	Żelechów	Żelechów
2910	4	Burzyński, JX.	Maciejowice	Gończyce

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2911	5	Cieciszowski Adam	Okrzeja	Moszczanka
2912	6	Cioth Józef	Kaleń	Gończyce
2913	7	Czerwiński Aleksander	Bobrowniki	Iwangrod
2914	8	Czachowski Julian	Sarny	—
2915	9	Grzymała Szymon, JX.	Adamów	Żelechów
2916	10	Gumowski Kazimierz, JX.	Okrzeja	Moszczanka
2917	11	Gutman Antoni, JX.	ditto	ditto
2918	12	Henkel Jan	Jarczów	Żelechów
2919	13	Karasiński August	Wymysłów	Moszczanka
2920	14	Kasperski Edward	Wilczyska	Żelechów
2921	15	Kobylski Lucyan	Stanin	Łuków
2922	16	Korzybski Jan	Wilczyska	Żelechów
2923	17	Krassowski Józef	Cułów	Łuków
2924	18	Kryński Wincenty	Ryki	Moszczanka
2925	19	Lelewel Tadeusz	Babice	Gończyce
2926	20	Łaski Jan	Sobolew	ditto
2927	21	Łaski Romuald	Chordzieszka	Żelechów
2928	22	Marcinkowski Jan	Kłoczew	Żabianka
2929	23	Meyzner Karol	Ułęż Górny	Moszczanka
2930	24	Młocki Włodzimierz	Kujawy	Łuków
2931	25	Nowodworski Jan, JX.	Kłoczew	Żabianka
2932	26	Obrąpalski Józef	Korytnica	Gończyce
2933	27	Ołaj Antoni	Ryki	Moszczanka
2934	28	Ordęga Alfons	Dudki	Gończyce
2935	29	Ordęga Jan (senior)	Żelechów	Żelechów
2936	30	Ordęga Jan (junior)	Goniwilk	ditto
2937	31	Ostałowski Ignacy, JX.	Wilczyska	ditto
2938	32	Paszkowski Seweryn, JX.	Maciejowice	Gończyce
2939	33	Piaskowski Artur	Zadybie	Żelechów
2940	34	Podoski Ignacy	Jarczew	ditto
2941	35	Potocki Aleksander	Ciechomin	ditto
2942	36	Ratyński Stanisław	Podobłocie	Gończyce
2943	37	Rojewski Gustaw	Nowy Dwór	Moszczanka
2944	38	Rudnicki Ferdynand	Drążgów	ditto
2945	39	Skotnicki Jan	Moszczanka	ditto
2946	40	Szpakowski Hilary	Janopole	Żabianka
2947	41	Szulc Stanisław	Krzydwa	Łuków
2948	42	Szydłowski August	Radoryż	Żelechów

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya Pocztowa
2949	43	Szydłowski Edward	Jagodne	Żelechów
2950	44	Szydłowski Emilian	Dworzec	ditto
2951	45	Trylski Maciéj	Pawłowice	Gończyce
2952	46	Węglewski Jakób, JX.	Żabianka	Moszczanka
2953	47	Wojna Felicyan, JX.	Samogoszcz	Gończyce
2954	48	Zaborowski Aleksander	Dąbia	Moszczanka
2955	49	Zakrzewski Ignacy	Ciechomin	Żelechów
2956	50	Zakrzewski Seweryn	Zalesie	Moszczanka
2957	51	Zamoyski Stanisław	Podzamcze	Gończyce
		XXVII. Powiat Bialski.		
		61) Okręg Bialski.		
3958	1	Bielak Maciéj	Kościeniewicze	Biała
2959	2	Bogusławski Franciszek	Krzyczew	Terespol
2960	3	Bogusławski Jan	Dobrynka	ditto
2961	4	Bogusławski Michał	Krzyczew	ditto
2962	5	Borowski Józef	Malowa Góra	ditto
2963	6	Bryndza Joachim	Ortel	Biała
2964	7	Buchowiecki Stefan	Biała	ditto
2965	8	Buchowiecki Władysław	Kołczyn	Terespol
2966	9	Bujalski Tomasz, JX.	Pratulin	Biała
2967	10	Czarnocki Franciszek, JX.	Rososze	ditto
2968	11	Dziewulski Franciszek	Kościeniewicze	ditto
2969	12	Fiszer Otton	Biała	ditto
2970	13	Gintowt Jan	—	—
2971	14	Grabowski Seweryn	Koszały	Biała
2972	15	Herbst Adolf	Ortel	ditto
2973	16	Jaskłowski Karol	Michałków	Terespol
2974	17	Jaszczołd Franciszek	Kobylany	ditto
2975	18	Karasiński Andrzej	Terespol	ditto
2976	19	Karczewski Antoni	ditto	ditto
2977	20	Kuczyński Edward	Rogoźnica	Międzyrzec
2978	21	Lewicki Maksymilian	Starzyniec	Biała
2979	22	Łoski Józef	Kostomłoty	Kodeń
2980	23	Michałowski Henryk	Pokinianka	Terespol
2981	24	Miketta Władysław	Kodeń	Kodeń
2982	25	Mirski Kazim. Świętopełk	Woroniec	Międzyrzec

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
2983	26	Mleczko Józef, JX.	Biała	Biała
2984	27	Ponikwicki Feliks	Borowina	Terespol
2985	28	Ponikwicki Roman	ditto	ditto
2986	29	Radziszewski Jan, JX.	Bordziłówka	Biała
2987	30	Rose Medard	Kijowiec	ditto
2988	31	Roszkowski Leonard	Worgule	ditto
2989	32	Ruthie Andrzéj	Piszczac	ditto
2990	33	Sadowski Wincenty	Derte	Janów Podlas.
2991	34	Sarnecki Lucyan	Kodeń	Kodeń
2992	35	Serwiński Piotr	Klonownica	Biała
2993	36	Serwiński Stanisław	Cieleśnica	ditto
2994	37	Suzin Adam	Sławacinek	ditto
2995	38	Sydów Apolinary	Kąty	Kodeń
2996	39	Szaniawski Aleksander	Krasówka	Biała
2997	40	Szeliga Antoni	Łomazy	ditto
2998	41	Tołoczko Jan	Michałków	Terespol
2999	42	Werner Jan	Piszczac	Biała
3000	43	Wittgenstein Piotr	Biała	ditto
3001	44	Zawidzki Władysław	Kostomłoty	Kodeń
3002	45	Zegart Bolesław	Zachorów	ditto
3003	46	Zegart Tytus, JX.	Kodeń	ditto
		62) Okręg Łosicki.		
3004	1	Szymański Beniam. JX Bis.	Janów	Janów Podlas.
3005	2	Aleksandrowicz Stan. *C. K.*	Konstantynów	Biała
3006	3	Bądzyński Ludwik	Rusków	Łosice
3007	4	Bryndza Aleksander	Woroblin	Janów Podlas.
3008	5	Bryndza Ludwik	ditto	ditto
3009	6	Denel August	Korczew	Siedlce
3010	7	Dobrzyński Franciszek	Łysów	Łosice
3011	8	Dobrzyński Jakób	Duplewice	ditto
3012	9	Fanshave Karol	Mężenin	ditto
3013	10	Fanshave Konstanty	ditto	ditto
3014	11	Flejzerowski Tomasz	Dziadkowskie	Międzyrzec
3015	12	Frankowski Feliks	Chlewki	ditto
3016	13	Goltz Adam, *C. K.*	Puczyce	Łosicc
3017	14	Izdebski Gracyan	Patków Ruski	ditto
3018	15	Katerla Franciszek	Woźniki	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3019	16	Kowalski Franciszek	Pratulin	Biała
3020	17	Kozłowski Karol	Siedlce	Siedlce
3021	18	Kozłowski Władysław	ditto	ditto
3022	19	Ledóchowski Józef	Rudnik	Łosice
3023	20	Orłowski Władysław	Komarno	Janów Podlas.
3024	21	Podczaski Bronisław	Klimczyce	Biała
3025	22	Popławski Stanisław	Litewniki	ditto
3026	23	Sauvé Józef	Bejdy	Siedlce
3027	24	Wężyk Ignacy	Wólka Nosowska	Biała
3028	25	Wężyk Józef	Nosów	ditto
3029	26	Wężyk Seweryn	Chotcze	Łosice
3030	27	Wężyk Wilhelm	Witulin	Biała
3031	28	Wojciechowski Marcin JX.	Łosice	Łosice
3032	29	Woroniecki Jeremiasz	Huszlew	Międzyrzec
3033	30	Zabłocki Antoni	Karczówka	Łosice
3034	31	Załuski Henryk	Rozwadów	ditto
		XXVIII. Powiat Radzyński.		
		63) Okr. Radzyński.		
3035	1	Biernacki Seweryn	Siemień	Radzyń
3036	2	Biernacki Władysław	ditto	ditto
3037	3	Błociszewski Aleksander	Olszewnica	Międzyrzec
3038	4	Bobowski Karol	Bereza	ditto
3039	5	Chlipalski Aleksander	Siemień	Parczew
3040	6	Ciepliński Gabryel	Wohyń	Radzyń
3041	7	Długoszek Józef (włościa.)	Sucha Wola	ditto
3042	8	Dmóchowski Janusz	Komarówka	Międzyrzec
3043	9	Dobrowolski Kazim. JX.	Międzyrzec	ditto
3044	10	Domaradzki Romuald	Talczyn	Kock
3045	11	Domaszewski Emil	Budziska	ditto
3046	12	Fanshave Edward	Kock	ditto
3047	13	Gorazdowski Hipolit	Sucha Wola	Radzyń
3048	14	Hannytkiewicz Faust. JX.	Międzyrzec	Międzyrzec
3049	15	Jachołkowski Aleksander	Poizdów	Kock
3050	16	Jaworski Feliks	Radzyń	Radzyń
3051	17	Jezierski Wiktor	Siemień	Parczew
3052	18	Kiciński Paweł	Radzyń	Radzyń

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3053	19	Koch Oświata Jan	Tulniki	Parczew
3054	20	Kroszczyński Władysław	Babianka	ditto
3055	21	Łapczyński Emil	Krempa	Kock
3056	22	Łapczyński Feliks	ditto	ditto
3057	23	Markowski Jan Paweł	Drechlów	Międzyrzec
3058	24	Miński Hieronim	Kraszew	Radzyń
3059	25	Moczulski Konstanty	Przegaliny	Międzyrzec
3050	26	Morozewicz Kajetan	Blizocin	—
3061	27	Mrozowski Ludwik	Stara Wieś	Radzyń
3062	28	Ośniałowski Włodzimierz	Żabików	ditto
3063	29	Owidzki Jan Aloizy	Budziska	Warszawa
3064	30	Piwoni Piotr, JX.	Ostrówki	Międzyrzec
3065	31	Poznański Damian	Planta	Radzyń
3066	32	Przanowski Wojciech	Przytoczno	Kock
3067	33	Rogowski Maciej	Bezwola	Radzyń
3068	34	Rotarski Feliks	Branica	ditto
3069	35	Rychter Aleksander	Żelizna	Międzyrzec
3070	36	Sauvé Teodor	Kąkolownica	ditto
3071	37	Słąka Stanisław	Międzyrzec	ditto
3072	38	Sobolewski Jan	Turów	Radzyń
3073	39	Szaniawski Wiktor	Przegaliny	Międzyrzec
3074	40	Szlubowski Józef	Branica	Radzyń
3075	41	Szlubowski Stanisław	Radzyń	ditto
3076	42	Tęczyński Józef, JX.	Komarówka	Międzyrzec
3077	43	Woroszyłło Julian	Witoroż	ditto
3078	44	Zabiełło Kazimierz	Żelizna	ditto
		64) Okręg Włodawski.		
3079	1	Błociszewski Ludwik	Sławatycze	Kodeń
3080	2	Ciborowski Antoni	Dołholiska	Biała
3081	3	Deskur Bronisław	Chorosłyta	Włodawa
3082	4	Dobrzański Józef	Jasionka ruska	Parczów
3083	5	Ejdziatowicz Tadeusz	Wereszczyn	Włodawa
3084	6	Ejdziatowicz Władysław	ditto	ditto
3085	7	Frankowski Julian	Dubica	Biała
3086	8	Horoch Alfons	Wołoska Wola	ditto
3087	9	Horoch Władysław	Mazanówka	Kodeń
3088	10	Jasiński Michał	Różanka	Włodawa

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3089	11	Jasieński Rajmund	Rozwadówka	Biała
3090	12	Jasieński Roch	Brus	Włodawa
3091	13	Jasieński Teodor	Rozwadówka	Biała
3092	14	Jasieński Władysław	ditto	ditto
3093	15	Kępiński Ludwik	Sapiehów	ditto
3094	16	Krassowski Franciszek	Piesia Wola	Parczew
3095	17	Krassowski Rajmund	ditto	ditto
3096	18	Kraszewski Kajetan	Romanów	Biała
3097	19	Kunicki Leon	Stulno	Włodawa
3098	20	Kunicki Stefan	Siedliszcze	ditto
3099	21	Liniewski Seweryn	Lejno	Parczew
3100	22	Moraczewski Seweryn	Kaplin	Brześć Lit. Prużanna
3101	23	Niecielski Józef	Antopol	Włodawa
3102	24	Niemcewicz Jan Ursyn	Skoki	Brześć Litew.
3103	25	Niemiera Franciszek, JX.	Sosnowice	Parczew
3104	26	Nozdrowicz Stanisław	Jabłoń	ditto
3105	27	Okęcki Ludwik	Hańsk	Włodawa
3106	28	Poltz Augustyn	Uścinów	Parczew
3107	29	Raczyński Romuald	Koralówka	Włodawa
3108	30	Scypio Józef	Sobibór	ditto
3109	31	Scypio Paweł	ditto	ditto
3110	32	Sosnkowski Juliusz	Wisznice	Biała
3111	33	Sosnkowski Stanisław	Sosnowica	Parczew
3112	34	Surzycki Tomasz	Różanka	Włodawa
3113	35	Szlubowski Michał	Opole	Parczew
3114	36	Wejnert Gustaw	Krasne	Łęczna
3115	37	Werpechowski Antoni	Tyśmienica	Parczew
3116	38	Werpechowski Wiktor	Romanów	Biała
3117	39	Zaborowski Józef	Orzechów	Parczew
3118	40	Załuski Władysław	Romaszki	Biała
3119	41	Zamoyski August	Różaszka	Warszawa
3120	42	Zaorski Franciszek	Glinny Stok	Parczew
3121	43	Zembrzuski Ksawery	Turna	ditto

XXIX. Powiat Płocki.

65) Okręg Płocki.

	1	Andrychiewicz Michał	Przyborowice górne	Zakroczym

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3123	2	Beczkowicz Teodor	Arcelin	Płońsk
3124	3	Bezler Henryk	Lasocin	Wyszogród
3125	4	Bieńkowski Stefan	Dębsk	Lelice
3126	5	Bojanowski Paulin	Włóki	Góra Płocka
3127	6	Boyen Rudolf	Świerczyno	Raciąż
3128	7	Brudziński Antoni, JX.	Sarbiewo	Płońsk
3129	8	Budziszewski Narcyz	Postruże	ditto
3130	9	Chamski Maksymilian	Męczenino	Płock
3131	10	Charzyński Antoni	Zarębin	Zakroczym
3132	11	Chełmicki Bolesław	Olszyny	ditto
3133	12	Chrzanowski Stanisław	Wychodziec	ditto
3134	13	Ciemniewski Jan	Borowice	Płock
3135	14	Cieśliński	Chomentowo	ditto
3136	15	Czaplicki Ludwik	Kowalewko	ditto
3137	16	Czarnowski Józef	Kroczew	Zakroczym
3138	17	Dąbrowski Tadeusz	Pruszczyn	Wyszogród
3139	18	Dębski Apolinary	Przybojewo	Zakroczym
3140	19	Dębski Bronisław	ditto	ditto
3141	20	Dembowski Tytus	Nacpolsk	Płońsk
3142	21	Dembowski Wiktor	Koziminy	ditto
3143	22	Dembowski Zygmunt	Nacpolsk	Wyszogród
3144	23	Dobrski Leopold	Wyszogród	ditto
3145	24	Dobrowolski Ambroży	Brwilno	Płock
3146	25	Drewnowski Adam	Ćwiklinko	Płońsk
3147	26	Dziewanowski Ignacy	Grodkowo	Wyszogród
3148	27	Dziewulski Zenon	Cieśle	Bodzanów
3149	28	Frankenberg Józef	Łbowo	Zakroczym
3150	29	Gadomski Wincenty	Smoszewo	ditto
3151	30	Gostkowski Antoni	Stróżewo	ditto
3152	31	Górecki Stanisław	Krzykosy	Bodzanów
3153	32	Gregorowicz Stanisław	Złotopolice	Zakroczym
3154	33	Grem Andrzéj	Olszyny	ditto
3155	34	Grotthus Henryk	Janowo	ditto
3156	35	Gumowski Stefan	Szymaki	Płońsk
3157	36	Gutkowski Ignacy	Strachówko	ditto
3158	37	Gutkowski Maryan	Siedlin	ditto
3159	38	Hołyński Stefan	Radzanowo	Płock
3160	39	Hryniewicz Antoni	Ciołkówko	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I MIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3161	40	Jaworowski Aleksy	Trębki	Zakroczym
3162	41	Jaworowski Józef	Radzymin	Płońsk
3163	42	Józefowicz Wacław	Jeżewo	ditto
3164	43	Kadłubowski Leonard	Niewikla	ditto
3165	44	Kalksztein Władysław	Wyszyn	Płock
3166	45	Karczewski Jan	Sielec	Zakroczym
3167	46	Kiełczewski Zygmunt	Szabsk	Raciąż
3168	47	Kleniewski Emiljan	Zaborowo	Płońsk
3169	48	Kleniewski Franciszek	ditto	ditto
3170	49	Klimkiewicz Antoni Stefan	Goślice	Płock
3171	50	Klimkiewicz Antoni	Leszczyno	ditto
3172	51	Korzybski Stanisław, JX.	Żukowo	Wyszogród
3173	52	Kossobudzki Szymon	Gilino	Płock
3174	53	Kotarski Henryk	Szeromin	Płońsk
3175	54	Kownacki Józef	Galominek	ditto
3176	55	Kozarzewski Zygmunt	Raszewo	Wyszogród
3177	56	Kozłowski Leon	Kleniewo	Płock
3178	57	Kozłowski Leon	Krysk	Płońsk
3179	58	Kuczkowski Floryan	Omieciny	Zakroczym
3180	59	Kwiasieborski Adam	Wempiły	Raciąż
3181	60	Kwiatkowski Jan	Galomin	Płońsk
3182	61	Kwiatkowski Józef	Dłużniewo	ditto
3183	62	Lasocki Ignacy	Rycharcice	Lelice
3184	63	Lasocki Stanisław	Miszewo	Płock
3185	64	Lasocki Stefan	Cieksin	Nasielsk
3186	65	Leszczewski Aleksander	Jeżewo	Płońsk
3187	66	Lewocki Józef	Chociszewo	Zakroczym
3188	67	Lipkau Edward	Chodkowo	Bodzanów
3189	68	Lisicki Erazm	Ślepkowo	Płock
3190	69	Łaźniewski Jan	Krubice	Wyszogród
3191	70	Łaźniewski Mikołaj	Pieścidła	Zakroczym
3192	71	Łempicki Atanazy	Brzeście	Płońsk
3193	72	Łempicki Henryk	Zagajewo	ditto
3194	73	Łempicki Józef	Chudzyno	Płock
3195	74	Łempicki Karol	Kucice	Płońsk
3196	75	Łempicki Stanisł. Roman	Żągoty	Płock
3197	76	Łuszczewski Józef	Kuchary Skot.	Zakroczym
3198	77	Malcz Juljan	Przyborowice Górne	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3199	78	Małowieski Konstanty	Dzierżanów	Wyszogród
3200	79	Mączewski Jan	Węgrzynowo	ditto
3201	80	Mieczyński Franciszek	Strusin	Lelice
3202	81	Milewski Stanisław	Kondrajec	Płońsk
3203	82	Miszewski Jan	Kołoząb	ditto
3204	83	Miszewski Tymoteusz	Naborowo	Zakroczym
3205	84	Młodzianowski Walenty	Brody	Płońsk
3206	85	Moczarski Ludwik	Wrońska	ditto
3207	86	Motyliński Feliks JX.	Płock	Płock
3208	87	Mścichowski Fortunat	Cieszkowo	Płońsk
3209	88	Mścichowski Klemens	Poświętne	ditto
3210	89	Myśliński Tomasz, JX.	Płock	Płock
3211	90	Nakwaski Bolesław	Nakwasin	Wyszogród
3212	91	Nakwaski Józef	Święcice	ditto
3213	92	Nałęcz Józef	Łazęki	ditto
3214	93	Nehring Aleksy	Proboszczewice	Płock
3215	94	Nehring Antoni	Brochocin	ditto
3216	95	Nehring Gustaw	Brochocinek	ditto
3217	96	Olszewski Alfons	Cieszewo	ditto
3218	97	Pepłowski Władysław	Sarnowo	Płońsk
3219	98	Pilchowski Jan	Sobanice	Wyszogród
3220	99	Pilchowski Wincenty	Wierzbica	Płońsk
3221	100	Pląskowski Jan	Niszczyce	Płock
3222	101	Płoski Antoni, JX.	Bonisław	Lelice
3223	102	Płużański Wincenty	Łagiewniki	Płock
3224	103	Pomianowski Bolesław	Słomin	Wyszogród
3225	104	Porzęcki Klemens, JX.	Starożeby	Płock
3226	105	Radwański Leon	Rogotworsk	Góra Płocka
3227	106	Roman Adolf	Rogowo duchowne	Bodzanów
3228	107	Romocki Ludwik	Kobylniki	Wyszogród
3229	108	Rościszewski Tadeusz	Chylino	Bodzanów
3230	109	Rutkowski Zenobiusz, JX.	Kępa	ditto
3231	110	Sawiczewski Bolesław	Gulczewo	Płock
3232	111	Sieklucki Hipolit	Siekluki	Płońsk
3233	112	Sieklucki Władysław	Raszewo	Wyszogród
3234	113	Słupecki Paweł, JX.	Bodzanów	Bodzanów
3235	114	Smoleński Ludwik, JX.	Lubiejowo	Płock
3236	115	Smoliński Julian	Setropie	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3237	116	Śniechowski Ludwik	Płock	Płock
9238	117	Starczewski Józef	Wronino	Płońsk
3239	118	Stobiecki Józef	Gawarzec dolny	Wyszogród
3240	119	Stobiecki Piotr	Płock	Płock
3241	120	Stobiecki Teofil	Gawarzec górny	Wyszogród
3242	121	Strzeszewski Franciszek	Jarocin	Płońsk
3243	122	Strzeszewski Franciszek	Ogonowo	ditto
3244	123	Święcki Antoni	Rzewin	ditto
3245	124	Święcki Ignacy	Dziektarzewo	ditto
3246	125	Szarewicz Teodor	Kaczorowo	Raciąż
3247	126	Szczypiorski Henryk	Wrogocin	Góra Płocka
3248	127	Szwarce Edward	Sielec	Zakroczym
3249	128	Thun Julian	Karsy	Raciąż
3250	129	Thun Karol	Główczyn	Wyszogród
3251	130	Tłuchowski Tadeusz	Lelice	Lelice
3252	131	Todtleben Leopold	Przyborowice dolne	Płońsk
3253	132	Trębicki Karol	Drozdowo	Raciąż
3254	133	Trojanowski Jan, JX.	Łętowo	Bodzanów
3255	134	Trzciński Jan, JX.	Bielsk	Lelice
3256	135	Ujazdowski Józef	Ciółkowo	Płock
3257	136	Ujazdowski Karol	Nagórki	Góra Płocka
3258	137	Unierzycki Józef	Milewo	Płońsk
3259	138	Wajcher Ludwik	Gumino	ditto
3260	139	Waśniewski	Dzierżązna	ditto
3261	140	Wejnert Jan, JX.	Skołatowo	ditto
3262	141	Wernik Maryan, JX.	Gumino	ditto
3263	142	Wężyk Marcin	Bromierz	Góra Płocka
3264	143	Wieliczko Henryk	Radzików	Zakroczym
3265	144	Wilxycki Aleksander	Skarzyno	Płońsk
3266	145	Wołowski Adolf	Sokolniki	ditto
3267	146	Woźnicki Konstanty	Woźniki	Płock
3268	147	Zaborowski Michał	Dobrosielice	Lelice
3269	148	Zaleski Wiktor	Lexyn	Bodzanów
3270	149	Zawidzki Gustaw	Daniszewo	ditto
3271	150	Zawidzki Zygmunt	Nadułki	ditto
3272	151	Zboiński Marceli	Ogorzelice	Płock
3273	152	Zieliński Jan	Szczytno	Zakroczym
3274	153	Żółtowski Adam	Trębino	Płock

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3275	154	Żórawski Aloizy	Łubki	Bodzanów
3276	155	Żórawski Jan, JX.	Czerwińsk	Zakroczym
3277	156	Żórawski Romuald	Bonisław	Lelice
		XXX. Powiat Pułtuski.		
		66) Okręg Pułtuski.		
3278	1	Bartkowski Ignacy, JX.	Karniewo	Maków
3279	2	Białowiejski Ksawery	Zaręby	ditto
3280	3	Błeszyński Feliks	Młodzianowo	ditto
3281	4	Bogdaszewski Seweryn	Wyszków	Wyszków
3282	5	Borowski Hieronim	Mystkowiec stary	ditto
3283	6	Brochocki Marceli	Pułtusk	Pułtusk
3284	7	Budny Ignacy	Gąsewo	Maków
3285	8	Ciemniewski Romuald	Rzechów	ditto
3286	9	Claus Józef	Lubienica	Pułtusk
3287	10	Damięcki Stanisław	Przetycz	ditto
3288	11	Dembiński Tytus	Niestępowo	ditto
3289	12	Dembowski Józef	Pułtusk	ditto
3290	13	Dorath Roman	Powielin	Serock
3291	14	Drewnowski Floryan	Sokołów	Pułtusk
3292	15	Dynakowski Józef, JX.	Nasielsk	Nasielsk
3293	16	Funk Karol	Kozłowo	Wyszków
3294	17	Gąsiorowski Szczepan	Mierzeniec	Pułtusk
3295	18	Gąsowski Julian	Sielc	Sieluń
3296	19	Gepner Aleksander	Prusinowice	Nasielsk
3297	20	Górecki Henryk	Brańszczyk	Wyszków
3298	21	Gniazdowski Marcin	Czarnostowo	Pułtusk
3299	22	Grabowski Franciszek, JX.	Pułtusk	ditto
3300	23	Grużewski Józef	Mystkowiec	ditto
3301	24	Hewelkie Otton	Pułtusk	ditto
3302	25	Hewelkie Unisław	Wólka Somian.	Wyszków
3303	26	Hoffman Tytus	Pobyłków	Serock
3304	27	Jabłoński Roman	Romanów	Maków
3305	28	Kargowski Stanisław	Olszanka	Wyszków
3306	29	Karniewski Wawrzyniec	Tłucznice	Pułtusk
3307	30	Karski August	Ślężany	Radzymin
3308	31	Klimecki Władysław	Karniewo	Maków

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3309	32	Kolnarski Antoni	Leśniewo	Warszawa
3310	33	Komierowski Jan	Przeradów	Pułtusk
3311	34	Kownacki Stanisław	Wypychy	Wyszków
3312	35	Kułak-Okołów Józef	Golądków	Pułtusk
3313	36	Kurtz Aleksander, *C. K.*	Nasielsk	Nasielsk
3314	37	Kuszkowski Teodor	Jaciążek	Przasnysz
3315	38	Lesiewski Konstanty	Koźniewo Wielkie	Pułtusk
3316	39	Lhotak Jakób	Strzyże	ditto
3317	40	Łapiński Aleksander	Zegrzynek	Serock
3318	41	Łapiński Paweł	Powielin	Nasielsk
3319	42	Łukaszewicz Antoni	Skaszewo	Pułtusk
3320	43	Makomaski Felicyan	Kościesze	Nasielsk
3321	44	Makowski Florentyn	Chabdzyn	Pułtusk
3322	45	Malinowski Henryk	Bazar	Maków
3323	46	Melechowicz Feliks	Kleszewo	Pułtusk
3324	47	Michniewicz Władysław	Bylice	Nasielsk
3325	48	Mierzejewski Hipolit	Leszczydół	Wyszków
3326	49	Mieszkowski Antoni	Kozłowo	Pułtusk
3327	50	Milewski Henryk	Rzewnia	Sieluń
3328	51	Milewski Wiktor	Grądy	Pułtusk
3329	52	Miński Feliks	Wola Mystkowska	Wyszków
3330	53	Młodzianowski Franciszek	Płoniawy	Przasnysz
3331	54	Modzelewski Henryk	Gładczyn	Pułtusk
3332	55	Morawski Tyburcyusz, JX.	Płoniawy	Przasnysz
3333	56	Mosakowski Dominik	Chrzanowo	Maków
3334	57	Niemierycz Stanisław	Smolechów	Nasielsk
3335	58	Niemojewski Stanisław	Pokrzywnica	Pułtusk
3336	59	Niżyński Bronisław	Zakliczewo	Maków
3337	60	Niżyński Hipolit	ditto	ditto
3338	61	Niżyński Franciszek	ditto	ditto
3339	62	Nowodworski Jan	Dzbądz	Sieluń
3340	63	Orłowski Franciszek, JX.	Pniewo	Wyszków
3341	64	Ostrowski Hilary	Czajki	Nowy Dwór
3342	65	Ostrowski Hilary	ditto	ditto
3343	66	Ostrowski Robert	ditto	ditto
3344	67	Pissarzowski Adam	Karniewo	Maków
3345	68	Piwkowski Franciszek	Modzele	Nasielsk
3346	69	Popławski Bronisław	Cygany	Pułtusk

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3347	70	Pudłowski Hipolit	Rząśnik	Wyszków
3348	71	Puszet-Puget Konstanty	Somianka	ditto
3349	72	Rakowiecki Eugeniusz	Ponikiew wielki	Sieluń
3350	73	Rokossowski Piotr	Zaręby	Pułtusk
3351	74	Rzechowski Walery	Czepielowo	Szelków
3352	75	Schur August	Łukowe	Pułtusk
3353	76	Schur Józef	Zawady	ditto
3354	77	Sędzimir Aleksander	Szlubowo	ditto
3355	78	Sędzimir Jan	Jaskółowo	Nasielsk
3356	79	Skarzyński Edmund	Popowo	Serock
3357	80	Smolikowski Jan	Świrkowo	Warszawa
3358	81	Solecki Józef	Pękowo	Pułtusk
3359	82	Sołkiewicz Szymon	Słustów	Nasielsk
3360	83	Sumiński Walenty	Czerwonka	Pułtusk
3361	84	Szalla Julian	Magnuszewo	ditto
3362	85	Szumowski Wincenty, JX.	Karniewo	Maków
3363	86	Tański Marcyan	Kamionna	Nasielsk
3364	87	Toczyski Euzebiusz	Rybienko	Wyszków
3365	88	Ubysz Adam	Szlassy	Maków
3366	89	Ubysz Stanisław	Węgrzynowo	ditto
3367	90	Waśniewski Stanisław, JX.	Kluków	Nasielsk
3368	91	Weissflog Karol	Szelków	Pułtusk
3369	92	Wielgolawski Ignacy, JX.	Maków	Maków
3370	93	Wierciszewski Karol	Długosiodło	Wyszków
3371	94	Wołłowicz Stanisław	Strzegocin	Pułtusk
3372	95	Woroniecki Bolesław	Glinki	Sieluń
3373	96	Woroniecki Michał	Sadykierz	ditto
3374	97	Wróblewski Aleksander	Wysoczki	Pułtusk
3375	98	Wysocki Teofil, JX.	Zamski	ditto
3376	99	Xiężopolski Andrzej	Zabłocie	Serock
3377	100	Zabiełło Julian	Przystań	Ostrołęka
3378	101	Załuski Feliks	Chełchy Kmiece	Maków
3379	102	Zieliński Gustaw	Ostaszewo	Pułtusk
3380	103	Zieliński Hipolit	Gzy	ditto
3381	104	Zydel Ludwik	Młodzianowo	Maków

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa
		XXXI. Powiat Lipnoski.		
		67) Okręg Lipnoski.		
3382	1	Barthel Alfred	Nadroż	Zbójno
3383	2	Borzewski Zdzisław	Ugoszcz	ditto
3384	3	Bronowski Tomasz, JX.	Osiek pod Brodnicą	Rypin
3385	4	Brudnicki Jan	Sokołowo	Dobrzyń nad Drwęcą
3386	5	Brudzyński Jakób	Hornówko	Zbójno
3387	6	Chełmicki Adolf	Okalewo	Rypin
3388	7	Chełmicki Aleksy	Chalin	Dobrzyń nad Wisłą
3389	8	Chełmicki Ignacy	Okalewo	Rypin
3390	9	Chełmicki Ludwik	Źródła	Lipno
3391	10	Cielecki Józef	Lenie Wielkie	Dobrzyń nad Wisłą
3392	11	Ciołkowski Dominik	Winnica	ditto
3393	12	Ciołkowski Władysław	Bądków Jeziorny	ditto
3394	13	Cissowski Ignacy	Radomin	ditto
3395	14	Cissowski Tomasz	Tomkowo	Dobrzyń nad Drwęcą
3396	15	Czapski Alfons	Dzierzno	Rypin
3397	16	Czapski Leonard	Radomice	Lipno
3398	17	Czapski Melchior	Turza	Dobrzyń nad Wisłą
3399	18	Daszyński Wojciech, JX.	Działyń	Zbójno
3400	19	De la Grange Hipolit	Radziki wielkie	Rypin
3401	20	Dębski Jan Bonawentura	Giżynek	Zbójno
3402	21	Duczymiński Karol	Moszczonne	Lipno
3403	22	Dziewanowski Dominik	Działyń	Zbójno
3404	23	Dziewanowski Feliks	Trutowo	ditto
3405	24	Dziewanowski Włodzim.	Działyń	ditto
3406	25	Engeström Wawrzyniec	Rakowo	Rypin
3407	26	Flatto Zygmunt	Mierzynek	Lubicz
3408	27	Gadomski Jan	Wylazłów	Dobrzyń nad Wisłą
3409	28	Gąsiorowski Mikołaj, JX.	Płonne	Dobrzyń nad Drwęcą
3410	29	Giziński Adam Kamil	Biskupia	Lipno
3411	30	Goczkowski Franciszek	Maliszewo	ditto
3412	31	Górski Józef	Majdany	ditto
3413	32	Grąbczewski Ignacy	Radziki małe	Rypin
3414	33	Jackowski Aleksander	Głowina	Płock
3415	34	Jackowski Franciszek	Chalino	Dobrzyń nad Wisłą
3416	35	Jackowski Teodor	Łapinóżek	Dobrzyń nad Drwęcą

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3417	36	Jaroszewski Feliks	Malanowo	Sierpc
3418	37	Jezierski Maryan	Rokicie	ditto
3419	38	Jeżewski Anastazy	Skrwilno	Rypin
3420	39	Kamiński Ludwik, JX.	Nowogród	Dobrzyń nad Drwęcą
3421	40	Kamiński Stanisław	Janoszyce	Dobrzyń nad Wisłą
3422	41	Kanigowski Włodzimierz	Płomiany	ditto
3423	42	Kantorski Józef, JX.	Tłuchów	ditto
3424	43	Karnkowski Jan	Karnkowo	Lipno
3425	44	Karnkowski Konstanty	Oleśno	Wielgie
3426	45	Karwatt Aleksander	Piórkowo	Dobrzyń nad Drwęcą
3427	46	Karwosiecki Polidor	Ostrowite	Lipno
3428	47	Koskowski Floryan	Dobre	Dobrzyń nad Drwęcą
3429	48	Kowalewski Dominik	Sąsieczno	Lubicz
3430	49	Kowalewski Franciszek	Osiek nad Wisłą	ditto
3431	50	Kowalewski Ignacy	Chudzawa	Dobrzyń nad Wisłą
3432	51	Kowalewski Józef	Płonczynko	ditto
3433	52	Kwiatkowski Antoni	Kamień kmiecy	ditto
3434	53	Lekszycki Felicyan, JX.	Żałe	Rypin
3435	54	Linowski Antoni	Steklin	Lipno
3436	55	Lipiński Franciszek	Turza mała	Dobrzyń nad Wisłą
3437	56	Lipski Aleksander	Jakóbkowo	Dobrzyń nad Drwęcą
3438	57	Łempicki Feliks	Nowa Wieś	Wielgie
3439	58	Łempicki Ignacy,	Płoone	Dobrzyń nad Drwęcą
3440	59	Małkiewicz Ignacy, JX.	Ligowo	Sierpc
3441	60	Mańkowski Marcin,	Płonczyn	Dobrzyn nad Wisłą
3442	61	Matejko Edmund	Raków	Rypin
3443	62	Miączyński Sylwester	Nasiegniewo	Dobrzyń nad Wisłą
3444	63	Miączyński Witold	Wielgie	Wielgie
3445	64	Miączyński Władysław	Krojczyn	Dobrzyń nad Wisłą
3446	65	Morzycki Apolinary	Głowino	ditto
3447	66	Morzycki Bruno	Czerników ko	Lubicz
3448	67	Mroziński Franciszek	Zaduszniki	Wielgie
3449	68	Nałęcz Michał	Zembowo	Lipno
3450	69	Nałęcz Mścisław	Steklinek	ditto
3451	70	Niemojewski Feliks	Rokitnica	Rypin
3452	71	Orłowski Alfons	Likice	Sierpc
3453	72	Ostrowski Franciszek	Złotopole	Lipno
3454	73	Ostrowski Ksawery	Karwosieki	Płock

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania.	Stacya pocztowa.
3455	74	Paprocki Adam	Dyblin	Dobrzyń nad Wisłą
3456	75	Piwnicki Adolf	Starorypin	Rypin
3457	76	Piwnicki Ignacy	Gulbiny	ditto
3458	77	Plater Krzysztof	Długie	ditto
3459	78	Pląskowski Włodzimierz	Głodowo	Lipno
3460	79	Podczaski Konstanty	Kozioróg leśny	Dobrzyń nad Wisłą
3461	80	Podoski August	Rusinowo	Rypin
3462	81	Pomiechowski Jan, JX.	Dobrzejewice	Lubicz
3463	82	Popowski Julian	Trzcianka	Dobrzyń nad Wisłą
3464	83	Prażmowski Antoni	Lubin	Lipno
3465	84	Pruski Jan	Kurów	Dobrzyń nad Wisłą
3466	85	Przasnyski Piotr, JX.	Czerników	Lubicz
3467	86	Racięcki Stanisław	Michałkowo	Dobrzyń nad Wisłą
3468	87	Ramlau Józef	Obrowo	Lipno
3469	88	Romocki Kazimierz	Sadłowo	Rypin
3470	89	Rościszewski Antoni	Brzeźno	Lipno
3471	90	Rościszewski Norbert	Rokicie nad Wisłą	Dobrzyń nad Wisłą
3472	91	Rościszewski Walenty	Sobów	ditto
3473	92	Rudowski Antoni	Sudragi	Sierpc
3474	93	Rutkowski Artur	Kalin	Włocławek
3475	94	Rutkowski Ignacy	Spetkal	ditto
3476	95	Rzeszotarski Antoni	Wojnowo	Zbójno
3477	96	Siemiętkowski Walenty	Wąpielsk	Dobrzyń n. Drwęcą
3478	97	Sierakowski Alfons	Osiek pod Brodnicą	Rypin
3479	98	Smoleński Ludwik	Mazowsze	Zbójno
3480	99	Sokołowski Felicyan	Kamiennica	Dobrzyń nad Wisłą
3481	100	Sokołowski Jan	Mysłaków	ditto
3482	101	Sokołowski Konrad	Lenie małe	ditto
3483	102	Sokołowski Ludwik	ditto	ditto
3484	103	Srzednicki Roman	Brudzeń	ditto
3485	104	Srzednicki Teofil	ditto	ditto
3486	105	Sumiński Artur	Zbójno	Zbójno
3487	106	Sumiński Maciej	Choczeń	Sierpc
3488	107	Sumiński Władysław	Bogucin	Włocławek
3489	108	Szadkowski Erazm	Czernikowo	Lipno
3490	109	Tokarski Zenon	Pawłowo	Sierpc
3491	110	Trzciński Ignacy	Witków	Lipno
3492	111	Waśniewski Władysław	Wola stara	Sierpc

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
3493	112	Wąsowicz Hipolit (junior)	Tłuchówko	Dobrzyń nad Wisłą
3494	113	Wąsowicz Hipolit	Tłuchów	Lipno
3495	114	Wąsowicz Tomasz	Wyczałków	Dobrzyń nad Wisłą
3496	115	Weber Antoni	Dzikowo	Lubicz
3497	116	Wilczewski Antoni	Lasoty	Rypin
3498	117	Wilczewski Franciszek	Jastrzębie	Lipno
3499	118	Wysocki Aleksander	Dulsk	Dobrzyń n. Drwęcą
3500	119	Zieliński Gustaw, *C. K.*	Skępe	Lipno
3501	120	Zieliński Kazim. Adolf	Wola	ditto
3502	121	Zieliński Stanisław	Sumin	ditto
3503	122	Zieliński Wacław	Piotrkowo	Dobrzyń n. Drwęcą
		XXXII. Powiat Mławski.		
		68) Okręg Mławski.		
3504	1	Bagieński Wincenty	Skoczkowo	Sierpc
3505	2	Baliński Stanisław	Będzemin	Bieżuń
3506	3	Beüth Bronisław	Miączyn	Szreńsk
3507	4	Bęski Adam	Bębnowo	ditto
3508	5	Bogatko Antoni	Siemiątkowo	Bieżuń
3509	6	Bojanowski Ignacy	Kowalewo	Mława
3510	7	Bońkowski Wojciech	Wylazłowo	Szreńsk
3511	8	Chamski Humilian	Wola Łaszew.	Raciąż
3512	9	Chełmicki Ignacy	Wiśniewo	Mława
3513	10	Chełmicki Juliusz	Kosemino	Bieżuń
3514	11	Cichocki Stanisław	Unieszki	Mława
3515	12	Cieszewski Walenty	Stropkowo	Sierpc
3516	13	Czechowicz Belin	Majki	Lelice
3517	14	Dramiński Franciszek	Lutomierzyn	Raciąż
3518	15	Gadomski Aleksander	Dziębaków	Sierpc
3519	16	Goszczyński Łukasz	Unieck	Raciąż
3520	17	Grabowski Karol	Psary	Lelice
3521	18	Grabowski Makary, JX.	Sierpc	Sierpc
3522	19	Grąbczewski Józef, JX.	Dłutowo	Szreńsk
3523	20	Hasse Ludwik	Bieżuń	Bieżuń
3524	21	Jabłoński Antoni	Kowalewo	Lelice
3525	22	Janicki Ludwik	Raciąż	Raciąż
3526	23	Karpiński Aleksander	Strzegowo	Szreńsk

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3527	24	Karski Maksymilian	Osieczek	Raciąż
3528	25	Karwosiecki Gabryel	Stara wieś	Sierpc
3529	26	Kawecki Gustaw	Kosinki	—
3530	27	Kijewski August	Wola	Mława
3531	28	Kisielnicki Włodzimierz	Zielona	ditto
3532	29	Korewa Antoni	Sierpc	Sierpc
3533	30	Kosiński Antoni	Lipowiec	Mława
3534	31	Kosiński Józef	Kęczewo	ditto
3535	32	Kowalewski Feliks, JX.	Lutocin	Bieżuń
3536	33	Kownacki Ludwik	Turza	Mława
3537	34	Krajewski Nikodem	Staroguby	Raciąż
3538	35	Krępski, JX.	Wieczwnia	Mława
3539	36	Krośnicki Paweł	Podkrajewo	ditto
3540	37	Kwiatkowski Antoni	Gralewo	Raciąż
3541	38	Kwiatkowski Piotr, JX.	Koziebrody	ditto
3542	39	Lasocki Bronisław	Bieżuń	Bieżuń
3543	40	Leppert Szymon	Gnojno	Mława
3544	41	Leppert Tomasz	Łażek	ditto
3545	42	Łepkowski Ignacy	Wyszyny	ditto
3546	43	Łukowski Feliks	Borkowo Kościelne	Sierpc
3547	44	Łukowski Ludwik	Zalesie	ditto
3548	45	Malinowski Józef	Dąbrowa	Mława
3549	46	Mączewski Ludwik	Kobyla Łąka	Bieżuń
3550	47	Mieczkowski Franciszek	Trzask	Szreńsk
3551	48	Miszewski Józef	Studzieniec	Sierpc
3552	49	Morawski Alfons	Strzałków	Mława
3553	50	Morawski Konstanty	Trzcianka	ditto
3554	51	Mostowski Edmund	Windyki	ditto
3555	52	Niemierycz Teodor	Lewiczyn	ditto
3556	53	Olszewski Marceli, JX.	Słupia	Lelice
3557	54	Orłowski Józef	Żabowo	Sierpc
3558	55	Owczarski Aleksander	Łaszewo	Szreńsk
3559	56	Piechowski Józef	Kolczyn	Płock
3560	57	Płoski Aleksander	Bońkowo	Szreńsk
3561	58	Podczaski Stanisław	Zawady	ditto
3562	59	Podczaski Władysław	Niegocin	ditto
3563	60	Podniesiński Eustachy	Mława	Mława
3564	61	Pomarnacki Stanisław	Ratowo	Szreńsk

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3565	62	Pomianowski Maryan	Studzieniec	Sierpc
3566	63	Pomirski Kazimierz, JX.	Poniatów	Bieżuń
3567	64	Reinhard Wiktor	Szydłówko	Mława
3568	65	Rolbiecki Wacław	Kraszewo	Raciąż
3569	66	Rościszewski Gustaw	Wróblewo	Szreńsk
3570	67	Rościszewski Karol	Kosiny stare	Mława
3571	68	Rościszewski Kazimierz	Niedroże	Raciąż
3572	69	Rudowski Ignacy	Cieszki	Bieżuń
3573	70	Rudowski Szymon	Rumoki	Mława
3574	71	Sadkowski Władysław	Zgliczyn	Szreńsk
3575	72	Skarzyński Bronisław	Miłobędzyn	Warszawa
3576	73	Sonnenberg Karol	Radzimowice	Szreńsk
3577	74	Sonnenberg Stanisław	Bogurzyn	Mława
3578	75	Stegemann Wilhelm	Rościszewo	Sierpc
3579	76	Szawłoski Edward	Grzybowo	Raciąż
3580	77	Szczepański Fran. (czynsz.)	Trzcieniec	Szreńsk
3581	78	Tabęcki Konstanty	Dłutowo	ditto
3582	79	Tabulski Franciszek	Borkowo	Sierpc
3583	80	Telakowski Klemens	Kowalewo	Mława
3584	81	Telakowski Leopold	Głużek	ditto
3585	82	Thun Jan	Kodłutowo	Raciąż
3586	83	Tuchołka Floryan	Gozdowo	Lelice
3587	84	Tuchołka Władysław	Antoniewo	ditto
3588	85	Turowski Stanisław	Koziobrody	Raciąż
3589	86	Turowski Włodzimierz	Komonino	ditto
3590	87	Turski Stanisław	Gozdowo	Lelice
3591	88	Unierzyski Jan Nepom.	Wiśniewo	Mława
3592	89	Wilhelm Karol	Chojnowo	Szreńsk
3593	90	Wiśniewski Ignacy	Rozwązin	Bieżuń
3594	91	Wiśniewski Władysław	Kossobudy	Raciąż
3595	92	Wołowski Stanisław	Poniatów	Bieżuń
3596	93	Wołowski Władysław	Chamsk	ditto
3597	94	Zaborowski Jan	Osiek Wielki	—
3598	95	Zakrzewski Leon	Łężek	Lelice
3599	96	Zalewski Józef	Mochowo	Sierpc
3600	97	Zambrzycki Jan	Rzężawy	Bieżuń
3601	98	Zaremba Erazm	Sarnowo	ditto
3602	99	Zawadzki Emilian	Proszkowo	Szreńsk

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya Pocztowa
3603	100	Żdżarski Paweł	Sułocin	Sierpc
3604	101	Żdżarski Teofil	Sławęcin	Bieżuń
3605	102	Żochowski Marcin	Kraśniewo	Płock
3606	103	Żyliński Kajetan	Sławogóry	Mława
		XXXIII. Powiat Przasnyski.		
		69) Okr. Przasnyski.		
3607	1	Bagieński Antoni	Jarluty wiel.	Ciechanów
3608	2	Beuth Wojciech	Rumoka	ditto
3609	3	Białowiejski Julian	Garlino	Mława
3610	4	Boski Aleksander	Garwacz	Raciąż
3611	5	Chełmicki Wincenty	Sieraków	Przasnysz
3612	6	Chodubski Modest, JX.	Dzierzgowo	ditto
3613	7	Choromański Jan	Brodzęcin	Ciechanów
3614	8	Choromański Karol	Zochy	ditto
3615	9	Ciemniewski Seweryn	Golotczyzna	ditto
3616	10	Czaplicki Jan	Obręb	Przasnysz
3617	11	Czaplicki Zygmunt	Czaplice wiel.	ditto
3618	12	Czosnowski Tytus	Rzęgnowo	ditto
3619	13	Dęby Stanisław	Wkra	Płońsk
3620	14	Dembowski Aleksy	Przedwojewo	Ciechanów
3621	15	Dembowski Franciszek	Lipa	ditto
3622	16	Duczymiński Ludwik	Szumsk	Mława
3623	17	Dunquerque Józef	Chrzanów	Ciechanów
3624	18	Dzierżanowski Franciszek	Luboradz	ditto
3625	19	Eger Adam	Przasnysz	Przasnysz
3626	20	Engelke Juliusz	Sarnowa Góra	Ciechanów
3627	21	Glinojecki Wiktor	Krzynowłoga mała	Przasnysz
3628	22	Górecki Roman	Rydzewo	Ciechanów
3629	23	Grabowski Adam	Luszew	Płońsk
3630	24	Grabowski Józef	Pęcherze	Mława
3631	25	Grabowski Sylwin	Dzierżgówko	ditto
3632	26	Grabowski Tomasz	ditto	ditto
3633	27	Gumowski Ignacy	Gumowo	Ciechanów
3634	28	Gutkowski Józef	Smiecin	ditto
3635	29	Gutkowski Teodor	Świniary	Przasnysz
3636	30	Jackowski Józef	Glinojeck	Raciąż

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
3637	31	Józefowicz Franciszek	Bardony	Ciechanów
3638	32	Józefowicz Henryk	Sońsk	ditto
3639	33	Kamiński Antoni	Łanięta	Przasnysz
3640	34	Kanigowski Mieczysław	Grzybowo	Ciechanów
3641	35	Kanigowski Zygmunt	Sulerzysk	ditto
3642	36	Karniewski Ignacy	Karniewo	ditto
3643	37	Karpiński Feliks	Opinogóra	ditto
3644	38	Kiciński Bronisław	Ojrzeń	ditto
3645	39	Kleczeński Roman	Przasnysz	Przasnysz
3646	40	Kolbe Tomasz	Dąbrówka brzozow.	ditto
3647	41	Krasiński Karol	Krasnosiele	Warszawa
3648	42	Krasiński Ludwik	Krasne	Mława
3649	43	Krośnicki Antoni	Choszczewka	ditto
3650	44	Kwiatkowski Józef, JX.	Ciechanów	Ciechanów
3651	45	Lasocki Ezechiel	Karwacz	Przasnysz
3652	46	Lebkowski Wiktor	Komory	Ciechanów
3653	47	Lentz August	Rębów	ditto
3654	48	Leppert Jan	Bąki	Chorzele
3655	49	Leszczyński Józefat	Łysaków	Przasnysz
3656	50	Liwski Konstanty	Sławki	Ciechanów
3657	51	Lutosławski Edward	Rembielin	Chorzele
3658	52	Łempicki Adolf	Maluzyn	Ciechanów
3659	53	Majewski Maksymilian	Ciechanów	ditto
3660	54	Markowski Antoni	Zeńbok	Przasnysz
3661	55	Mieczyński Ludwik	Grudusk	ditto
3662	56	Miedzielski Wincenty	Pęczki	ditto
3663	57	Mieszkowski Mikołaj	Kargoszyn	Ciechanów
3664	58	Milewski Józef	Koterman	ditto
3665	59	Młodzianowski Daniel	Wólka Łanięcka	ditto
3666	60	Nałęcz Ksawery, JX.	Pałuki	ditto
3667	61	Narzymski Józef,	Bogate	Przasnysz
3668	62	Ostromecki Józef, JX.	Łopacin	Ciechanów
3669	63	Ostrzeniewski Konstanty	ditto	ditto
3670	64	Płonczyński Włodzimierz	Bogate	Przasnysz
3671	65	Podbielski Wincenty, JX.	Sońsk	Ciechanów
3672	66	Pudłowski Maryan	Ciemniewko	ditto
3673	67	Radzimiński Zefiryn	Świniary	Przasnysz
3674	68	Reinhardt August	Brzozowo	Mława

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3675	69	Rykowski Eugeniusz	Krzynowłoga wiel.	Chorzele
3676	70	Rykowski Teofil	Golany	Przasnysz
3677	71	Siciński Gustaw	Kobyliny	Ciechanów
3678	72	Siciński Konstanty	Kobylin	ditto
3679	73	Siennicki Władysław	Kołaczkowo	ditto
3680	74	Smoleński Maciej	Szczurzyn	ditto
3681	75	Studziński Aleksander	Gostków	Przasnysz
3682	76	Tański Jan	Obrębiec	ditto
3683	77	Tański Tomasz	Czernice	ditto
3684	78	Turowski Kazimierz	Lekowo	Ciechanów
3685	79	Waśniewski Hipolit, JX.	Regimin	ditto
3686	80	Włodek Hipolit	Niestumie	ditto
3687	81	Zawadzki Antoni	Pawłów	ditto
3688	82	Zawidzki Aleksander	Krubin	ditto
		XXXIV. Pow. Ostrołęcki.		
		70) Okręg Ostrołęcki.		
3689	1	Bogucki Henryk	Wysocze	Czerwin
3690	2	Bronikowski Józef	Sulencin	Ostrów
3691	3	Chotecki Aleksander	Rembisze	Ostrołęka
3692	4	Ciemniewski Andrzéj	Komorowo	Ostrów
3693	5	Dąbkowski Ignacy	Janki	Ostrołęka
3694	6	Dąbkowski Polikarp.	Bybytki	Czyżewo
3695	7	Detko Wojciech	Komorowo	Ostrów
3696	8	Dłużniewski Wojciech, JX.	Ostrołęka	Ostrołęka
3697	9	Doberski Daniel	Jasienica	Ostrów
3698	10	Drewnowski Floryan, JX.	Rosochate	Czyżewo
3699	11	Filipkowski August	Dmochy	ditto
3700	12	Fiszer Józef	Ławy	Ostrołęka
3701	13	Gautier Leon	Ostrołęka	ditto
3702	14	Gawecki Dominik	Troszyn	Czyżewo
3703	15	Glinka Józef, *C. K.*	Szczawin	Sieluń
3704	16	Glinka Mikolaj	Susk	ditto
3705	17	Gniewosz Antoni	Grabowo	Ostrołeka
3706	18	Godlewski Józef	Koski	Czyżewo
3707	19	Godlewski Tomasz, JX.	Andrzejowo	ditto
3708	20	Gogolewski Tomasz, JX.	Czyżewo	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa.
3709	21	Górski Franciszek	Jemieliste	Ostrołęka
3710	22	Górski Michał	Kleczków	ditto
3711	23	Górski Mikołaj	Kunin	ditto
3712	24	Grabowski Józef	Michałowo wielkie	Czyżewo
3713	25	Grąbczewski Paweł	Pokrzywnica	Ostrołęka
3714	26	Grochowski Roman	Przytuły	ditto
3715	27	Grodzki Antoni, JX.	Goworowo	Sieluń
3716	28	Grudowski Maryan	Borki	Ostrołęka
3717	29	Jakacki Władysław	Kaczka	ditto
3718	30	Jarnutowski Adam, JX.	Troszyn	ditto
3719	31	Kochanowski Franciszek	Kordowo	ditto
3720	32	Kołakowski Leon, JX.	Nur	Nur
3721	33	Komierowski Józef	Wąsewo	Ostrołęka
3722	34	Komierowski Ludwik	Brzezienko	ditto
3723	35	Kossobudzki Józef	Krzeczkowo	Czyżewo
3724	36	Kowalewski Józef, JX.	Wąsewo	Ostrołęka
3725	37	Kozłowski Kazimierz	Borek	Czerwin
3726	38	Krzyczkowski Leon, JX.	Ostrów	Ostrów
3727	39	Kuberski Michał	Trzaski	Ostrołęka
3728	40	Lasocki Adryan	Czernie	ditto
3729	41	Lasocki Ignacy	Łątczyn	ditto
3730	42	Lewandowski Stanisł., JX.	Czyżewo	Czyżewo
3731	43	Litwiński Adolf	Zamość	Ostrołęka
3732	44	Łempicki Adolf	Daniłowo	Ostrów
3733	45	Łempicki Artur	Borawe	Ostrołęka
3734	46	Łempicki Jan	Dworaki	Czyżewo
3735	47	Łempicki Kazimierz	Zalesie	Ostrów
3736	48	Łempicki Konstanty	Grzymki	Czyżewo
3737	49	Łuba Konstanty	Zalesie	ditto
3738	50	Maciejowski Władysław	Orło	Ostrów
3739	51	Małowieski Józef	Gostków	Czyżewo
3740	52	Marchwicki Maciej	Brzezno	Sieluń
3741	53	Mierzyński Ludwik, JX.	Myszyniec	Ostrołęka
3742	54	Mieszkowski Jan	Ugniewo	Ostrów
3743	55	Moraczewski Franc., JX.	Jelonki	Czerwin
3744	56	Morawski Floryan	Trynosy	Ostrów
3745	57	Morawski Stefan	Dąbrowa	ditto
3746	58	Nowek Michał, JX.	Rzekuń	Ostrołęka

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3747	59	Onoszko Leon	Ostrów	Ostrów
3748	60	Pętkowski Maurycy	Pułazie	Warszawa
3749	61	Podbielski Tomasz	Ołtarze	Nur
3750	62	Przyjemski Maurycy	Jelenie	Ostrów
3751	63	Przyjemski Stanisław	ditto	ditto
3752	64	Puchała Włodzimierz	Troszyn	Ostrołęka
3753	65	Rudziński Władysław	Ostrów	Ostrów
3754	66	Skowroński Maryan, JX.	Czerwin	Ostrołęka
3755	67	Skowroński Szymon, JX.	Piski	Czerwin
3756	68	Sokołowski Leopold	Czyżewo	Czyżewo
3757	69	Stawiarski Ignacy	Lubiejowo	Ostrów
3758	70	Stepnowski Adam	Ostrołęka	Ostrołęka
3759	71	Sudnik Władysław	Drogoszewo	Zambrów
3760	72	Suski Tomasz, JX.	Kadzidło	Ostrołęka
3761	73	Sutkowski Józef	Sutki	Czyżewo
3762	74	Uszyński, JX.	Kleczków	Ostrołęka
3763	75	Wiszowaty Wiktor	Zabiele	ditto
3764	76	Wróbel Tomasz	Czyżewo	Czyżewo
3765	77	Wysocki Adam	Mieczki	Ostrołęka
3766	78	Zambrzycki Gabryel	Zambrzyce	Sieluń
3767	79	Zambrzycki Jan	ditto	ditto
3768	80	Ząbczyński Jan	Susk	Ostrołęka
3769	81	Zieliński Piotr	Zastawie	Ostrów
		XXXV. Pow. Łomżyński.		
		71) Okręg Łomżyński.		
3770	1	Bortkiewicz	Witynie	Łomża
3771	2	Dąbrowski Włodzimierz	Króle	Zambrów
3772	3	Dmochowski, JX.	Wizna	Łomża
3773	4	Dobrzycki	Romany	Stawiski
3774	5	Doliwa Edward	Srebrowo	Łomża
3775	6	Doliwa Lucyan	Wola Zambr.	Zambrów
3776	7	Downarowicz Władysław	Olszyny	Łomża
3777	8	Godlewski Ludwik	Czuraj	Ostrów
3778	9	Grabowski Paweł	Mały Płock	Łomża
3779	10	Grobicki Mikołaj	Chmielewo	ditto
3780	11	Grochowski Aleksander	Rydzewo	Ostrołęka

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3781	12	Grochowski Julian	Zaruzie	Ostrołęka
3782	13	Grzymała Józef	Długoborz	Zambrów
3783	14	Jabłoński Adam	Pniewo	Łomża
3784	15	Jastrzębski Wincenty, JX.	Przytuły	Zambrów
3785	16	Kazimirus Seweryn	Bożejewo	Łomża
3786	17	Kazimirus Wilhelm	ditto	ditto
3787	18	Kisielnicki Franciszek	Kisielnica	ditto
3788	19	Kisielnicki Józef	Stawiski	Łomża
3789	20	Kisielnicki Julian	Kisielnica	ditto
3790	21	Kisielnicki Ludwik	Janczewo	ditto
3791	22	Kisielnicki Witold	Korzeniste	Stawiski
3792	23	Kotowski Kajetan	Dobrzyjałowo	Łomża
3793	24	Krajewski Paweł, JX.	Zambrów	Zambrów
3794	25	Krzymuski Karol	Jurzce	Sławiski
3795	26	Lasocki Roman	Dzierzbia	ditto
3796	27	Lutosławski Franciszek	Drozdowo Górne	Łomża
3797	28	Łuniewski Antoni	Boguszyce	ditto
3798	29	Łuniewski Julian	Taraskowo	ditto
3799	30	Makowski Paweł, JX.	Zambrów	Zambrów
3800	31	Milberg Julian	Łomża	Łomża
3801	32	Milberg Teodor	Szczepanków	ditto
3802	33	Milberg Władysław	Uśnik	ditto
3803	34	Milewski Prymus	Lubotyń	ditto
3804	35	Mleczko Jan	Poryte	Stawiski
3805	36	Modzelewski Mikołaj	Milewo	Łomża
3806	37	Narbutt Benedykt	Cydzyń	ditto
3807	38	Omyliński Otton	Łuby	Miastków
3808	39	Radoszkowski Wacław	Drogoszewo	Ostrołęka
3809	40	Rembieliński Eugeniusz	Jedwabne	Łomża
3810	41	Rutkowski Lucyan	Grochy Pogorzelne	Zambrów
3811	42	Rzętkowski Antoni	Jeziorki	Łomża
3812	43	Sakowicz Witold	Siestrzanki	ditto
3813	44	Skiwski Michał, JX.	Szumowo	Zambrów
3814	45	Sójkowski Józef	Poryte	Stawiski
3815	46	Struś Józef	Wybrany	Zambrów
3816	47	Sutkowski Mikołaj	Grzymały	ditto
3817	48	Truskolaski Stanisław	Przytuły	Stawiski
3818	49	Wierzbicki Stanisław	Boguszyce	Łomża

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Satcya pocztowa
3819	50	Wilhelm Władysław	Sędziwuje	Zambrów
3820	51	Wnorowski Jan	Zbrzeźnica	ditto
3821	52	Wojczyński Stefan	Poryte	ditto
3822	53	Zabierzowski Wiktor	Puchały	Łomża
		72) Okręg Tykociński.		
3823	1	Antoniewski Karol	Rudka	Ciechanowiec
3824	2	Bańkowski Feliks, JX.	Hodyszewo	Wysokie Mazowieckie
3825	3	Biłgorajski Franciszek	Glinnik	ditto
3826	4	Ciecierski Stefan	Ciechanowiec	Ciechanowiec
3827	5	Daszkiewicz Konrad	Orla	Złotorya
3828	6	Dąbrowski Jan, JX.	Wysokie Mazowieckie	Wysokie Mazowieckie
3829	7	De Fleury Ludwik	Szelągówka	ditto
3830	8	Fiszer Ludwik	Wysokie Mazowieckie	ditto
3831	9	Gąsowski Szymon, JX.	Wyszonki	Ciechanowiec
3832	10	Gloger Jan	Jeżewo	Tykočin
3833	11	Hube Michał	Ciechanowiec	Ciechanowiec
3834	12	Idźkowski Michał	Bryki	Wysokie Mazowieckie
3835	13	Jaczyński Andrzéj, JX.	Jabłonka	ditto
3836	14	Janiszewski Winc., JX.	Tykocin	Tykocin
3837	15	Jaruzelski Wojciech	Ruś Stara	Wysokie Mazowieckie
3838	16	Jeliński Ignacy	Mazury	ditto
3839	17	Jundziłł Ignacy	Hulówki	ditto
3840	18	Kasprowicz Mikołaj	Juchnowszczyzna	Złotorya
3841	19	Kierznowski Aleksander	Szepietowo	Wysokie Mazowieckie
3842	10	Kierznowski Jan	Kiewłaki	ditto
3843	21	Kierznowski Józef	Stokowisko	ditto
3844	22	Koćmierowski Jan, JX.	Piekuty	ditto
3845	23	Kowalewski Julian	Kuczyn	Ciechanowiec
3846	24	Kruszewski Franc., JX.	Jabłoń	Wysokie Mazowieckie
3847	25	Kurzeniecki Józef	Pakaniew	Ciechanowiec
3848	26	Lipnicki Stanisław	Malinnik	ditto
3849	27	Mężyński Jan	Knyszyn	Tykocin
3850	28	Michałowski Franciszek	Juchnowiec	Złotorya
3851	29	Michałowski Władysław	ditto	ditto
3852	30	Miłkowski Mikołaj JX.	Domanowo	Wysokie Mazowieckie
3853	31	Obuchowicz Juljan	Knorydy	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3854	32	Ołdakowski Bolesław	Sobotka	Czyżewo
3855	33	Ołdakowski Napoleon	Czyżewo	ditto
3856	34	Osiński Walenty, JX.	Sokoły	Wysokie Mazowiec.
3857	35	Perkowski Mateusz, JX.	Poświętne	ditto
3858	36	Piekarski Bartłomiej, JX.	Waniewo	Tykocin
3859	37	Pieńkowski Leon	Osnówka	Ciechanowiec
3860	38	Pieńkowski Ludwik	Dołubów	ditto
3861	39	Rakowski Feliks	Zajęczniki	Wysokie Mazowiec.
3862	40	Rostworowski Adam	Tykocin	Tykocin
3863	41	Rostworowski Roman	Kowalewszczyzna	ditto
3864	42	Rybczyński Idzi	Nowodwory	Ciechanowiec
3865	43	Sieczkowski Jan, JX.	Dąbrowa Wielka	Wysokie Mazowiec.
3866	44	Sosnowski Włodzimierz	Michrów	Tarczyn
3867	45	Starzeński Henryk, *C. K.*	Kluków	Ciechanowiec
3868	46	Starzeński Kazimierz	Pietków	Zambrów
3869	47	Starzeński Michał	Nowodwory	Ciechanowiec
3870	48	Starzeński Wiktor	Strabla	Wysokie
3871	49	Szczuka Artur	Ciechanowiec	Ciechanowiec
3872	50	Szczuka Dominik	Bojenka	ditto
3873	51	Szepietowski Wacław	Wólka	ditto
3874	52	Wolski Bronisław	Domanów	Wysokie Mazowiec.
3875	53	Wołłowicz Władysław	Pietków	ditto
3876	54	Wysokiński Feliks	Złotorya	Tykocin
3877	55	Zagórski Jan	Składy	Wysokie Mazowiec.
3878	56	Zaleski Teofil	Kalejczyce	ditto
3879	57	Zawadzki Tomasz	Podbiele	Ciechanowiec
		XXXVI. Powiat Augustowski.		
		73) Okręg Augustowski.		
3880	1	Augustowski Lucyan	Lipsk murow.	Lipsk
3881	2	Dziekoński Eustachy	Bala Wielka	Suwałki
3882	3	Gąsowski Spirydyon	Karolin	Lipsk
3883	4	Górski Józef	Swiack	ditto
3884	5	Górski Ludwik	Bala Kownacka	ditto
3885	6	Gosiewski Antoni	Jatwież	ditto
3886	7	Janiszewski Paulin	Kolnica	Augustów
3887	8	Karwowski Ignacy	Hołynka	Lipsk

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3888	9	Karwowski Stanisław	Czuprynów	Lipsk
3889	10	Kleczkowski Erazm	Mikielewszczyzna	ditto
3890	11	Kujawski Bolesław	Olszanka	Suwałki
3891	12	Lineburg Stanisław	Mała Przerośl	Filipowo
3892	13	Maciejowski Franciszek	Rohożyn	Lipsk
3893	14	Muczyński Karol	Kowniany	ditto
3894	15	O'Brien de Lacy Piotr	Horny	ditto
3895	16	Ptak Józef	Grabowo	Suwałki
3896	17	Puciatycki Lucyan	Kuków	ditto
3897	18	Rudzki Kazimierz	Czostków	Filipowo
3898	19	Sierzputowski Józef	Kuścin	Lipsk
3899	20	Sobolewski Bronisław	Mańkowce	ditto
3900	21	Sobolewski Wojciech	Białobłota	ditto
3901	22	Szymborski Józef	Płaskowce	ditto
3902	23	Terpiłowski Władysław	Sterpejki	ditto
3903	24	Tukałło Walery	Peretuń	ditto
3904	25	Wern Wiktor	Kiełbaski	ditto
3905	26	Wojtuszko Piotr	Andzin	ditto
3906	27	Wołłowicz Eustachy	Ostasze	ditto
3907	28	Wołłowicz Michał	Świack	ditto
3908	29	Wołłowicz Witold	Wasilewicze	ditto
		74) Okręg Biebrzański.		
3909	1	Białosuknia Leopold	Mścichy	Szczuczyn
3910	2	Białosuknia Wincenty	Brzuski	ditto
3911	3	Bońkowski Adolf	Pomiary	Grajewo
3912	4	Bońkowski Feliks	Grajewo	ditto
3913	5	Bzura Adolf	Nieckowo	Szczuczyn
3914	6	Bzura Władysław	ditto	ditto
3915	7	Doliwa Szczepan	Kumelsk	ditto
3916	8	Hincz Jan	Ciszew	Augustów
3917	9	Karwowski Antoni	Wólka	Rajgród
3918	10	Karwowski Kajetan	Tajenko	ditto
3919	11	Kisielnicki Ignacy	Szczuczyn	Szczuczyn
3920	12	Kozłowski Feliks	Tarachy	ditto
3921	13	de Lhodiesnière Bertrand	Zacieczki	ditto
3922	14	Łempicki Franciszek	Wierzbowo	Grajewo
3923	15	Łempicki Karol	ditto	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya Pocztowa
3924	16	Markowski Walenty	Netta	Rajgród
3925	17	Obrycki Antoni	Czarnówek	Szczuczyn
3926	18	Orechwa Stanisław	Augustów	Augustów
3927	19	Puciatycki Tadeusz	Podliszewo	Rajgród
3928	20	Świderski Władysław	Białaszewo	Szczuczyn
3929	21	Waga Andrzéj	Pruska	Rajgród
3930	22	Waga Filiks	Grabowo	Szczuczyn
3931	23	Woyczyński Jan (senior)	Ławsk	ditto
3932	24	Woyczyński Jan (junior)	ditto	ditto
3933	25	Woyczyński Tadeusz	ditto	ditto
3934	26	Żelechowski Stanisław	Bogusze	Grajewo
3935	27	Żmijewski Feliks	Dybła	Szczuczyn
		XXXVII. Powiat Sejneński.		
		75) Okręg Sejneński.		
3936	1	Abłamowicz Dominik	Molnicze	Nowogródek
3937	2	Abłamowicz Józef Edward	Justynianów	Sejny
3938	3	Abłamowicz Józef	Niehorelo	Kajdanowo
3939	4	Abłamowicz Kazimierz	Justynianów	Sejny
3940	5	Accord Cyryak	Berzniki	ditto
3941	6	Bieńkiewicz Adolf	Ochotniki	ditto
3942	7	Bieńkiewicz Jan	Awiżańce	Łoździeje
3943	8	Borewicz Michał	Klejwy	Sejny
3944	9	Dogiel Stanisław	Moskiewszczyzna	Szypliszki
3945	10	Ejnarowicz Józef	Krasnowo	Sejny
3946	11	Ejssymontt Ryszard	Ilgieniki	ditto
3947	12	Gawroński Mieczysław	Szławanty	ditto
3948	13	Giejsztor Jakób	Ignawgród	—
3949	14	Godlewski Józef	Sejwy	Sejny
3950	15	Grabowski Hipolit	Sejny	ditto
3951	16	Gutt Aleksander	Kurdymokszty	Łoździeje
3952	17	Gutt Jerzy	Trakiany	Kalwarya
3953	18	Gutt Zygmunt	Okocie	ditto
3954	19	Hoffmann Lucyan	Helenów	Sejny
3955	20	Jacuński Jakób	Nieciny	Sereje
3956	21	Kruszewski Antoni	Lejpuny	Sejny
3957	22	Kruszewski Jan	Krzewin	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3958	23	Leśnik Konrad	Sejny	Sejny
3959	24	Mejer Andrzéj	Łumbie	Sereje
3960	25	Moczarski Andrzéj	Staciszki	ditto
3961	26	O'Rourke Aleksander	Wsielub	Nowogródek
3962	27	Osipowski Ksawery	Sereje	Sereje
3963	28	Paszkiewicz Aloizy	Hołny	Sejny
3964	29	Paszkiewicz Julian	ditto	ditto
3965	30	Polkowski Bolesław	Borluny	Sereje
3966	31	Skarzyński Dyonizy	Bendry	ditto
3967	32	Skarzyński Onufry	ditto	ditto
3968	33	Świątecki Władysław	Giejsztory	ditto
3969	34	Świda Aleksander	Sudaskie	Szypliszki
3970	35	Świda Konstanty	Maćków	Sejny
3971	36	Szmidt Bronisław	Stejderyszki	Łoździeje
3972	37	Szumkowski Antoni	Jurgielewszczyzna	Sejny
3973	38	Tukałło Antoni	Raczkowszczyzna	Sereje
3974	39	Uszyński Adam	Obelica	ditto
3975	40	Uszyński Konstanty	Metele	ditto
3976	41	Walicki Leopold	Jeziory	Grodno
3977	42	Wolski Mikołaj	Bienin	Nowogródek
3978	43	Wykowski Wincenty	Kadaryszki	Szypliszki
		XXXVIII. Powiat Kalwaryjski.		
		76) Okr. Kalwaryjski.		
3979	1	Ballogh Jan	Szawdyniszki	Wiłkowyszki
3980	2	Bar Teofil	Krynica Zimna	Kalwarya
3981	3	Bułharyn Włodzimierz	Bułhakowsk	ditto
3982	4	Dobrowolski Konstanty	Wiłkojeziory	Wiłkowyszki
3983	5	Floryanowicz Henryk	Porowsie	Kalwarya
3984	6	Galera Adolf	Rutkiszki	Wiłkowyszki
3985	7	Gawroński Wiktor	Szukla	ditto
3986	8	Gawroński Zygmunt	Kirsna	Kalwarya
3987	9	Gejsztor Zenon	Dydwiże	Wiłkowyszki
3988	10	Gerlach Juliusz	Bartniki	Kalwarya
3989	11	Jackowski Andrzéj	Oniszki	Sereje
3990	12	Krasicki Edward	Kirsna	Kalwarya
3991	13	Lengnick August	Porożniewo	Wiłkowyszki

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
3992	14	Narbutt Prot	Szykszniewo	Wiłkowyszki
3993	15	Skąpski Feliks	Romantyszki	ditto
3994	16	Stepphun Emil	Podborek	Wierzbołów
3995	17	Suchocki Feliks	Kłankupie	Wiłkowyszki
3996	18	Szabuniewicz Gustaw	Królowe krzesło	ditto
3997	19	Szeligowski Tomasz	Semeneliszki	Wierzbołów
3998	20	Szwykowski Adolf	Lucyanów	Kalwarya
3999	21	Uszyński Aleksander	Koleśniki	ditto
4000	22	Wietcki Bronisław	Wiłkowyszki	Wiłkowyszki
4001	23	Wietcki Józef	ditto	ditto
4002	24	Wiszniewski Stefan	Rumbowicze	Preny
4003	25	Wiszniewski Szymon	Soboliszki	Maryampol
4004	26	Wolski Tomasz	Winksznupie	Kalwarya
4005	27	Zieliński Józef	Kotowszczyzna	Wiłkowyszki
		XXXIX. Pow. Maryampolski.		
		77) Okr. Maryampolski.		
4006	1	Bergmann Jan	Rołupie	Preny
4007	2	Bichler Jan	Chlebiszki	ditto
4008	3	Bouffał Dominik	Leonów	Wejwery
4009	4	Chlewiński Władysław	Iłgowo	Rosienie
4010	5	Dombrowicz Karol	Dobrowola	Wejwery
4011	6	Fergüss Konstanty	Poniemoń	Maryampol
4012	7	Filipkowski Leopold	Boczkenikele	Szaki
4013	8	Floryanowicz Ksawery	Sokołupiany	Maryampol
4014	9	Godlewski Józef	Freda	Wejwery
4015	10	Henke August	Rożele	ditto
4016	11	Hryncewicz Julian	Iłgów	Szaki
4017	12	Kamiński Franciszek	Zyple	ditto
4018	13	Kierśnicki Stanisław	Jaworowo	Maryampol
4019	14	Krzysztofowicz Mikołaj	Leśnictwo	ditto
4020	15	Ley Jan	Igliszki	Preny
4021	16	Lorck Karol	Marwa	ditto
4022	17	Mielkie Jerzy	Giełgudyszki górne	Szaki
4023	18	Mirski Adam	Pietkieliszki	Wejwery
4024	19	Moeller Julian	Oszminta	ditto
4025	20	Pusch August	Pogiermonie	ditto

Ner bieżący ogólny	Ner bieżący okręgowy	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
4026	21	Römer Seweryn	Dowgirdyszki	—
4027	22	Sanden Alfred	Giełgudyszki dolne	Szaki
4028	23	Szabuniewicz Wiktor	Antonów	Maryampol
4029	24	Tutajewicz Józef	Swiatoszyn	ditto
4030	25	Tyszkiewicz Benedykt	Błogosławieństwo	Wejwery
4031	26	Wiszniewski Józef	Balwierzyszki	Preny
4032	27	Wojzbunn Józef	Krótkąpie	Szaki
4033	28	Żaryn Julian	Michalin	Maryampol

CZŁONKOWIE HONOROWI

Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskiém w 1861 roku.

Ner bieżący ogólny	Ner kolejny	NAZWISKO I IMIĘ.
4034	1	Alexandrowicz Jerzy, Prof. C. K. Akad. Med. Ch. Warsz.
4035	2	Baranowski Jan, Dyr. Obser. Astron. Warsz.
4036	3	Barral J. A., Red. D. Rol. Pra i Pr. Ch. w Sz. pol. w Paryżu
4037	4	Bronikowski Franciszek, Rządca dóbr Skrzeszewskich.
4038	5	Jakubowski Adam, JX. b. Rektor Zgrom. XX. Pijarów.
4039	6	Janczewski Kazimierz, Naczel. Sek. Leś. w K. R. P. i Skar.
4040	7	Jastrzębowski Wojciech, b. Prof. Inst. Gos. W. i L. w Mar.
4041	8	Kaczyński Paweł, b. Prof. Gimn. Real. Warsz.
4042	9	Krasicki Kazim., Vice-Prezes C. K. Galicyj. Tow. Roln.
4043	10	Kurowski Jan Nepomucen, b. Red. Tyg. Rol. Technol.
4044	11	De Lavergne Leoncyusz, Cz. In i Tow. Cen. Rol. we Fran.
4045	12	Pohlens Edward, Ref. Wydz. dóbr i L. w K. R. P. i Skar.
4046	13	Prażmowski Adam, Pomoc. Dyr. Obser. Astron. Warsz.
4047	14	Przystański Stanisław, Dyr. Inst. Gos. Wiej. i L. w Mar.
4048	15	Skarbek Fryderyk, b. Tajny Radca, Senator.
4049	16	Stöckhardt Adolf, Prof. Ch. w Aka. Tharandz. i Red. G. Rol.
4050	17	Struków, Inspektor Rolnictwa w Połud. Rossyi.
4051	18	Waga Antoni b. Professor Liceum Warszaw.
4052	19	Wodzicki Henryk, Vice-Prezes C. K. Tow. Gos. Rol. Krak.
4053	20	Zdzitowiecki Seweryn, b. Prof. i Dyr. In. G. W. i L. w Mar.
4054	21	Zejszner Ludwik, b. Prof. C. K. Akad. Med. Chir. Warsz.

Koniec Listy Członków Tow. Rol.

KOMITET

Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskiém w 1861 roku.

NAZWISKO I IMIĘ	Okręg
Prezes: Zamoyski Andrzéj	Stanisławowski
Vice-Prezes: Ostrowski Aleksander	Radomskowski
Członkowie Komitetu:	
1. Aleksandrowicz Stanisław	Łosicki
2. Glinka Józef	Ostrołęcki
3. Goltz Adam	Łosicki
4. Górski Ludwik	Węgrowski
5. Gruszecki Władysław	Warszawa
6. Jezierski Karol	Siennicki
7. Kurtz Adolf	Opoczyński
8. Kurtz Aleksander	Pułtuski
9. Łubieński Paweł	Zgierski
10. Potocki Henryk	Jędrzejowski
11. Rastawiecki Edward	Tomaszowski
12. Starzeński Henryk	Tykociński
13. Stawiski Edmund	Szadkowski
14. Walewski Karol	Wieluński
15. Węgleński Franciszek	Hrubieszowski
16. Zieliński Gustaw	Lipnowski
Członek Sekretarz Towarzystwa:	
Władysław Garbiński	Warszawa

KORRESPONDENCI OKRĘGOWI

Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskiém w 1861 roku.

Ner	OKRĘG	NAZWISKO I IMIĘ.	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
1	Warszawski	Rossmann Ludwik	Bielawa	Piaseczno
2	Czerski	Daszewski Aleksander	Pniewy	Grójec
3	Błoński	Lasocki Leon	Zaborowo	Błonie
4	Stanisławow. I	Matuszewski Leon	Jasiennica	Radzymin
5	ditto II	Zamoyski Władysław	Lipiny	Warszawa
6	Siennicki I	Horodyński Witold	Starogród	Mińsk
7	ditto II	Buczyński Lucyan	Sinołęka	Kałuszyn
8	Rawski	Wolff Władysław	Cielądz	Rawa
9	Brzeziński	Lemański Kazimierz	Bratoszewice	Stryków
10	Łęczycki	Sojecki Stanisław	Piaski gub. Warsz.	Łęczyca
11	Zgierski	Koźmiński Karol	Bedoń	Łódź
12	Łowicki	Grabowski Antoni	Mroga	Bielawy
13	Sochaczewski	Małkowski Ludwik	Giżyce	Sochaczew
14	Gostyński	Garczyński Walenty	Szczawin kościelny	Gombin
15	Orłowski	Cielecki Zdzisław	Sójki	Kutno
16	Włocławski	Słubicki Albin	Ozorzyn	Sompolno
17	Kowalski	Rutkowski Maryan	Kamień	Lubień
18	Radziejowski	Mąkowski Ignacy	Kłonów	Osięciny
19	Kaliski	Radoliński Stanisław	Złotniki	Kalisz
20	Wartski	Pieczyński Ignacy	Czepów	Uniejów
21	Koniński	Puławski Ludomir	Piorunów	Koło
22	Pyzdrski	De Santis Konstanty	Kowalewo	Słupca
23	Sieradzki	Nowicki Stefan	Ruszkowo	Sieradz
24	Szadkowski	Kozarski Michał	Prusinowice	Szadek
25	Wieluński	Walewski Piotr	Parzymiechy	Krzepice
26	Częstochows.	Podczaski Stanisław	Nowa wieś	Częstochow.
27	Piotrkowski	Suchecki Jan	Rozprza	Piotrków
28	Radomskow. I	Cielecki Leopold	Zagórze	Przedbórz
29	ditto II	Siemieński Władysław	Żytne	Radomsk
30	Radomski	Lessel Stanisław	Konary	
31	Kozienicki I	Wojciechowski Antoni	Świetlikowa Wola	Radom
32	ditto II	Boski Maurycy	Lipa Głowaczowska	Ryczywół
33	Kielecki	Thiede Ignacy	Karsznice	Małogoszcz

Ner	OKRĘG	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
34	Jędrzejowski	Potocki Antoni	Moskorzewo	Wodzisław
35	Sandomierski	Załęski Juliusz	Przezwody	Sandomierz
36	Staszowski	Jawornicki Antoni	Kiełczyn	Iwaniska
37	Opatowski	Reklewski Jan	Mirogonowice	Ostrowiec
38	Solecki	Prendowski Józef	Mirzec	Wąchock
39	Opoczyński	Drużbacki Ignacy	Zameczek	Opoczno
40	Koniecki	Bocheński Franciszek	Ruda Maliniecka	Końskie
41	Szydłowiecki	Pniewski Witold	Ziomaki	Szydłowiec
42	Miechowski	Bielski Władysław	Gebułtów	Miechów
43	Proszowski	Straszewski Ludwik	Rzędowice	Proszowice
44	Szkalbmierski	Masłowicz Marceli	Kamionna	N. Mias o Korczyn
45	Olkuski	Derych Józef	Cianowice	Michałowice
46	Lelowski I	Schütz Adolf	Biała wielka	Pradła
47	ditto II	Jakubowski Władysław		
48	Pilicki	Schultz Stanisław	Irządze	Myszków Pradła
49	Stopnicki	Fibich Aloizy	Badrzychowice	N. Miasto Korczyn
50	Szydłowski	Walchnowski Ludwik	Niziny	Stopnica
51	Lubelski	Bieliński Aleksander	Turka	Lublin
52	Lubartowski	Grabowski Ludwik	Łęczna	Łęczna
53	Kazimierski	Gosiewski Mikołaj	Radlin	Urzędów
54	Krasnystawski	Kostecki Teodor	Wielkopole	Krasnystaw
55	Chełmski	Poletyłło Leopold	Wojsławice	Krasnystaw
56	Hrubieszowski	Teleżyński Feliks	Neledwia	Hrubieszów
57	Tomaszowski	Suffczyński Stanisław	Honiatyn	Dołhobyczów
58	Zamojski	Paszkiewicz Józef	Suchowola	Zamość
59	Tarnogrodzki	Puchała Juliusz	Kąty	Biłgoraj
60	Kraśnicki	Łempicki Konstanty	Stojeszyn	Lublin, Janów Ord.
61	Siedlecki	Stokowski Wincenty	Bzowo	Siedlce
62	Węgrowski	Oborski Maksymilian	Proszewo	Kałuszyn
63	Łukowski	Hempel Aleksy	Tuchowicze	Łuków
64	Garwoliński	Ledóchowski Jan	Łaskarzewo	Gończyce
65	Żelechowski I	Cieciszowski Adam	Okrzeja	Moszczanka
66	ditto II	Obrąpalski Józef	Korytnica	Gończyce
67	Bialski	Buchowiecki Władysław	Kołczyn	Terespol
68	Łosicki	Orłowski Władysław	Komarno	Janów Podl.
69	Radzyński	Szaniawski Wiktor	Przegaliny	Międzyrzec
70	Włodawski	Ejdziatowicz Tadeusz	Kozubat	Lublin
71	Płocki I	Ujazdowski Karol	Nagórki	Płocka Góra

Nr	OKRĘG	NAZWISKO I IMIĘ	Miejsce zamieszkania	Stacya pocztowa
72	Płocki II	Lasocki Stefan	Cieksin	Nasielsk
73	Pułtuski I	Pisarzowski Adam	Karniewo	Maków
74	ditto II	Piwkowski Franciszek	Modzele	Nasielsk
75	ditto III	Puszet de PugetKonstan.	Somianka	Wyszków
76	Lipnowski I	Karnkowski Jan	Karnkowo	Lipno
77	ditto II	Niemojewski Feliks	Rokitnica	Rypin
78	ditto III	Sokołowski Felicyan	Kamiennica	Dobrzyń nad Wisłą
79	Mławski I	Karpiński Aleksander	Strzegowo	Szreńsk
80	ditto II	Kisielnicki Włodzimierz	Zielona	Szreńsk
81	Przasnyski I	Kleczeński Roman	Przasnysz	Przasnysz
82	ditto II	Ciemniewski Seweryn	Gołotczyzna	Ciechanów
83	Ostrołęcki	Fiszer Józef	Ławy	Ostrołęka
84	Łomżyński	Lutosławski Franciszek	Drozdowo Górne	Łomża
85	Tykociński	Fiszer Ludwik	Wysok. Mazowiec.	Wysok. Mazowiec.
86	Augustowski	Sobolewski Wojciech	Białebłota	Lipsk
87	Biebrzański	Wojczyński Jan (junior)	Ławsk	Szczuczyn
88	Sejneński	Abłamowicz Józef	Justyanów	Sejny
89	Kalwaryjski I	Gawroński Wiktor	Szukla	Wiłkowyszki
90	ditto II	Gawroński Zygmunt	Kirsna	Kalwarya
91	Maryampol. I	Wojzbun Józef	Krótkąpie	Maryampol Szaki
92	ditto II	Henke August	Rożele	Wejwery

SPROSTOWANIA

ORAZ ZMIANY W CIĄGU DRUKU ZASZŁE.

Ner. bież. ogólny	44	*zamiast*	Michał	*czytaj*	Wojciech
"	53	"	Górski	"	Gorski
"	101	"	Stanisław	"	Stanisław Zygmunt
"	196	"	Strzyżewski	"	Strzyżowski
"	458	"	Bronisław	"	Władysław
"	638	"	Brski	"	Barski
"	701	"	—	"	JX.
"	702	"	—	"	ditto
"	793	"	Starzyński	"	Skarzyński
"	805	"	Warner	"	Werner
"	819	"	Donecki	"	Danecki
"	867	"	Jan	"	Jan Paweł
"	1178	"	Kuczkorski	"	Kuczborski
"	1691	"	—	"	JX.
"	2341	"	Straszewski	"	Straszewicz
"	3119	"	Różaszka	"	Różanka
"	3180	"	Kwiasieborski	"	Kwasieborski
"	3762	"	—	"	Jan

W Liście Korrespondentów Okręgowych.

Ner. bież. 30 *dodaj* stacya pocztowa Radom

" 31 *zamiast* st. poczt. Radom *czytaj* Zwoleń.